

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE

BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

FEDERALNI ZAVOD ZA PROGRAMIRANJE RAZVOJA

FEDERAL DEVELOPMENT PLANNING INSTITUTION

IZVJEŠTAJ O RAZVOJU FBIH 2012

Sarajevo, septembar 2013. godine

SADRŽAJ

Uvod	3
Izvršni sažetak	4
Pregled preporuka	10
Makro stabilnost	14
Bruto domaći proizvod	14
Vanjska trgovina	20
Javne finansije	26
Indirektni i direktni porezi	30
Izvršenje budžeta FBiH	32
Javni dug	33
Razvoj finansijskog tržišta	35
Cijene	38
Plaće	40
Konkurentnost	43
Klasteri	47
Kompetentnost ljudskih resursa	48
Naučno-tehnološka i poslovna infrastruktura	53
Jedinstven ekonomski prostor	55
Zapošljavanje	57
Funkcionisanje tržišta rada i aktivne mjere zapošljavanja	62
Poboljšanje vještina na tržištu rada, strukovnog obrazovanja i treninga	64
Razvoj malih i srednjih preduzeća i otvaranje novih radnih mjesta	65
Održivi razvoj	70
Poljoprivreda, proizvodnja hrane i ruralni razvoj	70
Ekologija, energija i obnovljivi izvori energije	77
Transport i komunikacije	81
Socijalna uključenost	86
Socijalna politika u funkciji zapošljavanja	90
Položaj porodica sa djecom	96
Obrazovanje	103
Zdravstvena zaštita	112
Penziona politika	128
Položaj osoba sa invaliditetom	134

Uvod

Ekonomski razvoj podrazumijeva provođenje ekonomskih mjera koje vode smanjenju i eliminaciji siromaštva, nejednakosti i nezaposlenosti, sa krajnjim ciljem socijalne inkluzije i unapređenja životnog standarda.

Strateški ciljevi u oblasti ekonomskog i socijalnog razvoja BiH i FBiH, definisani su kroz dokumente Strategija razvoja (SR) i Strategija socijalnog uključivanja (SSU BiH) za period 2010.–2014. godine. Bez obzira na niz problema koji su bili prisutni prilikom izrade dokumenata, posao je uspješno urađen i Strategija razvoja i Strategija socijalnog uključivanja je završena 2010. godine nakon gotovo tri godine rada.

U procesu razvojnog planiranja u BiH, korišten je modularni način izrade SR/SSU u skladu sa EU principima otvorenog metoda koordinacije - OMC. Uz pomoć DIFID-a (Engleska razvojna agencija), DEP - Direkcija za ekonomsko planiranje BiH je bila nosilac aktivnosti, a interesi Vlade FBiH su bili zastupljeni kroz učešće Federalnog Zavoda za programiranje razvoja.

Vlada Federacije BiH podržala je dokumente Strategija razvoja i Strategija socijalnog uključivanja BiH u septembru 2010. godine i usvojila akcioni plan Vlade za implementaciju strateških dokumenata. Istovremeno, zadužene su i kantonalne vlade da donesu akcione planove jer je neophodno da strateški dokumenti budu podržani i implementirani na kantonalnom nivou. Zavod je zadužen da koordinira cjelokupan proces strateškog planiranja u FBiH. Stručnu podršku na nivou kantona, Zavodu je tokom 2012. godine pružala SDC (Švicarska razvojna agencija). U vrijeme trajanja podrške SDC-a, urađen je cijeli niz aktivnosti na nivou kantona čija je svrha uspostava jedinstvene metodologije strateškog planiranja po standardima EU. Posebno je potrebno naglasiti da je većina kantona uspostavila jedinice za strateško planiranje, pristupila izradi akcionih planova i na samom kraju upoznala se sa principima pripreme izvještaja o dostignutom nivou razvoja.

Praćenje socio-ekonomskih trendova razvoja Federacije i kantona u skladu sa definisanim strateškim ciljevima i sam proces implementacije akcionih planova, programa i politika, usaglašenih sa principima otvorenog metoda koordinacije, predstavljaju najvažniji dio pripreme godišnjeg Izvještaja o razvoju Federacije BiH.

Analiza javnih politika i raspodjele resursa (materijalnih, finansijskih i ljudskih), praćena monitoringom i evaluacijom, pruža vladama i civilnom sektoru mogućnost da prepoznaju poticaje i kočnice, prednosti i nedostatke pojedinih ideja i rješenja, u svrhu lakše realizacije zacrtanih strateških planova.

Izvještaj o razvoju, zajedno sa monitoringom i evaluacijom, ne predstavlja kontrolu urađenog, nego pruža realnu sliku slabosti u implementaciji programa, te doprinosi primjeni naučenih lekcija. Dokument se sastoji od pregleda stanja u pojedinim oblastima po strateškim ciljevima, precizno navedenih razloga za teškoće u pojedinim ekonomskim sektorima i preporuka koje bi svi odgovorni subjekti FBiH trebali učiniti kako bi se poboljšalo stanje u privredi i vanprivredi FBiH.

Izradom Izvještaja o razvoju FBiH, u cjelosti je zaokružen proces strateškog planiranja u FBiH u skladu sa evropskom praksom. Izvještaj o razvoju za 2012. godinu je drugi izvještaj koji je Zavod uradio, a prvi izvještaj koji razmatra Vlada FBiH. Uбудuće će se ovaj dokument raditi

redovno, svake godine i predstavljaće, s obzirom na značaj, jedan od najvažnijih dokumenta koje Zavod radi.

Izvršni sažetak

Strateški ciljevi razvoja kako BiH, tako i Federacije BiH, predviđjeli su usmjerenje ka jačanju konkurentne pozicije privrede većom produktivnošću rada i nižim troškovima poslovanja i na taj način prelazak iz grupe zemalja sa relativno niskim dohotkom u zemlje srednjeg i višeg dohotka.

Strateškim dokumentima na nivou BiH za period 2010. – 2014. godine (Strategija razvoja i Strategija socijalne uključenosti) definisani su sljedeći strateški ciljevi :

- makroekonomska stabilnost
- konkurentnost
- zapošljavnje
- održivi razvoj
- euro integracije i
- socijalno uključivanje

U okviru svakog strateškog cilja, utvrđeni su podciljevi i mjere kojim će biti podržana implementacija strateških dokumenata.

Ostvareni BDP na nivou FBiH za 2012. godinu iznosi 16.469 mil. KM. Zabilježen je pad realnog BDP-a u odnosu na prethodnu godinu za 1,1%. Struktura BDP-a ukazuje na izražene probleme u privrednim kretanjima i zahtijeva slojevite strukturne promjene, obzirom da počiva najvećim dijelom na trgovini na veliko i malo (13,9%), pa tek onda na prerađivačkoj industriji (12,0%). Javna uprava i odbrana (učešće 8,7%) je, čak na trećem mjestu. BDP čiji najviši udio čini trgovina, pokazatelj je slabe konkurentne pozicije privrede. Pad BDP-a posebno je zabilježen u sektoru građevinarstva (fizički obim gradnje je opao za 11,3%), što je rezultat kontinuiranog smanjenja obima poslovanja ovog sektora nakon 2008. godine zbog uticaja globalne finansijske i ekonomsko-dužničke krize u EU zoni. U 2012. godini, zabilježen je pad fizičkog obima industrijske proizvodnje za 4,4%. Ovakvom padu najviše je doprinio pad proizvodnje u prerađivačkoj industriji (2,1%), pad u proizvodnji i snabdijevanju električnom energijom, plinom i vodom (10,9%) i pad proizvodnje u rudarstvu (4,1%). U izvještajnom periodu, BDP po glavi stanovnika na višem je nivou u FBiH (7.044 KM), nego u RS-u (6.013 KM). Najviša vrijednost BDP-a po glavi stanovnika u FBiH zabilježena je u Kantonu Sarajevo (13.437 KM), a najniža u Unsko-sanskom Kantonu (4.208 KM).

Robna razmjena Federacije BiH sa inostranstvom u 2012. godini se smanjila u odnosu na prethodnu godinu i na izvoznoj i na uvoznoj strani. Ostvareni izvoz je manji za 3,2%, dok se uvoz smanjio za 2,0% u odnosu na prethodnu godinu. Uvoz hrane i pića znatno je veći od izvoza. Vanjskotrgovinska razmjena po kantonima pokazuje da je uvoz najveći u KS, ZDK i TK. Najveći izvozni udio u odnosu na ukupni izvoz FBiH imaju ZDK i TK. U odnosu na prethodnu godinu uvoz je najviše porastao u kantonima ZHK, BPK i HNK, dok je izvoz najviše porastao u kantonima ZDK, BPK i POK. BPK (pokrivenost uvoza izvozom 134%) i ZDK

(101%) su jedini kantoni koji imaju vanjskotrgovinski suficit. Najveći doprinos u izvozu u BPK čine industrijski proizvodi. Faktorska struktura izvoza ukazuje kako FBiH najviše izvozi nisko tehnološke, odnosno resursno intenzivne proizvode. Ovakva izvozna usmjerenost djeluje kao ograničavajući faktor jer na svjetskim tržištima najbrže raste potražnja za visoko tehnološkim proizvodima, a supstitucija nisko tehnoloških proizvoda visoko tehnološkim ili srednje tehnološkim je spora i nedovoljna. Pokrivenost uvoza izvozom u izvještajnom periodu u FBiH iznosi 52,6% i na nižem je nivou u odnosu na prethodnu godinu (53,3%). Učešće trgovinskog deficita u BDP-u FBiH u 2012. godini iznosi 28,9%, što predstavlja neznatno smanjenje u odnosu na prošlu godinu (29,0%).

I pored toga što je učešće rashoda za socijalna davanja u ukupnim javnim rashodima smanjeno u izvještajnom periodu (41,0%) u odnosu na 2011. godinu (42,0%), struktura javnih rashoda u 2012. godini je gotovo ista kao i prethodne godine i socijalna davanja predstavljaju veoma veliki izdatak. Trend izdvajanja za plate i naknade zaposlenih u javnom sektoru, kao procenat BDP-a, posljednjih godina ima opadajući trend (2009. godine 10,4%), a posljednje dvije godine 9,7%. Visok nivo socijalnih davanja i plata zaposlenih u javnom sektoru, u velikoj mjeri su doprinjeli da budžeti na svim nivoima vlasti imaju potrošački, a ne razvojni karakter. Učešće ukupnih javnih rashoda u BDP-u FBiH u 2012. godini iznosi 43,3%, što je više u odnosu na prethodnu godinu kada je učešće iznosilo 42,8%. S obzirom da je ovaj procenat veoma visok i da ovakvo stanje privreda ne može izdržati u dužem periodu, neophodno je intenzivno i kontinuirano raditi na smanjenju javne potrošnje. Deficit javnog sektora u FBiH (konsolidovani podaci – Vlada FBiH, kantoni, opštine i fondovi) iznosi 226 mil. KM i značajno (za 24,2%) je manji u odnosu na 2011. godinu.

Prihodi od PDV-a čine najveći udio u ukupnim prihodima od indirektnih poreza (63%). Zatim slijede prihodi od akciza, te prihodi od putarina i carina. Najveći udio u ukupnim prihodima od direktnih poreza čine prihodi od doprinosa. U Federaciji BiH, u izvještajnom periodu naplata prihoda od indirektnih poreza bilježi pad za 0,13% u odnosu na prethodnu godinu. Poreska uprava FBiH je u 2012. godini prikupila 2,8% prihoda od direktnih poreza više u odnosu na 2011. godinu. U finansiranju javne potrošnje FBiH, prihodi od indirektni poreza (oporezivanje potrošnje) učestvuju sa 19,23% BDP-a, a prihodi od direktni poreza (oporezivanje rada) učestvuju sa 21,33% BDP-a. Sa stanovišta privrede, ovakva struktura je veoma nepovoljna i destimulativna.

Izvršenje budžeta Vlade FBiH u 2012. godini pokazuje da je ostvaren višak prihoda nad rashodima u iznosu od 11,4 mil. KM. Porast prihoda je najvećim dijelom rezultat novog zaduženja u iznosu od 404 mil. KM. Rashodi za plate i naknade troškova zaposlenih manje su za 6% u odnosu na prethodnu godinu, što znači da je Vlada FBiH bila svjesna teške finansijske situacije i ponašala se odgovorno.

U izvještajnom periodu zabilježen je rast ukupnog javnog duga u FBiH i prvenstveno je prouzrokovan rastom vanjskog duga. Ukupan javni dug FBiH u 2012. godini iznosi 5.829,47 mil. KM i ima tendenciju rasta (4,2% u odnosu na prošlu godinu), prvenstveno zbog rasta vanjskog duga za 245,55 mil. KM. Učešće vanjskog duga u ukupnom dugu se povećalo sa 73,9% u 2011. godini na 75,1% u 2012. godini. Takođe se povećalo i učešće javnog duga u BDP-u sa 32,0% u prošloj godini na 35,0% u 2012. godini.

Bankarske usluge su najvećim dijelom komercijalnog karaktera i svode se na davanje kredita i prikupljanje depozita. Krediti, kao najveća stavka bilansa banaka, u 2012. godini zabilježili su rast u procentu od 1,7% ili 178 miliona KM. Blagi rast kredita ukazuje na intenziviranje

kreditne aktivnosti banaka što je veoma pozitivna stvar. U izvještajnom periodu je zabilježen pad depozita kod banaka za 1,5%. I pored pada, učešće depozita u pasivi banaka se neznatno povećalo, tako da su depoziti i dalje najznačajniji izvor finansiranja aktivnosti banaka. Najveće učešće u depozitima banaka imaju depoziti stanovništva (5,93% mld. KM ili 51,4%). Najznačajniji segment depozitnog potencijala banaka predstavljaju štedni depoziti koji su zadržali pozitivan trend rasta. Ukupna nova štednja se povećala za 7,4% ili 395 mil. KM i na kraju 2012. godine iznosi 5,76 mld. KM. U 2012. godini zabilježen je porast učešća nekvalitetnih kredita u odnosu na ukupne kredite sa 12,0% prethodne godine na 13,0% u izvještajnom periodu. Najveće pogoršanje je u sektoru privrede što je veoma ilustrativan pokazatelj loše situacije i nelikvidnosti domaćih privrednih subjekata.

Usljed rasta cijena na globalnom nivou, posebno nafte i hrane, potrošačke cijene u 2012. godini u FBiH bilježe rast po stopi od 2,1% na godišnjem nivou. Slabiji poslovni rezultati firmi privatnog sektora, ali i smanjenje plaća u javnom sektoru su u mnogome uticali na usporen nominalni rast plaća, odnosno realni pad plaća zbog efekta inflacije. Prosječna plaća u izvještajnom periodu u FBiH iznosi 830 KM i viša je u odnosu na RS za 1,5% (818 KM), uz napomenu da u RS-u u plaću ulazi i topli obrok.

Analiza produktivnosti rada u FBiH, ukazuje na značajne razlike u nivou produktivnosti FBiH i zemalja u okruženju i ista je na oko 31% u odnosu na prosjek EU 27. Pored navedenog, potrebno je istaći da su radom intenzivne (primarne) djelatnosti suočene sa snažnom konkurencijom zemalja regiona, što je dodatni ograničavajući faktor jačanja konkurentne pozicije BiH, pa troškovna konkurentnost koja FBiH smješta na začelje iza Srbije, Hrvatske i Makedonije daje dodatno objašnjenje zašto investitori češće odlaze u ove zemlje, a ne usmjeravaju svoj kapital u BiH i FBiH.

Ukupan broj zaposlenih u 2012. godini iznosi 437.331 i povećan je za 0,8%. U prethodnih pet godina ostvarivano je neznatno godišnje povećanje broja zaposlenih. Stepenn zaposlenosti u izvještajnom periodu je iznosio 27,7%, mjereno u odnosu na radno sposobno stanovništvo. Najveći stepenn zaposlenosti u FBiH ima Sarajevski kanton 42,3%, a najmanji Unsko-sanski kanton 15,7%. FBiH ima najmanji stepenn zaposlenosti u okruženju i, čak dva i po puta manji od prosjeka EU 27. Posmatrano po djelatnostima najveće smanjenje broja zaposlenih evidentirano je u građevinarstvu, zatim u trgovini, poljoprivredi, šumarstvu i ribolovu, prerađivačkoj industriji, te prevozu, skladištenju i vezama. Najveći rast broja zaposlenih zabilježen je u poslovanju nekretninama, iznajmljivanju i uslugama, obrazovanju, rudarstvu, te državnoj upravi i odbrani. Prerađivačka industrija zauzima prvo mjesto po broju zaposlenih, zatim trgovina na veliko i malo, te javna uprava i odbrana. Ove tri oblasti zapošljavaju skoro 50% od ukupnog broja zaposlenih u FBiH.

Stepenn nezaposlenosti u 2012. godini iznosio je 46,8%, što je više nego u 2011. godini - 45,6% (mjereno brojem nezaposlenih u odnosu na radnu snagu). Broj nezaposlenih u FBiH u izvještajnom periodu iznosio je 384.852, što je više za 13.762, ili 3,7% u odnosu na 2011. godinu. Pored ekonomske krize, strukturnih problema privrede i pada investicija, ovako visokoj stopi nezaposlenosti, u znatnoj mjeri doprinosi veoma velika prisutnost rada na „crno“, pri čemu su, pored stvarno nezaposlenih, u podatak o broju nezaposlenih uključeni i zaposleni koji rade u „sivoj“ (nelegalnoj) ekonomiji. Najveći stepenn nezaposlenosti u FBiH ima Unsko-sanski kanton (58,5%), a najmanji Sarajevski kanton (36,6%).

Niska produktivnost (po jedinici površine, grlu stoke i uloženom radu) i tehničko-tehnološka opremljenost gazdinstava obilježja su sektora poljoprivrede, šumarstva i ribolova u FBiH. U

2012. godini zabilježen je pad učešća poljoprivrede u BDP-u FBiH (4,5%), u odnosu na 2011. godinu (5,1%). Da je konkurentnost poljoprivredne proizvodnje FBiH na veoma niskom nivou govori i činjenica da je u izvještajnom periodu ostvaren trgovinski deficit hrane u iznosu od 1,101 mild KM.

U FBiH se 90% industrijskog otpada neadekvatno odlaže na nezaštićeno tlo, spaljuje se ili prosipa u vodotoke. Otpadne vode predstavljaju poseban ekološki problem. U 2012. godini ukupne otpadne vode FBiH iznose 64 707 hilj.m³ i manje su za 1% u odnosu na 2011. godinu.

Proizvodnja električne energije iznosila je 7.807,02 GWh, što je za 10,8% manje u odnosu na 2011. godinu, i za 4,6% manje od planirane proizvodnje prema Bilansu energetske potrebe FBiH za 2012. godinu. Smanjenje proizvodnje posljedica je nepovoljnih hidroloških prilika, kao i povećanog broja planiranih i neplaniranih zastoja proizvodnih jedinica u termoelektranama (redovni remont, rekonstrukcije). Zbog toga je proizvodnja u hidroelektranama opala za 7,7%, a u termoelektranama za 12,5% u odnosu na prethodnu godinu.

Količina roba prevezena cestovnim putem je povećana sa 2.760 mil. tonskih kilometara u 2011. godini na 2.851 mil. tonskih kilometara u 2012. godini ili za 3,3%. Udio cestovnog transporta u ukupnom prevozu roba u FBiH je znatno veći od željezničkog i u izvještajnom periodu iznosi 79,5% (u 2011. godini 76,0%). Transport robe željezničkim saobraćajem se smanjio sa 873 mil. tonskih kilometara u 2011. godini na 734 mil. tonskih kilometara u 2012. godini ili za 8,4%. Cestovna i željeznička mreža u FBiH, uprkos nizu investicionih projekata, nisu još uvijek dovoljno razvijene. Nastavljene su aktivnosti na izgradnja dionica na Koridoru Vc i u 2012. godini. Prema podacima BiHAMK-a, gustoća ukupne cestovne mreže u BiH iznosi 45km/100km², a gustoća magistralnih cesta 7,6km/100 km², što je oko 3 puta manje od EU prosjeka.

Stupanj motorizacije FBiH znatno zaostaje za EU i u 2012. godini je iznosio 200 vozila na 1000 stanovnika, što je gotovo dva i po puta manje u odnosu na EU-27 gdje je registrovano 480 vozila na 1000 stanovnika. Stanje u oblasti komunikacija ukazuje na sve veći broj korisnika koji imaju pristup širokopojasnom internetu, ali u oblasti telekomunikacija, FBiH zaostaje u odnosu na susjede i EU prosjek.

FBiH nije zabilježila značajniji napredak na polju uključenosti socijalno ugroženih kategorija stanovništva, kao ni poboljšanja kad je u pitanju zabrana diskriminacije. Poseban problem u kategoriji ranjivih skupina stanovništva predstavlja nepostojanje seta indikatora socijalne zaštite. U sklopu Aktivne politike zapošljavanja, u 2012. godini nastavljeni su programi zapošljavanja ranjivih grupa (mladi, žene, osobe sa invaliditetom, povratnici, Romi). Na polju održivog povratka stvoreni su bolji uslovi kroz niz mjera vezanih za zapošljavanje i rješavanje stambenog pitanja. Stopa siromaštva je najveća kod domaćinstava s troje i više djece i iznosi 41,44%, što je za 3,7% manje u odnosu na BiH, a 10,3% manje u odnosu na RS. U izvještajnoj godini u odnosu na 2011. godinu, broj maloljetnih korisnika socijalne zaštite je porastao za 7,08%.

Stanje u oblasti obrazovanja FBiH ukazuje na poboljšanje uključenosti djece u predškolsko obrazovanje. Obuhvat djece osnovnim obrazovanjem je na nivou ranijih godina i nije zabilježen značajniji napredak, a obuhvat srednjim obrazovanjem raste. Iako tržište rada zahtijeva specifična stručna zanimanja, ona ne bilježe značajniji rast, tako da je broj učenika u tehničkim i stručnim školama nezadovoljavajući. Visoko obrazovanje je bilježilo konstantan

porast broja studenata sve do školske 2012/2013 godine, kada se upisalo manje studenata u odnosu na 2011/2012 godinu za 2,67%. U FBiH, samo 21,0% upisanih studenata pripada oblasti matematičkih i prirodnih nauka kao što su elektronika, mašinstvo, arhitektura, građevinarstvo i sl., što je znatno manje u odnosu na potrebe i u odnosu na društvene i ostale grupe fakulteta. U periodu 2005/2006 – 2011/2012 školske godine, broj završenih magistara i doktora nauka u FBiH je u konstantnom porastu. Ovakav porast broja akademskog kadra ne prati porast razvoja novih poslovnih ideja, odnosno ne prati adekvatan napredak društva u cjelini.

U izvještajnom periodu, u zdravstvenom sektoru FBiH, evidentirano je ukupno 30.403 zaposlena što je za 3,5% više u odnosu na 2011. godinu. Od ovog broja, u zdravstvenim ustanovama (javne i privatne) je radilo 29.647 zaposlenih (97,5% od ukupnog broja zaposlenih), a u zavodima zdravstvenog osiguranja (federalni i kantonalni) 756 radnika (2,5%). U zavodima zdravstvenog osiguranja, broj zaposlenih u 2012. godini je povećan za 5,7%. U poslednjih pet godina zabilježen je stalni rast broja zaposlenih u zdravstvu FBiH.

Ukupan broj osiguranih lica u zdravstvenom sektoru u 2012. godini je povećan za 1,13%. Obuhvat stanovništva zdravstvenim osiguranjem je u poslednje tri godine u porastu i u izvještajnoj godini iznosi 86,52%. Najveći obuhvat zdravstvenim osiguranjem zabilježen je u Sarajevskom kantonu (95,74%), a najmanji u Kantonu 10 (67,07%).

Ukupni prihodi zdravstvenog sektora u 2012. godini su veći za 3,4% u odnosu na prethodnu godinu, što je znatno niže od prosječnog rasta u periodu 2003 - 2010 po stopi od 10,0%. Ukupna potrošnja u izvještajnom periodu je veća za 3,2%. Svi rashodi su zabilježili rast, osim naknada plata po osnovu bolovanja preko 42 dana (pad za 2,1%). Zdravstveni sektor FBiH je u 2012. godini iskazao gubitak u poslovanju u iznosu od 48,8 mil. KM, što je za 66,0% više nego u prethodnoj godini.

Ukupna potrošnja na zdravstvo u 2012. godini u FBiH iznosila je 10,14% BDP-a i posljednjih godina pokazuje stalni rast. Potrošnja na zdravstvo kao procenat BDP-a u FBiH je viša nego u zemljama EU i okruženja. Potrošnja za zdravstvo po glavi stanovnika kontinuirano raste u poslednjih deset godina i u 2012. godini je iznosila 714 KM, što je za 3,1% više u odnosu na prethodnu godinu. U periodu 2003-2012. godine potrošnja za zdravstvo po glavi stanovnika rasla je po prosječnoj stopi od 8,4%, što je veoma veliki rast. Prosječna potrošnja lijekova na recept u FBiH je, takođe u kontinuiranom porastu u posljednjih deset godina. Prosječna potrošnja lijekova na recept po glavi stanovnika u 2012. godini iznosila je 87 KM i veća je za 3% u odnosu na 2011. godinu. U periodu 2003-2012. godine potrošnja lijekova na recept rasla je po prosječnoj stopi od 11,8%.

Prosječna starost umrlih u Federaciji BiH raste. Prema procjeni Svjetske zdravstvene organizacije, očekivana dužina života za stanovnike BiH iznosi 76,65 godina, i to za muškarce 74,22 godine, a za žene 79 godina. Smrtnost dojenčadi je značajan pokazatelj zdravstvenog stanja djece i važna komponenta indeksa zdravlja. U periodu od 2008. do 2012. godine stopa dojenačkog mortaliteta se kontinuirano smanjivala i u 2012. godini je imala vrijednost 6,2‰ na što je u dobroj mjeri uticala kvalitetna zdravstvena zaštita djece ovog uzrasta. Kada se analizira dojenačka smrtnost, može se reći kako FBiH stoji rame uz rame sa zemljama evropskog regiona.

Penzioni sistem FBiH koji zahtijeva hitne reforme, ukazuje na porast broja penzionera, dok su prosječne penzije bile niže u odnosu na 2011. godinu, a takođe zabilježen je i pad broja osiguranika koji uplaćuju doprinose. U periodu 2006-2012, broj penzionera je rastao po prosječnoj stopi od 3,2%, dok je broj osiguranika u istom periodu rastao po prosječnoj stopi

od 0,1%. U 2012. godini odnos broja penzionera i broja osiguranika iznosi 1:1,11, što dovoljno govori o neodrživosti postojećeg penzionog sistema. Podaci o broju penzionera koji su siromašni ili su u riziku od siromaštva, nisu dostupni, ali se procjenjuje da je taj broj visok. Tome u prilog idu i podaci o ukupnom broju isplaćenih penzija i njihovim visinama. U FBiH, u decembru 2012. godine su isplaćene ukupno 381.704 penzije, a prosječna visina penzije je iznosila 350,19 KM. U finasijskim izvještajima za 2012. godinu, federalni zavod za PIO je iskazao višak rashoda nad prihodima u iznosu od 47.375.298 KM, što je za 8,55% manje nego u prethodnoj godini. Iskazani višak rashoda nad prihodima je najvećim dijelom nastao zbog isplate penzija prema mjesečnom koeficijentu od 1,73 za šta nisu bila u potpunosti obezbijeđena sredstva.

Na kraju 2012. godine prava po osnovu neratnog invaliditeta je koristilo 53.472 korisnika (20,7% manje u odnosu na 2011. godinu), po osnovu civilnih žrtava rata 10.627 (1,4% manje u odnosu na 2011. godinu) i po osnovu Zakona o pravima boraca i članova njihovih porodica (porodične i lične invalidnine) 96.575 korisnika (3,18% manje u odnosu na prošlu godinu). Izdvajanja za boračko-invalidsku zaštitu čine dvije trećine ukupnih socijalnih davanja. Ukupna izdvajanja iz Budžeta FBiH (koja se odnose na ratne invalidnine, neratne invalidnine i izdvajanja za civilne žrtve rata) u 2012. godini, iznosila su 458,95 miliona KM, što je za 7,7% manje u odnosu na 2011. godinu. Ukupna izdvajanja za ove kategorije u 2012. godini iznosila su 2,8% BDP-a.

U toku 2012. godine nastavljena je intenzivna realizacija Zakona o kontroli zakonitosti korištenja prava iz oblasti boračko-invalidske zaštite, tako da su u 2011. i 2012. godini ukinuta prava korištenja za 6.819 korisnika.

Pregled preporuka

Cilj	Preporuke	
Makrostablnost	U dugoročnom periodu, sa 43,3% danas, javne rashode dovesti na nivo 38% BDP-a, godišnje smanjivati za 0,5% BDP-a	Smanjiti ostale kategorije tekuće potrošnje kao što su službena putovanja, najam prostorija i telekomunikacije, komunalne usluge
	U dugoročnom periodu plate u javnom sektoru FBiH, sa današnjih 9,7%, dovesti na nivo 8% BDP-a, godišnje smanjivati za 0,2% BDP-a	Smanjiti ugovaranje poslova sa vanjskim izvršiocima i ugovarati poslove samo u slučajevima kada u organima uprave ne rade zaposleni koji bi mogli raditi ovakve poslove
	Donijeti novi, fleksibilniji kolektivni ugovor sa sindikatom zaposlenih u organima uprave FBiH kako bi isti bio primjeren teškoj finansijskoj situaciji budžeta Vlade FBiH	Redovno pratiti zapošljavanje i nivo plata u javnim preduzećima i otklanjati debalanse u odnosu na plate u organima uprave
	Dosljedno i predano raditi na preraspodjeli javnih rashoda u cilju doprinosa privrednom rastu, kroz smanjenje tekuće potrošnje i povećanje javnih investicija	Nastaviti reformu socijalnog sektora kako bi se socijalna davanja više vezala za potrebe, a manje za stečena prava
	Nastaviti striktnu kontrolu uspostavljanja novih radnih mjesta, kao i popune radnih mjesta zbog penzionisanja i redovno pratiti broj zaposlenih u svrhu kontrole zapošljavanja i rashoda po osnovu isplate plata	Analizirati učinak – uticaj utroška javnih sredstava kroz unaprjeđenje prakse procjene uticaja, legislative i projekata
	Racionalizirati veliki broj nepotrebnih, a trenutno nepopunjenih radnih mjesta u sistematizacijama federalnih ministarstava i institucija	Ubrzati implementaciju projekta E – vlada sa ciljem smanjenja troškova organa uprave
	Smanjiti troškove isplata naknada koje nemaju karakter plata na što je moguće manju mjeru	
Konkurentnost	Rasteretiti privredu smanjenjem oporezivanja rada uz povećano oporezivanje potrošenje i imovine građana	Osnovati trening centre za razvoj klastera koji se uklapaju u globalne lance vrijednosti
	Jačati kapacitete javne uprave radi veće mogućnosti priliva sredstava iz EU fondova za programe koji jačaju konkurentnost privrede	Stimulisati i stipendirati opis perspektivnih studenata na tehničke i naučne studije, te razvoj preduzetničkih i drugih kreativnih vještina
	Institucionalno i materijalno poticati novi dizajn, inovacije, patentiranje i standardizaciju u industrijskoj proizvodnji	Jačati standarde nastavničkog znanja, istraživačkog rada i tehničke opremljenosti nastavnih ustanova
	Povećati izdvajanja javnog sektora za konkretne primjenjene istraživačke projekte	Razviti statistiku i uporedna mjerenja kvaliteta ishoda obrazovanja
	Umrežavati domaće stručnjake i institucije sa stručnjacima porijeklom iz BiH i naučno - istraživačkim institucijama u inostranstvu	Uspostaviti novi sistem vrednovanja nastavno-naučnog kadra koji će stimulisati kompetencije, naučni rad i ostvarene rezultate
Zapošljavanje	Uspostaviti mreže centara za stručno osposobljavanje i profesionalnu obuku radno sposobnog stanovništva i uvezati ih sa evropskim akreditiranim centrima	Pojednostaviti proceduru, smanjiti broj koraka, sniziti troškove za osnivanje firmi
	Postepeno uvoditi obavezno srednjoškolsko obrazovanje	Organizaciono i materijalno podržati razvoj snažno rastućih malih i srednjih preduzeća putem razvoja tehnoloških i industrijskih parkova, inkubatora i poslovnih zona
	Uskladiti radno zakonodavstvo sa EU metodologijom i harmonizirati ga između entiteta i kantona radi stvaranja jedinstvenog i efikasnog tržišta rada, povećanja mobilnosti radne snage, smanjenja nezaposlenosti i zaštite prava radnika	Osnovati garancijski fond koji će olakšati kreditiranje MSP
	Unaprijediti sistem praćenja potreba za radnom snagom boljom i neposrednijom vezom Zavoda za zapošljavanje sa privrednim komorama i udruženjima poslodavaca	Razvijati instrumente finansijske podrške razvoja MSP-ova povoljnim kreditnim linijama Razvojne banke FBiH (duži rok otplate, grace period, niža kamatna stopa)

	Analizirati uticaj socijalnih davanja u Zavodu za zapošljavanje na aktivno traženje posla i odvojiti socijalnu politiku od zapošljavanja	Predefinisati evidencije o zdravstvenom osiguranju i druge beneficije koje se daju putem službi za zapošljavanje
	Pooštriti sankcije za poslodavce koji zapošljavaju radnike „na crno“	Unaprijediti i osigurati sistemsko praćenje pokazatelja razvoja MSP
Održivi razvoj	Hitno donijeti Zakon o šumama FBiH i podzakonske akte koji proizilaze iz zakona	Kroz proces približavanja EU stalno usavršavati okolinsko zakonodavstvo na principima održivog razvoja FBiH uz pomoć odgovarajućih institucija EU
	Povećati produktivnost gazdinstava i konkurentnost njihovih proizvoda poboljšanjem tehničko-tehnološke opremljenosti omogućujući povoljno kreditiranje nabavke poljoprivredne opreme preko Razvojne banke FBiH	Jačati kapacitete za pripremu studija procjene uticaja na okoliš (EIA) na svim nivoima vlasti u FBiH i u nevladnom sektoru
	Ubrzati, omasoviti i pojeftiniti porces legalizacije objekata na poljoprivrednim gazdinstvima,	Kontinuirano provoditi kontrolu odlaganja industrijskog otpada stalnim inspekcijским nadzorom i pojačati sankcije za nepoštivanje zakonskih odredbi
	Definirati manje razvijena ruralna područja u cilju posebnih mjera podrške ruralnom razvoju	Zakonski uskladiti geološka istraživanja na području Federacije Bosne i Hercegovine da bi se istraživanje i korištenje mineralnih sirovina radilo planski i kontrolisano
	Nastaviti sa deminiranjem kontaminiranih poljoprivrednih površina, ruralnih područja, šuma i šumskog zemljišta	Unaprijediti sisteme i indikatore za praćenje kvalitete zraka
	Ubrzano provoditi aktivnosti na akreditiranju laboratorija i tijela za izdavanje certifikata za izvoz proizvoda životinjskog porijekla	Izraditi program aktivnosti za praćenje implementacije Strategije upravljanja vodama FBiH na federalnom, kantonalnom i opštinskom nivou
	Raditi na održavanju, jačanju, i proširivanju infrastrukture za otkup poljoprivrednih proizvoda i mlijeka	Uskladiti pokazatelje FZS za sektor voda sa potrebama sektora voda i standardnim statističkim indikatorima u EU
	Donijeti program kategorizacije objekata sa aspekta rizika proizvodnje hrane životinjskog porijekla, sa ciljem zaštite zdravlja domaćih potrošača i povećanja izvoza	Ubrzati izgradnju prioritetnih putnih pravaca od strateškog značaja za FBiH, posebno putnog pravca koji povezuje dva najveća industrijska bazena Zenicu i Tuzlu
	Za period 2014 – 2018, donijeti Strategiju razvoja poljoprivrednog sektora i Strategiju pružanja savjetodavnih usluga u poljoprivredi	
	Donijeti Program ruralnog razvoja u FBiH	Obezbijediti preduslove za razvoj i veće korištenje luke Brčko kroz moguće ulaganje u revitalizaciju operativnih kapaciteta, izmještanje pristupnih ruta izvan gradske zone, te ulaganje u proširenje kapaciteta
	Osnovati Fond za energetska efikasnost, čija sredstva će direktno ili posredstvom banaka moći koristiti sva pravna i fizička lica, te razne druge institucije koje žele unaprijediti svoju energetska efikasnost i time ostvariti uštede	Napraviti plan konsolidacije, reorganizacije i razvoja JP Željeznice FBiH, uspostaviti ekonomski i tržišno orijentisanu upravu, te izraditi marketinški plan poslovanja
	Povećati energetska efikasnost javnih objekata (obrazovnih institucija, bolnica, upravnih zgrada i sl.) kroz izdvajanja za izradu toplotnih izolacija i ugradnju energetska efikasnijih uređaja	
	Kontinuirano educirati građane o značaju energije i energetskih resursa za razvoj društva, te raditi na podizanju nivoa svijesti o štednji energije	Privatizirati manjinske udjele javnih telekom operatera u svrhu poboljšanja kvaliteta usluga i obezbjeđenja dodatnih sredstava koja će se usmjeriti na povećanje konkurentnosti cjelokupne privrede
	Ubrzano raditi na dodjeli koncesija u oblasti održivog korištenja prirodnih resursa i obnovljivih izvora energije u skladu sa Zakonom o koncesijama FBiH i BiH, te Dokumentom o politici dodjele koncesija u FBiH	
	Donijeti prostorne i urbanistične planove svih nivoa vlasti, te za sve sprovesti strateške procjene uticaja na okoliš u narednih 10 godina	Intenzivirati izgradnju širokopojasne telekomunikacione pristupne infrastrukture

Socijalna uključenost

Socijalna politika u funkciji zapošljavanja	Ojačati statistički sistem u FBiH i kantonima radi osiguranja podataka u skladu s EU principima i Eurostat metodama, s naglaskom na indikatore praćenja položaja ranjivih grupa	Intenzivirati aktivnosti na razvoju javno-privatnog partnerstva uz razvijanje odgovarajućeg pravnog okvira za JPP u skladu s EU standardima u oblasti socijalne zaštite, te promovirati investiranje u inovativna partnerstva koja predviđaju značajan utjecaj na socijalnu zaštitu i inkluziju i koordiniranje javnih i privatnih izvora finansiranja
	Tehnički i ekspertski ojačati i ujednačiti opremljenost javnih institucija (CSR, Zavoda za zapošljavanje, specializiranih ustanova za usluge ranjivim grupama) kako bi mogle pružati kvalitetne usluge socijalnog uključivanja i poboljšavati koordinaciju različitih nivoa vlasti, poslovnog i civilnog sektora	
Položaj porodica sa djecom	Unaprijediti monitoring različitih porodica s djecom (samohrani roditelji, porodice s djecom roditelja ovisnika, roditelji s posebnim potrebama)	Donijeti izmjene Zakona o zaštiti porodica sa djecom kojim bi se obezbijedila ujednačenost ostvarivanja prava na cijeloj teritoriji FBiH
	Definisati nezaposlene roditelje s djecom kao posebno ranjivu grupu za prednost u uključivanje u programe zapošljavanja	Formirati Fond za dječju zaštitu na nivou FBiH
Obrazovanje	Unaprijediti sistem praćenja obuhvata ranjivih grupa učenika i kontinuirano raditi na obezbjeđenju stopostotnog obuhvata osnovnim i srednjim obrazovanjem u svim kantonima	Uspostaviti sistem praćenja cjeloživotnog učenja i obrazovanja i obuke odraslih na nivou FBiH i kantona
	Uspostaviti sistem redovnog praćenja ranog napuštanja školovanja i intenzivno raditi na njegovom smanjenju u Federaciji BiH i kantonima	U cilju efikasnijeg finansiranja, razmotriti finansiranje obrazovanja na osnovu broja učenika, a ne na osnovu potreba
	Osigurati preduslove za uvođenje besplatnog predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja za ranjive grupe u FBiH i kantonima	Sa ciljem unapređenja efikasnosti utroška sredstava i boljih pokazatelja kvaliteta obrazovanja, uspostaviti informacijski sistem za upravljanje obrazovanjem
	Uskladiti obrazovne profile u srednjim školama sa potrebama regionalnih tržišta rada, neposrednijom vezom obrazovnog sistema sa zavodima za zapošljavanje, privrednim komorama i udruženjima poslodavaca	Uskladiti zakone o visokom obrazovanju kako na nivou kantona u FBiH, tako i na nivou BiH sa ciljem približavanja međunarodnim standardima i normama
	Obezbijediti podršku sistemskom povećanju broja upisa u visokom obrazovanju, naročito osoba iz ranjivih grupa stanovništva	
Zdravstvena zaštita	Unaprijediti upravljanje, u smislu smanjenja fragmentacije i dupliranja funkcija u oblasti administracije zdravstvene zaštite sa ciljem ušteta u zdravstvenom sektoru	Sagledati potrebe i postojeći broj zaposlenih radi njihovog usklađivanja sa finansijskim mogućnostima zdravstvenog sektora
	Centralizirati nabavku lijekova na entitetskom nivou, s ciljem smanjenja nepotrebne potrošnje lijekova na recept	Smanjiti broj nemedicinskog kadra u medicinskim ustanovama
	Intenzivnije raditi na ujednačavanju prava na zdravstvenu zaštitu u svim kantonima, kako bi građani FBiH imali ista prava po osnovu zdravstvenog osiguranja	Uraditi preciznu analizu materijalnih troškova u sektoru zdravstva i sagledati mogućnost ušteta
	U svim kantonalnim zavodima zdravstvenog osiguranja poboljšati mehanizme ugovaranja usluga i primijeniti jedinstvenu metodologiju kriterija i mjerila za zaključivanje ugovora između nadležnih zavoda zdravstvenog osiguranja i zdravstvenih ustanova	Analizirati racionalnost organizacije zdravstvenih ustanova sa ciljem smanjenja visokih fiksnih troškova suvišnih kapaciteta, naročito u bolnicama
	Uspostaviti sistem evidencije troškova u zdravstvenim ustanovama po vrsti oboljenja, vrsti zdravstvenih usluga i kategoriji osiguranika, radi optimalizacije troškova i eventualnih ušteta	Obezbijediti kontinuiranu i striktnu kontrolu uplata doprinosa zdravstvenog osiguranja od strane inspekcijskih organa
		Oštrijim sankcijama obezbijediti dostavu obračuna sredstava svih zdravstvenih ustanova, posebno privatnih

	Unaprijediti i poboljšati procjenu javnog zdravstva građana FBiH i sistem izvještavanja radi preciznog sagledavanja zdravstvenog stanja stanovništva i međunarodne komparacije	Reformisati mehanizme plaćanja zdravstvenih radnika sa ciljem kreiranja motivacionih mehanizama za kvalitetniji rad i bolji doprinos pružanju zdravstvenih usluga građanima
		Uspostaviti jedinstveni informacijski sistem u sektoru zdravstva
Penziona politika	Ukinuti prijevremeno penzionisanje, pooštriti kriterije invalidnosti, ukinuti dvostruke isplate (boračke naknade i penzije), odvojiti povlašćene penzije od mase redovnih penzija	Uspostaviti cjelovit set indikatora koji bi omogućio redovno praćenje stanja u oblasti penzionog sistema po ugledu na EU
	Nastaviti sa saniranjem neplaćenih doprinosa u dosadašnjem razdoblju sa mogućnošću otpisa kamate sa uplatom osnovnog duga, te vršiti efikasniju kontrolu naplate doprinosa u budućem periodu	Hitno donijeti dokument cjelovite reforme na principima održivosti penzijsko – invalidskog sistema
	Povećati godine starosti za odlazak u starosnu penziju žena i muškaraca	
Položaj osoba sa invaliditetom	Ojačati statistički sistem i obezbijediti sistemsko i kontinuirano praćenje stanja u ovoj oblasti u FBiH i kantonima, te kreirati baze podataka i ažuriranih evidencija u cilju boljeg socijalnog uključivanja na tržištu rada u FBiH i kantonima	Podsticajnim mjerama kontinuirano stimulisati mogućnosti zapošljavanja osoba sa invaliditetom, posebno kroz politike za promociju sticanja vještina i učenja tokom cijelog života, odnosno stvarati uslove i promovisati profesionalnu rehabilitaciju kao bitan preduslov zapošljavanja i integracije u društvo
	Predložiti novu kategorizaciju prema stepenu preostale sposobnosti, bez obzira na porijeklo invaliditeta, u skladu sa standardima Svjetske zdravstvene organizacije	Nastaviti reviziju boračko – invalidske zaštite sa ciljem smanjenja nezakonitih izdvajanja iz budžeta, te boljeg usmjeravanja sredstava prema ugroženim kategorijama i izbjegavanja dvojnih davanja
	Obezbijediti potrebnu promjenu zakonske regulative i donjeg praga invaliditeta na osnovu kog se ostvaruju prava na novčana davanja, te izmijeniti kategorizaciju u FBiH i kantonima bez obzira na vrijeme i uzrok nastanka invaliditeta	

Makro stabilnost

Strategija razvoja BiH za period 2010. – 2014. godine sadrži projekcije makroekonomskih indikatora za navedeni period na državnom nivou. Strategija je predvidjela u 2012. godini ekonomski oporavak globalne ekonomije, te povratak bh. ekonomije na raniji trend realnog rasta BDP-a sa stopom od 5,6%. Prema projekcijama za kretanja vanjske trgovine u 2012. godini, predviđeno je jačanje rasta izvoza i smanjenje trgovinskog deficita. Predviđen je rast uvoza u procentu od 12,1%, te rast izvoza u procentu od 14,8%.

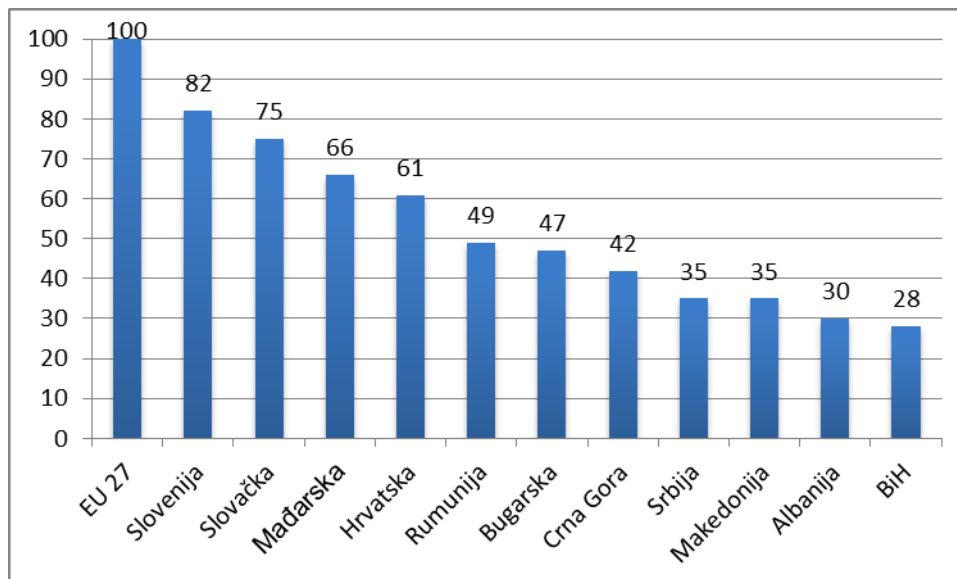
Ključni izazovi u poboljšanju makroekonomske stabilnosti su fiskalne i vanjskotrgovinske prirode. Svode se na visok nivo javne potrošnje i javnog duga, te visok deficit budžeta i tekućeg bilansa.

Bruto domaći proizvod

Kretanje BDP-a na nivou BiH ima negativan trend u 2012. godini u odnosu na prethodnu godinu. Ostvareni BDP za 2012. godinu nominalno iznosi 25.654 miliona KM i u odnosu na 2011. godinu manji je za 0,1%. Realni pad iznosi 1,1%, što znači da nije ostvaren predviđeni rast u Strategiji razvoja BiH. Projekcije su rađene pod pretpostavkom da će se usvojiti i implementirati mjere koje su bile predviđene Strategijom razvoja.

U poređenju sa zemljama okruženja, zemljama EU27 i najmanje razvijenim zemljama EU4 (Bugarska, Rumunija, Slovačka i Mađarska), BiH ima ubjedljivo najniži BDP po stanovniku.

Grafikon: BDP po stanovniku u 2012. godini, indeks EU27 = 100

Izvor: FZS i Eurostat

U FBiH, u 2012. godini, zabilježen je blagi rast bruto domaćeg proizvoda. Ostvareni nominalni bruto domaći proizvod na nivou FBiH za 2012. godinu iznosi 16.469 miliona KM, što je u odnosu na 2011. godinu više za 0,4%. Realni pad BDP-a u 2012. godini iznosi 1,1%.

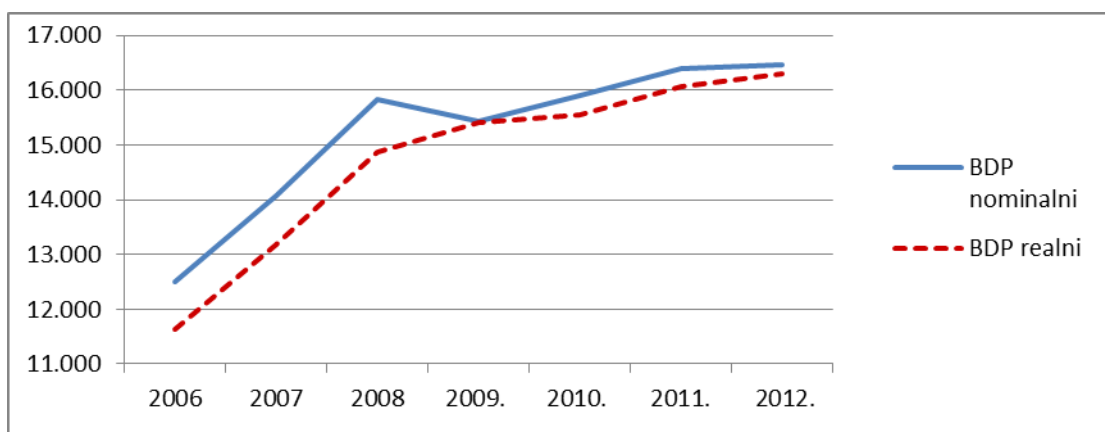
U periodu 2006. - 2008. godine evidentan je realni rast BDP-a po prosječnoj stopi od 5,6%. Uticaj recesije se negativno odrazio na privredna kretanja i u 2009. godini je zabilježen realan pad BDP-a za 2,6%. To je rezultat, prije svega, pada industrijske proizvodnje, pada vrijednosti građevinskih radova, te pada maloprodaje. Recesija se odrazila na nagli pad izvoza, te smanjenje inostranih novčanih priliva. U periodu 2009. - 2012. godine ostvaren je prosječan realni pad BDP-a u procentu od 0,6%.

Tabela: Bruto domaći proizvod FBiH za period 2006. – 2012. godine

	2006	2007	2008	2009.	2010.	2011.	2012.
Bruto domaći proizvod, tekuće cijene - nominalni rast							
Nominalna stopa rasta u %	13,5	12,8	12,4	-2,5	3,1	3,1	0,4
Iznos u mil. KM	12.489	14.082	15.827	15.429	15.901	16.402	16.469
Bruto domaći proizvod, stalne cijene - realni rast							
Realna stopa rasta u %	5,8	5,5	5,5	-2,6	0,8	1,0	-1,1
Iznos u mil. KM	11.642	13.171	14.861	15.416	15.549	16.062	16.222
BDP po stanovniku u KM, tekuće cijene							
U odnosu na stalno stanovništvo	4.390	4.943	5.555	5.408	5.550	5.723	5.745
U odnosu na prisutno stanovništvo	5.372	6.049	6.801	6.630	6.801	7.015	7.044

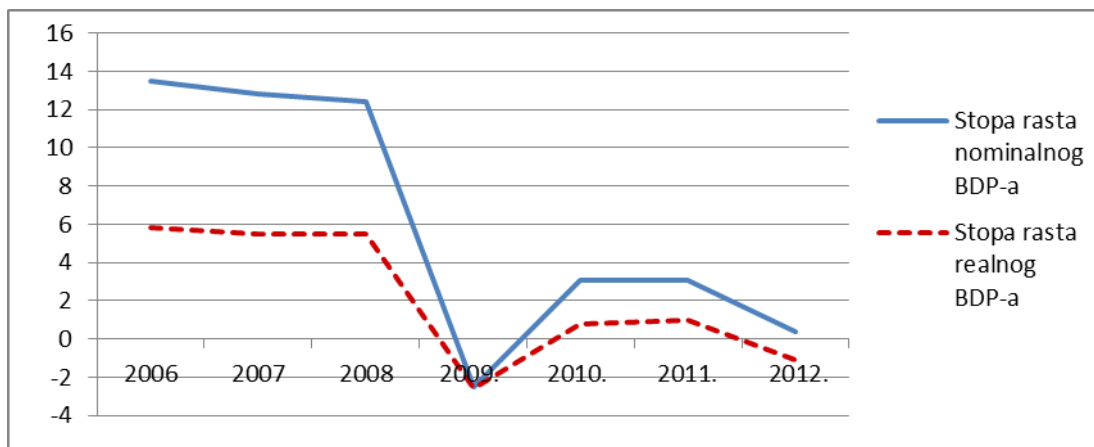
Izvor: FZS

Grafikon: Kretanje BDP-a u FBiH za period 2006. - 2012. godine (mil KM)

Izvor: FZS

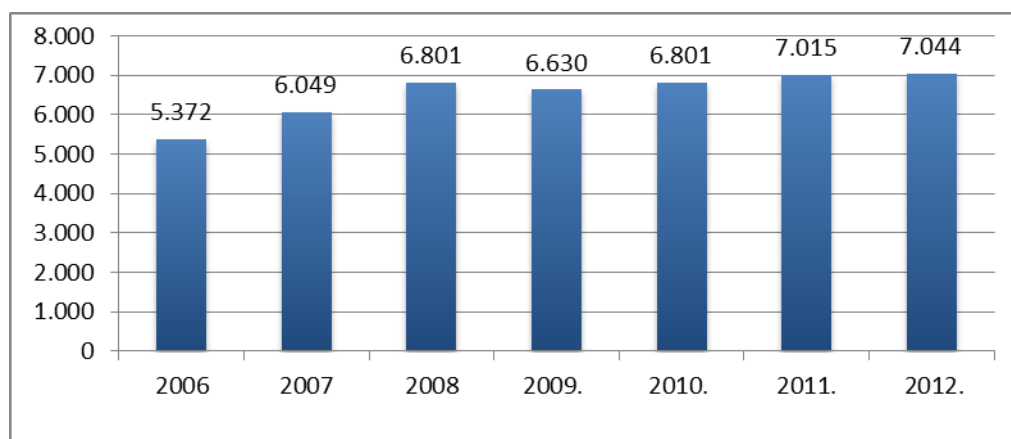
Grafikon: Kretanje stopa rasta BDP-a za period 2006. – 2012. godina (%)

Izvor: FZS

BDP po glavi stanovnika u FBiH je u 2012. godini pao u odnosu na prethodnu godinu. Poređenje BDP-a po glavi stanovnika u entitetima ukazuje na viši nivo u FBiH (7.044 KM) u odnosu na RS (6.013 KM). U 2011. godini BDP po glavi stanovnika je takođe bio viši u FBiH (7.015 KM) u odnosu na RS (6.073 KM).

Grafikon: BDP po glavi stanovnika u FBiH 2006. - 2012. godine (prisutno stanovništvo)

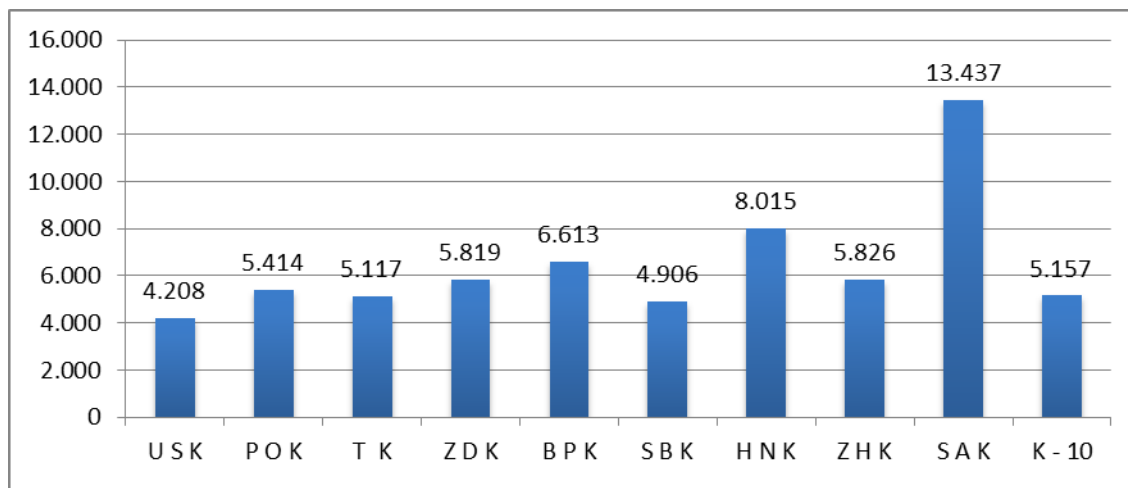

Izvor: FZS

Detaljniju sliku Federacije BiH daje pregled BDP-a po glavi stanovnika u kantonima koji ukazuje na raznolikost i neujednačenost razvijenosti kantona, te značajno odskakanje Kantona Sarajevo.

U 2012. godini najviša vrijednost BDP-a po stanovniku zabilježena je u Kantonu Sarajevo (13.437 KM), a najniža u Unsko-sanskom Kantonu (4.208 KM).

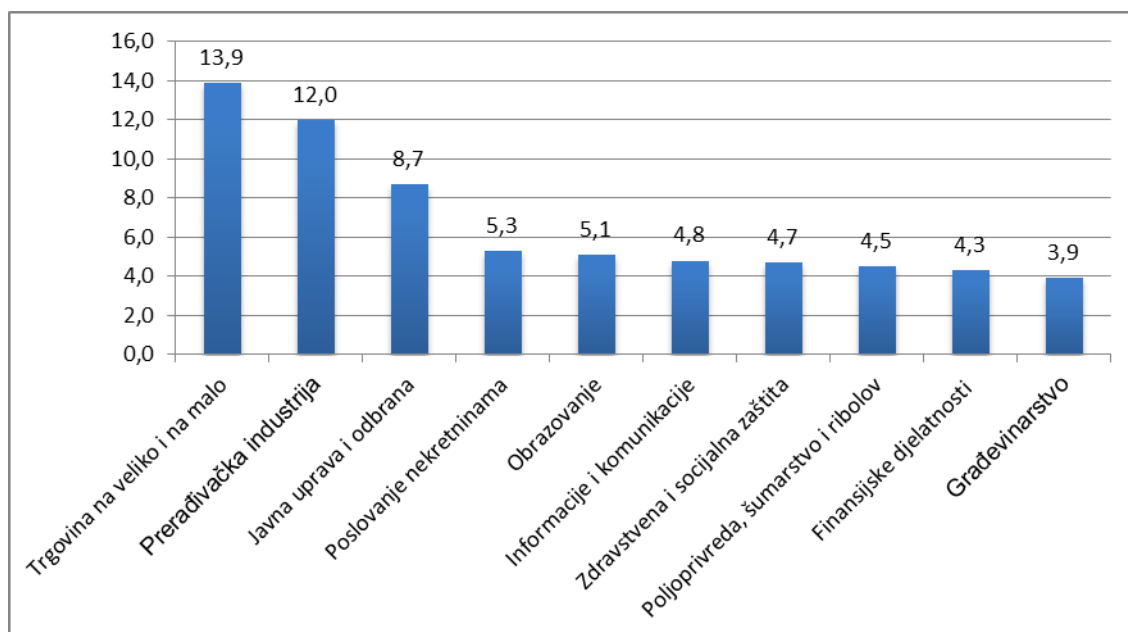
Grafikon: BDP po glavi stanovnika u kantonima 2012. godina (prisutno stanovništvo)

Izvor: FZZPR, Makroekonomski pokazatelji za 2012. godinu

Struktura učešća djelatnosti po standardnoj klasifikaciji u bruto domaćem proizvodu FBiH u 2012. godini je skoro ista kao i prethodne godine. Najveće učešće ima sektor trgovine, zatim prerađivačka industrija, javna uprava i odbrana, te poslovanje nekretninama. Najmanje je učešće sektora umjetnosti, administrativnih djelatnosti, snabdijevanja vodom, te ugostiteljstva.

Grafikon: Nominalni BDP po djelatnostima (prvih deset djelatnosti po učešću), 2012. godina. Struktura u %

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

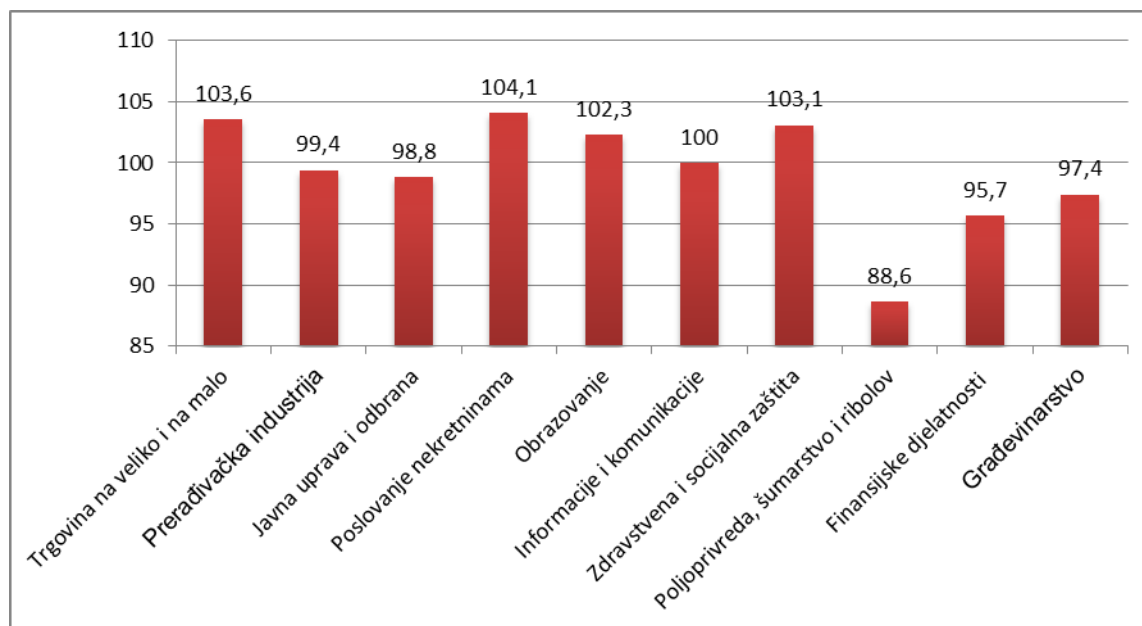
Kretanje BDP-a najznačajnijih grupa djelatnosti ukazuje na trend rasta u sektoru trgovine i poslovanja nekretninama, te pada u sektoru prerađivačke industrije i javne uprave.

Prerađivačka industrija u FBiH u velikoj mjeri je izvozno orijentisana, tako da skoro u potpunosti zavisi od kretanja na inostranom tržištu. U skladu s tim, smanjena potražnja za bh proizvodima u inostranstvu nakon 2008. godine, negativno se odrazila na većinu grana prerađivačke industrije. Tokom 2012. godine ukupni izvoz prerađivačke industrije u FBiH je pao za 0,4%¹. Od značajnijih grana (po učešću u ukupnom izvozu), zabilježen je pad izvoza odjeće za 10,3%, izvoza mašina i uređaja za 7,6%, dok je izvoz koksa i naftnih derivata pao za 43,2%. Porast izvoza je zabilježen kod metalne industrije za 4,5%, a zabilježen je i rast izvoza namještaja za 3,3%.

Visoke stope rasta proizvodnje zabilježene su u podpodručjima koja obuhvataju proizvodnju ostalih saobraćajnih sredstava (60,7%), proizvodnju namještaja (36,3%), te proizvodnju hemijskih proizvoda (11,9%). S druge strane, visoke stope pada obima proizvodnje zabilježene su u proizvodnji kancelarijskih mašina i računara (37,8%), proizvodnji koksa i derivata nafte (21,9%), te proizvodnji proizvoda od nemetalnih minerala (16,6%).

U izvještajnom periodu, sektor građevinarstva bilježi slabije rezultate u odnosu na prethodnu godinu. U 2012. godini fizički obim gradnje je pao za 11,3%. Fizički obim gradnje u periodu 2008. – 2012. godine ima konstantan opadajući trend. Građevinski sektor u FBiH i zemljama regije duboko je pogođen ekonomskom krizom i najveće smanjenje broja zaposlenih upravo je u građevinarstvu. Pored poteškoća vezanih za nelikvidnost i smanjenje investicija, razlog padu su jednim dijelom i vremenske nepogode početkom godine.

Grafikon: BDP po djelatnostima, indeks 2012/2011 godinu

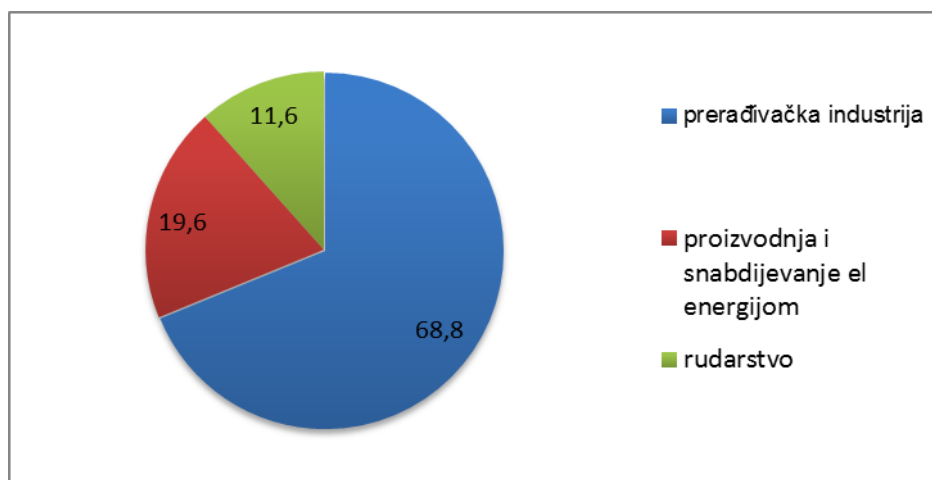
Izvor: FZS; Obrada FZZPR

U 2012. godini zabilježen je pad fizičkog obima industrijske proizvodnje u procentu od 4,4%. Analiza pokazuje da ukupnom padu najvećim dijelom doprinosi pad u prerađivačkoj industriji (2,1%), pad u snabdijevanju električnom energijom, plinom i vodom (10,9%), te pad proizvodnje u rudarstvu (4,1%). U strukturi industrijske proizvodnje najveće učešće ima

¹ FZS, mjesečni statistički pregled FBiH 2/13

prerađivačka industrija sa 68,8%, zatim proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom sa 19,6%, te rudarstvo sa 11,6%.

Grafikon: Struktura industrijske proizvodnje, FBiH 2012. godina

Izvor: FZS

Učešće fizičkog obima industrijske proizvodnje po kantonima pokazuje da najveće učešće imaju Tuzlanski kanton (30,7%), Kanton Sarajevo (23,3%) i Zeničko-dobojski kanton (20,0%). Najveći doprinos padu ukupne industrijske proizvodnje je upravo pad u dva od navedena tri najznačajnija kantona (Kanton Sarajevo i Zeničko-dobojski kanton).

Tabela: Industrijska proizvodnja po kantonima

Kanton	Struktura u % (2012 godina)	Indeks 2012/2011
Unsko – sanski	2,9	95,0
Posavski	1,4	145,2
Tuzlanski	30,7	100,9
Zeničko – dobojski	20,0	95,3
Bosansko – podrinski	0,8	103,1
Srednjobosanski	6,3	93,1
Hercegovačko – neretvanski	9,7	86,7
Zapadno – hercegovački	2,4	93,3
Kanton Sarajevo	23,3	93,5
Kanton 10	2,5	72,7
Federacija BiH	100,0	95,6

Izvor: FZS

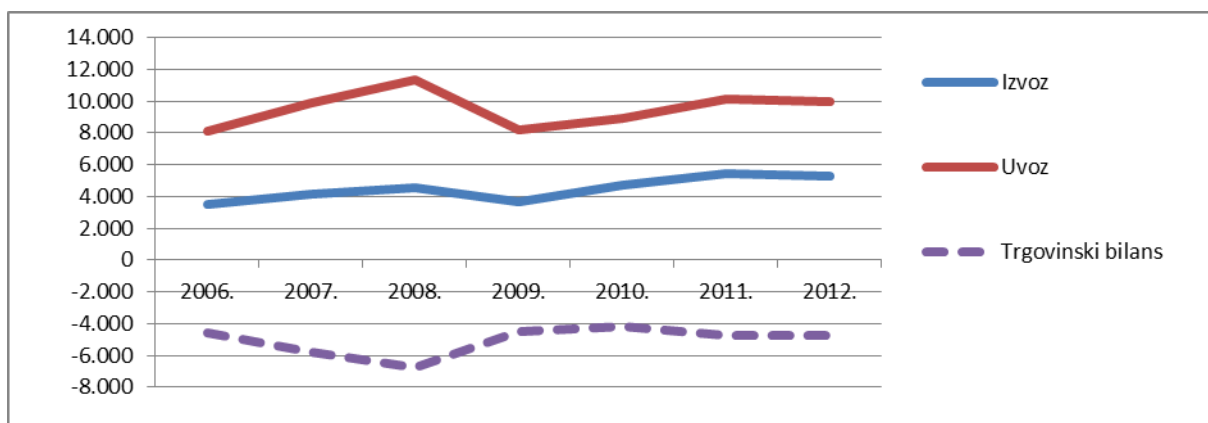
Vanjska trgovina

Obim robne razmjene Federacije BiH sa inostranstvom u 2012. godini se smanjio u odnosu na prethodnu godinu i na izvoznoj i na uvoznoj strani. Ostvareni izvoz je manji za 3,2%, dok se uvoz smanjio za 2% u odnosu na prethodnu godinu, što nije u skladu sa predviđenim rastom uvoza u procentu od 12,1% i rasta izvoza u procentu od 14,8% u projekciji u Strategiji razvoja BiH 2010. – 2014.

Obzirom da je pad izvoza viši u odnosu na pad uvoza, procenat pokrivenosti uvoza izvozom Federacije BiH za 2012. godinu iznosi 52,6% i na nižem je nivou u odnosu na prethodnu godinu (53,3%). Učešće Federacije BiH u ukupnom izvozu Bosne i Hercegovine u 2012. godini iznosi 66,8%, a u ukupnom uvozu 65,4%.²

Trgovinski bilans u 2012. godini je u deficitu i na skoro istom je nivou kao i prethodne godine, kao i učešće trgovinskog deficita u BDP-u. Uprkos malom pogoršanju stope pokrivenosti uvoza izvozom trgovinski deficit se smanjio za 26 mil KM ili 0,5% u odnosu na deficit u 2011. godini.

Grafikon: Robna razmjena FBiH (mil KM) 2006. - 2012. godina

Izvor: FZS; Obrada: FZZPR

Učešće trgovinskog deficita u BDP-u FBiH u 2012. godini iznosi 28,9%, što predstavlja blago smanjenje u odnosu na prethodnu godinu, kad je učešće deficita iznosilo 29%. Najnepovoljnije učešće trgovinskog deficita u BDP-u bilo je 2008. godine kada je ovaj procenat iznosio 42,9%.

² U 2012. godini BiH je ostvarila izvoz od 7.857.962 hilj KM i uvoz od 15.252.942 hilj KM, deficit 7.394.980 hilj KM, pokrivenost uvoza izvozom 51,5% (Izvor Agencija za statistiku BiH)

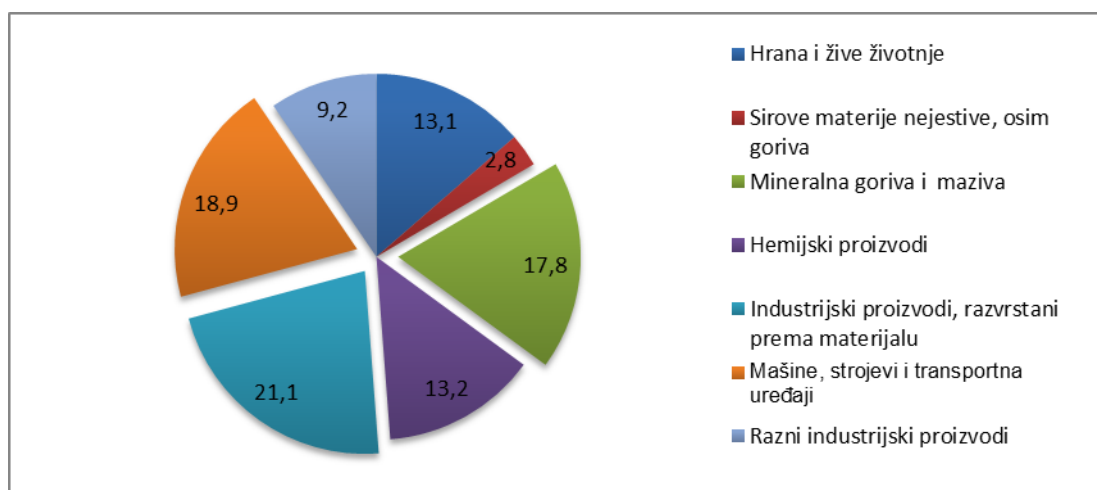
Grafikon: Pokrivenost uvoza izvozom i učešće deficita u BDP-u (%) 2006. - 2012. godina

Izvor: FZS; Obrada: FZZPR

Struktura uvoza prema SMTK u 2012. godini pokazuje da su najznačajnije uvozne stavke industrijski proizvodi (21,1%), mašine i transportna sredstva (18,9%), te mineralna goriva, od toga najviše nafta i naftni derivati (17,8%). Struktura uvoza je ista kao i prethodne godine.

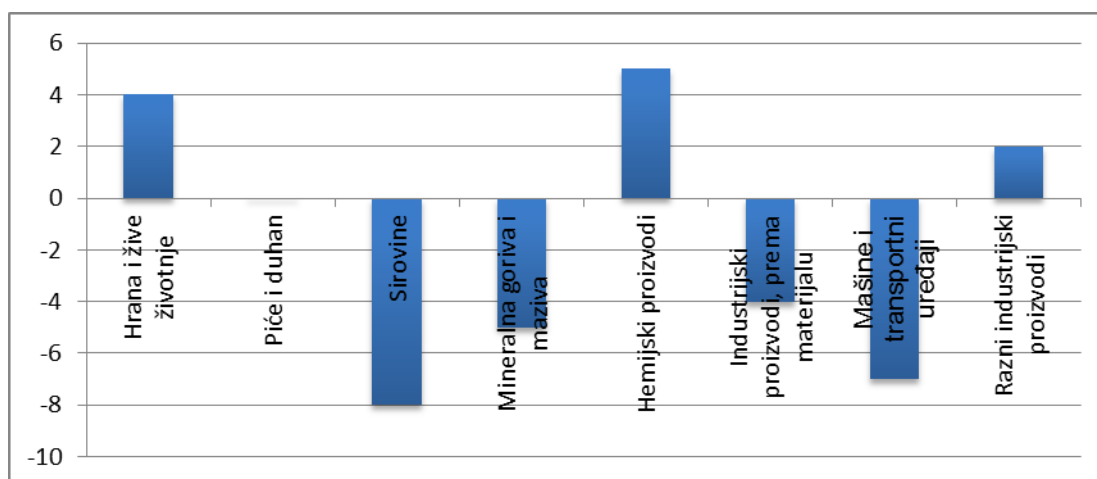
Grafikon: Struktura uvoza FBiH prema SMTK 2012. godine

Izvor: FZS

Pad uvoza u 2012. godini se najviše može pripisati smanjenom uvozu sirovina, mašina, mineralnih goriva i industrijskih proizvoda. Najveći pad uvoza bilježe sirovine (8%), mašine (7%), mineralna goriva (5%) i industrijski proizvodi (4%).

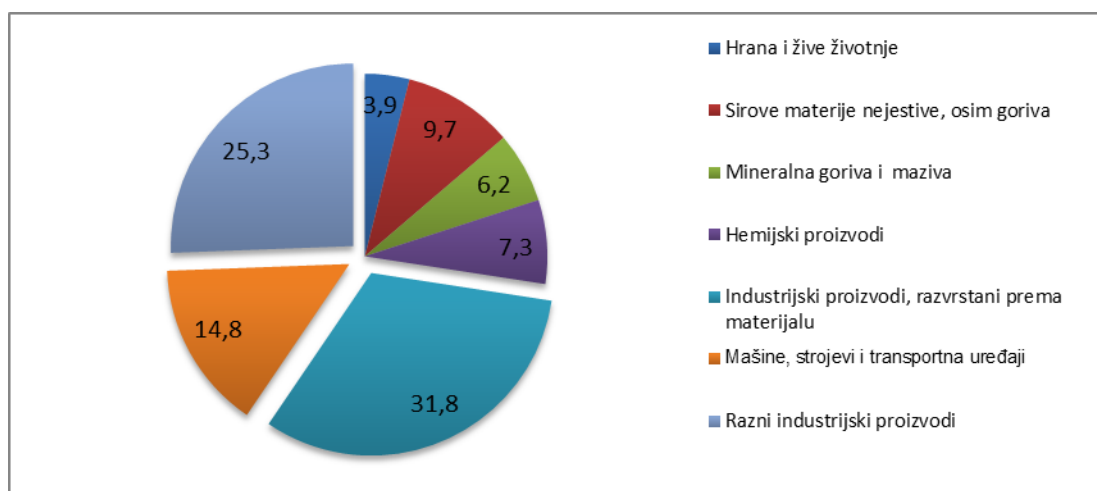
Grafikon: Promjena u uvozu 2012/2011 (%)

Izvor: FZS

Struktura izvoza u 2012. godini pokazuje da su najznačajniji izvozni proizvodi (najveći doprinos ukupnom izvozu) industrijski proizvodi razvrstani prema materijalu (31,8%), razni industrijski proizvodi (25,3%), te mašine i transportna sredstva (14,8%).

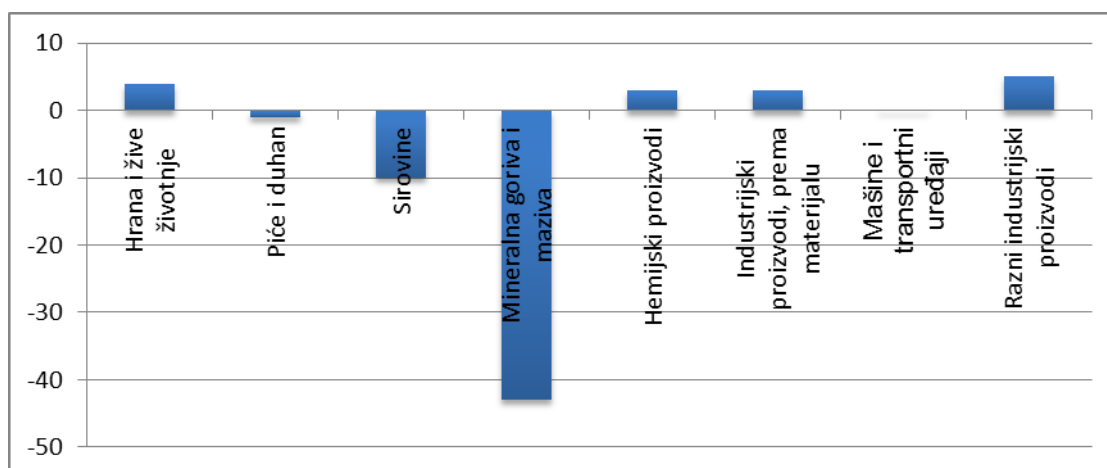
Grafikon: Struktura izvoza FBiH prema SMTK 2012. godine

Izvor: FZS

Za ukupni pad izvoza najzaslužniji je pad izvoza mineralnih goriva i maziva (43%), te sirovina (10%). Unatoč rastu izvoza industrijskih i hemijskih proizvoda, rast ovih proizvoda nije bio dovoljan da spriječi pad ukupnog izvoza.

Grafikon: Promjena u izvozu 2012/2011 (%)

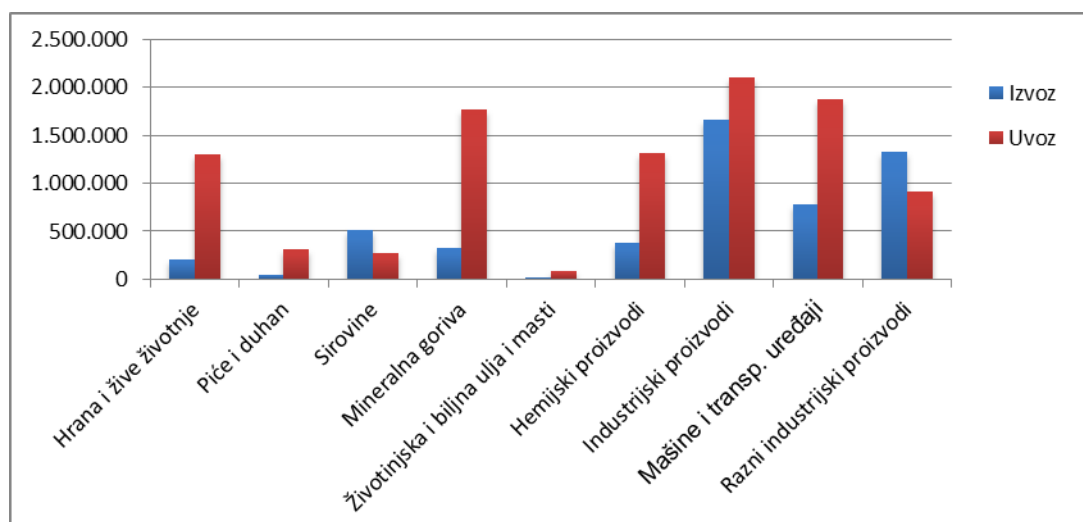
Izvor: FZS

FBiH je u 2012. godini ostvarila deficit u trgovini energentima. U trgovini električnom energijom ostvaren je suficit (električna energija ulazi u ovu grupu proizvoda), ali zbog velikog uvoza nafte i naftnih derivata zabilježen je trgovinski deficit energentima. U odnosu na prethodnu godinu, izvoz u području energenata je pao za 49,5%.

FBiH karakteriše značajan trgovinski deficit u robnoj razmjeni hrane i pića. Razlog tome je najvećim dijelom slaba konkurentnost domaće proizvodnje, značajna potražnja za stranim proizvodima, nedovoljna svijest i sklonost prema kupovini domaćih proizvoda, ili je posljedica nedovoljne kontrole uvoza hrane, a u isto vrijeme i mnogih barijera za plasiranje domaćih proizvoda na strana tržišta.

Kao i prethodne godine, jedine kategorije u kojima je FBiH u 2012. godini ostvarila trgovinski suficit su sirovine i razni industrijski proizvodi.

Grafikon: Uvoz i izvoz prema SMTK (hilj KM), 2012. godina

Izvor: FZS

Vanjskotrgovinska razmjena po kantonima u 2012. godini pokazuje da je uvoz najveći u KS, ZDK i TK. Najveći izvozni udio u odnosu na ukupni izvoz FBiH imaju ZDK i TK. U odnosu na prethodnu godinu uvoz je najviše porastao u kantonima ZHK, BPK i HNK, dok je izvoz najviše porastao u kantonima POK, BPK i ZDK.

BPK i ZDK su jedini kantoni koji imaju vanjskotrgovinski suficit (pokrivenost uvoza izvozom je 134% i 101%). Najveći doprinos u izvozu u BPK čine industrijski proizvodi.

Tabela: Robna razmjena po kantonima, 2012. godina

	Uvoz	Izvoz	Pokrivenost uvoza izvozom (%)	Trgovinski bilans
USK	280.960	188.427	67	- 92.533
POK	143.911	80.968	56	- 62.943
TK	1.258.049	979.775	78	- 278.274
ZDK	1.530.214	1.552.457	101	22.244
BPK	83.609	111.963	134	28.354
SBK	762.615	498.687	65	- 263.928
HNK	1.199.094	718.418	60	- 480.676
ZHK	1.019.841	281.438	28	- 738.403
SAK	3.508.104	722.965	21	- 2.785.138
K-10	186.071	113.448	61	- 72.623
FBiH	9.972.467	5.248.547	53	- 4.723.920

Izvor: FZS

U izvještajnoj godini, najveći trgovinski partneri FBiH su bile zemlje EU27 i zemlje potpisnice CEFTA Sporazuma.

Učešće robne razmjene sa zemljama EU27 u ukupnoj robnoj razmjeni se povećalo u odnosu na 2011. godinu. Učešće izvoza u EU27 u ukupnom izvozu FBiH iznosi 59,9%, dok uvoz čini 51,6% ukupnog uvoza FBiH. Pokrivenost uvoza izvozom u zemlje EU27 iznosi 61,0%, što predstavlja smanjenje pokrivenosti u odnosu na 2011. godinu, kada je iznosila 61,9%. U 2012. godini se smanjila ukupna robna razmjena FBiH sa zemljama EU27 pri čemu je uvoz porastao, a izvoz se smanjio, što je rezultiralo povećanjem vanjskotrgovinskog deficita i manjom pokrivenošću uvoza izvozom.

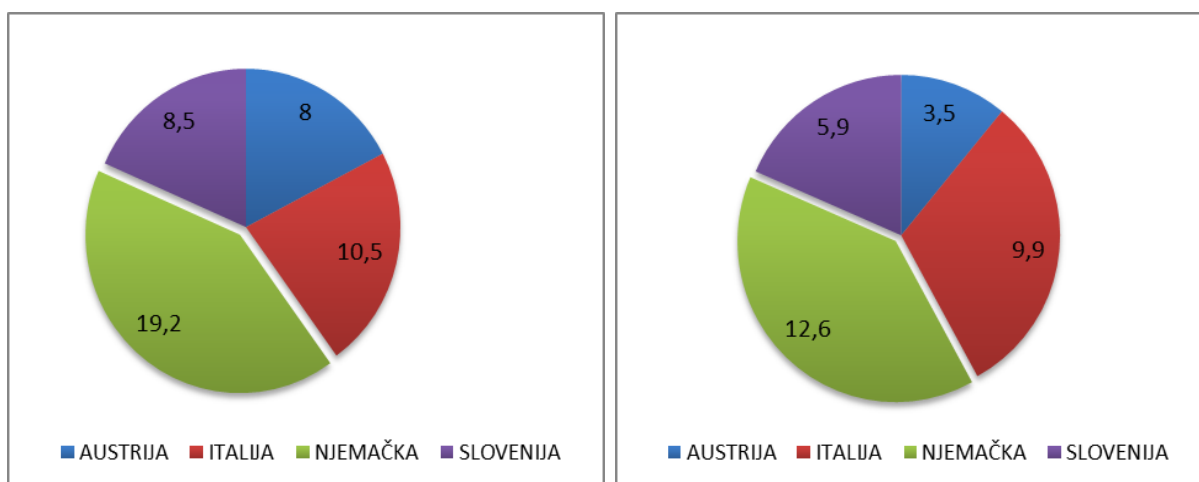
Tabela: Vanjskotrgovinska razmjena FBiH sa zemljama EU27, 2008. - 2012. godina (hilj KM)

	Izvoz	Učešće u izvozu	Uvoz	Učešće u uvozu	Trgovinski bilans	Pokrivenost
2008	2.537.852	55,5%	5.655.571	49,8%	-3.117.719	44,9%
2009	2.038.904	55,3%	4.391.304	53,5%	-2.352.400	46,4%
2010	2.713.245	57,3%	4.569.867	51,4%	-1.856.622	59,4%
2011	3.187.427	58,8%	5.145.424	50,6%	-1.957.997	61,9%
2012	3.141.578	59,9%	5.147.987	51,6%	-2.006.409	61,0%

Izvor: FZS

Najveći trgovinski partneri iz EU27 u 2012. godini su bile Njemačka (19,2% ukupnog izvoza i 12,6% ukupnog uvoza) i Italija (10,5% ukupnog izvoza i 9,9% ukupnog uvoza).

Grafikon: Učešće najvećih trgovinskih partnera iz EU27 u 2012. godini (izvoz lijevo, uvoz desno)

Izvor: FZS

Tokom 2012. godine zabilježen je pad ukupne robne razmjene sa zemljama CEFTA-e. Pad izvoza zajedno sa malim rastom uvoza je za posljedicu imalo povećanje vanjskotrgovinskog deficita i smanjenje pokrivenosti uvoza izvozom sa zemljama CEFTA-e.

Učešće robne razmjene sa zemljama CEFTA-e u ukupnoj robnoj razmjeni se smanjilo u odnosu na 2011. godinu. Učešće izvoza u CEFTA u ukupnom izvozu FBiH u 2012. godini iznosi 27,1%, dok uvoz čini 26,1% ukupnog uvoza FBiH. Pokrivenost uvoza izvozom u zemlje CEFTA iznosi 54,6%, što predstavlja smanjenje pokrivenosti u odnosu na 2011. godinu, kada je pokrivenost iznosila 65,6%.

Tabela: Vanjskotrgovinska razmjena FBiH sa potpisnicama CEFTA-e, 2008. - 2012. godina (hilj KM)

	Izvoz	Učešće u izvozu	Uvoz	Učešće u uvozu	Trgovinski bilans	Pokrivenost
2008	1.707.543	37,4%	2.911.572	25,6%	-1.204.029	58,6%
2009	1.356.088	36,8%	2.132.640	26,1%	-776.552	63,6%
2010	1.556.646	32,9%	2.299.730	25,8%	-743.084	67,7%
2011	1.687.886	31,1%	2.574.550	25,3%	-886.664	65,6%
2012	1.420.317	27,1%	2.599.562	26,1%	-1.179.245	54,6%

Izvor: FZS

Najveći trgovinski partneri iz CEFTA-e u 2012. godini su bile Hrvatska (14,8% ukupnog izvoza i 19% ukupnog uvoza) i Srbija (5,9% ukupnog izvoza i 5,8% ukupnog uvoza).

Priključenje Hrvatske Evropskoj Uniji od 2013. godine proizvešće brojne implikacije za BiH, a samim tim i za FBiH, prvenstveno na ekonomskom planu. Trgovinski odnosi sa Hrvatskom koji su trenutno regulisani sporazumom CEFTA će prestati važiti, jer će Hrvatska preći na regulativu EU. To će značiti čvrstu barijeru za sve naše izvoznike koji svoje proizvode nisu uskladili sa EU standardima i koji nisu certifikovani od strane institucija akreditovanih od EU. Hrvatska je značajan trgovinski partner za FBiH u razmjeni poljoprivrednih proizvoda. Ukoliko domaće firme ne pronađu alternativna tržišta za plasman svojih proizvoda, sektor poljoprivrede i prerađivačke industrije će trpjeti veliki gubitak prvenstveno u vidu izvoza, a takođe će se odraziti i na zaposlenost. To ukazuje na potrebu usklađivanja domaće

proizvodnje sa EU standardima i certifikaciju proizvoda od strane institucija akreditovanih od strane EU.

Visok ukupan vanjskotrgovinski deficit ukazuje na lošu strukturu izvoza i nedovoljnu konkurentnost domaćih proizvoda na inotrižištu. Ključni problemi izvoza vezani su za nizak nivo proizvodnje uopšte, kao i strukturu izvoza koju više karakteriše izvoz sirovina i poluproizvoda, a manje finalnih proizvoda.

Krajem 2012. godine prezentirana je Strategija promoviranja i rasta izvoza BiH od 2012. do 2015. godine, koju je pripremio Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine, uz podršku Vanjskotrgovinske komore BiH/Agencije za promociju izvoza BiH i Projekta EU Expro. Strategija obuhvata analize i moguće mehanizme za povećanje izvoza u ključnim sektorima (metal, drvo, poljoprivreda i prehrana, građevinarstvo, te turizam). Rezultat ove strategije je jasna vizija Bosne i Hercegovine kao zemlje koja podržava faktore rasta izvoza sa ciljem povećanja istog i smanjenja trgovinskog deficita.

U 2012. godini Federalno ministarstvo trgovine poduzelo je niz mjera i aktivnosti koje imaju za cilj stvaranje okvira za poboljšanje uslova za vanjsku trgovinu i povećanje stranih investicija. Urađen je Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o stranim ulaganjima u FBiH u cilju usklađivanja federalnog propisa sa izmjenama i dopunama Zakona o politici direktnih stranih ulaganja u Bosni i Hercegovini. Pokrenuta je inicijativa promjene legislative sukladno EU u cilju povećanja izvoza i broja zaposlenih. Takođe, urađen je Akcioni plan za projekat "Razvoj trgovine i domaćeg tržišta u FBiH", čijim će se provođenjem omogućiti povezivanje razvoja trgovinske politike usvojene dijelom na nivou BiH, a dijelom na nivou entiteta.

Javne finansije

Fiskalna pozicija zemlje utiče na potencijalnu stopu privrednog rasta preko obezbjeđivanja održive i kredibilne makroekonomske stabilnosti. Visoki fiskalni deficit i rastući javni i spoljni dug dovode do povećanja rizika zemlje i pogoršavanja njenog kreditnog rejtinga. Posljedica su više kamatne stope na zaduživanje države i privatnog sektora, što smanjuje investicije, a time i privredni rast. Veći rizik zemlje, zbog potencijalne makroekonomske nestabilnosti, takođe odbija strane direktne investicije i smanjuje domaće.

Ovo jasno ukazuje da FBiH mora, da bi stekla kredibilnost u međunarodnim razmjenama, da vodi konzervativnu makroekonomsku politiku, a to podrazumijeva značajno smanjenje budžetskog deficita i javne potrošnje na srednji rok. To je jedini način da se dobije povjerenje stranih, a i domaćih investitora, obezbijede umjerene kamatne stope i tako da stimulans privrednom rastu.

Analiza javnih prihoda i rashoda u FBiH u periodu 2007. – 2012. godine pokazuje da su 2008. godine javni rashodi značajno porasli i da su u narednim godinama potrebe u računu rashoda prelazile ostvarene prihode.

Kad su u pitanju zbirni (konsolidovani) podaci (FBiH, kantoni, općine i fondovi), u 2012. godini ukupni javni prihodi i rashodi FBiH bilježe rast. Ukupni javni prihodi iznose 6.958 mil KM i u odnosu na prethodnu godinu su veći za 59 mil KM, dok ukupni javni rashodi iznose 7.127 mil KM i porasli su za 105 mil KM. Nepokriveni rashodi iznose 169 mil KM. Uzimajući u obzir dodatno finansiranje (primljene kredite i zajmove) i otplate kredita, ukupan rezultat u

2012. godini u javnim finansijama Federacije BiH čini deficit u iznosu od 226 mil KM i značajno (za 24,2%) je manji u odnosu na prethodnu godinu.

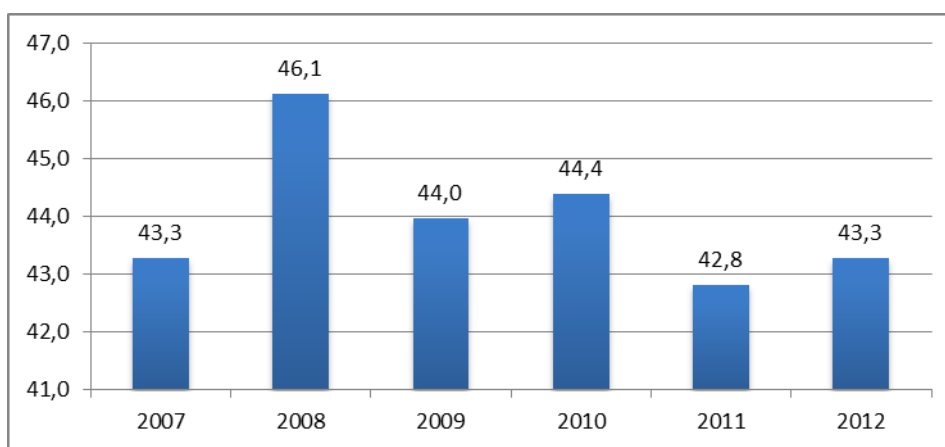
Tabela: Izvršenje Budžeta FBiH (svi nivoi vlasti) 2007. – 2012. godini (mil KM)

		2007	2008	2009	2010	2011	2012
I	Prihodi	6.348	6.941	6.703	6.949	6.899	6.958
II	Rashodi	6.094	7.300	6.785	7.058	7.022	7.127
III (I-II)	Razlika prihoda i rashoda	254	-359	-82	-109	-123	-169
IV (V-VI)	Finansiranje	-122	-138	505	140	-175	-57
V	Primljeni krediti i zajmovi	33	13	869	393	124	456
VI	Otplate kredita i zajmova	155	151	364	253	300	512
VII (III+IV)	Ukupan rezultat	132	-497	423	31	-298	-226

Izvor: Federalno ministarstvo finansija

Učešće ukupnih javnih rashoda u BDP-u u 2012. godini iznosi 43,3%, što čini porast u odnosu na prethodnu godinu, kada je učešće iznosilo 42,8%.

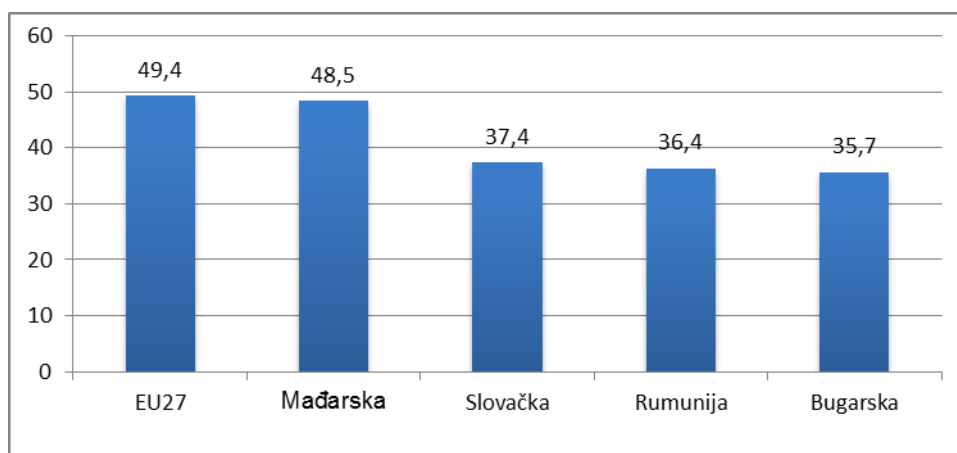
Grafikon: Ukupni javni rashodi (% BDP-a), 2007. - 2012. godina

Izvor: Federalno ministarstvo finansija; Obrada FZZPR

Obim javnih rashoda FBiH je iznad nivoa javnih rashoda zemalja sa višim bruto domaćim proizvodom po glavi stanovnika, poput Bugarske, Rumunije i Slovačke. Jedino Mađarska od zemalja EU4 ima veće učešće javnih rashoda u BDP-u. Obim javnih rashoda FBiH u 2012. godini je ispod nivoa prosjeka EU27.

Grafikon: Javni rashodi za EU27 i EU4 kao % BDP-a, 2012. godina

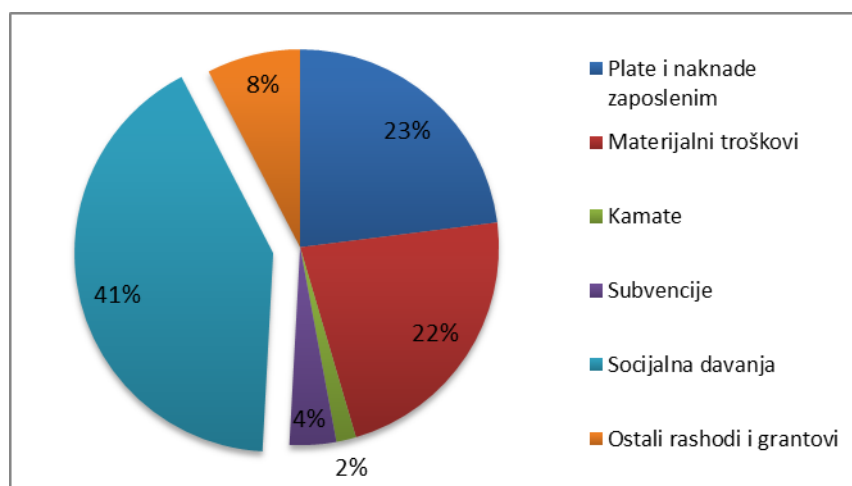

Izvor: Eurostat

Javni rashodi u FBiH nemaju razvojnu funkciju. Više od njihove polovine su stavke koje samo marginalno doprinose privrednom rastu.

Struktura javnih rashoda u 2012. godini je skoro ista kao i prethodne godine, pri čemu socijalna davanja predstavljaju veoma veliki izdatak. Socijalna davanja iznose 41% od ukupnih rashoda, a slijede ih stavke plaće i naknade zaposlenim (23%), materijalni troškovi (22%), a samo mali procenat ukupnih rashoda usmjeren je na subvencije preduzećima (4%). U odnosu na prethodnu godinu, zabilježen je blagi pad učešća rashoda za socijalna davanja (42% u 2011. godini), dok je nominalni iznos za socijalna davanja porastao za 21,6 mil KM.

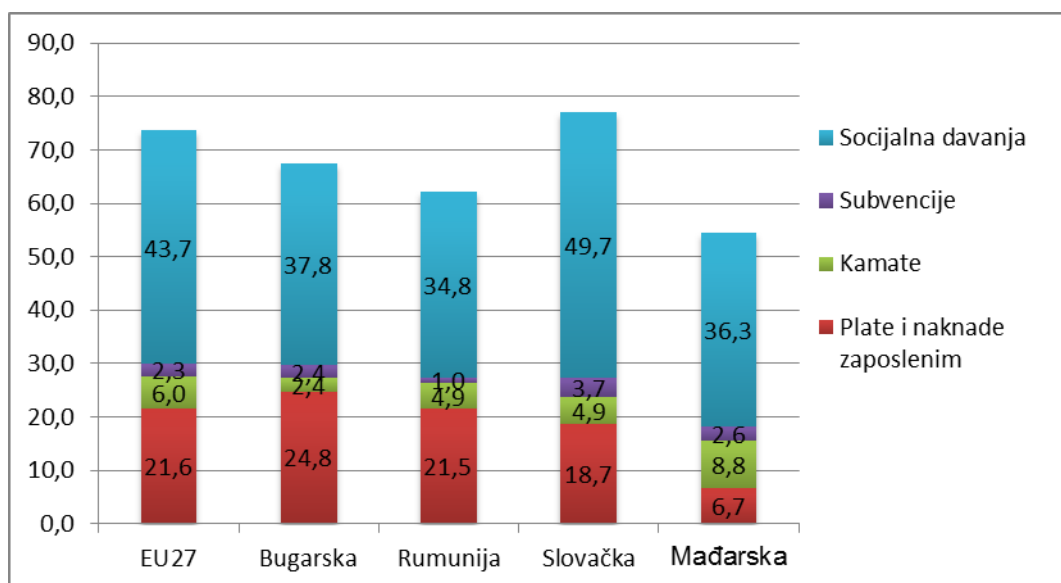
Grafikon: Struktura rashoda FBiH u 2012. godini (% od ukupnih rashoda)

Izvor: CBBiH; Obrada: FZZPR

Poredeći strukturu javnih rashoda u FBiH sa strukturom u zemljama EU27 može se zaključiti da FBiH izdvaja znatno više za plate i naknade zaposlenima. Pored toga, evidentno je da FBiH ima i veća izdvajanja za socijalna davanja u odnosu na najnerazvijenije zemlje EU (osim Slovačke).

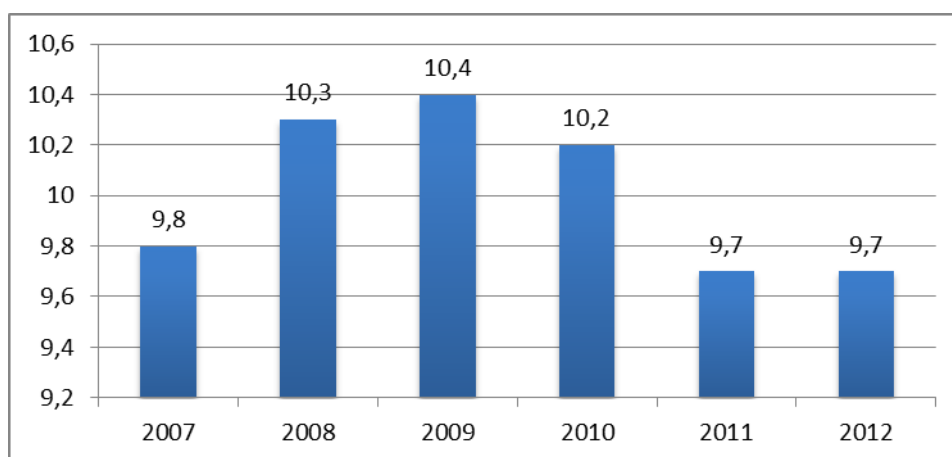
Grafikon: Struktura javnih rashoda u EU27 i EU4 za 2012. godinu (%)

Izvor: Eurostat

Trend izdvajanja za plate i naknade zaposlenim u javnom sektoru, kao procenat BDP-a je u posljednjim godinama opadajući. U periodu od 2007. – 2012. godine najveća izdvajanja su bila 2009. godine (10,4%), dok su u zadnje dvije godine izdvajanja na istom nivou (9,7%).

Grafikon: Plate i naknade zaposlenih u FBiH – svi nivoi vlasti (% BDP-a), 2007. - 2012. godine

Izvor: FMF

Iz naprijed navedenog se može zaključiti da je u 2012. godini nastavljeno visoko učešće socijalnih davanja u ukupnim javnim rashodima, što je dovelo FBiH u nezavidan položaj. Izdvajanja za subvencije su veoma niska, što ima negativan uticaj na stimuliranje rasta proizvodnje, tako da FBiH ima izraženu potrebu za reformom javnih finansija.

S obzirom da je sveukupan nivo plata i naknada u BiH i FBiH kao % BDP-a izuzetno visok u poređenju s većinom zemalja EU kao i prosjekom EU, a imajući u vidu neizvjesne izgleda za

ekonomski rast i raspoloživost fiskalnih resursa u narednom periodu, jasno je da su potrebne mjere za smanjivanje ovih troškova.

Indirektni i direktni porezi

U ukupnom finansiranju javne potrošnje, prihodi od indirektnih poreza (oporezivanje potrošnje), učestvuju sa 19,23% BDP-a, dok prihodi od direktnih poreza (oporezivanje rada) učestvuju sa 21,33% BDP-a. Sa stanovišta stimulativnijeg privrednog ambijenta, ovo je nepovoljnija struktura u odnosu na prethodnu godinu, kada su prihodi od indirektnih poreza učestvovali sa 19,33% BDP-a, a prihodi od direktnih poreza sa 20,83% BDP-a.

Prema podacima Uprave za indirektno oporezivanje BiH, naplata prihoda od indirektnih poreza u BiH u 2012. godini iznosila je 4,989 mlrd KM, što je manje za 8 mil KM ili 0,16% u odnosu na prethodnu godinu.

U FBiH u 2012. godini naplata prihoda od indirektnih poreza, takođe bilježi pad³ i iznosi 3.167 mlrd KM, što je za 4 mil KM manje ili 0,13% nego prethodne godine. Prihodi od PDV-a čine najznačajniju stavku i imaju najveći udio u ukupnim prihodima od indirektnih poreza (63%). Zatim slijede prihodi od akciza sa 26%, te prihodi od putarina (6%) i carina (4%).

U 2012. godini prihodi od PDV-a i akciza bilježe blagi rast. Naplata prihoda od akciza je manja od očekivane najviše zbog rasta nelegalnog uvoza i nelegalne domaće proizvodnje rezanog duhana.⁴ Prihodi od carina su doživjeli značajan pad u procentu od 19%, kao rezultat efekata ukidanja carinskog evidentiranja u četvrtom kvartalu 2011. godine, u skladu sa Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju. Po osnovu putarina, u toku 2012. godine prikupljeno je cca. 3 mil KM manje nego prethodne godine. Manji prihodi po osnovu akciza i putarina su, najvećim dijelom, rezultat zloupotreba sa potrošnjom lož-ulja. Naime, stopa akcize na lož-ulje je manja nego na dizel i benzin. Takođe, na dizel i benzin se plaća putarina, dok se na lož-ulje ista ne plaća. Stoga je lož-ulje derivat koji je najmanje opterećen naknadama. Porezno opterećenje dizela i bezolovnog benzina je za 83% i 100% veće nego kod lož-ulja.

Tabela: Indirektni porezi FBiH

	2011		2012		Indeks rasta	
	mil KM	% BDP-a	mil KM	% BDP-a	5 (3/1)	6 (4/2)
	1	2	3	4		
Carine	174	1,06	141	0,86	81,03	80,7
Akcize	801	4,88	822	4,99	102,62	102,2
PDV	1.998	12,18	2.008	12,19	100,50	100,1
Putarine	199	1,21	196	1,19	98,49	98,1
Ukupno	3.171	19,33	3.167	19,23	99,87	99,5

Izvor: UIO; Obrada FZZPR

Poreska uprava FBiH je tokom 2012. godine prikupila 3,512 milijardi KM, što je za 2,8% više u odnosu na prihode prikupljene u prethodnoj godini. Najveći udio u ukupnim prihodima od direktnih poreza čine prihodi od doprinosa za penziona i zdravstveno osiguranje. U odnosu na 2011. godinu, prihodi po ovom osnovu bilježe blagi pad. Prihodi od poreza bilježe pad za 2,2%, pri čemu su prihodi od poreza na dohodak manji za 4%, a prihodi od poreza na dobit

³ Podjelom prihoda od indirektnih poreza na Federaciju otpada 63,48%.

⁴ UIO, Bilten broj 91.

veći za 1,6%. Rastu ukupnih prihoda od direktnih poreza u izvještajnom periodu je najvećim dijelom doprinio rast prihoda od такси, naknada i kazni za 36,9%.

Tabela: Direktni porezi FBiH

	2011		2012		Indeks rasta	
	mil KM	% BDP-a	mil KM	% BDP-a		
	1	2	3	4	5 (3/1)	6 (4/2)
Porez na dohodak	271,3	1,65	260,5	1,79	96,0	108,5
Porez na dobit	123,8	0,76	125,8	0,86	101,6	113,2
PIO	1.467,5	8,95	1.445,6	9,05	98,5	101,1
Zdravstvo	1.065,4	6,49	1.057,7	6,57	99,3	101,2
Nezaposlenost	119,3	0,73	118,1	0,74	99,0	101,4
Ostale takse, kazne i naknade	368,5	2,25	504,4	3,06	136,9	136,0
Ukupno	3.415,8	20,83	3.512,1	21,33	102,8	102,4

Izvor: Poreska uprava FBiH, informacija na dan. 25.04.2012.

U svrhu održavanja fiskalne stabilnosti, u oblasti porezne politike, posebno u oblasti direktnih poreza, aktivnosti Federalnog ministarstva finansija u 2012. godini su bile usmjerene na iznalaženje rješenja na smanjivanju opterećenja privrede. Pri Ministarstvu je formirana Radna grupa za poresku politiku i rasterećenje privrede koja je imala zadatak da predloži izmjene zakonskih propisa sa ciljem rasterećenja privrede kako bi se povećala konkurentnost domaćih privrednih subjekata.

U Strategiji razvoja BiH za period 2010. – 2014. i Programu rada Vlade za mandatni period 2011. – 2014., kao jedan od prioritenih zadataka, predviđeno je rasterećenje privrede.

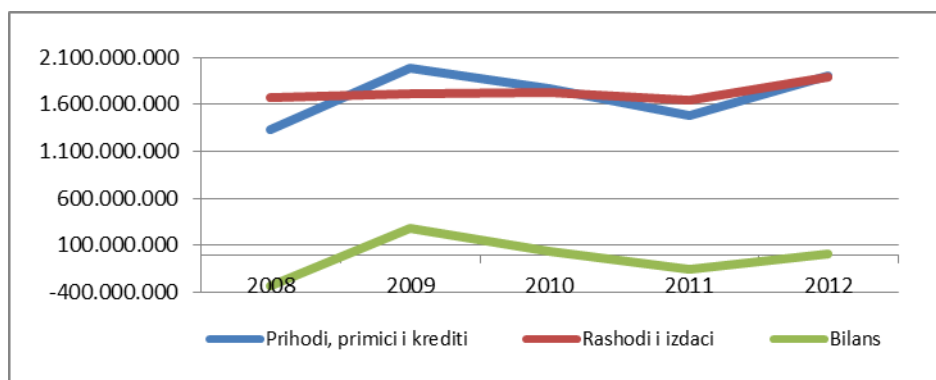
U izvještajnoj godini, značajni naponi Federalnog ministarstva finansija su uloženi na izmjene Zakona o porezu na dohodak (izjednačavanje rezidenata i nerezidenata prilikom oporezivanja dohotka, pitanje zateznih kamata po osnovu sudskih presuda, oporezivanje dobitaka od igara na sreću itd.), ali do prijedloga rješenja za rasterećenje privrede nije došlo jer izmjene Zakona koje su usvojene povećavaju poreske prihode i ne smanjuju poresko opterećenje rada. Budući da porez na dohodak ne predstavlja presudno opterećujuću stavku poslodavaca, čak i da je izmjenama Zakona došlo do smanjenja fiskalnog opterećenja privrede, takvo smanjenje bi bilo simboličkog karaktera. Prema dokumentu Svjetske banke „BiH – Izazovi i preporuke za reforme – Pregled javnih rashoda i institucija“ iz februara 2012. godine, osnovni problem visokog opterećenja privrede su stope doprinosa na teret radnika i poslodavca (41,5%) i tu bi trebalo tražiti put ka rasterećenju privrede. Prosječne stope doprinosa po osnovu oporezivanja rada zemalja Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) su 29,5%, a prosjek osam novih članica EU (Poljska, Mađarska, Češka, Slovenija, Slovačka, Estonija, Litvanija, Letonija) je 38,1%.

S obzirom na izuzetno nisku konkurentnost domaće privrede i veoma visok nivo učešća javne potrošnje u BDP-u, naponi na rasterećenju privrede u 2012. godini nisu bili dovoljni. Jedini način da javni prihodi budu stabilni je privredni rast i rast zaposlenosti. Da bi se to postiglo neophodno je radikalnije rasterećenje privrede kako bi se podstakle domaće i strane investicije i time obezbijedio ekonomski rast.

Izvršenje budžeta FBiH

Izvršenje budžeta Vlade FBiH u 2012. godini ukazuje na ostvareni višak prihoda nad rashodima, odnosno ukupni prihodi, primici i krediti veći su od ukupnih rashoda i izdataka za iznos od 11,4 mil KM. Ostvareni prihodi, primici i krediti iznose 1.900 mil KM i bilježe rast za 28% ili 416,6 mil KM.

Grafikon: Ostvareni Budžet Vlade FBiH 2008. – 2012. godina

Izvor: FMF

Porast ukupnih prihoda u 2012. godini je prvenstveno rezultat novog zaduženja u iznosu od 404 mil KM. U svrhu osiguranja fiskalne stabilnosti u Federaciji BiH realizovan je novi Stand-by aranžman sa MMF-om u iznosu od 155,1 mil KM. Ostala zaduženja u 2012. godini se odnose na zaduženje po osnovu emisije dugoročnih obveznica u iznosu od 129,9 mil KM, te zaduženje po osnovu emisije trezorskih zapisa u iznosu od 118,7 mil KM. Cilj navedenih kreditnih aranžmana je pokriće budžetskog deficita u 2012. godini.

Redovni prihodi u 2012. godini (bez primitaka i zaduženja) iznose 1.496 mil KM, što je za 7% ili 101 mil KM više nego prethodne godine. Prihodi od poreza su u odnosu na prethodnu godinu porasli za 3%, ili za 33,7 mil KM. Neporesni prihodi (prihodi od poduzetničkih aktivnosti i imovine, naknade, pristojbe, novčane kazne i ostali neporesni prihodi) bilježe značajan rast od 66,4 mil KM, ili 26%.

Tabela: Prihodi, primici i krediti (Budžet FBiH)

	2011	2012	Indeks 2012/2011
Prihodi od poreza	1.137.613.550	1.171.339.436	103
Neporeski prihodi	256.658.981	323.146.623	126
Ukupno prihodi	1.394.272.531	1.494.486.059	107
Primici od prodaje stalnih sredstava	14.455	1.554.671	10.755
Primljeni krediti i zajmovi	89.110.370	403.963.622	453
Ukupno prihodi, primici i krediti	1.483.397.356	1.900.004.352	128

Izvor: FMF

Ukupno ostvareni rashodi i izdaci u 2012. godini iskazani su u iznosu od 1.888.660 KM, što je u odnosu na prethodnu godinu više za 15% ili 243,6 mil KM. Najveći uticaj na rast rashoda je imao rast izdataka za otplatu duga (vanjski i unutarnji dug, domaće pozajmljivanje) u iznosu od 209,6 mil KM ili za 79%. Tekući rashodi (plaće i naknade, materijalni izdaci, tekući

transferi, izdaci za kamate) su skoro na istom nivou kao i prethodne godine (blagi pad za 3,7 mil KM).

Rashodi za plaće i naknade troškova zaposlenih iz federalnog budžeta manji su za 6% u odnosu na prethodnu godinu, što znači da je Vlada FBiH bila svjesna teške finansijske situacije i ponašala se odgovorno. Kapitalni izdaci (nabavka stalnih sredstava i kapitalni grantovi) iznose 61,7 mil KM i bilježe značajan rast u odnosu na prethodnu godinu.

Tabela: Rashodi i izdaci (Budžet FBiH)

	2011	2012	Indeks 2012/2011
Tekući rashodi	1.337.359.370	1.333.659.499	100
Kapitalni izdaci	25.377.959	61.784.687	243
Izdaci za finansijsku imovinu	18.060.993	19.366.707	107
Otplate dugova	264.243.335	473.829.718	179
Ukupno rashodi i izdaci	1.645.041.657	1.888.640.611	115

Izvor: FMF

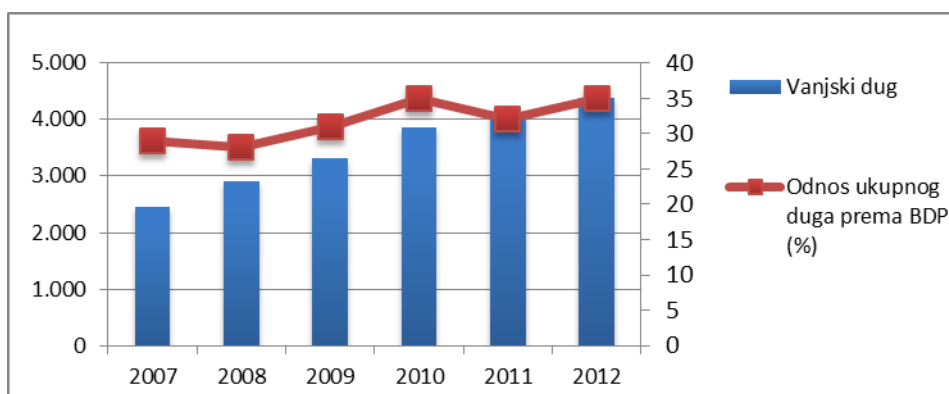
Javni dug

Ukupan javni dug u Federaciji BiH se povećao. Javni dug FBiH (unutrašnji i vanjski) na dan 31.12.2012. iznosio je 5.829,47 mil KM, što je više za 4,2% u odnosu na prethodnu godinu. Na unutrašnji dug se odnosi 1.450,04 mil KM, a na vanjski dug 4.379,43 mil KM.

Rast ukupnog javnog duga prouzrokovan je rastom vanjskog duga, koji je u 2012. godini viši za 245,55 mil KM u odnosu na prethodnu godinu, dok je unutrašnji dug manji za 10,47 mil KM. Učešće vanjskog u ukupnom dugu se konstantno povećava. Učešće vanjskog duga u ukupnom dugu se povećalo sa 73,9% u 2011. godini na 75,1% u 2012. godini.

Odnos javnog duga prema BDP-u ima tendenciju rasta. Naime, na dan 31.12.2012. godine odnos ukupnog javnog duga prema BDP-u je iznosio 35%, dok je na dan 31.12.2011. godine iznosio 32%.

Grafikon: Vanjski dug FBiH mil KM (lijevo) i odnos ukupnog duga prema BDP (%) (desno)

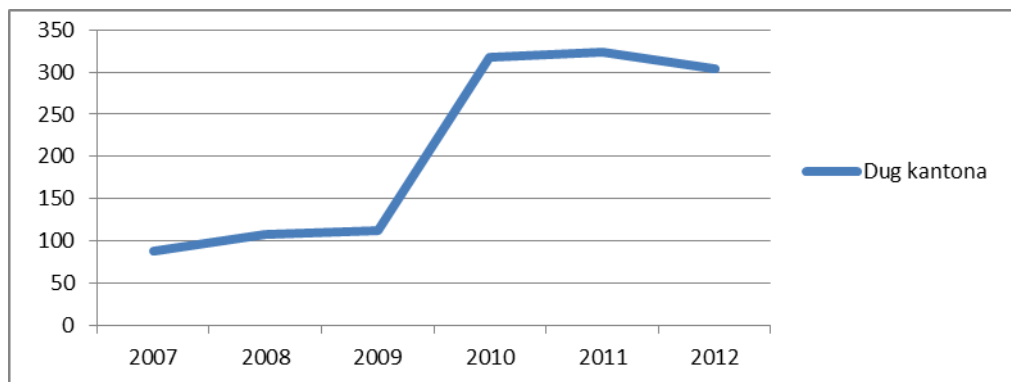

Izvor: FMF, Informacija o vanjskom i unutarnjem dugu FBiH na dan 31.12.2012; Obrada: FZZPR

Stanje javnog duga (vanjskog i unutrašnjeg) u kantonima na kraju 2012. godine iznosi 303,9 mil KM, od čega se na unutrašnji dug odnosi 67,1 mil KM, a na vanjski dug 236,9 mil KM. U odnosu na prethodnu godinu, ukupan dug je smanjen za 20 mil KM.

U periodu 2007. - 2012. godine uočljiv je nagli rast kreditnog zaduženja u 2010. godini, kada su kantonima odobrena sredstva iz Stand-by aranžmana u iznosu od 214 mil KM.

Grafikon: Stanje duga u kantonima, na kraju godine (mil. KM)

Izvor: FMF, Informacija o vanjskom i unutarnjem dugu FBiH, 2012. godina

Uzimajući u obzir i dug po izdanim garancijama, ukupan dug kantona na dan 31.12.2012. godine iznosi 403 mil KM, što je skoro isti iznos kao i prethodne godine (402 mil KM).

Tabela: Dug i garancije kantona u FBiH na dan 31.12.2012. godine (mil. KM):

Kanton	Dug	Garancije	Ukupno
Unsko-sanski	21,2		21,2
Posavski	7,3		7,3
Tuzlanski	46,9	6,8	53,7
Zeničko-dobojski	17,8		17,8
Bosansko-podrinjski	11,5		11,5
Srednjobosanski	6,0	9,7	15,7
Hercegovačko-neretvanski	35,1	39,7	74,8
Zapadnohercegovački	19,9	21,2	41,1
Kanton Sarajevo	131,1	20,4	151,5
Kanton 10	7,1	1,3	8,4
Ukupno	303,9	99,1	403

Izvor: FMF, Informacija o vanjskom i unutarnjem dugu FBiH, 2012. godina

Razvoj finansijskog tržišta

Finansijsko tržište je organizovan tržišni prostor na kome se susreću ponuda i potražnja finansijsko-novčanih sredstava. Finansijsko tržište u BiH, a time i FBiH, je vrlo mlado i tek počinje da se razvija. U finansijskom sistemu FBiH banke imaju vodeću ulogu, dok su svi ostali segmenti tržišta znatno manje razvijeni.

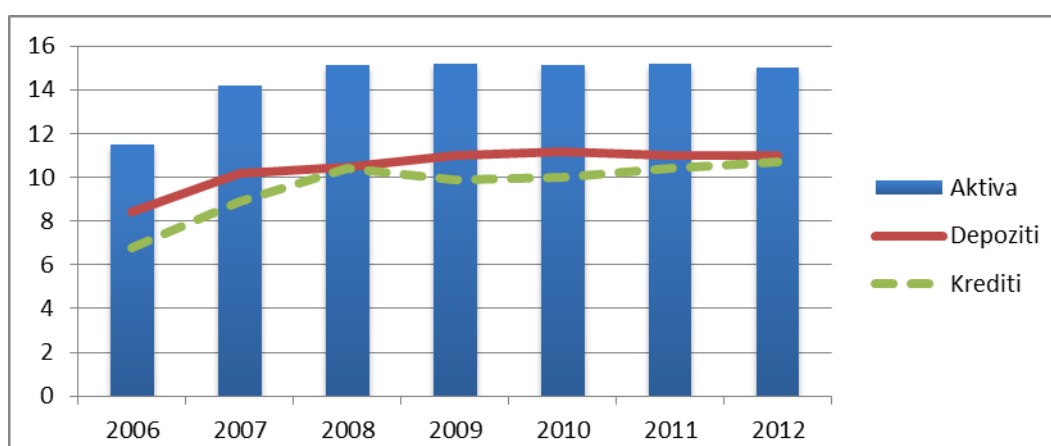
Posmatrajući kretanja pokazatelja kao što su pad bilansne sume banaka, smanjenje novčanih sredstava i izvora finansiranja, može se zaključiti da je uticaj krize i dalje prisutan. U 2012. godini su zabilježena nepovoljna kretanja, iako je u prethodnoj godini došlo do poboljšanja određenih pokazatelja poslovanja bankarskog sektora, posebno u segmentu profitabilnosti, te rastu štednje stanovništva.

Bankarsku dozvolu u FBiH u 2012. godini imalo je 18 banaka. Broj banaka u odnosu na 2011. godinu je manji za jednu banku, Hercegovačku banku d.d. Mostar, kojoj je oduzeta bankarska dozvola. Struktura vlasništva nad bankama pokazuje da je 17 banaka u pretežno privatnom vlasništvu, dok je jedna banka u pretežno državnom vlasništvu. Prema kriteriju zemlje porijekla vlasnika, najveće je učešće banaka iz Austrije (53,6%), zatim Italije (16,1%), dok ostale zemlje imaju učešća manja od 6,3%.

Koncentracija bankarskih aktivnosti po bankama u 2012. godini je na približno istom nivou kao i prethodne godine. Naime, i dalje je evidentna dominacija pet najvećih banaka u sistemu koje imaju 74,1% tržišta, kredita i depozita, dok je prethodne godine udio ovih banaka iznosio 74,6%.

Bilansna suma bankarskog sektora sa 31.12.2012. godine iznosila je 15 milijardi KM i manja je za 1,8% ili 272 miliona KM u odnosu na prethodnu godinu. Pad bilansne sume najvećim dijelom je rezultat smanjenja depozita za 1,5% ili 164 mil KM. Krediti su u predkriznom periodu rasli, ali su od 2008. godine stagnerali i ostali ispod nivoa depozita.

Grafikon: Bilans stanja banaka u FBiH (mlrd KM)

Izvor: Agencija za bankarstvo

Bankarske usluge su najvećim dijelom komercijalnog karaktera i odnose se na davanje kredita i prikupljanje depozita.

Kreditni, kao najveća stavka bilansa banaka, u 2012. godini u odnosu na prethodnu, povećani su za 1,7% ili 178 miliona KM. Na kraju godine ukupan iznos odobrenih kredita iznosio je 10,67 milijardi KM ili 71,1% od bilansne sume banaka FBiH.⁵ Blagi kreditni rast ukazuje na intenzivirane kreditne aktivnosti banaka u 2012. godini. Krediti stanovništvu iznosili su 5,08 milijardi KM, što je učešće od 47,6% od ukupno odobrenih kredita, dok su krediti privatnim preduzećima iznosili 5,14 milijardi KM, ili 48,2% ukupno odobrenih kredita. Krediti vladinim institucijama, javnim preduzećima, bankarskim institucijama, nebankarskim finansijskim institucijama i ostalim institucijama, u ukupno odobrenim kreditima, učestvuju sa 4,2%.

Najznačajniji izvor finansiranja banaka su depoziti. Zabilježen je pad depozita u 2012. godini za 1,5%. Uprkos padu, učešće depozita u pasivi banaka se neznatno povećalo, tako da su depoziti i dalje najznačajniji izvor za finansiranje aktivnosti banaka. Učešće depozita u pasivi iznosi 73,1% ili 11 milijardi KM.

Sektorska struktura depozita u 2012. godini ukazuje na rast depozita stanovništva i privatnih preduzeća, te smanjenje sredstava javnih preduzeća i bankarskih institucija. Depoziti sektora stanovništva iznose 5,93 milijarde KM i imaju učešće od 54,1% u ukupnim depozitima, te su najveći izvor finansiranja banaka u FBiH.

Tabela: Sektorska struktura depozita (mil KM)

	31.12.2011.		31.12.2012.		Indeks 2012/2011
	Iznos	Učešće	Iznos	Učešće	
Vladine institucije	705,8	6,3	682,3	6,2	97
Javna preduzeća	1.413,7	12,7	1.090,8	10,0	77
Privatna preduzeća	1.462,8	13,1	1.501,2	13,7	103
Bankarske institucije	1.280,4	11,5	981,5	9,0	77
Nebank. finan. inst.	483,5	4,3	493,7	4,5	102
Stanovništvo	5.530,4	49,7	5.933,1	54,1	107
Ostalo	248,0	2,4	278,2	2,5	112
Ukupno	11.124,6	100,0	10.961	100,0	99

Izvor: Agencija za bankarstvo FBiH, Informacija o bankarskom sistemu FBiH 31.12.2012.

Štedni depoziti, kao najznačajniji segment depozitnog i finansijskog potencijala banaka, zadržali su pozitivan trend rasta u 2012. godini. Ukupna nova štednja se povećala za 7,4% ili 395 mil KM i sa 31.12.2012. godine iznosila je 5,76 milijardi KM.

Tabela: Nova štednja stanovništva (u 000 KM)

Banke	31.12.2010.	31.12.2011.	31.12.2012.	2011/2010	2012/2011
Državne	47.148	50.259	58.050	107	116
Privatne	4.926.361	5.311.178	5.698.300	108	107
Ukupno	4.973.509	5.361.437	5.756.350	108	107

Izvor: Agencija za bankarstvo FBiH, Informacija o bankarskom sistemu FBiH 31.12.2012.

Od ukupnog iznosa štednje, 35% se odnosi na štedne depozite u domaćoj valuti, a 65% na depozite u stranoj valuti.

⁵ Agencija za bankarstvo FBiH, Informacija o bankarskom sistemu Federacije BiH 31.12.2012. godine

Učešće dugoročnih štednih depozita stanovništva se povećalo u odnosu na prethodnu godinu, sa 51,4% na 53,8%, dok je učešće kratkoročnih štednih depozita smanjeno sa 48,6% na 46,2%. Pozitivan trend u segmentu štednje u bankama u FBiH, ukazuje na sigurnost i stabilnost ukupnog bankarskog sistema za šta je zaslužna dobra bankarska supervizija, kao i postojanje sistema osiguranja depozita, koji doprinosi povećanju stabilnosti bankarskog, odnosno finansijskog sektora i zaštiti štediša. Takođe, mogući razlog za povećanje štednje je loš poslovni ambijent, jer se novac oročava, umjesto da se ulaže u investicije.

Indikatori kvaliteta kredita u FBiH datih za dva najznačajnija sektora, pravnim licima i stanovništvu, ukazuju na trend pogoršanja u 2012. godini. Zabilježen je porast učešća nekvalitetnih kredita u odnosu na ukupne kredite sa 12% u prethodnoj godini na 13% u 2012. godini.⁶ Zabilježeno pogoršanje je rezultat rasta nekvalitetnih kredita za 155 mil KM od kojih rast pravnim licima iznosi 165 mil KM, dok su nekvalitetni krediti stanovništva imali pad za 10 mil KM. Stoga, analiza bankarskog sektora ukazuje na veću izloženost kreditnom riziku, a time i potencijalnim kreditnim gubicima, kod kredita datih pravnim licima. To je veoma važan pokazatelj loše situacije i nelikvidnosti domaće privrede.

Tabela: Klasifikacija kredita datih stanovništvu i pravnim licima, iznos (u mil KM) i učešće (u %)

Kategorija	31.12.2011.				31.12.2012.			
	Stanovništvo	Pravna lica	Ukupno	Učešće	Stanovništvo	Pravna lica	Ukupno	Učešće
A – potpuna naplativost	4.335	3.722	8.057	77	4.391	3.906	8.297	78
B – niska vjerovatnoća gubitka	164	1.014	1.178	11	150	812	962	9
C-E – nekvalitetni krediti	545	708	1.253	12	536	871	1.407	13
Ukupno	5.044	5.444	10.488	100	5.077	5.589	10.666	100

Izvor: Agencija za bankarstvo FBiH, Informacija 31.12.2012.

Stopa adekvatnosti kapitala⁷ bankarskog sektora sa 31.12.2012. godine iznosila je 17,4%, što je kao i prethodne godine znatno više od zakonskog minimuma (12%) i predstavlja zadovoljavajuću kapitaliziranost i dobru osnovu za očuvanje sigurnosti i stabilnosti. To znači da su depoziti štediša dobro zaštićeni.

Uopšteno gledano, na finansijskom tržištu kapitala u FBiH, tj. Sarajevskoj berzi (SASE), zabilježen je rast ukupnog prometa za 52% u odnosu na 2011. godinu, ali to nije praćeno porastom tržišne kapitalizacije⁸ koja je u 2012. godini pala za 133,5 mil KM ili 3,06%. Ostvaren je promet u iznosu od 373,58 miliona KM, što čini 59,75% od ukupnog prometa koji je ostvaren na BH berzama.

U oktobru 2012. godine potpisan je Sporazum o zajedničkoj platformi za trgovanje između Sarajevske, Banjalučke i Montenegro berze. Svrha sporazuma je povezivanje tržišta kapitala i povećanje likvidnosti berzi. Uvezivanje berzi bi trebalo da poveća obim trgovine, pruži mogućnost za kreiranje optimalnog portfelja, te doprinese atraktivnosti tržišta kapitala BiH i

⁶ Učešće nekvalitetnih kredita je najvažniji indikator kvaliteta kreditnog portfolija.

⁷ Stopa adekvatnosti kapitala je odnos između izdvojenog kapitala za pokriće gubitaka i rizične aktive banke. Adekvatnost kapitala prikazuje sposobnost banke da ispunjava kapitalne zahtjeve, tj. što je viši kapital banke za pokriće gubitaka veći je kapacitet za apsorpciju gubitaka nastalih lošim plasmanima.

⁸ Tržišna kapitalizacija predstavlja proizvod ukupnog broja dionica na berzi i tržišne cijene, te ukazuje na veličinu berzanskog tržišta.

Crne Gore i da pozitivno utiče na inostrana ulaganja. Povezivanje berzi je logičan slijed razvoja finansijskih tržišta. Iskustvo pokazuje da finansiranje privrednog razvoja pomoću finansijskih tržišta daje najbolje rezultate, jer omogućuje da se efikasno koriste raspoloživi izvori sredstava.

Struktura investitora na tržištu FBiH se u 2012. godini promijenila u odnosu na prethodnu godinu. Učešće domaćih investitora se smanjilo i na kupovnoj i na prodajnoj strani, dok je učešće stranih investitora povećano na kupovnoj strani. Učešće skrbničkih računa⁹ se povećalo u ukupnom prometu, posebno na prodajnoj strani.

Tabela: Struktura investitora na SASE, 2012. godina

Struktura investitora	2011		2012	
	Kupovna strana	Prodajna strana	Kupovna strana	Prodajna strana
Domaći investitori	41,90%	43,97%	34,82%	36,49%
Strani investitori	21,86%	25,61%	24,10%	16,54%
Skrbnički računi	36,24%	30,42%	41,08%	46,97%

Izvor: SASE Godišnji izvještaj 2012.

Cijene

Cijene su u poslijeratnom periodu uglavnom bile stabilne. Izuzetak čine 2006. i 2008. godina kada su ostvarene inflacione stope u visini od 6,0% i 7,7%.

Potrošačke cijene (mjera za inflaciju) u 2012. godini bilježe rast po stopi od 2,1%. Do ovakvog rasta cijena došlo je zbog globalnih kretanja cijena nafte i hrane na svjetskom tržištu.

Tabela: Kretanje indeksa potrošačkih cijena u FBiH

	2006/2005	2007/2006	2008/2007	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011
Indeksi	106,0	101,9	107,7	99,7	101,8	103,6	102,1

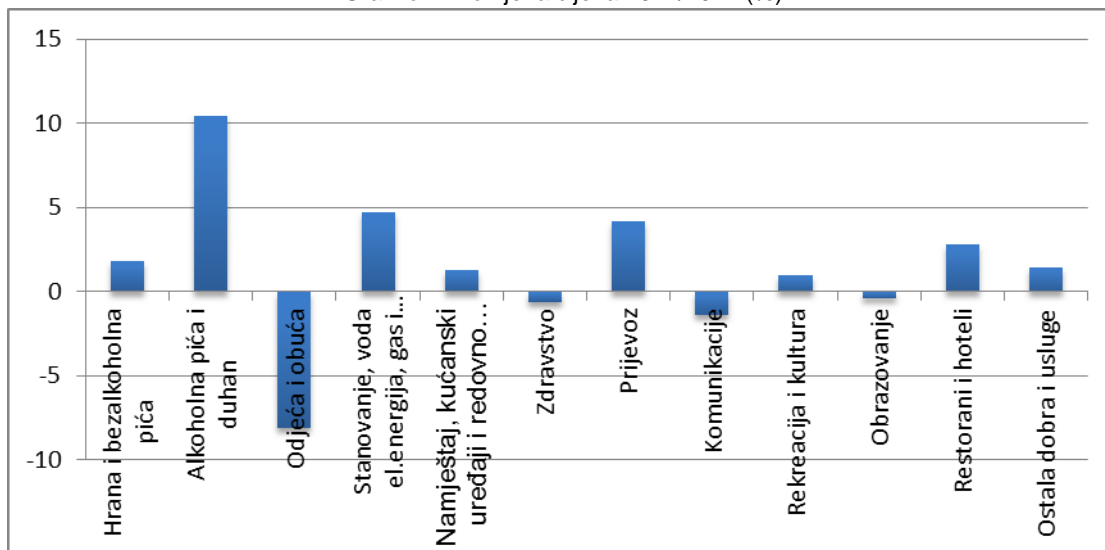
Izvor: FZS

Zbog rasta cijena nafte i hrane na svjetskom tržištu došlo je do poskupljenja u FBiH u kategorijama hrane, transporta, stanovanja, energenata, komunalija, te ostalih proizvoda i usluga koje su u direktnoj i indirektnoj vezi sa kretanjem cijena nafte i hrane.

Posmatrano po odjeljcima, rast cijena u 2012. godini registrovan je u većini odjeljaka, osim u odjeljcima odjeća i obuća (pad za 8,15%), komunikacije (pad za 1,4%), zdravstvo (pad za 0,6%), te obrazovanje (pad za 0,4%). Međutim, navedene stavke nemaju veliko učešće u ukupnom indeksu potrošačkih cijena, tako da efekat pada njihovih cijena nije bio dovoljno jak da proizvede ukupan pad cijena.

⁹ Skrbnički račun je račun vrijednosnih papira na kojem banka Skrbnik vodi vlasničke pozicije vrijednosnih papira za treće osobe na temelju ugovora o skrbništvu. Vlasnik vrijednosnih papira na Skrbničkom računu je ponuditelj. Skrbnička banka ili Skrbnik je banka koja obavlja poslove držanja vrijednosnih papira za treće osobe.

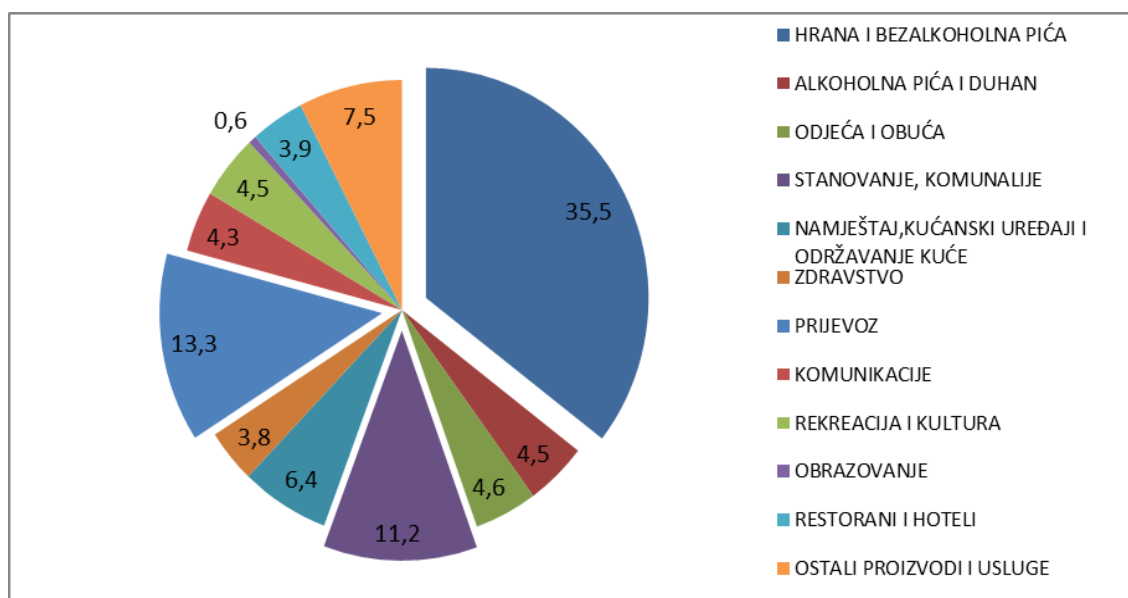
Grafikon: Promjena cijena 2012/2011 (%)

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Struktura cijena po odjeljcima pokazuje da su najznačajnije stavke hrana i bezalkoholna pića (35,5%), prevoz (13,3%) i stanovanje (11,2%), u kojima su cijene rasle, te je ukupni indeks potrošačkih cijena porastao.

Grafikon: Struktura potrošačkih cijena (%), 2012. godina

Izvor: FZS

Plaće

U 2012. godini zabilježen je blagi rast neto plaća u FBiH. Prosječna neto plaća po zaposlenom radniku u FBiH u 2012. godini iznosila je 830 KM, odnosno ostvaren je nominalni rast u odnosu na 2011. godinu u procentu od 1,3%. Kada se posmatraju plaće u periodu od 2006.-2012., može se reći da su plaće rasle po višoj stopi od rasta BDP-a. Najveće povećanje je bilo u 2008. u odnosu na 2007.godinu za 13,4%.

Kada se posmatra kretanje prosječnih plaća u FBiH i RS dolazi se do zaključka da su prosječne plaće u oba entiteta skoro izjednačene. Međutim, treba imati u vidu da u RS od 2002. godine u neto plaće ulazi i topli obrok.

Tabela: Kretanje prosječnih plaća u FBiH i RS

Entiteti	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
FBiH	603	662	751	792	804	819	830
RS	521	585	755	789	798	809	818

Izvor: FZS

Tabela: Kretanje indeksa prosječnih plaća u FBiH i RS

Entiteti	2007/2006	2008/2007	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011
FBiH	109,8	113,4	105,5	101,5	101,9	101,3
RS	112,3	129,1	104,5	101,1	101,4	101,1

Izvor: FZS

Uzimajući u obzir inflaciju, prosječne plaće u FBiH u 2012. godini su realno pale za 0,7%. Prosječne plaće od 2010. godine bilježe realan pad.

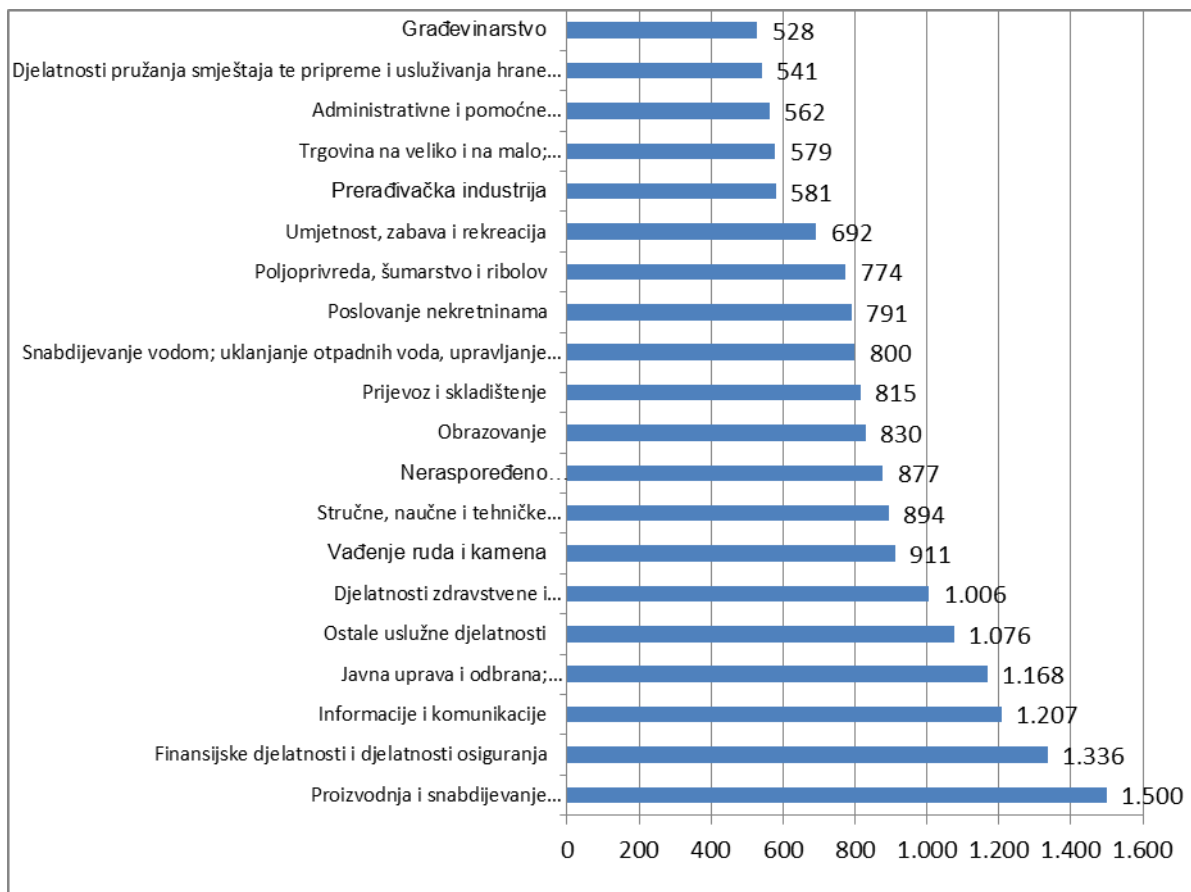
Tabela: Indeksi realnog rasta plaća u FBiH

	2007/2006	2008/2007	2009/2008	2010/2009	2011/2010	2012/2011
Realan rast plaća	107,7	105,3	105,8	99,7	98,3	99,3

Izvor: FZS

Na osnovu podataka o prosječnim plaćama po područjima u 2012. godini, visina plaća se kreće od 528 KM u građevinarstvu do 1.500 KM u elektroprivredi.

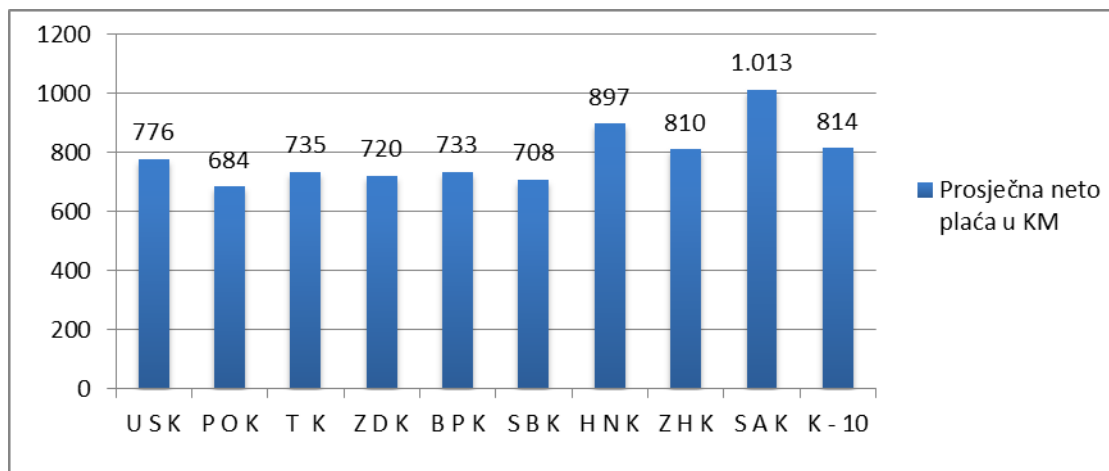
Grafikon: Prosječno isplaćene plaće u FBiH po djelatnostima 2012. godina (KM)

Izvor: FZS

Znatne oscilacije u 2012. godini uočavaju se u visini plaća po kantonima. Najveći iznos prosječne plaće ostvaren je u Sarajevskom kantonu (1.013 KM) i Hercegovačko-neretvanskom (897 KM), dok je najniža plaća ostvarena u Posavskom kantonu (684 KM).

Grafikon: Prosječna neto plaća u FBiH po kantonima 2012. godina (KM)

Izvor: FZS

Ocjena stanja makroekonomske stabilnosti u 2012. godini nije na zavidnom nivou. Mogući izazovi u narednom periodu, pored globalne finansijske i dužničke krize u euro zoni, su izuzetno niska konkurentnost domaće privrede, nedostatak strukturnih reformi, te izostanak hitnog reformisanja socijalnog sektora sa ciljem socijalnih davanja u skladu sa realnim stanjem privrede.

Preporuke

- U dugoročnom periodu, sa 43,3% danas, javne rashode dovesti na nivo 38% BDP-a, godišnje smanjivati za 0,5% BDP-a,
- U dugoročnom periodu plate u javnom sektoru FBiH, sa današnjih 9,7%, dovesti na nivo 8% BDP-a, godišnje smanjivati za 0,2% BDP-a,
- Donijeti novi, fleksibilniji kolektivni ugovor sa sindikatom zaposlenih u organima uprave FBiH kako bi isti bio primjeren teškoj finansijskoj situaciji budžeta Vlade FBiH,
- Dosljedno i predano raditi na preraspodjeli javnih rashoda u cilju doprinosa privrednom rastu, kroz smanjenje tekuće potrošnje i povećanje javnih investicija,
- Nastaviti striktnu kontrolu uspostavljanja novih radnih mjesta, kao i popune radnih mjesta zbog penzionisanja i redovno pratiti broj zaposlenih u svrhu kontrole zapošljavanja i rashoda po osnovu isplate plata,
- Racionalizirati veliki broj nepotrebnih, a trenutno nepopunjenih radnih mjesta u sistematizacijama federalnih ministarstava i institucija,
- Smanjiti troškove isplata naknada koje nemaju karakter plata na što je moguće manju mjeru,
- Smanjiti ostale kategorije tekuće potrošnje kao što su službena putovanja, najam prostorija i telekomunikacije, komunalne usluge,
- Smanjiti ugovaranje poslova sa vanjskim izvršiocima i ugovarati poslove samo u slučajevima kada u organima uprave ne rade zaposleni koji bi mogli raditi ovakve poslove,
- Redovno pratiti zapošljavanje i nivo plata u javnim preduzećima i otklanjati debalanse u odnosu na plate u organima uprave,
- Nastaviti reformu socijalnog sektora kako bi se socijalna davanja više vezala za potrebe, a manje za stečena prava,
- Analizirati učinak – uticaj utroška javnih sredstava kroz unaprjeđenje prakse procjene uticaja, legislative i projekata,
- Ubrzati implementaciju projekta E – vlada sa ciljem smanjenja troškova organa uprave.

Konkurentnost

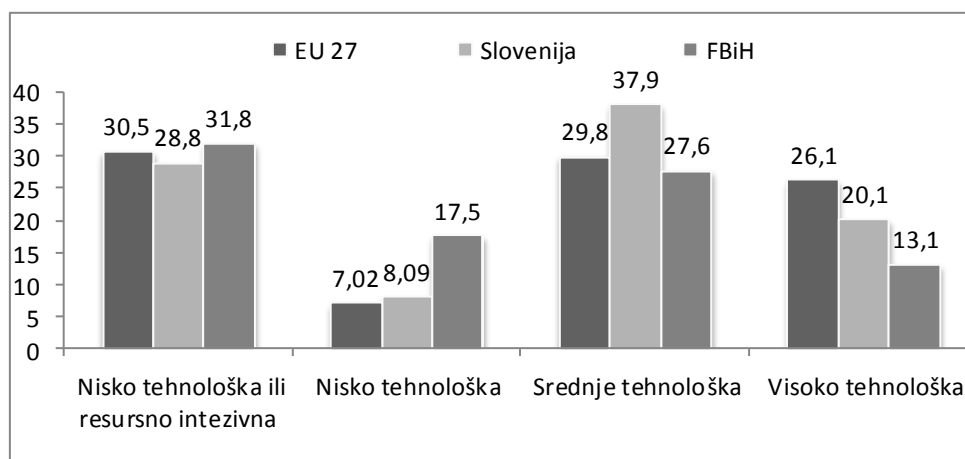
Polazeći od prioriteta iz Strategije razvoja BiH, vezanim za poboljšanje konkurentnosti, kao ključni izazovi zacrtani su oživljavanje klusterske inicijative, osiguranje kompetencija raspoloživog ljudskog kapitala, izgradnja savremene naučno-tehnološke i poslovne baze, te stvaranje zakonske podloge za jedinstven ekonomski prostor.

Konkurentnost Federacije BiH značajno zaostaje za zemljama u regionu. Analizirajući izveznu orijentaciju Federacije BiH, izdvojene su slijedeće grupe proizvoda prema faktorskoj intenzivnosti i to:

- Resursima intenzivni proizvodi, primarni proizvodi
- Nekvalifikovanim radom intenzivni proizvodi, nisko tehnološki
- Tehnološki intenzivni proizvodi, srednje tehnološki
- Ljudskim kapitalom intenzivni proizvodi, visoko tehnološki

U proizvode sa niskim nivoom dodane vrijednosti, niskog stepena finalizacije spadaju prirodnim resursima i nekvalifikovanim radom intenzivni proizvodi, pri čemu se stepen finalizacije povećava krećući se od prve ka trećoj grupi proizvoda. Ljudskim kapitalom i tehnološki intenzivni proizvodi su proizvodi sa znatno većom dodanom vrijednošću i neuporedivo većim stepenom finalizacije. Naročito je važno istaći da je dominantno učešće tehnološki intenzivnih proizvoda u strukturi izvoza, karakteristika gotovo svih ekonomski razvijenih zemalja, te je stoga cilj povećanje udjela ovih proizvoda u ukupnom izvozu. Prema zadnjim raspoloživim podacima, a odnose se na 2011. godinu, struktura robnog izvoza Federacije BiH, Slovenije i grupe zemalja EU 27 ukazuje kako je izvoz Federacije BiH usmjeren na robe niske (resursno orijentisane) tehnološke intenzivnosti (31,8% ukupnog izvoza FBiH). Grupa zemalja EU 27 je imala viši udio visoko tehnoloških proizvoda (26,1% u ukupnom izvozu) od npr. Slovenije, sa udjelom ovih proizvoda od 20,1%, dok je izvoz visoko tehnoloških proizvoda činio najmanji udio u ukupnom izvozu Federacije BiH 13,1%.

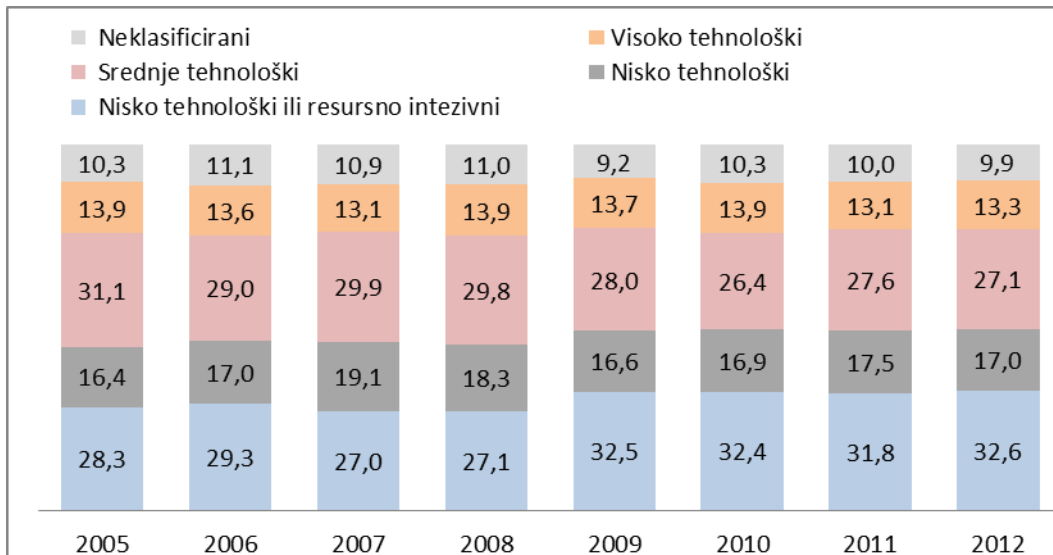
Struktura robnog izvoza FBiH, Slovenije i EU 27 2011. godine

Izvor: Poročilo o razvoju 2013 Kazalnici razvoja Slovenije; FZS; Obrada: FZZPR

U vremenskom periodu intenzivnijeg rasta ukupnog robnog izvoza FBiH (2006. - 2008. godine) ostvaren je rast izvoza svih robnih kategorija. U istom periodu izvoz resursno intenzivnih proizvoda (primarni proizvodi) bilježio je rast po prosječnoj stopi od 41,5%, što je znatno više u odnosu na ostale grupe proizvoda, pa čak i u odnosu na ukupan izvoz koji je bilježio rast u procentu od 15,4%. Grupa srednje tehnoloških proizvoda ima najmanje zabilježen prosječni rast u procentu od 10,3% za posmatrani period.

Struktura robnog izvoza FBiH prema faktorskoj intenzivnosti (%), 2005. -2012. godine

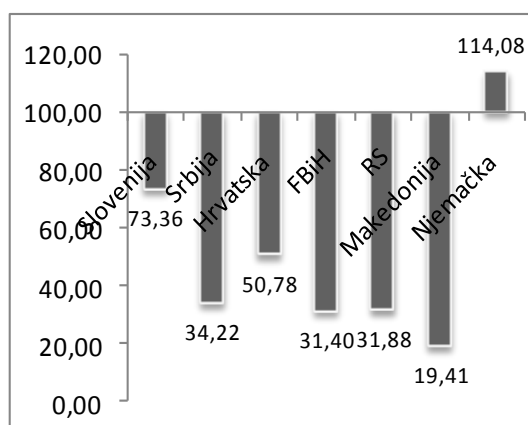
Izvor: FZS; Obarada: FZZPR

Posljedica bržeg rasta izvoza primarnih proizvoda u poređenju sa povećanjem ukupnog izvoza jeste konstantno povećanje udjela ovih dobara u ukupnom izvozu i to sa 28,3% u 2005. na 32,6% u 2012. godini.

Izvoznom strukturom ekonomski razvijenih zemalja dominiraju srednje tehnološki i visoko-tehnološki intenzivni proizvodi. Uzimajući u razmatranje faktorsku intenzivnost izvoza Federacije BiH za period (2008.-2012. godine), zabilježen je prosječan rast izvoza za 2,8%, prosječan rast izvoza visoko tehnoloških proizvoda za 4,4% i nisko tehnoloških - 6,1%. U istom periodu blaži rast u povećanju prosječnog izvoza bilježili su srednje tehnološki proizvodi za 2,6%. Evidentno je da trend izvoza i u 2012. godini ide od smanjenja izvoza proizvoda više dodane vrijednosti, ka povećanju izvoza proizvoda niže dodane vrijednosti.

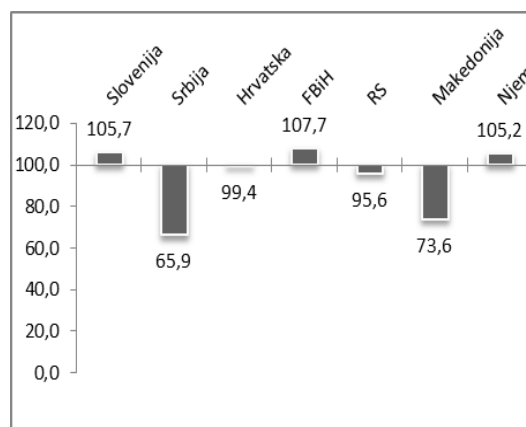
Prikazana faktorska struktura uveliko je definisala dosadašnji slab rast izvoza, što je i ograničavajući faktor budućega rasta jer je supstitucija nisko tehnološki intenzivnih proizvoda proizvodima srednje i visoko tehnološki intenzivnim proizvodima, spora i nedovoljna. Izvoznici FBiH su u nezavidnom položaju u odnosu na konkurente. Potražnja za visoko tehnološki intenzivnim proizvodima najbrže raste, a naši izvoznici imaju veoma nisku konkurentnost u odnosu na konkurente, te zbog toga bilježimo mali rast izvoza visoko tehnoloških proizvoda.

Graf – Produktivnost rada 2012. godine (nominalno)
EU 27 = 100¹⁰

Izvor: EUROSTAT; FZS; Obrada FZZPR

Graf - Troškovna konkurentnost 2012.godine (nominalno)
EU 27 = 100

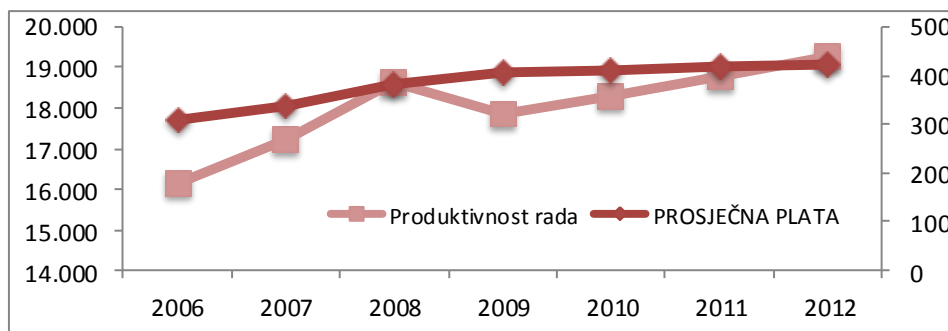
Izvor: EUROSTAT; FZS; Obrada FZZPR

Pored navedenog, potrebno je istaći da su radom intenzivne (primarne) djelatnosti suočene sa snažnom konkurencijom iz zemalja s niskim troškovima rada, poput Makedonije, što je dodatni ograničavajući faktor rasta izvoza u tim djelatnostima. Produktivnost rada mjerena omjerom BDP-a i broja radnika, ukazuje na značajne razlike u nivou produktivnosti u FBiH i zemalja u okruženju, u odnosu na prosjek EU 27. Koristeći službene podatke EUROSTAT-a za 2012. godinu, jasno je kako je produktivnost FBiH dostigla tek 31,40% EU 27 prosjeka, što je u poređenju sa npr. produktivnošću Njemačke koja je sa 14,89 % iznad prosjeka, veoma zabrinjavajuće.

Analiza konkurentnosti s aspekta troškova rada ukazuje kako FBiH slabije stoji u odnosu na prosjek EU i sve zemlje u regionu. Naši konkurenti su u tom smislu povoljniji za privlačenje stranog kapitala. Jedan od osnovnih uslova racionalnog funkcionisanja ekonomije u dugom periodu je troškovna konkurentnost pri čemu rast plata mora proizlaziti iz rasta produktivnosti. Analizirajući jedinične troškove rada Federacije BiH u periodu 2008. - 2012., jasno je da plate pokazuju rast, ali po nešto višoj stopi u odnosu na prosječnu stopu produktivnosti rada koja je za period 2008. – 2012. godine bilježila prosječan rast u procentu od 2,4 %. Trend rasta prosječnih plata zabilježen je posebno u sektorima pošta i telekomunikacija, zatim u sektoru proizvodnje i snabdjevanja električnom energijom, te u organima državne uprave i odbrane. Ako se uzme u obzir da strukturu BDP-a FBiH najvećim djelom čini sektor trgovine na veliko i malo, a zatim prerađivačka industrija, nameće se zaključak da su upravo sektori koji ostvaruju velika prosječna lična primanja, najviše doprinosili ukupnoj troškovnoj nekonkurentnosti FBiH, kroz trend rasta plata koji ne prati povećanje produktivnosti u ovim sektorima.

¹⁰ Podaci za Srbiju i RS, odnose se na 2011. godinu obzirom da još uvijek nisu objavljena sredstva zaposlenih za 2012. godinu

Graf – Produktivnost i prosječne plate FBiH (2006. - 2012. godine) (€)

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Minimalna bruto plata u FBiH u 2012. godini iznosila je oko 322 eura. U istom periodu u Srbiji je minimalna plata iznosila oko 253 eura, a u Hrvatskoj oko 373 eura. Ilustracije radi, u zemljama EU minimalne bruto plate iznose: Bugarska 138, Rumunija 161, Latvija 285, Litva 231, Slovačka 327, Estonija 290, Mađarska 295, Češka 310, Poljska 336, Portugal 565, Slovenija 763, Malta 679, Grčka 684, Španija 748, Velika Britanija 1.201, Francuska 1.398, Belgija 1.443, Holandija 1.446, Irska 1.461, Luxembourg 1.801 eura. Zajamčena mjesečna minimalna bruto plaća u Turskoj iznosi 362 eura. Malta i Luxembourg jedine se mogu pohvaliti činjenicom da kod njih minimalna plata iznosi oko 50 posto prosječne plate u državi. Pritom valja istaknuti da zagarantovana minimalna plata na Malti iznosi 612 eura.¹¹

Prema dokumentu Konkurentnost 2012. Svjetskog ekonomskog foruma, Bosna i Hercegovina je ocjenjena sa 3,93 poena od ukupno 7 mogućih čime je zauzela 88. mjesto po konkurentnosti ekonomije od ukupno analizirane 144 zemlje. Prema ovom dokumentu, faktori koji najnegativnije utiču na konkurentnost BH ekonomije su velika državna potrošnja (139. mjesto), dostupnost finansijskih sredstava za preduzništvo (123. mjesto), zaštita manjinskih dioničara (138. mjesto), visina poreza i poreska regulativa (109. mjesto), „odliv mozgova“ (140. mjesto), efikasnost pravosuđa (105. mjesto) i nedovoljno razvijena infrastruktura (139. mjesto).

¹¹ Key figures on Europe 2012, Eurostat Pocketbooks, <http://parco.gov.ba/cro/?page=287>

Klasteri

Udio prerađivačke industrije u ukupnom robnom izvozu u 2012. godini čini 88,2% i bilježi konstantan pad od 2006. godine. Manje značajan udio u ukupnom izvozu čine druge dvije djelatnosti, poljoprivreda, lov, šumarstvo i ribarstvo, te rudarstvo. Učešće snabdjevanja električnom energijom, gasom i vodom je na istom nivou kao i 2011. godine, ali istovremeno ne čini značajan udio u ukupnom izvozu FBiH.

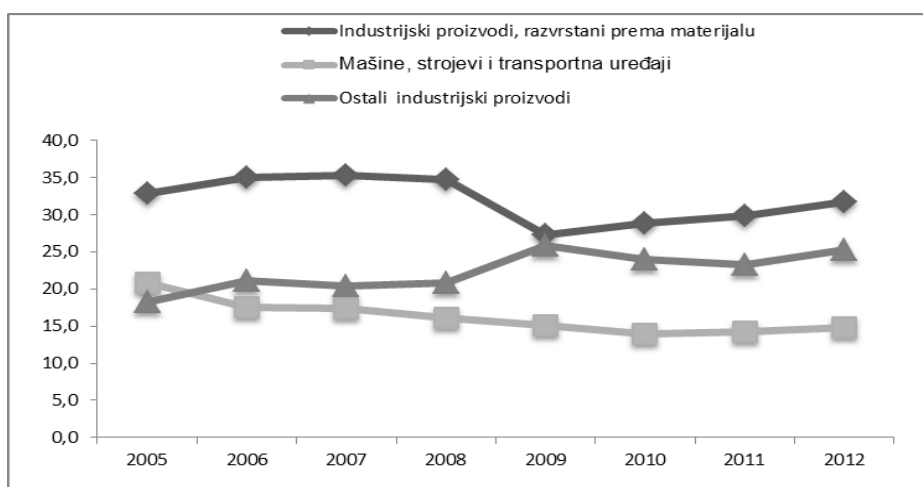
Tabela - Izvoz po područjima klasifikacije djelatnosti FBiH 2005. – 2012. godine

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
A POLJOPRIVREDA, LOV, ŠUMARSTVO I RIBARSTVO	1,0	1,0	1,0	1,0	1,4	1,5	1,3	1,3
C RUDARSTVO	1,8	1,6	1,5	1,4	1,2	1,1	1,2	1,2
D PRERAĐIVAČKA INDUSTRIJA	94,8	93,7	93,9	92,8	87,6	87,9	88,2	88,2
E SNABDIJEVANJE ELK. TRIČ. ENERGIJOM, GASOM /PLINOM I VODOM	2,1	3,6	3,6	4,8	6,7	4,8	3,7	3,7
OSTALO	0,1	0,0	0,0	0,0	3,0	4,7	5,6	5,6
Proizvodi i transakcije, nerazvrstani po kategorijama	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0

* Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Vodeći izvozni sektori Federacije BiH (SMTK klasifikacija) značajno se razlikuju u 2012. godini u odnosu na 2006. godinu. U strukturi izvoza u periodu 2006.-2012. godine opadao je izvoz industrijskih proizvoda veće dodatne vrijednosti. Pad je evidentan posebno nakon 2008. godine, kada je globalna ekonomija zahvaćena krizom, te je pala potražnja za ovom vrstom proizvoda.

Graf – Kretanje najznačajnijih izvoznih sektora u ukupnom izvozu FBiH 2006.-2012. godine po SMTK klasifikaciji

* Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Iako hrana i piće, u strukturi izvoza bilježe blagi rast u periodu 2006.-2012. godine, nema većeg pomaka u konkurentnosti domaćih proizvođača prehrambenih proizvoda jer istovremeno bilježimo i porast udjela hrane i pića u ukupnom uvozu.

BiH se bori za tržišne pozicije u kojima njen udio u svjetskom ukupnom robnom izvozu, prema stanju u 2009. godini, iznosi 0,03%.¹² Jačanje konkurentske osnove BiH i FBiH ogleda se u stvaranju proizvoda veće dodane vrijednosti (tehnološki zahtijevniji proizvodi) i smanjenju uvoza prehrambenih proizvoda. Zbog svega navedenog potrebno je dodatno jačati sektor koji proizvodi srednje tehnološke proizvode obzirom da u njemu već postoje formirani klasteri i to u:

- ✓ automobilske industrije, klaster koji se prostire na području Federacije BiH i Republike Srpske,
- ✓ klaster plastičara i alatničara sa sjedištem u Gračanici,
- ✓ klaster drvne industrije
- ✓ u turizmu se može reći da je klaster u začetku.

U sektoru srednje tehnoloških proizvoda gdje spada i automobilska industrija i proizvodnja proizvoda od plastike, došlo je do blagog rasta izvoza u periodu nakon što je svjetskim tržištem zavladao kriza i generalno je smanjen obim trgovinske razmjene. S obzirom da je otežan pristup kapitalu za razvojna ulaganja i implementaciju novih tehnologija, i dalje postoji realno ograničenje za razvoj jakih klusterskih inicijativa na teritoriju FBiH.¹³ Kako od ranije nije bio zastupljen ovakav način predstavljanja privrednih oblasti i kako je klusterska statistika nedovoljno razvijena, teško se može dati realna procjena indikatora razvijenosti klastera.

Zatečeno stanje u oblasti klastera, ukazuje na ogromne zaostatke u ovoj oblasti u odnosu na razvijene zemlje. Razlog ovakvog stanja treba prvenstveno tražiti u nedovoljnoj podršci države, nedostatak kapitala i sporom uvođenju novih tehnologija u mala i srednja poduzeća. Prema analizi konkurentnosti Svjetskog foruma, BiH je po razvijenosti klastera na 135. mjestu (od ukupno 144 zemlje) i to je svakako jedan od pokazatelja niske konkurentnosti ekonomije.

Kompetentnost ljudskih resursa

U modernom društvu, koje karakteriziraju kratki ciklusi promjene tehnologije (3-5 godina), konkurentnost na tržištu rada zahtijeva okruženje koje podržava stalno nadograđivanje profesionalnih kompetencija. Razvoj ekonomije utemeljene na znanju i cjeloživotnom učenju su stalni izazov u svim društvima neovisno od stepena njihove razvijenosti.

Obrazovnu strukturu radnosposobnog stanovništva u FBiH za period 2006.- 2012.godine prati pozitivan trend, u smislu da se smanjuje broj radnosposobnog stanovništva sa osnovnom školom i niže, što je praćeno povećanjem radnosposobnog stanovništva sa srednjom i visokom školom. Kako se tokom vremena obrazovna struktura unapređuje, tako se i neaktivnost radnosposobnog stanovništva smanjuje, što bi trebalo rezultirati konkurentnijom radnom snagom.

¹² Kod jednog broja zemalja podaci su za 2009. godinu: Nizozemska (2,77%), Republika Koreja (2,64%), Španija (1,67%), Indija (1,6%), Saudijska Arabija (1,03%), Poljska (0,98%), Austrija (0,87%), Vijetnam (0,56%) i „ostale zemlje svijeta“ (3,59%), jer podaci za 2011. i 2012. godinu kasne sa objavljivanjem

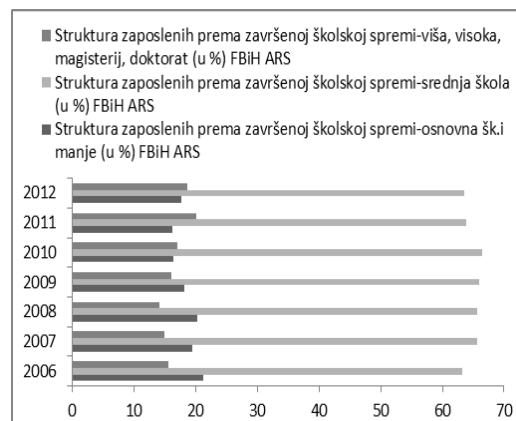
¹³ <http://fmrpo.gov.ba/www/upload/FMRPO/Klasteri.pdf>

Graf - Obrazovna struktura radnosposbnog stanovništva
FBIH 2006. – 2012

* Izvor: FZS; ARS; Obrada FZZPR

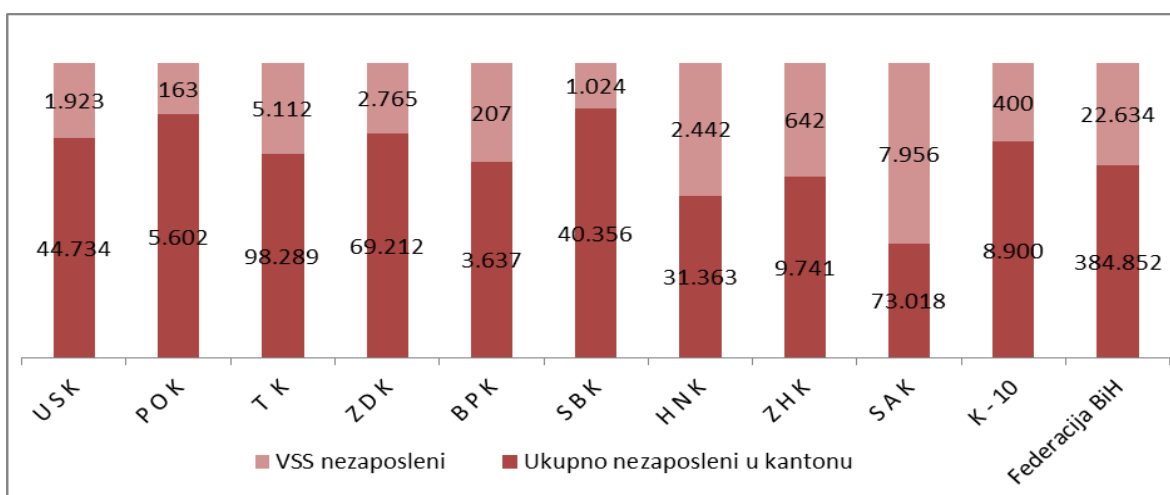
Graf - Obrazovna struktura zaposlenog stanovništva
FBIH 2006. - 2012.godina

* Izvor: FZS; ARS; Obrada FZZPR

Analiza oglasa u službama za zapošljavanje, internet-portalima i medijima pokazuje da je na tržištu rada najveća potražnja za farmaceutima (magistri farmacije), pravnicima, ekonomistima, komercijalistima, menadžerima prodaje i prodavačima, IT stručnjacima, a veliko zanimanje je i za knjigovođama, računovođama i raznim drugim ekonomskim zanimanjima, kao i za ljekarima, nastavnim kadrom, te inženjerima različitih profila. U većini oglasa, osim radnog iskustva, kao uvjet za zasnivanje radnog odnosa traže se dodatna znanja i vještine, kao što je poznavanje rada na računaru i stranog jezika uglavnom engleskog, ali i vozačka dozvola B kategorije. Ako se analizira nezaposlenost u VSS u ukupnom broju nezaposlenih Federacije BiH u 2012. godini, može se izvesti zaključak kako se radi o kadrovima koji svojim kompetencijama ne zadovoljavaju zahtjeve poslodavaca.

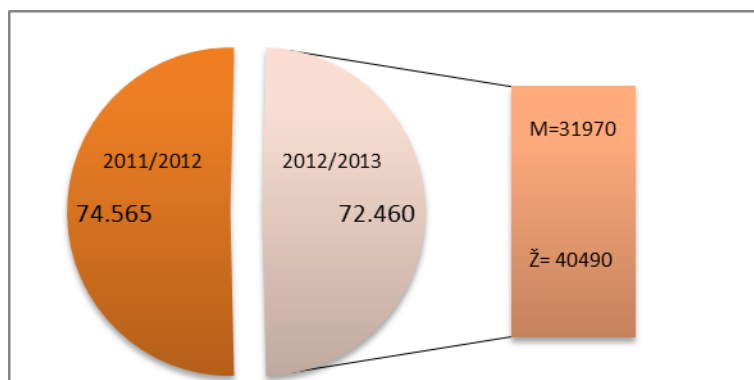
Grafik – Nezaposleni sa VSS u odnosu na broj ukupno nezaposlenih u FBIH po kantonima (2012. godine)

Izvor: FZS; **Obrada FZZPR

U 2012/2013 školskoj godini je nešto manji broj upisanih studenata nego 2011/2012, dok je spolna struktura studenata bila na strani žena i to sa udjelom od oko 55%.

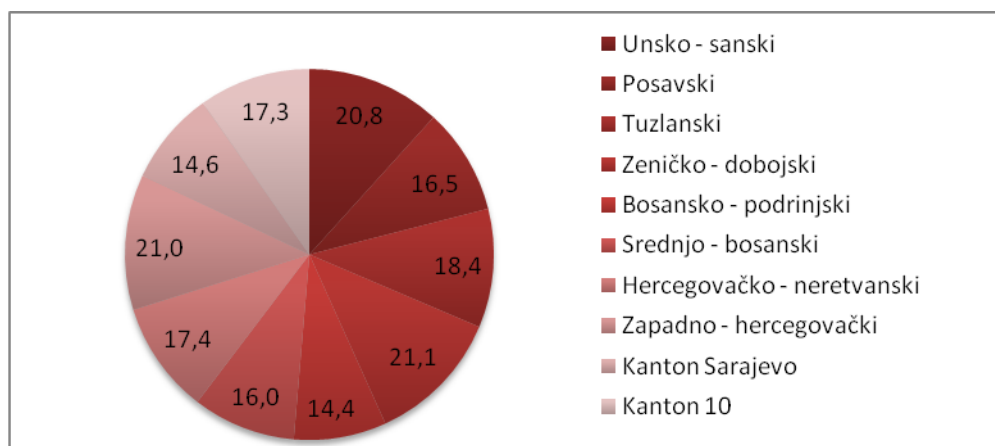
Graf - Broj upisanih studenata u FBiH u 2012/2013

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Broj nezaposlenih mladih u rasponu od 15 do 24 godine po kantonima u odnosu na ukupan broj nezaposlenih, najviši je u Unsko-sanskom kantonu (20%), zatim u Tuzlanskom kantonu (18,4%), dok je najmanji postotak nezaposlenih mladih u Bosansko-podrinjskom (14,6%) i Sarajevskom kantonu (14,4%).

Grafikon - Udio nezaposlenih 15-24 godina starosti po kantonima 2012

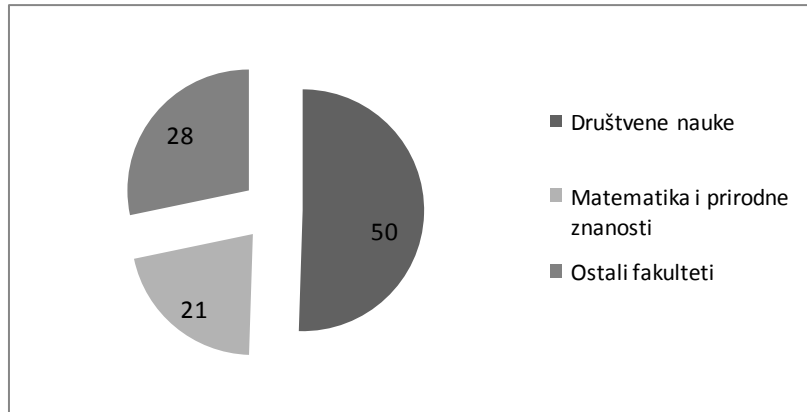

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

U poređenju s EU zemljama obuhvat visokim obrazovanjem u FBiH je nizak. Prema podacima Federalnog Zavoda za statistiku, broj studenata na 1000 stanovnika pao je u 2012. godini (30) u odnosu na 2011. godinu (32). Prosječno vrijeme studiranja je ostalo na nivou iz 2011. godine i traje 7 godina, što je dva puta duže nego u EU, te zaslužuje tretman ozbiljnog problema u sektoru obrazovanja.

Veliki broj studenata napušta studije, dok samo oko 11% njih završava obrazovanje u roku. Dodatni izazov je struktura upisa na fakultete, koja ne prati razvojne potrebe BiH, niti definisane globalne i EU trendove. U FBiH, samo 21% upisanih studenata pripada oblasti matematičkih i prirodnih znanosti, elektrotehnike, mašinstva i građevinarstva, što je znatno niže u odnosu na potrebe i u odnosu na društvene i ostale grupe fakulteta. Evidentna je tražnja za diplomiranim inženjerima informatike i elektronike i malo ih je na evidenciji nezaposlenih, kao i diplomiranih inženjera telekomunikacija, saobraćaja, geodezije, geologije i građevine.

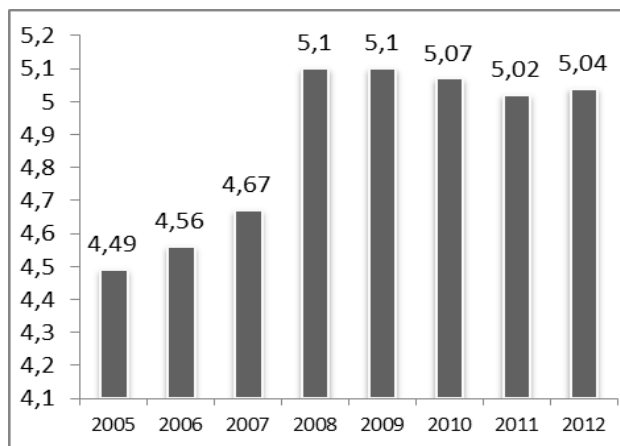
Grafikon - Struktura upisa na univerzitete u FBiH u 2012. godini

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

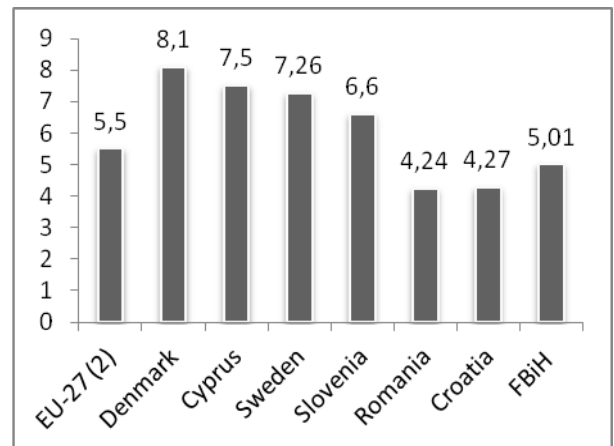
U FBiH postoje 64 javne visoko školske ustanove, nekoliko namjenskih istraživačkih instituta (na primjer, u metalurgiji i poljoprivredi), te nedovoljan broj industrijskih laboratorija. Analizom finansijske slike obrazovanja, prema zadnjim raspoloživim podacima, vidi se da izdvajanja za oblast obrazovanja u odnosu na BDP Federacije u periodu 2005 - 2012. godine bilježe blagi rast. Razlog za ovakvo stanje ne leži u povećanju izdvajanja za obrazovanje i većoj brizi nadležnih institucija, već je uglavnom rezultat stagnacije BDP-a.

Grafikon - Rashodi za obrazovanje FBiH 2005.-2012. godine, % GDP-a¹⁴

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Grafikon - Rashodi za obrazovanje 2009. godine, % GDP-a

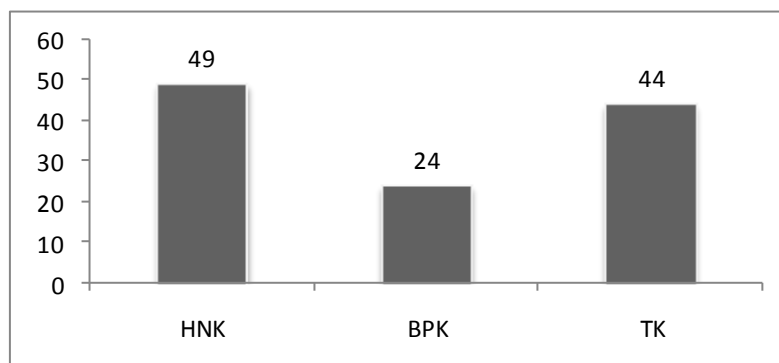

Izvor: EUROSTAT; Obrada FZZPR

¹⁴ Informacija o stanju u oblasti obrazovanja, 2011. Federalno ministarstvo obrazovanja

Evidentne su i regionalne razlike u veličini rashoda za obrazovanje po kantonima. Tuzlanski kanton i Hercegovačko-neretvanski kanton blizu polovine budžeta izdvajaju na obrazovanje, obzirom da ova dva kantona u svojoj nadležnosti imaju univerzitet (HNK ima čak dva univerziteta), dok Bosansko podrinjski kanton koji nema izdvajanja za visoko obrazovane izdvaja oko 24% svog budžeta za obrazovanje. Potrebno je naglasiti da, u analiziranim budžetima kantona, izdvajanja za plate čine oko pola ukupnih rashoda koji se izdvajaju za obrazovanje.

Graf 11- Budžetski rashodi (%) za obrazovanje 2012. godine HNK,TK, BPK

Izvor: Ured za reviziju Federacije BiH; Obrada FZZPR

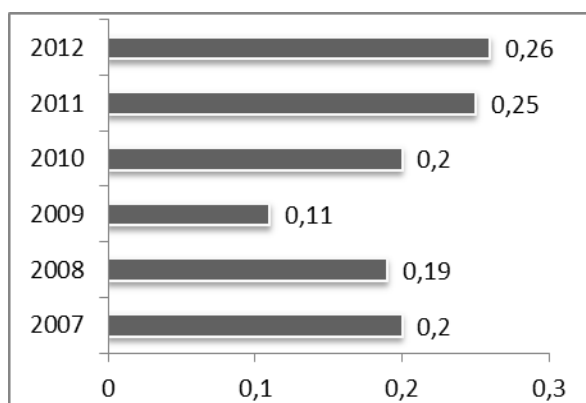
Prema dokumentu Konkurentnost 2012. – 2013. godine Svjetskog ekonomskog foruma, BiH je prema stopi upisa osnovnog obrazovanja na 109. mjestu od 144 ocjenjene zemlje. Prema obimu i kvalitetu kadrova za stručnu obuku, BiH se nalazi na 113. mjestu. Stanje u oblasti obrazovanja ukazuje da na sceni imamo ekspanziju visokoškolskih ustanova, posebno u oblasti ekonomije i menadžmenta, nerijetko bez odgovarajuće kadrovske osnove, što dovodi do izvlačenja preostalog kadra iz naučnoistraživačkih institucija i do smanjenog interesovanja mladih ljudi za bavljenje naučnoistraživačkim radom i specijalizacijom u oblasti nauke.

Sagledavanje stanja u oblasti kompetentnosti ljudskih resursa ukazuje da zahtijevi tržišta rada nisu usklađeni sa ponudom radne snage kojom raspolaže Zavod za zapošljanje i koju kreira obrazovni sistem. Naučno – istraživačka infrastruktura opterećena je neadekvatnim kadrovskim rješenjima i nedovoljnim privrednim ulaganjima u istraživačke projekte.

Naučno-tehnološka i poslovna infrastruktura

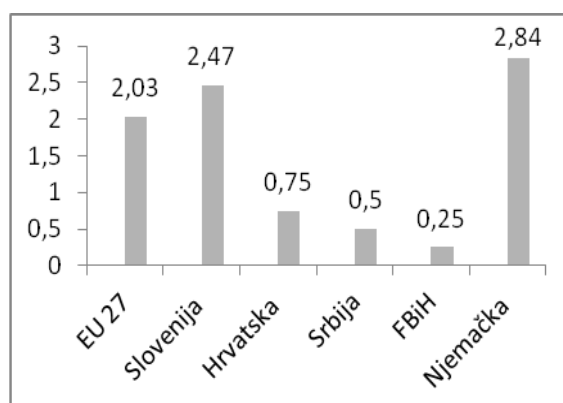
Učešće izdvajanja za nauku kao % GDP-a, ne bilježi značajan rast u periodu 2007.-2012. godine, te nije ni približno na nivou koji je bio 1990. godine (1,5%). Predratni nivo od 1,5% BDP (država 1%, poduzeća 0,5%) za razvoj i istraživanje, niti jedan nivo vlasti u FBiH nije niti pokušao dostići.¹⁵ Prema zadnjim raspoloživim podacima EUROSTAT-a za 2011. godinu, EU izdvajanja za nauku se kreću između 1,5 – 3,5% GDP-a. Tako je u 2011. godini Slovenija za ove svrhe izdvojila oko 2,47 %, Njemačka oko 2,84 %, Srbija sa 0,5 % i Hrvatska 0,75 % su imale neznatno viša izdvajanja za razvoj i istraživanja od FBiH (0,25% GDP-a). Prema dokumentima Ureda za reviziju institucija FBiH i Ministarstva finansija Federacije BiH za 2012. godinu, najveći dio sredstava za javne i visokoškolske ustanove izdvojen je za finansiranje »Programa naučno-istraživačkih i istraživačko – razvojnih projekata« i to 670.000 KM. Ostala sredstva, uglavnom su utrošena na podršku autorima, odnosno visokoškolskim i naučnim institucijama.

Grafikon – Učešće izdvajanja za nauku i istraživanje 2007. - 2012. godinu iz budžeta FBiH (GDP %)

Izvor: Ured za reviziju Federacije BiH ; Obrada FZZPR

Grafikon –Učešće izdvajanja za nauku i istraživanje za 2011. godinu iz budžeta (% GDP-a)

Izvor: EUROSTAT; Obrada FZZPR

Analizom statističkih podataka o odobrenim patentima Evropskog Ureda za patente za 2012. godinu, može se vidjeti kako BiH značajno zaostaje u broju odobrenih patenata. Njemačka se nalazi na prvom mjestu sa preko 13321 odobrenih patenata, zatim Švicarska sa oko 2600 i Austrija sa preko 750. BiH sa samo jednim odobrenim patentom u 2012. godini zaostaje i za zemljama u regionu posebno za Slovenijom koja ima 38 odobrenih patenata, dok Srbija ima 2, a Hrvatska 11 odobrenih patenata.

¹⁵ Strategija naučno - tehnološkog razvoja Bosne i Hercegovine, Sarajevo, septembar 2006. godine

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Austria	625	637	533	654	518	624	576	668	737	794
Bosnia And Herzegovina	1	2	0	0	0	0	0	1	1	1
Barbados	56	92	140	123	134	113	142	173	185	138
Belgium	602	574	458	563	523	595	584	643	702	744
Bulgaria	6	2	5	4	6	4	5	3	8	5
Switzerland	2400	2120	1920	2216	1985	2421	2221	2389	2531	2600
Czech Republic	19	26	27	21	37	44	40	45	55	55
Germany	13407	13607	12487	14275	11929	13496	11375	12552	13583	13321
Denmark	501	480	432	507	419	464	434	515	592	566
Croatia	12	7	9	15	14	13	15	10	5	11
Serbia	4	2	2	7	3	1	1	2	4	2
Slovenia	20	24	24	21	17	33	28	33	42	38

*Izvor: EPO; Obrada: FZZPR

U Federaciji BiH, dio budžeta namjenjen za podršku istraživačko-razvojnima institucijama u 2012. godini iznosio je 3,0 miliona KM. Istovremeno, Republika Srpska je za ove namjene izdvojila 2,35 miliona budžetskih sredstava. Najveći dio danas postojeće istraživačko - razvojne infrastrukture nalazi se na javnim univerzitetima, gdje se, uglavnom, i obavlja sav naučno-istraživački rad. Privatni naučno-istraživački i istraživačko-razvojni instituti, većinom ne posjeduju potrebne materijalno-tehničke pretpostavke i kadrovske potencijale. Postojeći zakoni koji tretiraju oblast naučno-istraživačke djelatnosti u BiH, omogućavaju osnivanje i razvoj svih institucionalnih oblika navedenih u slijedećoj tabeli:

Tabela Naučno - istraživačke institucije

Naučne institucije	Naučno-istraživačke organizacije	Organizacije za transfer tehnologije	Organizacije povezivanja
Univreziteti/fakulteti		Centri za transfer tehnologija	Istraživačko – razvojne jedinice
Naučno-istraživački instituti	Istraživačko-razvojni instituti	Inovacioni centri	Naučno-tehnološki parkovi
Naučno-istraživački centri	Istraživačko-razvojni centri		Naučno-tehnološki inkubatori
Naučno-istraživačke laboratorije	Istraživačko-razvojne laboratorije		

Osnovni problem postojećih instituta je kadrovska struktura, koja ne nudi osnovu za ozbiljan naučno-istraživački rad, a modernizacija i osposobljavanje instituta za rad u naučno-istraživačkom sektoru je vrlo kompleksan i zahtjevan posao.¹⁷ Prema nalazima dokumenta

¹⁶Europien Patent Office

¹⁷ Informacija o stanju nauke u Federaciji Bosne i Hercegovine, 2011. Federalno ministrtvo obrazovanja

Konkurentnost 2012. – 2013. godine, rang BiH po XII stubu konkurentnosti koji obuhvata inovativnost, odnosno kapacitet inovativnosti je na 101. mjestu od 144 zemlje.

Jedinstven ekonomski prostor

U svrhu razvijanja konkurentnih prednosti države, potrebno je pored niza ekonomskih faktora, uspostaviti i institucionalne preduslove. U tom smislu, za razliku od zemalja višeg stepena razvoja, stvaranje jedinstvenog ekonomskog prostora BiH od izuzetnog je značaja za konkurentnost privrede, ekonomski razvoj i nužnost je u procesu priključenja Evropskoj Uniji. Reforme koje je neophodno provesti u tom procesu odnose se na stvaranje jedinstvenog tržišta radne snage, reforme u oblasti pravosuđa, stvaranje poduzetničke klime i borba sa visokim stepenom korupcije u svim sferama društvene zajednice.

U rješavanju problema mobilnost radne snage, što je jedan od preduslova efikasnosti ovog ključnog resursa svake zemlje, postignut je manji napredak u 2012. godini. Barijeru kretanju radnika u nalaženju najprikladnijeg zaposlenja i dalje predstavljaju fragmentirani zakonodavni okvir i okvir sistema socijalnog osiguranja među kantonima i entitetima.

Zaposleni u FBiH u pojedinim kantonima još uvijek imaju poteškoće prilikom ostvarivanja socijalnih prinadležnosti, npr. za vrijeme porodijskog odsustva. Potrebno je raditi u cijeloj BiH na usklađivanju i harmonizaciji određivanja minimalnih plata, davanja po osnovu nezaposlenosti, radnog staža, penzionog i zdravstvenog osiguranja, razvijati socijalni dijalog i time doprinijeti konkurentnosti, zapošljavanju i razvoju.

Izazovi na tržištu rada su i dalje veliki. Potreban je mnogo uvezaniji pristup zapošljavanju, koji bi obuhvatio sve relevantne sektorske politike kako bi se zemlja suočila sa značajnim izazovima prisutnim na tržištu rada. Entitetske vlade još uvijek nemaju kapacitete za provođenje odgovarajućih aktivnih mjera za tržište rada. Pravosudni sistem u BiH još uvijek ne može dobiti epitet nezavisnog. Intenzivirani su politički pritisci i verbalni napadi na pravosuđe. Složenost sistema usljed četiri odvojena pravosudna sistema (na nivou države, Federacije i njenih deset kantona, Republike Srpske i Brčko Distrikta) i dalje predstavljaju izazove pravilnom funkcionisanju sveukupnog pravosudnog sistema. Usklađivanje budžetskih postupaka i racionalizovanje nadležnosti između četiri nivoa vlasti i dalje predstavlja problem koji ozbiljno utiče na nezavisnost pravosuđa.

U oblasti slobodnog kretanja kapitala nije zabilježen značajniji napredak u FBiH. Čak i osnovana Koordinacijska radna grupa za unapređenje tržišta kapitala Federacije BiH, nije polučila značajnije pomake u ovoj oblasti u izvještajnom periodu.

Korupcija kao izrazito loša društvena pojava u zemljama u tranziciji ograničava BiH i njen put u borbi za konkurentniju poziciju na regionalnoj i globalnoj razini. Globalni index percepcije korupcije (CPI) rangira više od 150 zemalja na osnovu percipiranog stepena korupcije, utvrđenog na osnovu procjene eksperta i istraživanja javnosti¹⁸. Prema ovom indeksu koji rangira zemlje indeksom u intervalu između 0-10 (0 znači da je zemlja izrazito korumpirana, a 10 znači da ta zemlja nema problema sa korupcijom), BiH se nalazi na 72 mjestu, ispred Srbije koja je 80, iza Slovenije (37) i Hrvatske (62).

Prema mišljenju stručnjaka koji su učestvovali u GEM (Global entrepreneurship monitor u Bosni i Hercegovini), u BiH istraživanju 2012. godine, i dalje su prisutne otežavajuće

¹⁸ Transparency international, 2012.

okolnosti za jačanje konkurentske pozicije BiH, slične kao i za 2011. godinu, a to su prije svega dugotrajan proces registracije preduzeća, te proces dobivanja različitih dozvola i saglasnosti, što je rezultat velike, spore i komplikovane administrativne strukture Bosne i Hercegovine, sklone neposlovnim i netransparentnim aktivnostima koje doprinose precepciji BiH, kao jednoj rizičnoj zemlji podložnoj neposlovnim malverzacijama.

Preporuke

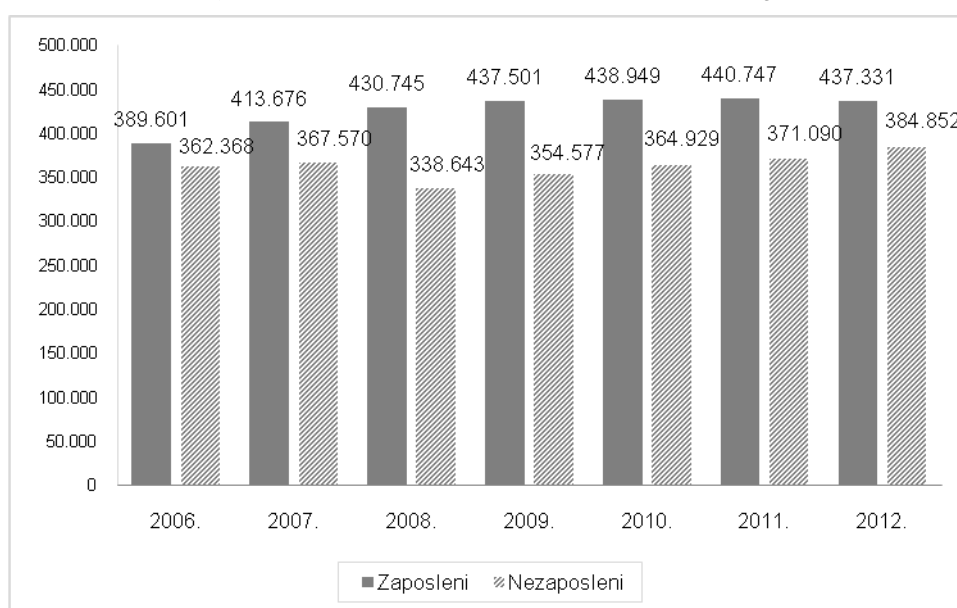
- Rasteretiti privredu smanjenjem oporezivanja rada uz povećano oporezivanje potrošenje i imovine građana,
- Jačati kapacitete javne uprave radi veće mogućnosti priliva sredstava iz EU fondova za programe koji jačaju konkurentnost privrede,
- Povećati izdvajanja javnog sektora za konkretne primjenjene istraživačke projekte,
- Umrežavati domaće stručnjake i institucije sa stručnjacima porijeklom iz BiH i naučno - istraživačkim institucijama u inostranstvu,
- Osnovati trening centre za razvoj klastera koji se uklapaju u globalne lance vrijednosti,
- Stimulisati i stipendirati upis perspektivnih studenata na tehničke i naučne studije, te razvoj preduzetničkih i drugih kreativnih vještina,
- Jačati standarde nastavničkog znanja, istraživačkog rada i tehničke opremljenosti nastavnih ustanova,
- Razviti statistiku i uporedna mjerenja kvaliteta ishoda obrazovanja,
- Uspostaviti novi sistem vrednovanja nastavno-naučnog kadra koji će stimulisati kompetencije, naučni rad i ostvarene rezultate,
- Institucionalno i materijalno poticati novi dizajn, inovacije, patentiranje i standardizaciju u industrijskoj proizvodnji.

Zapošljavanje

Polazeći od Strategije razvoja BiH, prioriteti za poboljšanje zaposlenosti su razvoj malih i srednjih preduzeća i otvaranje novih radnih mjesta, bolje funkcionisanje tržišta rada i aktivne mjere zapošljavanja, poboljšanje vještina na tržištu rada, strukovnog obrazovanja i treninga.

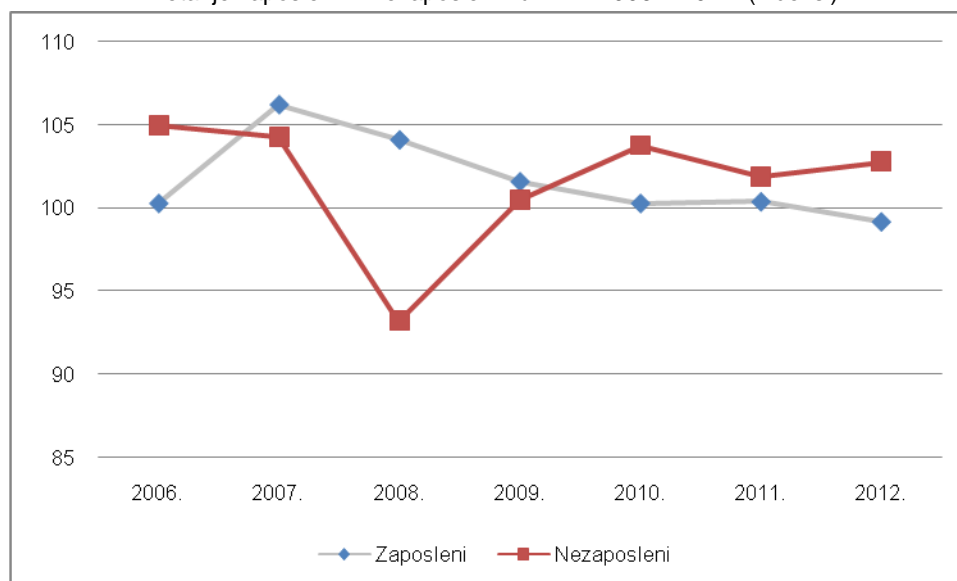
Ukupan broj zaposlenih u FBiH u 2012. godini iznosi 437.331 radnika, što je u odnosu na 2011. godinu manje za 3.416 uposlenika ili 0,8%. Ukupan broj zaposlenih i nezaposlenih, koji predstavljaju radnu snagu je u 2012. godini povećan za 1,3%. U prethodnih pet godina ostvarivano je neznatno godišnje povećanje broja zaposlenih. Stepenn zaposlenih u 2012. godini iznosio je 27,2% (mjereno u odnosu na radno sposobno stanovništvo).

Kretanje zaposlenih i nezaposlenih u FBiH 2006. - 2012. godine

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

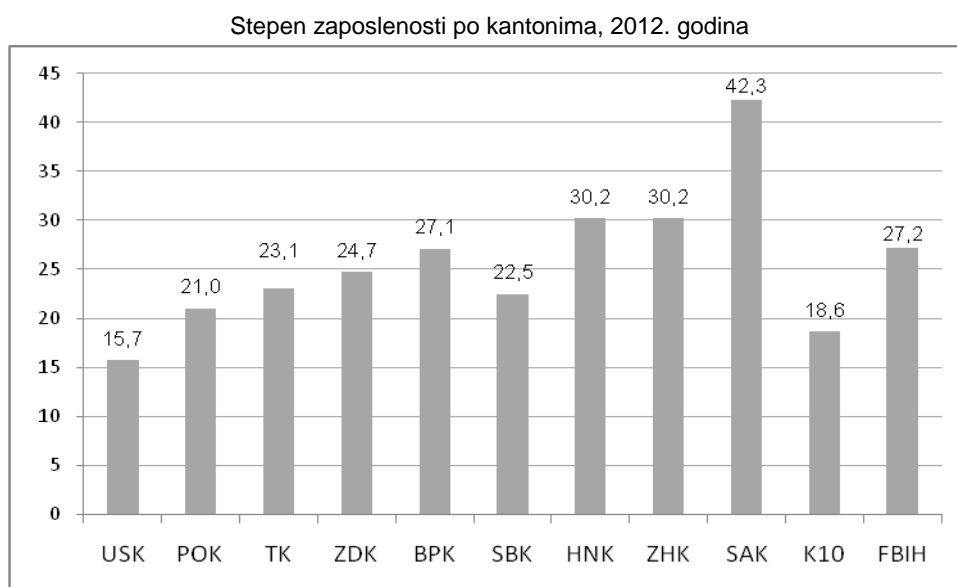
Kretanje zaposlenih i nezaposlenih u FBiH 2006. - 2012. (indeksi)

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

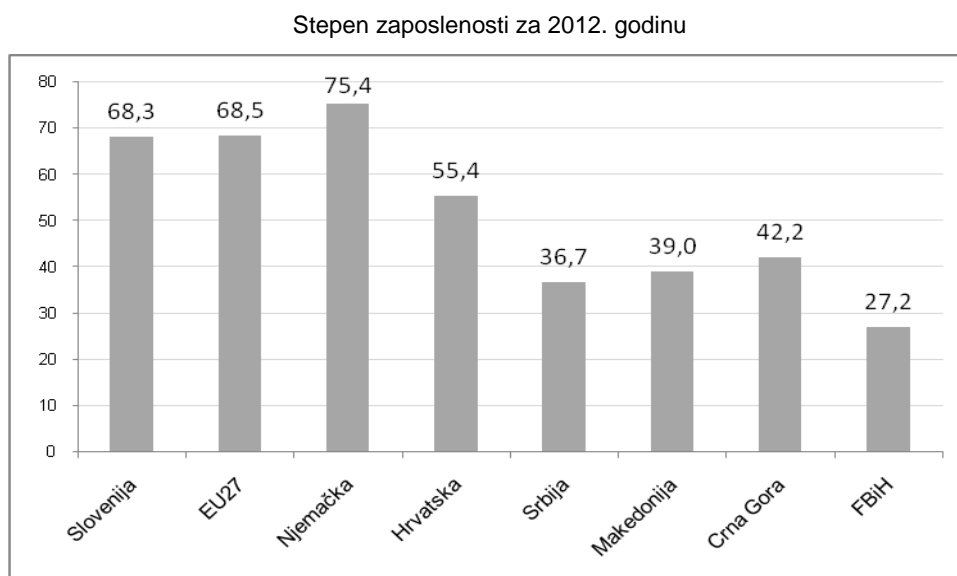
Gledajući po kantonima, u 2012. godini najveći broj zaposlenih ima Sarajevski kanton (126.265), zatim Tuzlanski (80.767), Zeničko-dobojski (68.649), a najmanji broj zaposlenih je u Bosansko-podrinjskom (6.036) i Posavskom (5.739).

Najveći stepen zaposlenosti ima Sarajevski kanton (42,3%), zatim Zapadnohercegovački kanton (30,2%), Hercegovačko neretvanski (30,2%), Bosansko podrinjski (27,1%), Zeničko dobojski (24,7%). Stepen zaposlenosti iznad prosjeka FBiH je ostvaren u tri kantona (SAK, ZHK i NHK), dok je ispod prosjeka FBiH stepen zaposlenosti ostvaren u preostalim sedam kantona.

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

FBiH ima najmanji stepen zaposlenosti¹⁹ u okruženju. Prema EUROSTAT-u stepen zaposlenosti se mjeri brojem zaposlenih u odnosu na radno sposobno stanovništvo. Stepen zaposlenosti u FBiH (27,2%), je manji dva i po puta od evropskog prosjeka (68,5%). Od zemalja u regionu Slovenija je imala najviši stepen zaposlenosti 68,3%.

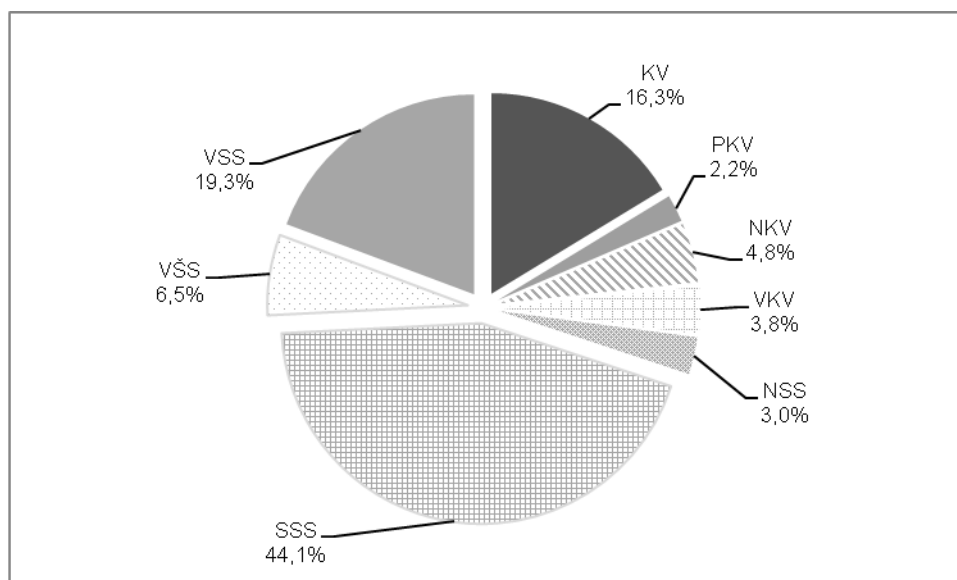

Izvor: EUROSTAT; Obrada FZZPR

¹⁹ Stepen zaposlenosti EU27 u 2012. godini 68,5%, Bugarska 63,0%, Rumunija 63,8%, Mađarska 62,1% i Slovačka 65,1%.

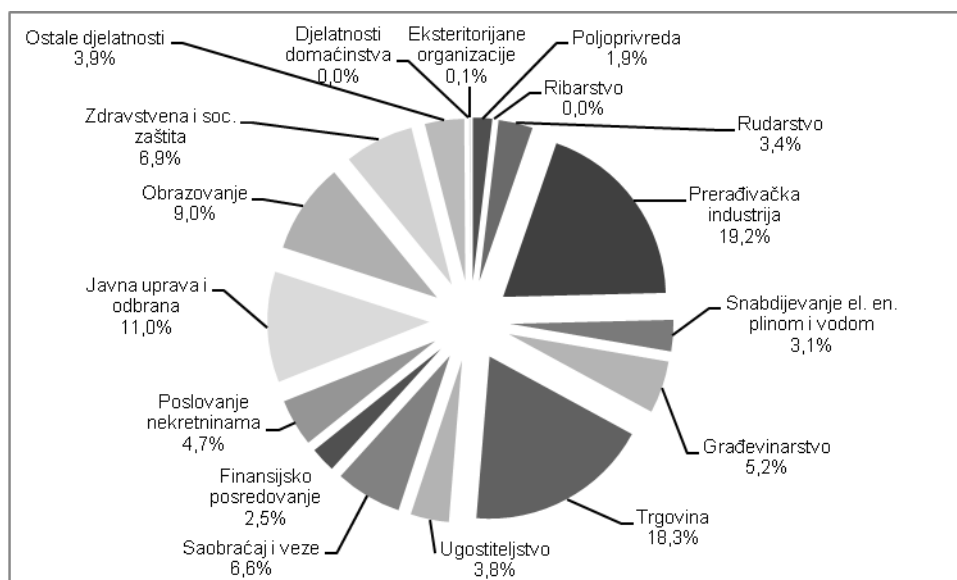
Prema stepenu stručnog obrazovanja zaposlenih u FBiH najveće učešće u 2012. godini odnosi se na SSS spremu (44,1%), VSS (19,3%), KV (16,3%), VŠS (6,5%), NKV (4,8%), VKV (3,8 %), NSS (3,0%), PKV (2,2%).

Stepen stručnog obrazovanja zaposlenih u 2012. godini

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Zaposlenost u FBiH po djelatnostima u 2012. godini (%)

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Analiza zaposlenih radnika prema djelatnostima značajna je jer pokazuje koje djelatnosti najviše doprinose zaposlenosti. Prerađivačka industrija zauzima prvo mjesto po broju zaposlenih (84.183 ili 19,2% od ukupnog broja zaposlenih), zatim trgovina na veliko i malo (79.906 ili 18,3%), javna uprava i odbrana (47.936 ili 11,0%). Ove tri oblasti zapošljavaju skoro 50% od ukupnog broja zaposlenih u FBiH.

Posmatrano po djelatnostima najveće smanjenje broja zaposlenih u 2012. godini evidentirano je u građevinarstvu (2.424 ili 0,6%), trgovini (1.234 ili 0,3%), poljoprivredi, lov i šumarstvu (671 ili 0,2%), prerađivačkoj industriji (517 ili 0,1%), prijevozu, skladištenju i vezama (504 ili 0,1%). Najveći rast broja zaposlenih zabilježen je u poslovanju nekretninama, iznajmljivanju i uslugama (1.417 ili 0,3%), obrazovanju (756 ili 0,2%), rudarstvu (647 ili 0,1%), državnoj upravi i odbrani (404 ili 0,1%).

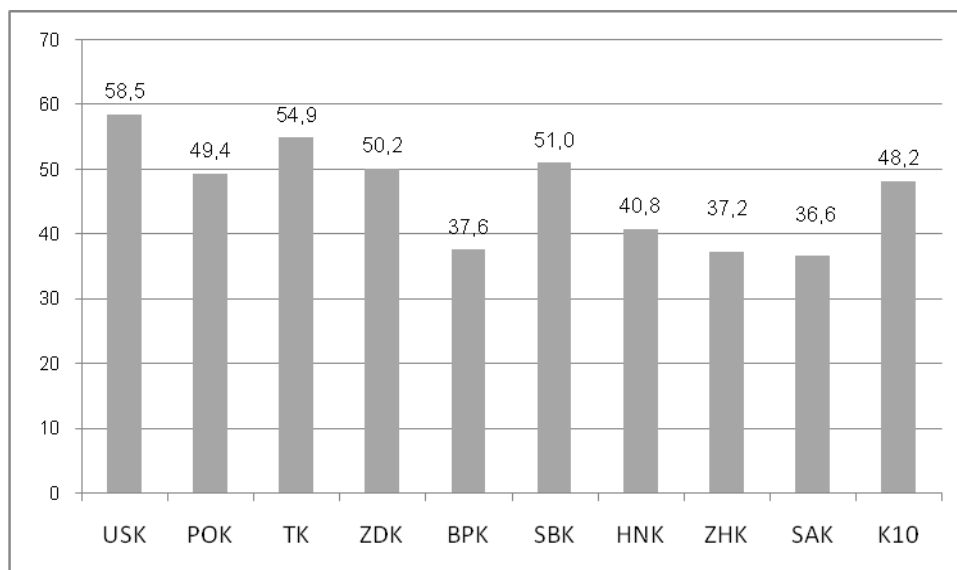
I pored činjenice da troškovi javnog sektora u FBiH veoma mnogo učestvuju u BDP-u, u 2012. godini je došlo do povećanja broja zaposlenih u sektoru državne uprave i odbrane, što svakako veoma zabrinjava.

Nezaposlenost je jedan od najvećih izazova sa kojima se suočava FBiH. Sve zemlje u tranziciji susreću se sa problemom nezaposlenosti, koji je izraženiji što je zemlja na nižem stepenu tranzicijskih reformi. Pri tome, prisutni su i određeni specifični uvjeti koji generiraju nezaposlenost (nasljeđe rata, zastoji u privatizaciji, rascjepkanost tržišta, nedostatak strukturnih reformi i dr.).

Broj nezaposlenih u FBiH u 2012. godini iznosio je 384.852 lica, što je više za 13.762 lica ili 3,7% u odnosu na 2011. godinu. Stepenn nezaposlenosti u 2012.godini iznosio je 46,8%, a u 2011. godini 45,6% (mjeren brojem nezaposlenih u odnosu na radnu snagu). Pored ekonomske krize, strukturnih problema privrede i pada investicija, ovako visokoj stopi nezaposlenosti u znatnoj mjeri doprinosi veoma velika prisutnost rada na „crno“, pri čemu su, pored stvarno nezaposlenih u ovaj podatak uključeni i zaposleni koji rade u „sivoj“ (nelegalnoj) ekonomiji. Stopa nezaposlenosti u FBiH u 2012. u odnosu na 2011. godinu (prema dokumentu Anketa o radnoj snazi za 2012. godinu - obuhvaćeno je 10525 domaćinstava u FBiH), bilježi rast u procentu od 0,2% i iznosi 29,4% (takođe predstavlja odnos broja nezaposlenih i radne snage) i znatno je niža u odnosu na zvaničnu stopu nezaposlenosti.

Kada se posmatraju kantoni najveći stepen nezaposlenosti ima Unsko-sanski kanton (58,5%), zatim Tuzlanski (54,9%), Srednje - bosanski (51,0%), Zeničko-dobojski (50,2%), Posavski (49,4%), K-10 (48,2%). Stepenn nezaposlenosti iznad prosjeka FBiH je ostvaren u šest kantona (Unsko-sanski, Posavski, Tuzlanski, Zeničko-dobojski, Srednje-bosanski i K-10), dok je ispod prosjeka FBiH stepenn nezaposlenosti ostvaren u preostala četiri kantona. Najveće učešće u ukupnoj nezaposlenosti u FBiH u 2012. godini ima Tuzlanski kanton (25,5%), Sarajevski (19,0%), Zeničko-dobojski (18,0%), Srednje-bosanski (10,5%).

Stepen nezaposlenosti po kantonima, 2012. godina

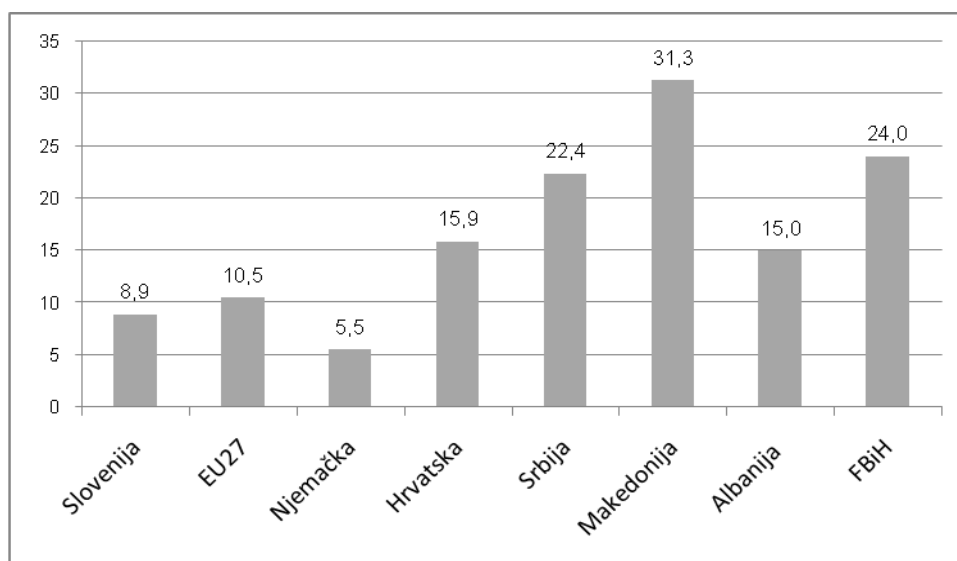

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Najveće učešće broja nezaposlenih osoba u 2012. godini odnosi se na KV spremu (34,1%), NKV (30,9%), SSS (24,8%), VSS (5,9%), PKV (2,2%), VŠS (1,4%), VKV (0,6%), i NSS (0,2%).

FBiH ima stepen nezaposlenosti²⁰ među najvišim u okruženju. Prema EUROSTAT-u, stepen nezaposlenosti se mjeri brojem nezaposlenih u odnosu na radno sposobno stanovništvo. Stepenn nezaposlenosti u FBiH (24,0%) je više od dva puta veći od evropskog prosjeka, iako posljednjih decenija nikada u zemljama EU nije bilo više nezaposlenih osoba. U 2012. godini stepenn nezaposlenosti u EU iznosi 10,5%, što je više od stepena nezaposlenosti u Njemačkoj, ali je još uvijek mnogo manje od Srbije, Makedonije i Hrvatske. Od zemalja u regionu Slovenija je imala najniži stepenn nezaposlenosti - 8,9%.

Stepenn nezaposlenosti za 2012. godinu

Izvor: EUROSTAT

²⁰ Stepenn nezaposlenosti EU27 u 2012. godini 10,5%, Bugarska 12,5%, Rumunija 7,0%, Slovačka 14,0%, Mađarska 10,9%, Hrvatska 15,9%, Slovenija 8,9%, Srbija 22,4%, Makedonija 31,3% i Crna Gora 20,1%.

U FBiH je na evidenciji Zavoda za zapošljavanje u 2012. godini bilo prosječno 377 hiljada prijavljenih. Od ukupnog broja novoprijavljenih, 58,2% je bilo usljed prekida radnog odnosa. Najčešći razlozi prekida radnog odnosa u 2012. godini su prestanak ugovora na određeno vrijeme, sporazumni raskid ugovora i povreda radne obaveze.

Razlozi ovakvog stanja u zapošljavanju su najvećim dijelom nedostatak strukturnih reformi, nizak nivo investicija i niska konkurentna sposobnost domaće privrede. Ovu oblast usložnjava uticaj svjetske finansijske i dužničke krize u EU, što se direktno odražava na zapošljavanje (smanjena su direktna strana ulaganja, iskorištenost kapaciteta je u padu, strana tržišta još uvijek nisu oporavljena, povećana je cijena kapitala, smanjena je kupovna moć i potrošnja stanovništva i dr.). Udar krize je posebno pogodilo pojedine sektore (građevinarstvo, metaloprerađivačka industrija), tako da je došlo do značajnog otpuštanja radnika, ali i do znatnog usporavanja nivoa novog zapošljavanja.

Vlada FBiH je utvrdila novi Zakon o radu i uputila ga u parlamentarnu proceduru u novembru 2012. godine. Novim rješenjima, postojeća rješenja iz Zakona se usklađuju sa odredbama nekih od 68 konvencija Međunarodne organizacije rada koje je ratificirala i naša zemlja. Ovo se, prije svega, odnosi na konvencije o plaćenom godišnjem odmoru, o minimalnoj starosnoj dobi zaposlenih, o zaštiti materinstva i o jednakosti muške i ženske radne snage za rad jednake vrijednosti, što treba da doprinose ostvarivanju većeg stepena socijalne pravde i boljoj prevenciji i zaštiti od svakog oblika diskriminacije zaposlenih, kao i osoba koje traže zaposlenje. Osigurava se pojačan nadzor nad primjenom propisa o radu i daju veće ovlasti inspektorima rada koji taj nadzor provode u borbi protiv zapošljavanja u neformalnom sektoru (rad na crno).

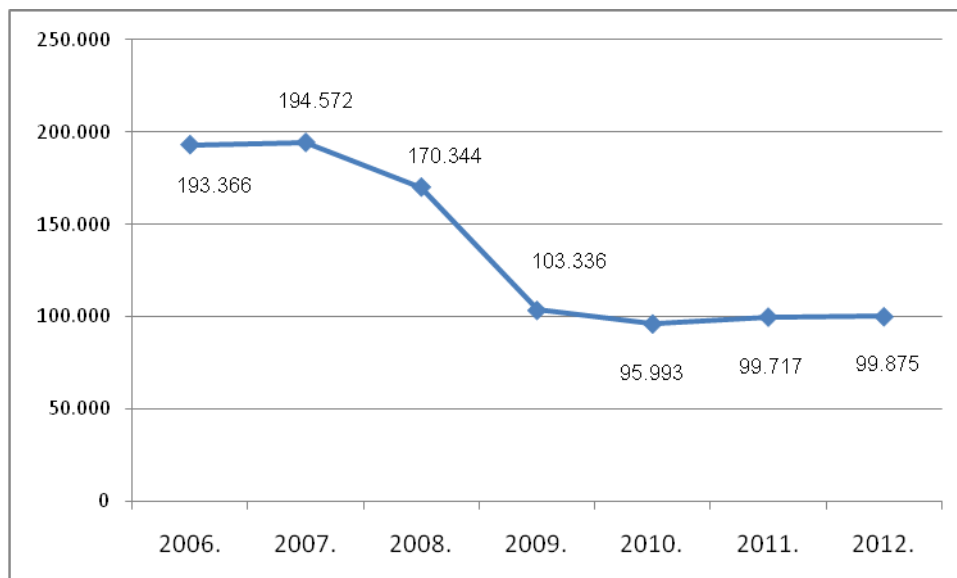
Funkcionisanje tržišta rada i aktivne mjere zapošljavanja

Prema Općem kolektivnom ugovoru za teritoriju FBiH, minimalna plata u FBiH iznosi 360KM (1,95KM po satu neto plata) i 370KM u RS.

Broj novoprijavljenih osoba u zavodima za zapošljavanje FBiH smanjen je prosječno za 5,2% u periodu od 2006. do 2012. godine.

Broj novoprijavljenih osoba u zavodima za zapošljavanje FBiH u 2012. godini iznosi 99.875 osoba, što je u odnosu na prethodnu godinu više za 1,0%.

Broj novoprijavljenih nezaposlenih u FBiH, 2006. - 2012. godine

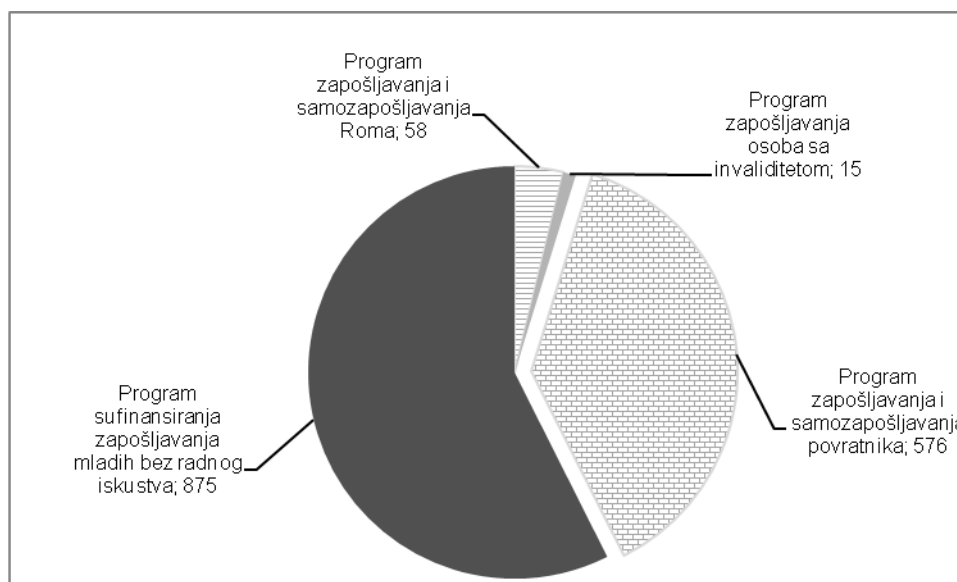

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

U izvještajnom periodu, zavodi i službe za zapošljavanje usmjerili su rad na provođenje mjera aktivne politike zapošljavanja i posebnu pažnju obratili na programe namijenjene poboljšanju zapošljavanja ugroženih grupa na tržištu rada.

U FBiH su se najviše provodili programi zapošljavanja usmjereni na nezaposlene mlade do 30 godina starosti, koji nemaju radnog iskustva, povratnike i osobe u stanju socijalne potrebe.

Broj lica uključenih u programe zapošljavanja u ukupnoj registriranoj nezaposlenosti u FBiH, 2012.

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Izdvajanja za poticanje zapošljavanja u 2012. godini su veća nego u ranijem periodu i na taj način FBiH ostvaruje pozitivan trend ulaganja u programe zapošljavanja. Tokom zadnjih

godina, FBiH je imala blagi trend rasta izdvajanja za programe zapošljavanja, osim u 2008. kada je ostvarila nagli pad u procentu od 68,4% i u 2009 godini kada je pad iznosio 45,6%.

Izdvajanja za materijalne naknade u slučaju nezaposlenosti su u porastu. Najviša izdvajanja za naknade u slučaju nezaposlenosti su bila u 2008. godini kada je izdvojeno skoro četiri puta više nego u 2006. godini. U izvještajnom periodu, mjesečnu novčanu naknadu koristilo je u prosjeku 9.540 nezaposlenih osoba. U odnosu na 2011. godinu, broj korisnika novčane naknade je veći za 16,9%. Za realizaciju ovog prava utrošeno je 43.904.289,04 KM, što je za 5.953.366,57 KM više nego u 2011. godini.

Prema Izvještaju o globalnoj konkurentnosti 2012. - 2013. godine, od obuhvaćenih 144 zemlje, BiH se nalazi na 99. mjestu po efikasnosti tržišta rada. Faktori koji negativno utiču na tržište rada su: slaba saradnja između institucija zapošljavanja i poslodavaca, nedovoljna fleksibilnost određivanja plaća, teškoće i visoki troškovi otpuštanja radnika, značajan odliv intelektualaca i nedovoljan udio žena u radnoj snazi.

Poboljšanje vještina na tržištu rada, strukovnog obrazovanja i treninga

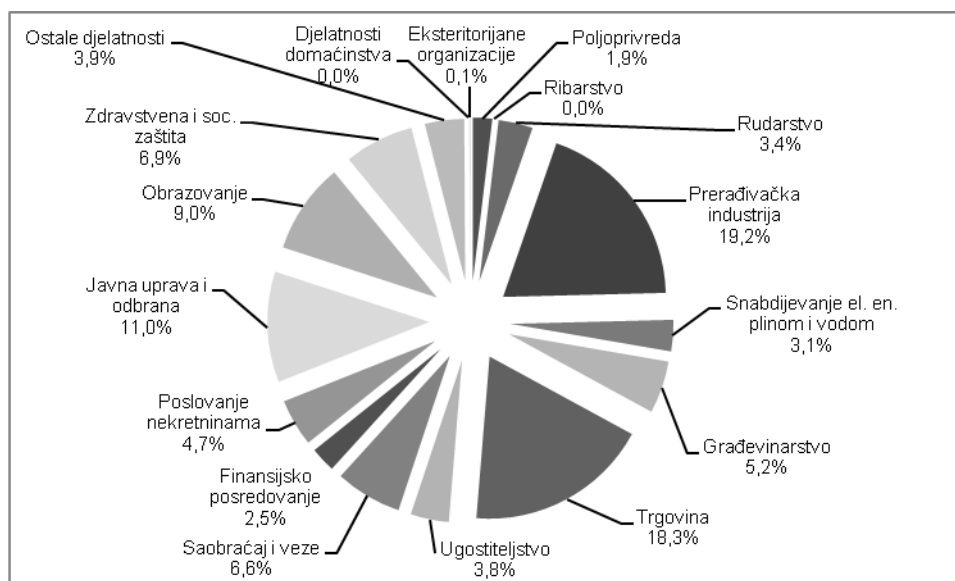
Vizija poboljšanja vještina na tržištu rada ima tri ključna prioriteta koji su zacrtani²¹ u Strategiji Evropske komisije a čiji ciljevi su: inteligentan rast (razvoj utemeljen na znanju i inovacijama), održivi rast (resursno efikasnija, ekološki prihvatljiva i konkurentnija ekonomija) i socijalno osjetljiv rast (ekonomija pune zaposlenosti koja pruža socijalnu i teritorijalnu usklađenost).

Obrazovna struktura radno sposobnog stanovništva u FBiH ima pozitivan trend. Smanjuje se broj radno sposobnog stanovništva sa nižom stručnom spremom, a povećava radno sposobno stanovništvo sa srednjom i visokom stručnom spremom. U FBiH, najviše nezaposlenih je KV radnika-34,1%, NKV-30,9%, zatim SSS-24,8% i VSS-5,9%. Nešto manji procenat čine PKV radnici-2,2%, VŠS-1,4%, VKV radnici-0,6% i osobe sa NSS-0,2%.

Neadekvatna kvalifikaciona struktura radno sposobnog stanovništva odražava se i na strukturu zaposlenosti. Analizirajući strukturu zaposlenih po sektorima u 2012. godini, vidi se da je najveći udio zaposlenih u prerađivačkoj industriji 19,2%, trgovini 18,3%, u javnoj upravi i odbrani 11,0%.

²¹ European Commission (2010) Europe 2020. – A strategy for smart, sustainable and inclusive growth

Struktura zaposlenosti po djelatnostima (u %) 2012. godine

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Nerazvijenost stručnih vještina uveliko je rezultat (1) nepostojanja moderne infrastrukture za profesionalnu obuku (dokvalifikacije, prekvalifikacije) i cjeloživotno učenje, (2) nemoderniziranosti programa profesionalne obuke i razvoja ključnih kompetencija, (3) niskog učešća zaposlenih i nezaposlenih u profesionalnim obukama, (4) nedostupnosti kvalitetnih usluga treninga i obuke svim grupama građana.

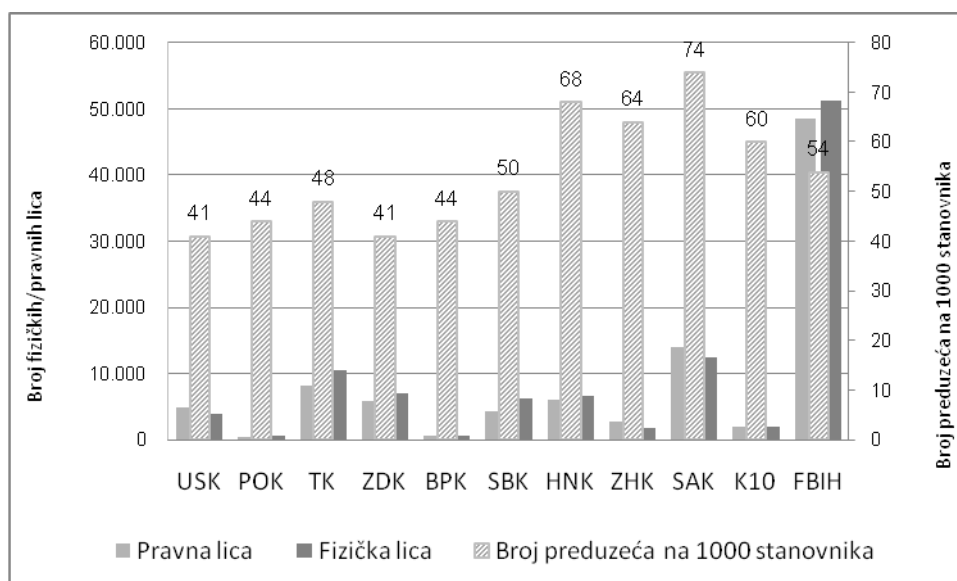
Prema Izvještaju o globalnoj konkurentnosti 2012. - 2013. godine, od obuhvaćenih 144 zemlje, BiH je na 72 mjestu po kvalitetu visokog obrazovanja i stručnim obukama. Faktori koji najviše ometaju poslovanje u BiH u ovoj oblasti su: nedovoljan kvalitet obrazovnog sistema, neadekvatan kvalitet menadžmenta u školama, nedovoljan pristup internetu u školama, nedovoljan i neadekvatan upis u srednje škole i fakultete, kvantitet i kvalitet kadrova za stručnu obuku.

Razvoj malih i srednjih preduzeća i otvaranje novih radnih mjesta

Mala i srednja preduzeća u svijetu predstavljaju značajan izvor zapošljavanja i dodane vrijednosti. Polazeći od toga, potrebno je kroz obrazovni sistem, prvenstveno kroz osnovno i srednje obrazovanje, poduzimati aktivnosti koje potiču na poduzetnički način razmišljanja. U FBiH već postoje neke aktivnosti, ali na dobrovoljnoj bazi, pa ih treba sistematizovati i uvesti u školski sistem kao obavezu.

U 2012.godini, broj preduzeća na 1000 stanovnika bio je najveći u Sarajevskom kantonu (74), dok je Zeničko-dobojski kanton bilježio najmanji broj preduzeća na 1000 stanovnika (41). Sarajevski kanton je imao i najveći broj prijavljenih obrtnika (12.405), dok je najmanji broj obrtnika u Posavskom kantonu (552) i u Bosansko-podrinjskom kantonu (531).

Struktura poslovnih subjekata u FBiH po kantonima za 2012. godinu

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Svake se godine sve veći broj ljudi iz različitih razloga odlučuje na pokretanje vlastitog posla. Najčešći razlozi za samozapošljavanje uglavnom su poslovne prilike, znanje i vještine, nezaposlenost, otpuštanje s posla, potreba za samozaposlenjem kada ne postoje druge opcije, želja za slobodom i neovisnošću itd.

Proces stvaranja nove vrijednosti ili poduzetnički proces je rezultat međudjelovanja triju pokretačkih sila: poduzetnik osnivač (poduzetničke firme), poduzetnička prilika i potrebna sredstva. Poslovna prilika je glavna pokretačka sila poduzetničkog procesa. Stvaranje dobre poduzetničke klime znači stvaranje takvog okruženja koje će poticajno djelovati na rast poduzetničkog duha i realizaciju poduzetničkih ideja u svim područjima privrede i vanprivrede. To pretpostavlja poduzimanje širokog spektra poticajnih mjera, od promidžbe i izobrazbe, otvaranja poduzetničkih centara, inkubatora i tehnoloških parkova, do primjerenih finansijskih mjera za striktnu realizaciju poduzetničkih aktivnosti.

Poduzetnička dinamika unutar FBiH je ujednačena u posljednje tri godine. Razlozi za prekid poslovanja u FBiH u 2012. godini i zemljama uže regije koje su učestvovala u GEM istraživanju u 2012. godini (Hrvatska i Slovenija), najvećim dijelom su vezani za neprofitabilnost biznisa i problem finansiranja. U odnosu na posmatrane zemlje uže regije, razlog problema finansiranja biznisa najvećim dijelom je zastupljen u FBiH (30,3 %), i porastao je u odnosu na prethodnu godinu. U FBiH, dominantni razlozi prekida poslovanja su problemi pribavljanja finansijskih sredstava (30,3%), neprofitabilnost biznisa (25,7%), lični razlozi (20,2%), planirano unaprijed²² (6,0%), nezgoda (3,0%) i dr. Najčešći razlozi prekida poslovanja u 2012. godini u RS su lični razlozi (22,3%), a u Brčko Distriktu neprofitabilnost biznisa (41,0%).

²² Osoba unaprijed planira koliko će poslovati

Razlozi za prekid poslovanja u FBiH i zemljama regije 2012. godine

	Planirano unaprijed	Drugi posao ili posl. prilika	Prilika za prodaju	Nezgoda	Lični razlozi	Penzio-nisanje	Problemi fnansi-ranja	Biznis nije profita-bilan
FBiH	6,0	2,2	1,9	3,0	20,2	2,2	30,3	25,7
Hrvatska	3,3	9,9	3,6	0,7	12,1	9,7	16,6	30,3
Slovenija	7,1	7,4	3,6	9,8	11,9	11,2	21,1	11,4

U 2012. godini, u BiH je zabilježena prilično jednaka distribucija poduzetnika u svim dobnim skupinama. U FBiH je evidentno povećanje broja poduzetnika u dobi između 45 i 54 godine, i ujedno je ova dobnna skupina najbrojnija među poduzetnicima u FBiH u 2012. godini. Zatim slijedi dobnna skupina između 35 i 44 godine, dok u RS najbrojniju skupinu poduzetnika u 2012. godini čini dobnna skupina između 25 i 34 godine, a u BD je najbrojnija dobnna skupina između 35 i 44 godine. Smanjenje mladih poduzetnika zabilježeno je kako u FBiH, tako i RS, dok je u BD zabilježeno veće učešće mladih poduzetnika u dobi između 18 i 24 godine. U izvještajnom periodu zabilježen je porast ranih poduzetnika dobnne skupine od 18 i 24 godine u državama okruženja (Slovenija 4,5%, Hrvatska 8,6%), a u FBiH je evidentiran pad (sa 8,9% na 8,3%).

Rana poduzetnička aktivnost (RPA) u FBiH u 2012. % unutar svake dobnne skupine ²³

	Dobna skupina 18 – 24 godine	Dobna skupina 25 – 34 godine	Dobna skupina 35 – 44 godine	Dobna skupina 45 -54 godine	Dobna skupina 55 – 64 godine
FBiH	8,3	8,8	9,5	9,8	5,4
Hrvatska	8,6	15,2	7,3	5,8	4,4
Slovenija	4,5	7,6	7,9	3,8	2,7

Sektorska struktura rane poduzetničke aktivnosti u entitetima BiH i Brčko Distriktu prati strukturu prisutnu na nivou cijele BiH. Dakle najzastupljeniji sektor u ranoj poduzetničkoj aktivnosti u sve tri administrativne jedinice u BiH je sektor potrošačkih usluga, što je trend koji odgovara nižim nivoima privrednog razvoja. Drugi sektor po zastupljenosti je sektor proizvodnje i građevinarstva, nakon kojeg slijede ekstraktivni biznisi.²⁴ Poslovne usluge bilježe najnižu zastupljenost. U RS u 2012.godini od ukupnog broja ranih poduzetnika nije zabilježen niti jedan koji posluje u sektoru poslovnih usluga.

Posmatrajući FBiH i zemlje u okruženju može se reći da FBiH ima visoku stopu učešća proizvodnje i građevinarstva u ranoj poduzetničkoj aktivnosti koja iznosi 35,5%, dok Slovenija ima 28,2% i Hrvatska 18,0%.

Učešće proizvodnje i građevinarstva u ranoj poduzetničkoj aktivnosti u FBiH u 2011. godini iznosi 18,3%. Ukoliko sagledamo distribuciju rane poduzetničke aktivnosti po privrednim granama RS-a može se vidjeti da je došlo do smanjenja udjela poslovnih usluga i

²³ GEM BIH 2012. „Poduzetničkim obrazovanjem do (samo) zapošljavanja mladih

²⁴ Prerađivačka industrija

rasta učešća ekstraktivnih biznisa, što je karakteristika privreda sa niskim nivom razvoja. U Brčko Distriktu je došlo do povećanja učešća proizvodnje i građevinarstva, a potrošačke usluge su ostale skoro na istom nivou učešća.

Sektorska struktura rane poduzetničke aktivnosti u 2012. godini (%) - BiH

	Ekstraktivni biznis	Proizvodnja i građevinarstvo	Poslovne usluge	Potrošačke usluge
FBiH	20,7	35,5	9,6	36,4
RS	24,8	33,0	0,0	42,2
BD	20,1	31,3	4,5	44,1

U ranoj poduzetničkoj aktivnosti u FBiH u 2012. godini dominira sektor potrošačkih usluga (36,4%), dok je sektor proizvodnih usluga izrazito nerazvijen (9,6%). FBiH ima visoku stopu učešća ekstraktivnih biznisa u ranoj poduzetničkoj aktivnosti koja iznosi 20,7%, dok Hrvatska ima stopu učešća ekstraktivnih biznisa 13,1%. Učešće potrošačkih usluga u ranoj poduzetničkoj aktivnosti u FBiH je u padu u 2012. godini.

Sektorska struktura rane poduzetničke aktivnosti u 2012. godini (%)

	Ekstraktivni biznis	Proizvodnja i	Poslovne usluge	Potrošačke usluge
FBiH	20,7	35,5	9,6	36,4
Slovenija	53,8	28,2	41,8	26,0
Hrvatska	13,1	18,0	26,7	42,2

Dokument „Lakoća poslovanja 2013,“ (Doing Bussines 2013.) koji radi Svjetska banka istražuje prepreke i mogućnosti za povećanje podsticaja poslovnih aktivnosti. Prema ovom dokumentu, BiH je rangirana na 127. mjestu²⁵ od 183 zemlje i dalje je najlošije plasirana od svih zemalja u regionu. To govori da su poslovno okruženje, zakonska regulativa, administracija, finansijski sektor, poreska politika, lakoća investiranja i drugi indikatori i dalje najlošiji u regionu. Prema ovom dokumenta, BiH je veoma loše ocijenjena u sljedećim oblastima: Početak poslovanja 162, Dobijanje građevinskih dozvola 159, Prikličenje električne energije 154, Poreska politika 137 i Provođenje ugovora 117. Po sveukupnoj lakoći poslovanja najbolje rangirana zemlja u regiji je Makedonija (23. mjesto), zatim Slovenija (35.), pa Crna Gora (51.), Hrvatska (84.), Srbija (86.), Kosovo (98.).

Prema Izvještaju o globalnoj konkurentnosti 2012-2013 koji je obuhvatio 144 zemlje, BiH je na 88. mjestu. Izrazito lošu poziciju BiH ima u vremenu potrebnom za započinjanje biznisa (120. mjesto), po broju procedura za započinjanje biznisa (121. mjesto) i po raspoloživosti poduzetničkog kapitala (127. mjesto). Da bi se u BiH pokrenuo biznis potrebno je proći 11 procedura koje traju najmanje 40 dana, u poređenju s Makedonijom gdje su neophodne dvije procedure za dva dana.

²⁵ Svi Doing business 2012. rangovi su ponovo preračunati radi promjene metodologije

Preporuke

- Uspostaviti mreže centara za stručno osposobljavanje i profesionalnu obuku radno sposobnog stanovništva i uvezati ih sa evropskim akreditiranim centrima;
- Uskladiti radno zakonodavstvo sa EU metodologijom i harmonizirati ga između entiteta i kantona radi stvaranja jedinstvenog i efikasnog tržišta rada, povećanja mobilnosti radne snage, smanjenja nezaposlenosti i zaštite prava radnika;
- Unaprijediti sistem praćenja potreba za radnom snagom boljom i neposrednijom vezom Zavoda za zapošljavanje sa privrednim komorama i udruženjima poslodavaca;
- Analizirati uticaj socijalnih davanja u Zavodu za zapošljavanje na aktivno traženje posla i odvojiti socijalnu politiku od zapošljavanja;
- Pojednostaviti proceduru, smanjiti broj koraka, sniziti troškove za osnivanje firmi;
- Organizaciono i materijalno podržati razvoj snažno rastućih malih i srednjih preduzeća putem razvoja tehnoloških i industrijskih parkova, inkubatora i poslovnih zona;
- Osnovati garancijski fond koji će olakšati kreditiranje MSP,
- Razvijati instrumente finansijske podrške razvoja MSP-ova povoljnim kreditnim linijama Razvojne banke FBiH (duži rok otplate, grace period, niža kamatna stopa),
- Predefinirati evidencije o zdravstvenom osiguranju i druge beneficije koje se daju putem službi za zapošljavanje;
- Unaprijediti i osigurati sistemsko praćenje pokazatelja razvoja MSP;
- Postepeno uvoditi obavezno srednjoškolsko obrazovanje;
- Pooštriti sankcije za poslodavce koji zapošljavaju radnike „na crno”.

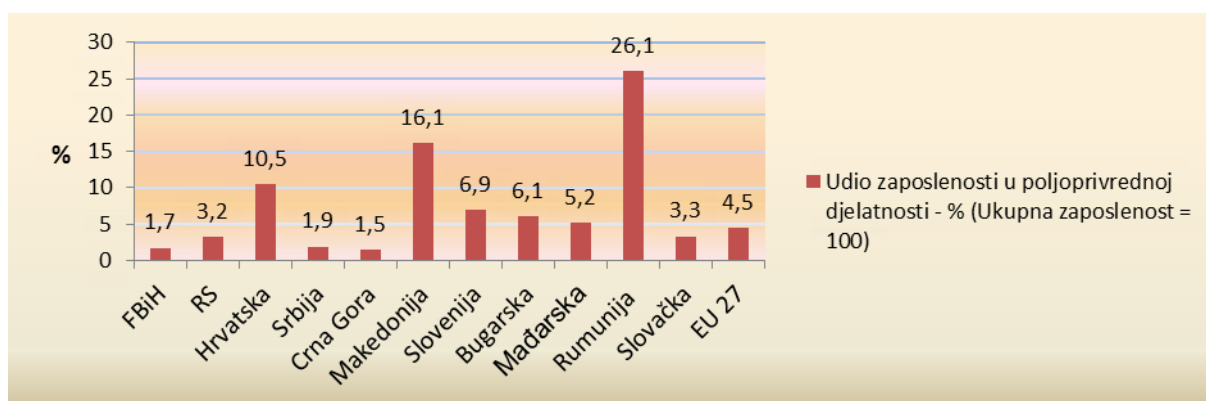
Održivi razvoj

Poljoprivreda, proizvodnja hrane i ruralni razvoj

Poljoprivredni sektor je ekonomski veoma važan integralni dio privrede. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku (FZS), udio sektora poljoprivrede, šumarstva i ribolova u ukupnom BDP-u FBiH iznosi 4,5%, što je manje u odnosu na 2011. godinu kada je taj udio iznosio 5,1%.

Prosječan broj zaposlenih u sektoru poljoprivrede, šumarstva i ribolova u izvještajnoj godini iznosio je 7.444, odnosno 1,7% ukupnog broja zaposlenih u FBiH. Negativan trend kada je u pitanju broj zaposlenih bilježi se od 2008. godine kada je broj zaposlenih u poljoprivredi iznosio 9.487. Međutim, anketna zaposlenost pokazuje da je u poljoprivrednoj djelatnosti zaposleno 66.000 osoba, što je za 24,5% više u odnosu na anketnu zaposlenost u 2011. godini. Dakle, povećala se razlika između registrirane i anketne (realne) zaposlenosti u odnosu na prethodnu godinu što je, najvjerojatnije, rezultat povećanog obima sive ekonomije u ovoj djelatnosti.

Grafikon 1. Udio zaposlenosti u poljoprivrednoj djelatnosti u 2012. godini

Izvor: Eurostat, FZS, RZS Srbije; Obrada: FZZPR

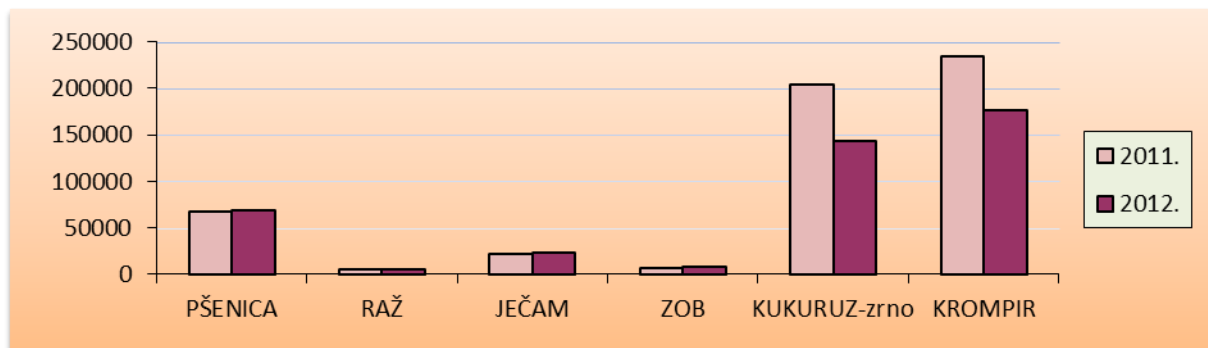
Udio zaposlenih u Republici Srpskoj u poljoprivrednoj djelatnosti u 2012. godini iznosio je 3,2% od ukupnog broja zaposlenih u RS, što znači da ova djelatnost ima još uvijek mnogo veći značaj u RS-u, nego u FBiH. Ovaj pokazatelj je ispod EU-27 prosjeka koji iznosi 4,5%.

FBiH karakterizira veoma nizak koeficijent odnosa poljoprivrednog zemljišta i broja stanovnika (0,49 ha ukupnog poljoprivrednog zemljišta po stanovniku). Površina oranica i bašti po stanovniku iznosi 0,17 ha. Stanje s poljoprivrednim zemljištem u RS je povoljnije (0,41 ha oranične površine po stanovniku). U EU 27 evidentirano je 0,20 ha obradivog zemljišta po stanovniku. Iznad tog prosjeka je Bugarska sa 0,42 ha/stan, Rumunija 0,39 ha/stan, Mađarska 0,38 ha/stan, te Slovačka sa 0,25 ha/stan. Od zemalja iz okruženja Slovenija ima 0,08 ha oranične površine po stanovniku, Crna Gora 0,01 ha/stan, Makedonija 0,10 ha/stan, Srbija 0,30 ha/stan, a Hrvatska ima 0,20 ha/stan oranične površine.

Veličina zasijanih površina u FBiH, u zadnjih nekoliko godina, bitnije se ne mijenja. Za sjetvenu sezonu 2011/2012 zasijano je ukupno 194.800 ha, što je za 1,1% manje u odnosu na sjetvenu sezonu 2010/2011. Od ukupno zasijanih površina u sezoni 2011/2012 na žitarice otpada 85.821 ha ili 44,1%, industrijsko bilje 2.469 ha ili 1,3%, povrtno bilje 43.673 ha ili 22,4%, a na stočno krmno bilje otpada 32,3%.

Što se tiče proizvodnje žitarica, u odnosu na prethodnu godinu, u 2012. godini došlo je do povećanja proizvodnje pšenice za 1,6%, raži za 9,7%, ječma za 7,5% i zobi za 6,4%, dok je proizvodnja kukuruza u 2012. godini značajno pala, i to za 29,5%. Zabilježeno je drastično smanjenje proizvodnje voća i to za 37,4%, povrća za 23,4%, stočnog-krmnog bilja za 18,4%, te industrijskog bilja za 20,9% u odnosu na 2011. godinu. Razlog tome je izrazito sušna sezona, kasni proljetni mrazovi, te učestao grad.

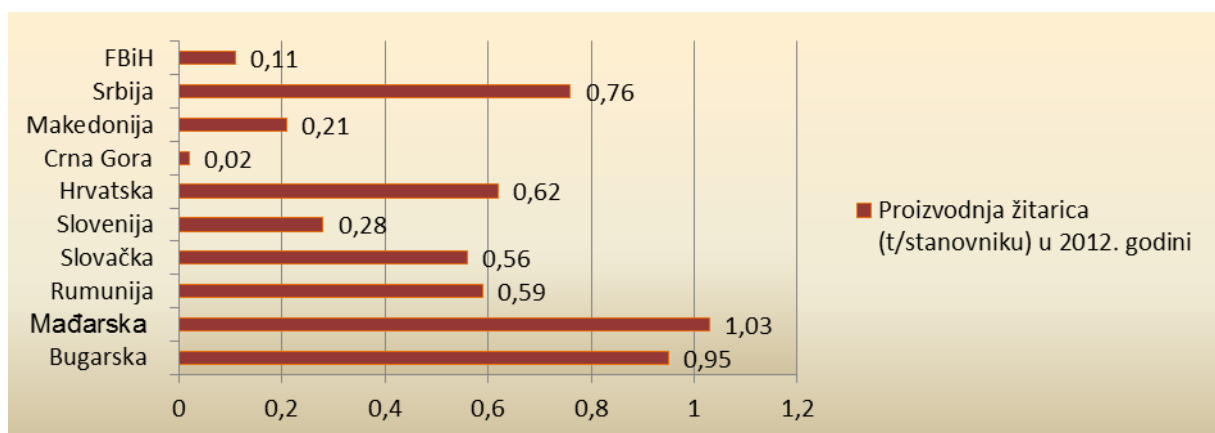
Grafikon 2. Proizvodnja usjeva u FBiH za 2011. i 2012. godinu

Izvor: FZS; Obrada: FZZPR

Prinos pšenice u 2012. godini je za 5,3% manji u odnosu na prethodnu godinu i iznosi 3,6 t/ha.²⁶ Poređenja radi, u Hrvatskoj prinos pšenice iznosi 5,3 t/ha, u Srbiji 4,0 t/ha, Makedoniji 2,7 t/ha, Crnoj Gori 2,8 t/ha, Sloveniji 5,4 t/ha.

Grafikon 3. Proizvodnja žitarica u 2012. godini (t/stanovniku)

Izvor: EUROSTAT, FZS, DZS, RZS, MONSTAT; Obrada: FZZPR

²⁶ Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Brojno stanje stoke u 2012. godini se neznatno promijenilo u odnosu na prethodnu godinu. U govedarstvu je zabilježeno povećanje za 0,3%, u svinjogojstvu 3,0%, u peradarstvu 7,4% i u pčelarstvu 0,4%, dok je u ovčarstvu zabilježeno smanjenje za 1,3% u odnosu na 2011. godinu.²⁷ Prema podacima FZS, proizvodnja kravljeg mlijeka bilježi rast u procentu od 1,3% u odnosu na prethodnu godinu. Iako je broj ovaca smanjen u 2012. godini, proizvodnja ovčijeg mlijeka je porasla za 0,5%, dok je proizvodnja kozijeg mlijeka pala za 2,6%, iako je broj koza povećan za 0,9%.

Iskorištenost kapaciteta u prehrambenoj industriji je veoma niska i kreće se ispod 50%. Većina proizvodnje u prehrambenoj industriji temelji se na uvoznim sirovinama.

Generalno gledajući, Federacija BiH ima negativan trgovinski saldo. Pokrivenost uvoza izvozom u 2012. godini je iznosila 52,6% (u 2011. godini 53,3%). I pored resursa koje imamo, jasno je da hrana veoma mnogo utiče na ovakvo stanje. To potvrđuje podatak da u FBiH uvoz hrane i živih životinja iznosi 13,1% od ukupnog uvoza. FBiH u uvozu hrane i živih životinja BiH učestvuje sa 61,7%, a u izvozu sa 41,5%.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, uvoz hrane i živih životinja u FBiH 2012. godine iznosio je 1.306 mil. KM, što je više za 3,7% u odnosu na 2011. godinu, dok je izvoz iznosio 205 miliona KM, što predstavlja deficit robne razmjene u iznosu od 1.101 mil. KM. Deficit u sektoru hrane je porastao za 3,6%. Objektivni problem visokog vanjskotrgovinskog deficita u sektoru hrane je nedostatak akreditiranih laboratorija i institucija koje mogu izdati certifikate za izvoz hrane u zemlje EU, dok je s druge strane uvoz ove robe potpuno slobodan. Takođe, uzrok su i nekonkurentni proizvodni programi mljekara orijentirani na kratkotrajne konzumne proizvode (pavlaka, jogurt, svježi sir, te polutvrđi i tvrdi sirevi), te zanemarljiva proizvodnja savremenih mliječno kiselih napitaka (nisko masni jogurt, bio jogurti, voćni jogurti i sl.), koja se nadoknađuje uvozom.

Cijene hrane i bezalkoholnih pića u FBiH su u 2012. godini porasle u prosjeku za 2,5%. Rast je zabilježen kod najvažnijih proizvoda, kao što su hljeb i žitarice za 1,6%, meso za 1,3%, mlijeko, sir i jaja za 1,6%, ulje i masnoće za 6,4%, dok su cijene voća povećane za 12,7% i povrća za 4,7%.²⁸

Poticaji za poljoprivredu u FBiH (uključujući i kantone) bilježe rast za 15,8% u odnosu na prethodnu godinu. Podsticajna sredstva za poljoprivredu u 2012. godini iznose 86,4 mil. KM²⁹, dok su u 2011. godini iznosila 74,6 miliona KM. Sva sredstva predviđena budžetom su realizovana.³⁰ Udio ovih sredstava u ukupnom budžetu FBiH je 3,6%. U Hrvatskoj, poređenja radi, poticaji za poljoprivredu iznose 2,5% od ukupnog budžeta, u Srbiji je taj udio 3,6%, Crnoj Gori 1,2%. Zanimljiv je podatak da poljoprivredne subvencije u Evropskoj Uniji iznose preko 40% ukupnog godišnjeg budžeta, što dovoljno govori o velikom značaju poljoprivredne djelatnosti u razvijenim zemljama.

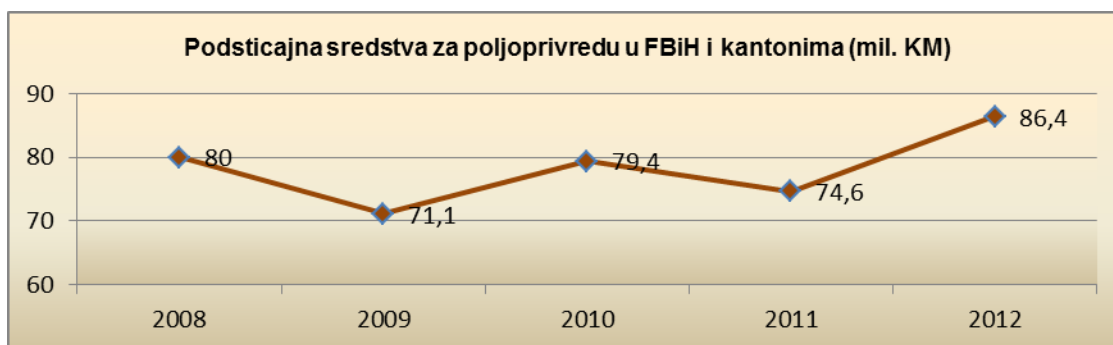
²⁷ FZS, Saopćenje broj 13.3.1, Brojno stanje stoke i stočna proizvodnja u 2012. godini

²⁸ Informacija o stanju u prehrambenoj industriji za 2012. godinu, 27. sjednica Vlade FBiH, 13.06.2013.

²⁹ Odluka o izmjeni Odluke o usvajanju Programa utroška sredstava sa kriterijima raspodjele sredstava „poticaj za poljoprivredu“ utvrđenih Budžetom FBiH za 2012. godinu

³⁰ Informacija o poticajima za poljoprivredu za 2012. godinu, Saopćenje sa 27. sjednice Vlade FBiH, 13.06.2013.

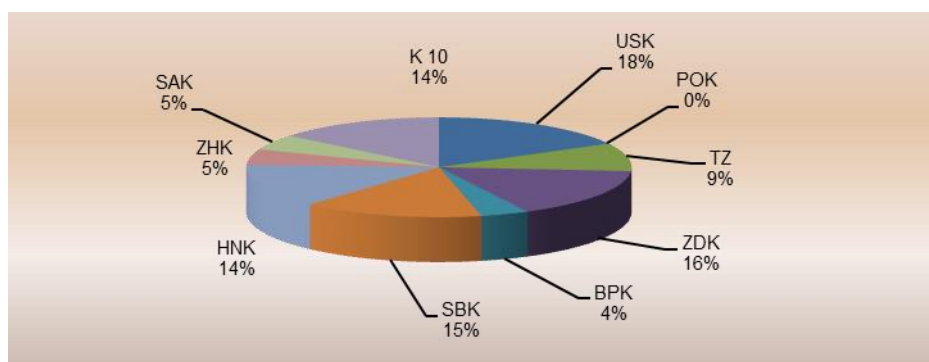
Grafikon 4. Poticaji poljoprivredi FBiH uključujući i kantone

Izvor: Vlada FBiH; Obrada FZZPR

Poljoprivredni sektor u Bosni i Hercegovini je važan izvor prihoda za ruralno stanovništvo. Pored poljoprivrede, sredstva za život u ruralnim područjima, također, zavise i od sektora šumarstva. Dok poljoprivreda pruža prehrambenu sigurnost velikom dijelu stanovništva, šume čine važan izvor stalne ili dodatne zarade stanovništva ruralnih područja. Kvalitet života u ruralnim područjima ovisi i od diverzifikacije poslovnih aktivnosti i mogućnosti zapošljavanja u djelatnostima koje nisu direktno vezane za poljoprivredu.³¹

Grafikon 5. Učešće šumskog zemljišta po kantonima FBiH =100

Izvor: FZS; Obrada: FZZPR

Značajno je naglasiti da je od kraja 2011. godine oblast šumarstva zakonski neuređena obzirom da je presudom Ustavnog suda Federacije BiH prestala da se primjenjuje i Uredba o šumama. Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva je uradilo prednacrt Zakona o šumama i uputilo ga Vladi FBiH na razmatranje.

U 2012. godini unajmljen je server za GIS bazu podataka, pri čemu su se stvorili uslovi za razvoj i implementaciju informacionog sistema upravljanja šumama. Radi nepostojanja Zakona o šumama FBiH, nisu urađeni ni podzakonski akti, ne postoji osnova za planiranje i utrošak prikupljenih namjenskih sredstava i zaustavljeni su značajni razvojni projekti. Na nivou kantona donose se, ili su u fazi donošenja kantonalni zakoni o šumama bez jasne zajedničke politike čijom primjenom se može dodatno negativno uticati na već narušene šumske ekosisteme. Zbog nepostojanja propisa na nivou FBiH, kojim se uređuje

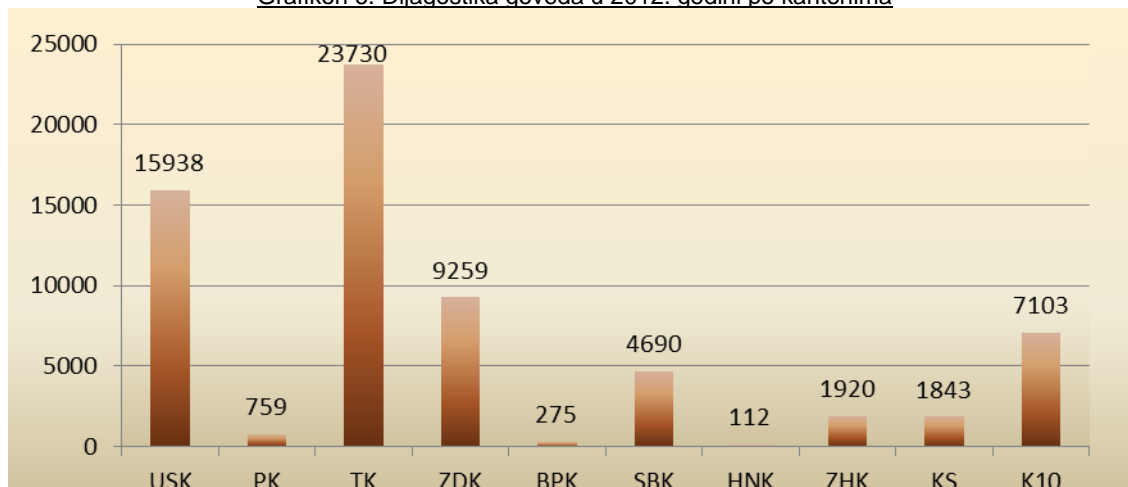
³¹ Npoljoprivredne uslužne djelatnosti koje doprinose kvaliteti života u ruralnim područjima su turizam, smještaj i druge aktivnosti vezane za slobodno vrijeme, ručni rad, obrti, obrada drva, uzgoj riba i slatkovodnih i morskih organizama, proizvodnja obnovljive energije (vjetra, plina i slično), ugovoreni rad s vlastitom mehanizacijom i slično.

gospodarenje i upravljanje jednim od najznačajnijih prirodnih resursa, svakodnevno nastaju nesagledive posljedice, ne samo u redovnom obavljanju poslova upravljanja i gospodarenja šumama, već i na ostale segmente društva.

U 2012. godini, Vlada FBiH je usvojila prijedlog Zakona o poljoprivrednim savjetodavnim službama i isti se nalazi u parlamentarnoj proceduri. Ovaj Zakon je preduslov za izradu Srednjoročne strategije pružanja savjetodavnih usluga. Pripremljena je metodologija utvrđivanja ruralnih područja, koja predstavlja preduslov za izradu programa ruralnog razvoja. Urađen je Akcioni plan za implementaciju Strategije gospodarenja poljoprivrednim zemljištem u FBiH, na osnovu koje će ostale razine vlasti izraditi svoje strategije i programe. Izrađen je Akcioni plan za realizaciju programa ukрупnjavanja i navodnjavanja zemljišnih parcela, čime su stvoreni uvjeti za izradu konkretnih projekata komasacije, ukрупnjavanja i navodnjavanja poljoprivrednog zemljišta.

Usvojenim programom utroška s kriterijumima raspodjele sredstava „Poticaj za veterinarstvo“ utvrđenih Budžetom FBiH za 2012. godinu, iznos od 2.500.000 KM namijenjen je provođenju mjera sprečavanja širenja i iskorjenjivanja zaraznih bolesti koje su zakonska obaveza, a posebno zaraznih oboljenja životinja koje se mogu prenijeti na ljude. Finansiran je aktivni monitoring kod goveda na tuberkulozu, brucelozu, leukozu i kravlje ludilo radi mogućnosti plasmana naših proizvoda na strana tržišta. Ispitano je 65.000 goveda na TBC i brucelozu, te je u znatnoj mjeri smanjen broj zaraženih životinja u FBiH.

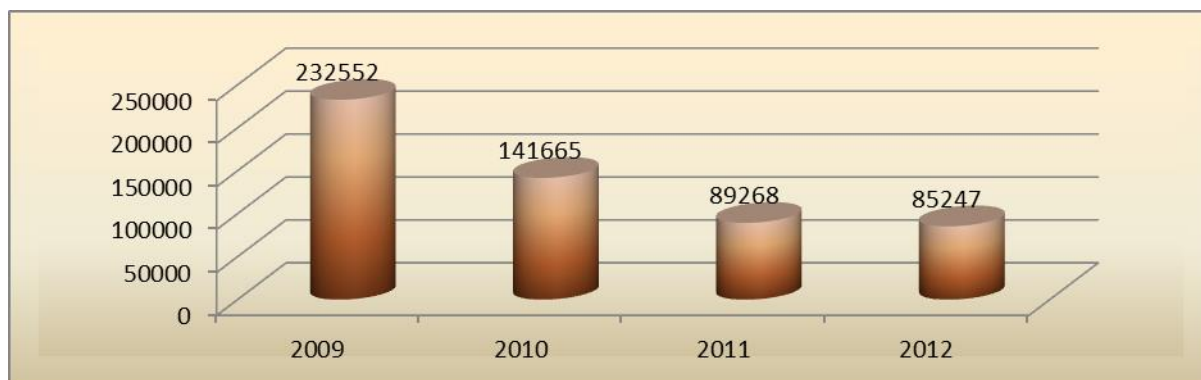
Grafikon 6. Dijagnostika goveda u 2012. godini po kantonima

Izvor: FMPVŠ

U izvještajnom periodu, ispitano je 65.629 mliječnih goveda na TBC i brucelozu, te je u znatnoj mjeri smanjen broj zaraženih životinja u FBiH. Takođe, nastavljene su i aktivnosti imunizacije ovaca i koza protiv bruceloze prema Programu suzbijanja i kontrole bruceloze ovaca i koza u Federaciji BiH u period 2010.-2016. godine.

Grafikon 7. Prikaz broja cjepljenih ovaca i koza u periodu 2009.-2012.

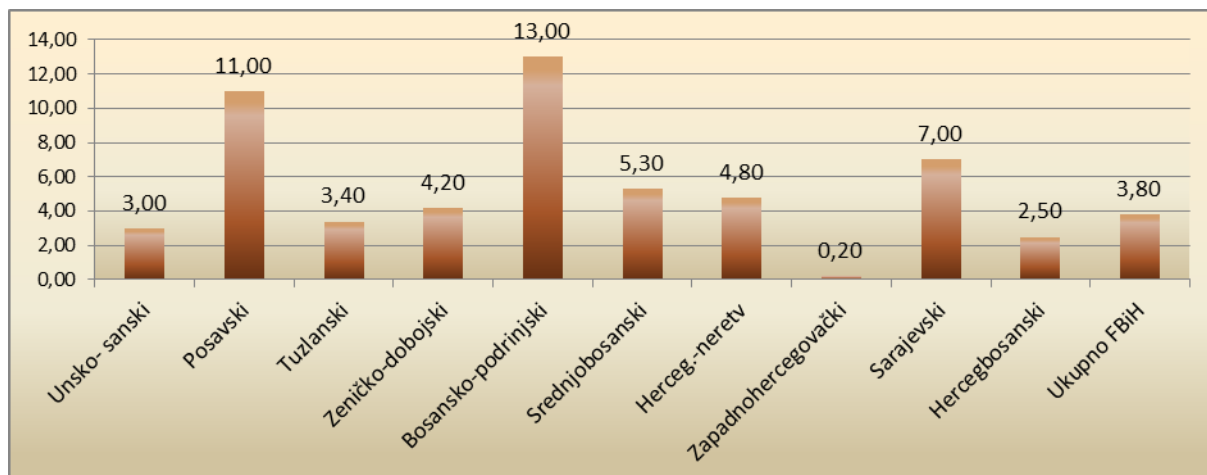
Izvor: FMPVŠ

Vlada FBiH je u junu 2012. godine utvrdila i u parlamentarnu proceduru uputila Prijedlog zakona o stočarstvu, kojim bi se, pored uzgoja, selekcije i reprodukcije uzgojno vrijednih grla, proizvodnje hrane za životinje, uredila i trgovina uzgojno vrijednim grlima, zoohigijenski uslovi i zaštita uzgoja, očuvanje genetskih resursa, kao i druga pitanja za unapređenje stočarstva. Ovaj zakon za krajnji cilj ima povećanje ekonomičnosti stočarske proizvodnje, poboljšanje kvaliteta proizvoda životinjskog porijekla, te usklađenost sa pravnom regulativom EU.

Generalno gledajući, situacija u poljoprivrednom sektoru je izuzetno teška. Zemljišni posjedi su usitnjeni, ne postoji adekvatna poljoprivredna politika, nedostaju kvalitetna zakonska rješenja, a poticaji za poljoprivredu i ruralni razvoj su vrlo mali. Ruralni poduzetnici suočeni su sa problemom zastarjele tehnologije i mehanizacije, produktivnost njihovog rada je mala u poređenju sa razvijenim zemljama, čime su njihovi proizvodi nekonkurentni. Tu su i problemi niskih otkupnih cijena, visokih kamata na kredite i nedostatak podrške lokalnih vlasti.

Poseban problem predstavljaju poljoprivredne površine koje su kontaminirane minama (oko 155 km²). Time je onemogućeno korištenje tog dijela poljoprivrednog obradivog zemljišta.

Grafikon 6. Kontaminirana površina u odnosu na ukupnu površinu kantona (%)

Izvor: FZS, Strategija gospodarenja poljoprivrednim zemljištem, 2011. godina; Obrada: FZZPR

Preporuke:

- Hitno donijeti Zakon o šumama FBiH i podzakonske akte koji proizlaze iz zakona;
- Povećati produktivnost gazdinstava i konkurentnost njihovih proizvoda poboljšanjem tehničko-tehnološke opremljenosti omogućujući povoljno kreditiranje nabavke poljoprivredne opreme preko Razvojne banke FBiH;
- Definirati manje razvijena ruralna područja u cilju posebnih mjera podrške ruralnom razvoju;
- Nastaviti sa deminiranjem kontaminiranih poljoprivrednih površina, ruralnih područja, šuma i šumskog zemljišta;
- Ubrzano provoditi aktivnosti na akreditiranju laboratorija i tijela za izdavanje certifikata za izvoz proizvoda životinjskog porijekla;
- Raditi na održavanju, jačanju, i proširivanju infrastrukture za otkup poljoprivrednih proizvoda i mlijeka;
- Ubrzati, omasoviti i pojeftiniti proces legalizacije objekata na poljoprivrednim gazdinstvima;
- Donijeti program kategorizacije objekata sa aspekta rizika proizvodnje hrane životinjskog porijekla, sa ciljem zaštite zdravlja domaćih potrošača i povećanja izvoza;
- Za period 2014 – 2018, donijeti Strategiju razvoja poljoprivrednog sektora i Strategiju pružanja savjetodavnih usluga u poljoprivredi;
- Donijeti Program ruralnog razvoja u FBiH.

Ekologija, energija i obnovljivi izvori energije

Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija u BDP-u FBiH u 2012. godini učestvuje sa 3,2%, što je manje u odnosu na 2011. godinu kada je taj udio iznosio 3,3%. Sektor snabdijevanja vodom, uklanjanja otpadnih voda, upravljanja otpadom te djelatnosti sanacije okoliša u BDP-u FBiH u 2012. godini učestvuje sa 1,2%, kao što je bilo i u prethodnoj godini.

U sektoru proizvodnje i snabdijevanja električnom energijom, plinom, parom i klimatizacije u 2012. godini registrovano je 9.344 zaposlenih, dok je u sektoru snabdijevanja vodom, uklanjanja otpadnih voda, upravljanja otpadom, te djelatnosti sanacije okoliša registrovano 7.976 zaposlenika.

Donošenjem Zakona o zaštiti zraka i provedbenih propisa po ovom zakonu, u periodu od 2003.-2005. godine, u Federaciji BiH uspostavljen je pravni okvir u oblasti zaštite zraka, temeljen na zakonodavstvu Evropske unije.

Problem zagađivanja zraka u industrijskim zonama i dalje je izražen, uprkos nizu zakonskih rješenja. Emisije zagađujućih materija u industrijama čiji kapaciteti rade sa zastarjelim tehnologijama značajno utiču na kvalitet zraka. U toku je uspostavljanje Registra zagađivača i zagađivanja u FBiH. Kvantitet i kvalitet pokazatelja o životnoj sredini još uvijek je nedovoljan. U izvještajnom periodu, neznatan napredak je postignut u vezi sa kvalitetom zraka.

U oblasti okoliša, kontinuirano se radi na unapređenju pravnog okvira prema standardima EU, s ciljem postizanja kvalitetne zaštite zdravlja ljudi i okoliša i održivog upravljanja okolišem. Utvrđen je i prijedlog novog zakona o zaštiti prirode, kojim se, između ostalog, uređuju nadležnosti tijela koja vrše poslove zaštite prirode, opšte mjere očuvanja prirode, ocjena prihvatljivosti zahvata u prirodi, tipovi staništa i ekološki značajna područja, zaštita divljih ptica, zaštita i očuvanje biodiverziteta i ekosistema, uspostava evropske ekološke mreže posebno zaštićenih područja – Natura 2000, mjere zaštite vrsta i podvrsta, mjere zaštite minerala i fosila, zaštićene prirodne vrijednosti, te podsticajne mjere. U toku je izrada i novog Zakona o zaštiti okoliša FBiH.

U izvještajnom periodu su nastavljene aktivnosti na implementaciji Drugog projekta upravljanja čvrstim otpadom (odobren od Svjetske banke), što uključuje investicije u rehabilitaciju postojećih odlagališta, zatvaranje nekontrolisanih odlagališta, unapređivanje infrastrukture za prikupljanje otpada i pružanje podrške za kupovinu opreme. U okviru projekta je izgrađena sanitarna deponija za regiju Mostar, provedene su sve pripreme radnje za sanaciju i zatvaranje divlje deponije „Siđe“ u Zenici, izrađeni su elaborati i projektna dokumentacija za izgradnju deponija za regije Tomislavgrad i Livno. Ostvaren je mali napredak u pridruživanju novih regija projektu, uglavnom zbog kašnjenja sa završetkom studija izvodljivosti i prihvatanja završenih studija od strane lokalnih vlasti.

U FBiH je izražen ekološki problem upravljanja otpadnim vodama.³² Ukupna količina otpadnih voda u izvještajnom periodu iznosila je 64.707 hilj. m³, što je tek za 1% manje u odnosu na 2011. godinu. Od ukupnih otpadnih voda, najviše se odnosi na domaćinstva i to 45.930 hilj.

³² Otpadne vode su one koje se poslije korištenja odvođe do uređaja za prečišćavanja ili se ispuštaju u podzemne ili površinske vode (isključene su atmosferske i protočne vode).

m³ ili 71%, zatim na poljoprivredu, lov i šumarstvo 204 hilj. m³, ili 0,3%, industriju i građevinarstvo 6.049 hilj. m³ ili 9,3%, a na ostale djelatnosti 12.524 hilj. m³ ili 19,4%.³³

U 2012. godini prečistilo se 3.028 hilj. m³ otpadnih voda, što je za 12% više u odnosu na prethodnu godinu, odnosno 4,7% od ukupne količine otpadnih voda. Otpadne vode najviše se ispuštaju u vodotoke (92% neprečišćenih i 80% prečišćenih otpadnih voda).

Tokom izvještajne godine Fond za zaštitu okoliša Federacije BiH potpisao je ukupno 143 ugovora za sufinansiranje programa i projekata iz oblasti zaštite kvaliteta voda, flore i faune, održivog upravljanja otpadnim vodama, podsticanja održivog korištenja voda, poboljšanja, očuvanja i monitoringa kvaliteta zraka i sličnih programa i projekata očuvanja okoliša, prema Javnim pozivima za 2011. i 2012. godinu.³⁴ Ukupna vrijednost potpisanih ugovora iznosi oko 31.273.000 KM.³⁵

Proizvodnja električne energije u FBiH u 2012. godini iznosila je 7.807,02 GWh, što je za 10,8% manje u odnosu na 2011. godinu, i za 4,6% manje od planirane proizvodnje prema Bilansu energetske potreba FBiH za 2012. godinu.

Tabela 1. Proizvodnja i potrošnja električne energije u FBiH, u GWh

Proizvodnja i potrošnja električne energije	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Proizvodnja u hidroelektranama	2.833,37	3.571,05	4.699,28	2.509,03	2.315,93
Proizvodnja u termoelektranama	5.749,51	5.233,60	5.012,79	6.138,01	5.367,80
Proizvodnja u malim i industrij. el.		133,63	191,31	107,42	123,29
Proizvodnja ukupno	8.699,79	8.938,28	9.903,38	8.754,47	7.807,02
Distributivna potrošnja	5.376,74	5.482,43	5.600,67	5.647,21	5.719,72
Veliki kupci	2.749,59	1.997,46	2.402,23	2.633,79	2.582,64
Potrošnja rudnika i pumpanje			2,21	21,22	67,26
Potrošnja ukupno:	8.126,34	7.479,89	8.005,11	8.302,22	8.369,62

Izvor: DERK, Izvještaj o radu za 2012. godinu; Obrada: FZZPR

Smanjenje proizvodnje posljedica je nepovoljnih hidroloških prilika, kao i povećanog broja planiranih i neplaniranih zastoja proizvodnih jedinica u termoelektranama (redovni remont, rekonstrukcije). Zbog toga je proizvodnja u hidroelektranama opala za 7,7%, a u termoelektranama za 12,5% u odnosu na prethodnu godinu.

Ukupna ostvarena godišnja potrošnja iznosila je 8.369,61 GWh, što je za 0,8% više u odnosu na 2011. godinu i za 4,1% manje od planirane potrošnje prema energetske potrebe prema Bilansu. Prethodna tabela pokazuje da se potrošnja električne energije kontinuirano povećava od 2009. godine, što ukazuje na konstantno rastuće potrebe društva za energijom, kao i na nedovoljno efikasno korištenje električne energije.

Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije je izradilo nacrt Zakona o energetskej efikasnosti (EE) u FBiH koji, punom primjenom mjera energetske efikasnosti u krajnjoj potrošnji, za svrhu ima ostvarivanje ciljeva održivog razvoja i to smanjenje negativnih uticaja na životnu sredinu, povećanje sigurnosti snabdijevanja energijom, zadovoljenje energetske

³³ FZS, Saopćenje 20.2.1, Prečišćavanje i ispuštanje otpadnih voda u 2012. godini

³⁴ Izvještaj službe za praćenje realizacije projekata, Fond za zaštitu okoliša FBiH, august 2012.

³⁵ www.fzofbih.org.ba/local/arhiva_novosti.php

potreba potrošača i ispunjenje međunarodnih obaveza koje je preuzela Bosna i Hercegovina u pogledu smanjenja emisija gasova staklene bašte. Zakonom se formira Agencija za energetske efikasnosti FBiH koja će obavljati stručne poslove na unapređenju uslova i mjera za racionalnu upotrebu i štednju energije i energenata, kao i poboljšanje energetske efikasnosti u svim sektorima potrošnje energije. Vlada FBiH je sredinom 2012. godine usvojila nacrt Zakona o energetske efikasnosti i isti je upućen u parlamentarnu proceduru (u izvještajnom periodu, Zakon nije usvojen).

Prema Izvještaju o realizaciji bilansa energetske potrebe za 2012. godinu, u rudnicima uglja u Federaciji BiH u 2012. godini planirana proizvodnja je iznosila 7.409.500 tona, a proizvedeno je 6.947.058 tona, odnosno 93,8% u odnosu na plan. Za termoelektrane JP Elektroprivreda BiH d.d. Sarajevo ugovorena prodaja je iznosila 5.853.000 tona, a prodane su 5.854.842 tone ili 100,03%. Industrijskim potrošačima je od planiranih 836.400, prodano 382.938 tona ili samo 45,8% u odnosu na plan. Ostalim potrošačima planirano je 527.354 tone, a prodano je 498.967 tona ili 94,6%. Za izvoz je bilo planirano 183.000 tona, a izvezeno je 216.426 tona ili 118,3%. U 2012. godini proizvedeno je 124.941 tona uglja manje nego u 2011. godini, a u odnosu na plan za 2012. godinu proizvedeno je 462.442 tone manje ili 93,8% od planirane proizvodnje.³⁶

Kada je riječ o nafti i naftnim derivatima, tokom izvještajne godine uvezeno je 596.525 tona, a putem međuentitetske trgovine na teritoriji FBiH isporučeno je dodatnih 297.000 tona. Od ukupno planiranih 230,312 miliona Sm³ prirodnog plina³⁷ uvezeno je 197,605 miliona Sm³, što je 14% manje od plana, i 7% manje od uvezenih količina u 2011. godini.

Vlada FBiH je u septembru 2012. godine usvojila prijedlog Zakona o korištenju obnovljivih izvora energije i efikasne kogeneracije (u daljem tekstu OIEiEK) kojim se, između ostalog, uređuju promovisanja korištenja OIEiEK, istraživanja potencijala OIE, podsticajne mjere za proizvodnju električne i toplotne energije iz OIEiEK, vođenje registra projekata i postrojenja OIEiEK. Ovim zakonom se uspostavlja Operator za OIEiEK sa ciljem stvaranja institucionalne strukture za operacionalizaciju sistema podsticaja proizvodnje i otkupa električne energije iz postrojenja koje koriste OIEiEK.

Prema WEB Registru projekata OIEiEK u 2012. godini izgrađen je ukupno 21 objekat za proizvodnju električne energije koristeći OIEiEK. To su male proizvodne jedinice, sa ukupnom mogućom godišnjom proizvodnjom od oko 115 GWh. Očekuje se da će prva vjetroelektrana u Mesihovini (Općina Tomislavgrad) snage 44 MW biti završena u 2013. godini, a očekivana godišnja proizvodnja iznosi oko 129 GWh. Električni atlas vjetrova BiH³⁸, koji identifikuje potencijalne lokacije za vjetroelektrane, će ubrzati dalji razvoj i pripremu budućih lokacija, za čiju izgradnju postoji interes.

Kad su u pitanju geološka istraživanja, zakonska neusklađenost na području Federacije Bosne i Hercegovine neposredno se odražava na neplansko i nekontrolisano korištenje mineralnih sirovina, neusklađenost podloga za prostorno plansku dokumentaciju, na ugrožavanje sistema prihranjivanja pitkih, mineralnih i termomineralnih voda, neistraženost urbanih područja na kojima su se aktivirala klizišta, neizvođenje ili neujednačenost izvođenja geoloških istraživanja pri izgradnji saobraćajne i druge infrastrukture na području FBiH.

³⁶ Saopštenje sa 30. žurne sjednice Vlade FBiH, Mostar, 20.06.2013.

³⁷ Jedan Sm³ odgovara količini plina koja pri pritisku od 1,0325 bara i temperaturi od 15°C zauzima prostor od 1 m³

³⁸ Električni atlas vjetrova BiH uručila je Vlada Njemačke Vladi BiH 2010. godine.

Preporuke:

- Osnovati Fond za energetska efikasnost, čija sredstva će direktno ili posredstvom banaka moći koristiti sva pravna i fizička lica, te razne druge institucije koje žele unaprijediti svoju energetska efikasnost i time ostvariti uštede;
- Povećati energetska efikasnost javnih objekata (obrazovnih institucija, bolnica, upravnih zgrada i sl.) kroz izdvajanja za izradu toplotnih izolacija i ugradnju energetska efikasnijih uređaja;
- Kontinuirano educirati građane o značaju energije i energetska resursa za razvoj društva, te raditi na podizanju nivoa svijesti o štednji energije;
- Ubrzano raditi na dodjeli koncesija u oblasti održivog korištenja prirodnih resursa i obnovljivih izvora energije u skladu sa Zakonom o koncesijama FBiH i BiH, te Dokumentom o politici dodjele koncesija u FBiH;
- Donijeti prostorne i urbanistične planove svih nivoa vlasti, te za sve sprovesti strateške procjene uticaja na okoliš u narednih 10 godina;
- Kroz proces približavanja EU stalno usavršavati okolinska zakonodavstvo na principima održivog razvoja FBiH uz pomoć odgovarajućih institucija EU;
- Jačati kapacitete za pripremu studija procjene uticaja na okoliš (EIA) na svim nivoima vlasti u FBiH i u nevladnom sektoru;
- Kontinuirano provoditi kontrolu odlaganja industrijskog otpada stalnim inspekcijskim nadzorom i pojačati sankcije za nepoštivanje zakonskih odredbi;
- Zakonski uskladiti geološka istraživanja na području Federacije Bosne i Hercegovine da bi se istraživanje i korištenje mineralnih sirovina radilo planski i kontrolisano;
- Unaprijediti sisteme i indikatore za praćenje kvalitete zraka;
- Izraditi Program aktivnosti za praćenje implementacije Strategije upravljanja vodama FBiH na federalnom, kantonalnom i opštinskom nivou;
- Uskladiti pokazatelje Federalnog zavoda za statistiku za sektor voda sa potrebama sektora voda i standardnim statističkim indikatorima u EU.

Transport i komunikacije

Udio transporta i komunikacija (TIK) u BDP-u FBiH za 2012. godinu iznosi 8,3%, a u okviru TIK-a, prijevoz i skladištenje u BDP-u FBiH učestvuje sa 3,5%, dok sektor informacija i komunikacija učestvuje sa 4,8%. Prosječan broj zaposlenih u sektoru prijevoza i skladištenja u 2012. godini iznosi 21.831 ili 5% ukupne zaposlenosti u FBiH, a u sektoru informacija i komunikacija prosječan broj zaposlenih iznosi 12.107 ili 2,8% od ukupnog broja zaposlenih u FBiH.

Tabela 1. Zaposlenost u transportu i komunikacijama

	2008	2009	2010	2011	2012 ³⁹
Zaposleni u TiK	28.898	29.627	29.756	29.406	33.938
Zaposleni u FBiH	430.745	437.501	438.949	440.747	437.331
Zaposleni u TiK, FBiH = 100	6,7	6,8	6,8	6,7	7,8

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Postojeća prometno-komunikacijska infrastruktura u BiH je nedovoljno razvijena. Dužina u potpunosti izgrađene autoceste na Koridoru Vc je 47,5 km, što je za 12,5 kilometara više u odnosu na 2011. godinu.⁴⁰ Međutim, u 2012. godini intenzivirani su radovi na izgradnji ovog koridora i značajniji rezultati se očekuju tek u narednim godinama.

Značajno je napomenuti da su u 2012.godini nastavljeni radovi na projektu rekonstrukcije i modernizacije dijela magistralnog puta M18, na dionici puta Kladanj-Podpaklenik-Olovo, čime bi se značajno ubrzao promet i povećala sigurnost saobraćaja na toj dionici puta. Implementiran je projekat na poddionici Podpaklenik-Olovo, koji je obuhvatio izgradnju tri tunela, tri mosta, kao i trasu u dužini 2,2 km, kao i projekat igradnje petlje Šićki Brod. Nastavljeni su radovi i na projektima izgradnje magistralne ceste Neum-Stolac i sarajevske obilaznice, koji su takođe od strateške važnosti za FBiH.

Tabela 2: Cestovna infrastruktura u FBiH u 2012. godini

	CESTE (km)				UKUPNO
	Magistralne		Regionalne		
	<i>asfalt</i>	<i>makadam</i>	<i>asfalt</i>	<i>makadam</i>	
2008	1960	77	2084	574	4723
2009	1960	77	1992	588	4652
2010	1960	77	1970	570	4612
2011	1900	77	1987	553	4552
2012	1900	77	1988	546	4548

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

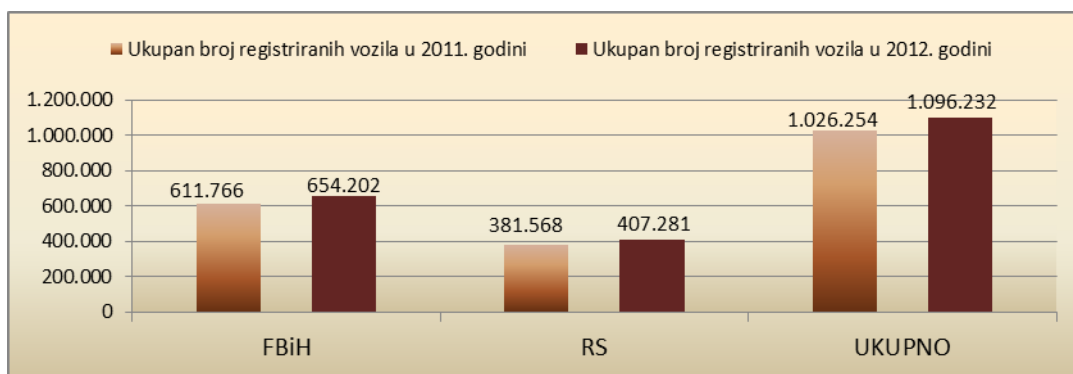
³⁹ Podatak je neuporediv sa informacijama iz prethodnih godina, zbog izmjene klasifikacije djelatnosti.

⁴⁰ Izvor: JP Autoceste FBiH

Od ukupno 1.977 km magistralnih cesta na asfaltne se odnosi 96,1%, a na makadamske 3,9%. Od ukupno 2.534 km regionalnih cesta na asfaltne se odnosi 78,4%, a na makadamske 21,6%.

Cestovna i željeznička mreža u FBiH nisu dovoljno razvijene. Prema podacima BIHAMK-a (Bosansko-hercegovački auto-moto klub) gustoća ukupne cestovne mreže u BiH iznosi 45 km/100 km², gustoća magistralnih cesta 7,6 km/100km², što je oko 3 puta manje od EU prosjeka. U FBiH gustina magistralnih cesta je nešto viša u odnosu na BiH i iznosi 7,84 km na 100 km². Stepenn motorizacije⁴¹ u FBiH se nije bitnije promijenio u odnosu na 2011. i u 2012. godini je iznosio 200 što je za više od dva puta manje u odnosu na EU-27 gdje stupanj motorizacije iznosi 480 registrovanih vozila na 1000 stanovnika. Broj registriranih putničkih vozila u FBiH u 2011. godini iznosio je 450.700, dok je u 2012. godini bilo registrovano 465.757 putničkih vozila, što je više za 3,3% u odnosu na prethodnu godinu.

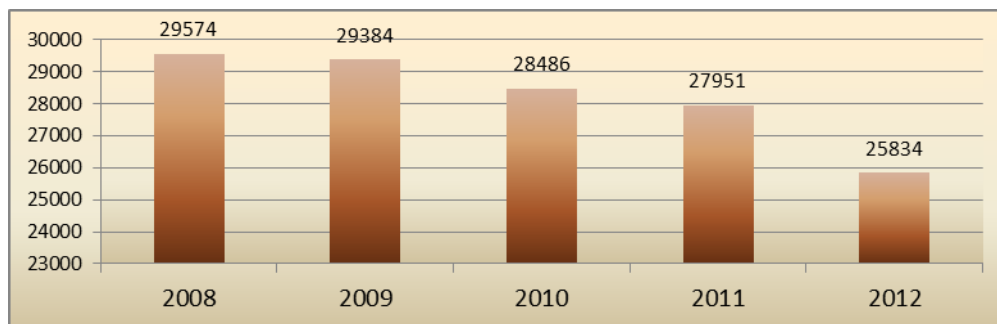
Grafikon 1. Broj registriranih vozila u BiH

Izvor: BIHAMK; Obrada FZZPR

Posebne aktivnosti u 2012. godini u Sektoru transportne infrastrukture prometnog sistema su bile posvećene analizi funkcionisanja sistema cesta u cilju definisanja strateških ciljeva, racionalnog gospodarenja cestama kao javnim dobrom, te namjenskog ulaganja sredstava za održavanje i građenje cesta, definiranja stvarnih prioriteta za održavanje i izgradnju vodeći računa o stanju cesta, sagledavanja prometne opterećenosti i regionalne uravnoteženosti. U izvještajnom periodu, posebna pažnja je bila posvećena praćenju realizacije Programa implementacije projekata koji se finansiraju iz sredstava GSM licence i unapređenju zakonske regulative u oblasti sigurnosti prometa vozila u prevozu putnika i roba.

Grafikon 2. Prometne nezgode u Federaciji

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

⁴¹ Odnos broja putničkih vozila na 1000 stanovnika

Tokom 2012. godine, na cestama su se dogodile 25.834 prometne nezgode, što je za 7,6% manje u odnosu na 2011. godinu. Od ukupnog broja prometnih nezgoda, sa materijalnom štetom bile su 21.436 nezgode ili 83,0%. Ukupan broj poginulih osoba u prometnim nezgodama manji je za 24 osobe ili 13,4%, a broj ozlijeđenih manji je za 398 osoba ili 6,1% u odnosu na 2011. godinu.

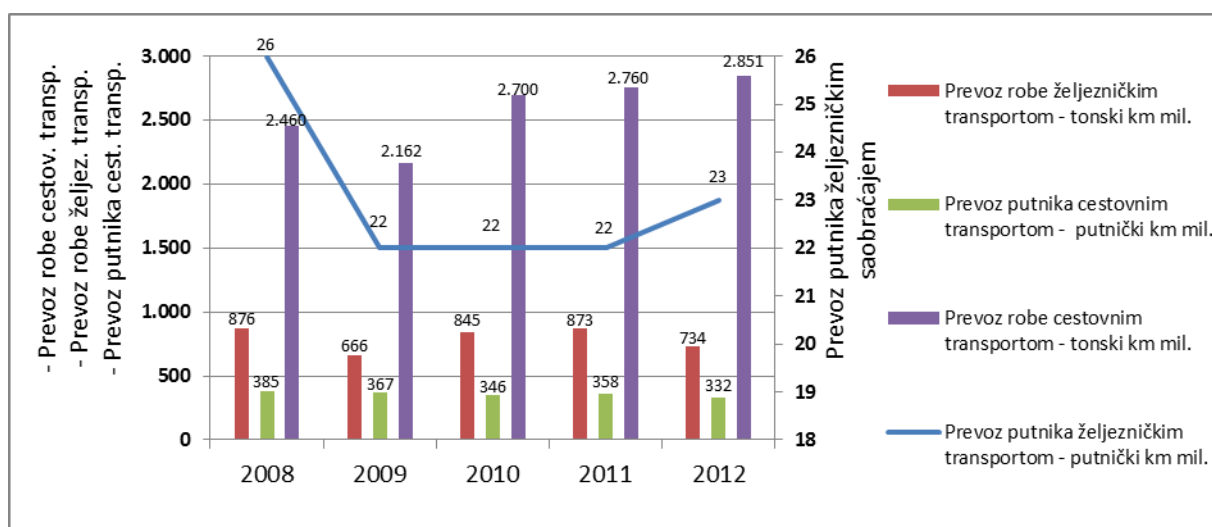
Količina roba prevezena cestovnim putem je povećana sa 2.760 mil. tonskih kilometara u 2011. godini na 2.851 mil. tonskih kilometara u 2012. godini ili za 3,3%. U 2009. godini zabilježeno je smanjenje količine robe prevezene cestovnim putem za 12,1% u odnosu na 2008. godinu, i od tada je broj prevezenih tonskih kilometara u stalnom porastu.

Transport robe željezničkim saobraćajem se smanjio sa 873 mil. tonskih kilometara u 2011. godini na 734 mil. tonskih kilometara u 2012. godini ili za 8,4%. Ovakav pad zabilježen u prevozu roba posljedica je više faktora. Zbog elementarne snježne nepogode, odnosno, velikih snježnih padavina, u februaru 2012. godine ŽFBiH prevezle su svega 50% od planiranog, a zbog angažiranja mobilnih kapaciteta u raščišćavanju snježnih nanosa na pruži, prouzrokovani su dodatni neplanirani troškovi. Zbog svjetske ekonomske krize, strateški komitent GIKIL iz Lukavca značajno je smanjio svoju proizvodnju u 2012. godini, što se uveliko odrazilo na rad ŽFBiH koji je posebno bio izražen u julu i augustu, kad je prevezeno cca 15% manje robe u odnosu na planirano.⁴²

Međutim, Željeznice FBiH su suočene sa veoma teškim unutrašnjim problemima. Nagomilane finansijske obaveze, dugogodišnje poslovanje sa gubicima, prevelik broj zaposlenih, veliki rashodi, nedovoljno razvijena infrastruktura, te neadekvatna marketinška politika doveli su željeznički saobraćaj u izuzetno tešku situaciju koja zahtijeva hitne mjere za rješavanje nagomilanih problema.

Udio cestovnog transporta u ukupnom prevozu roba u FBiH u periodu 2008.-2012. bilježi promjenjivo kretanje, ali je još uvijek znatno veći od željezničkog. U 2012. godini udio cestovnog transporta u ukupnom transportu roba iznosi 79,5%, dok je u 2011. godini ovaj udio iznosio 76,0%.

Grafikon 3. Prevoz putnika i robe u 2012. godini

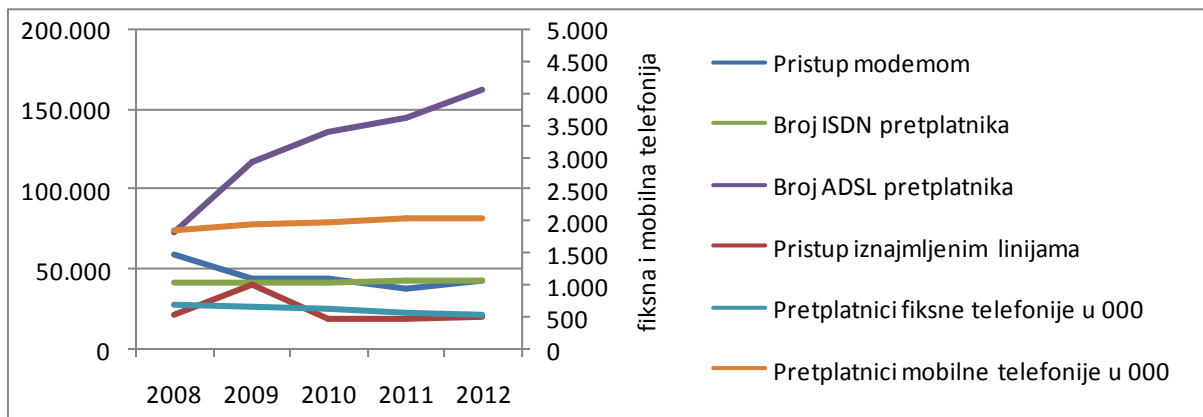
Izvor: FZS; Obrada FZZPR

⁴² INFO Bilten, ŽFBiH, broj 26, januar/februar 2013.

Značajno je napomenuti da se u 2012. godini aktivno radilo na stvaranju uslova za otpočinjanje građevinskih radova na rehabilitaciji dijela plovnog puta na rijeci Savi u cilju stvaranja plovnog puta za međunarodnu plovidbu. Luka Brčko je od iznimnog značaja za Federaciju BiH. Njen potencijal ogleđa se prvenstveno u plovnoj povezanosti sa lukom Konstanca u Rumuniji, na obali Crnog mora, preko koje se opslužuju tržišta Centralne i Istočne Evrope. U 2012. godini Luka Brčko je izvršila pretovar oko 53.500 tona razne robe iz FBiH (80% ukupnog pretovara iz BiH u luci Brčko), uglavnom iz Tuzlanskog kantona, Brčko distrikta, te manjim dijelom iz Zeničko-dobojskog kantona. U odnosu na njen trenutni godišnji kapacitet od 915.000 tona, izvršeni pretovar robe u 2012. godini iz FBiH čini udio od 5,8% ukupnog kapaciteta. Jačanje pozicije Luke Brčko, u odnosu na glavne konkurente u regiji, otvorilo bi nove mogućnosti za povezivanje privrednih subjekata iz FBiH sa partnerima iz Centralne i Istočne Evrope, što bi dovelo do povećanja obima proizvodnje i ekonomskog rasta.

Federacija BiH u 2012. godini bilježi značajan porast internet pretplatnika i na kraju izvještajne godine registrovano je 247.700 pretplatnika, što je više za 9,8% u odnosu na kraj 2011. godine kada je bilo registrovano 225.602 pretplatnika. Povećanje se najviše odnosi na porast broja ADSL pretplatnika i to za 11,7% i predstavlja dominantnu vrstu internet pristupa u BiH.

Grafikon 4. Pretplatnici telefonije i internet pretplatnici u FBiH 2008.-2012.

Izvor: FZS; Obrada FZZPR

Broj pretplatnika fiksne mreže se kontinuirano smanjivao od 2008. godine. Razlog za to su nove mogućnosti internet tehnologija, zbog kojih korisnici često odustaju od fiksne telefonije. Ovakav trend je zabilježen i u evropskim i svjetskim razmjerama. Na kraju 2012. godine, broj pretplatnika fiksne telefonije je manji za 42 hiljade, odnosno 7,4% u odnosu na prethodnu godinu. Broj pretplatnika mobilne telefonije u 2012. godini iznosi 2.063 hiljade i kontinuirano raste od 2008. godine.

U 2012. godini nastavljen je su aktivnosti na implementaciji projekta izgradnje telekomunikacionog sistema za podršku Fe Uprava. Kada je riječ o izgradnji podsistema elektronskih certifikata (Public Key Infrastructure – PKI) koji sadrži elektronske potpise, Federalno ministarstvo prometa i komunikacija je, prema Zakonu o elektronskom potpisu, izradilo i završilo tender za izradu Projektnog zadatka i izradu softvera za uspostavljanje Registracijskog autoriteta. Od planiranih 146.700 KM kapitalnih ulaganja u ovaj projekat u 2012. godini nije bilo utroška sredstava jer je još u toku realizacija nabavke opreme.

Zaključkom Vlade FBiH od augusta 2011. godine dat je nalog Federalnom ministarstvu prometa i komunikacija i Federalnom ministarstvu pravde da se formira institucija za koordinaciju razvoja informaciono-komunikacionih tehnologija (IKT). Nacrtom zakona o izmjenama i dopunama Zakona o federalnim ministarstvima i drugim tijelima federalne uprave predviđeno je osnivanje Zavoda za IKT, kao okvirne institucije za razvoj informacionih tehnologija. Realizacijom ovog projekta uspostavila bi se direktna koordinacija sa Generalnim sekretarijatom Vlade FBiH.

Preporuke

- Ubrzati izgradnju prioritetnih putnih pravaca od strateškog značaja za FBiH, posebno putnog pravca koji povezuje dva najveća industrijska bazena Zenicu i Tuzlu;
- Napraviti plan konsolidacije, reorganizacije i razvoja JP Željeznice FBiH, uspostaviti ekonomski i tržišno orijentisanu upravu, te izraditi marketinški plan poslovanja;
- Privatizirati manjinske udjele javnih telekom operatera u svrhu poboljšanja kvaliteta usluga i obezbjeđenja dodatnih sredstava koja će se usmjeriti na povećanje konkurentnosti cjelokupne privrede;
- Intenzivirati izgradnju širokopojasne telekomunikacione pristupne infrastrukture;
- Obezbijediti preduslove za razvoj i veće korištenje luke Brčko kroz moguće ulaganje u revitalizaciju operativnih kapaciteta, izmještanje pristupnih ruta izvan gradske zone, te ulaganje u proširenje kapaciteta.

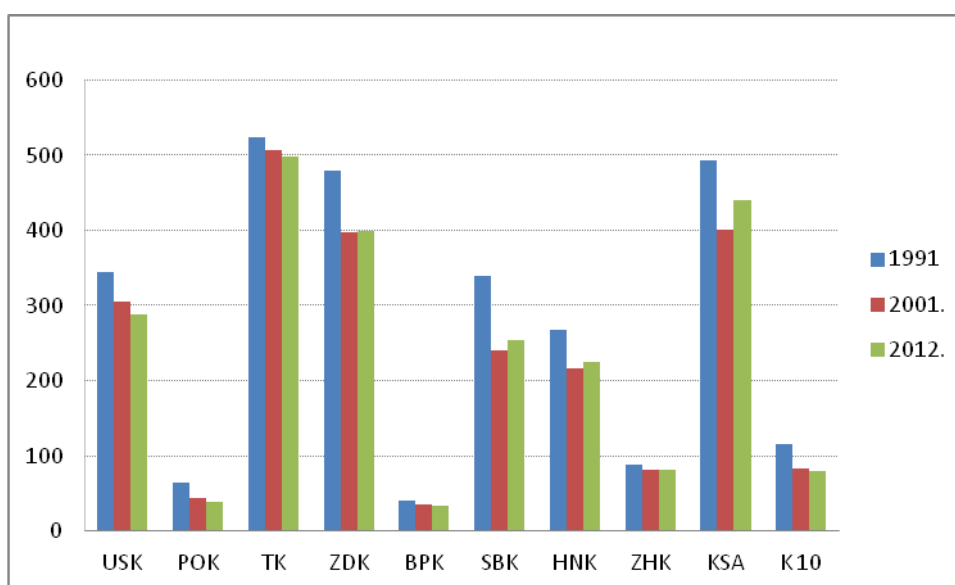
Socijalna uključenost

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine broj stanovnika u Bosni i Hercegovini iznosio je 4.377.033. Nacionalna struktura stanovnika bila je slijedeća: Bošnjaci 43,4%, Hrvati 17,4%, Srbi 31,2% i ostali 8,1%.

U toku rata i ratnih razaranja, te poslijeratnih ekonomskih zbivanja znatno se mijenjao broj i struktura stanovništva. Uz veliki broj nastradalih osoba do promjene je došlo i zbog velikog raseljavanja i iseljavanja stanovnika iz zemlje.

Od ukupnog broja stanovnika u Bosni i Hercegovini (4.377.033 stanovnika), prema Dejtonskom mirovnom sporazumu Federaciji BiH „pripalo“ je 2.758 hiljada, a RS-u 1.620 hiljada stanovnika.⁴³

Grafikon 1. Stanovništvo po kantonima 1991-2012

Izvor: FZS

Ukupan broj stanovnika u Federaciji BiH na dan 31.12.2012. godine, prema procjenama Federalnog zavoda za statistiku, iznosi 2.338 hiljada stanovnika (prisutno stanovništvo), od čega se najveći broj stanovnika nalazi u Tuzlanskom i Kantonu Sarajevo.

U periodu od 2001. do 2012. godine, ukupan broj prisutnog stanovništva u Federaciji BiH smanjio se za 62 hiljade.

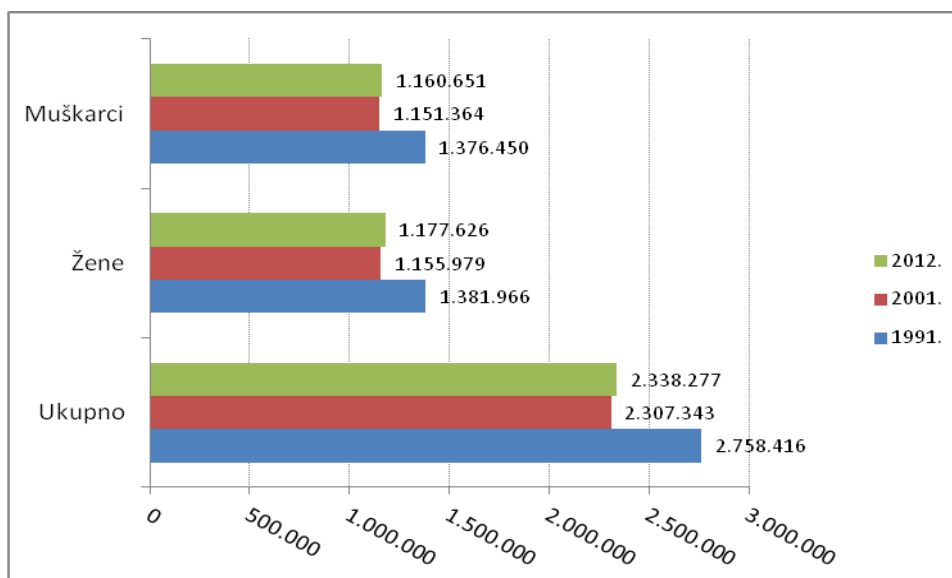
Rat i ratna razaranja u Bosni i Hercegovini ostavili su duboke i snažne uticaje na demografsku strukturu i trendove. Reprodukcijska stopa stanovništva je duboko poremećena i neizvjesno je kada će se normalizirati. U okviru Revidirane strategije za implementaciju Aneksa 7 Općeg okvirnog sporazuma za mir za BiH, planirane su aktivnosti koje se odnose na osiguranje održivog povratka raseljenih osoba i izbjeglica, a posebno aktivnosti koje se odnose na rekonstrukciju ratom porušene imovine, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, obrazovanje i upošljavanje povratničkih obitelji. U okviru Budžeta za 2012. godinu, Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica je za potrebe rješavanja problema izbjeglica i

⁴³ Podaci za FBiH u 1991. godini su svedeni na političko-teritorijalni nivo poslije Dejtona samo radi mogućnosti statističkih poređenja.

raseljenih lica, a u okviru Tekućih grantova - Transfer za raseljena lica i povratnike izdvojilo 19.636.000 KM, te u okviru Kapitalnog granta - Podrška implementaciji i održivom povratku izbjeglica i prognanih lica sa područja opštine Srebrenica - 1.483.207 KM.

Struktura populacije u FBiH u 2012. (prisutno stanovništvo) prema spolu je slijedeća: 1.160.651 muškaraca i 1.177.626 žena, pri čemu na 100 muškaraca dolazi 101,5 žena.

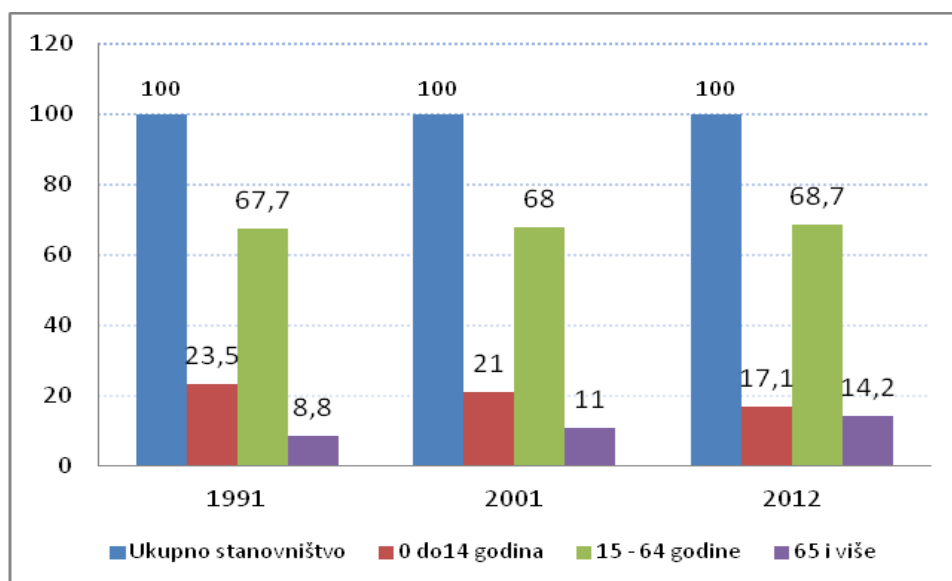
Grafikon 2. Polna struktura stanovništva u FBiH

Izvor: FZS

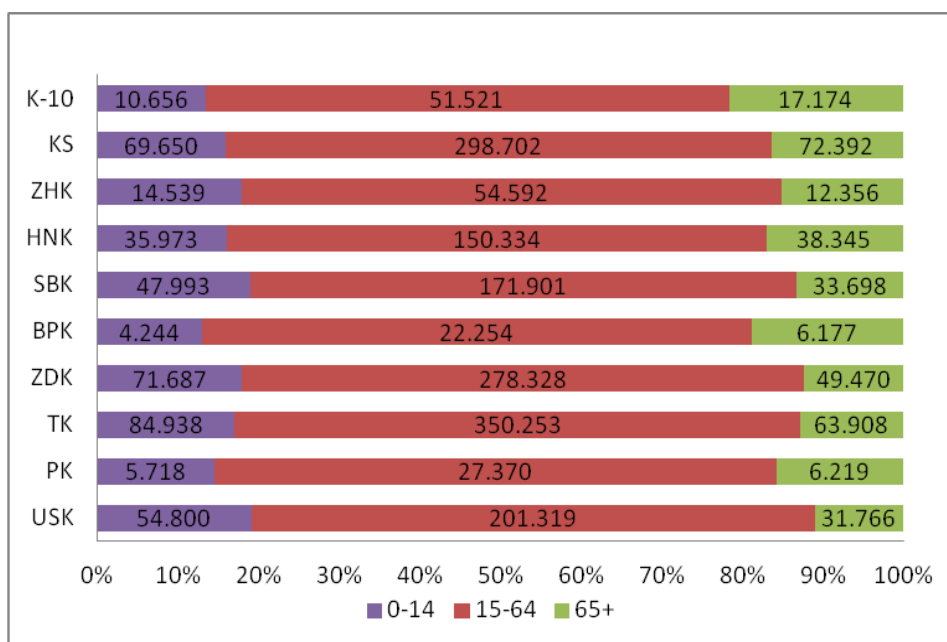
Posljednjih godina primjetan je trend brzog starenja stanovništva u FBiH. Od ukupnog broja stanovnika u FBiH, 2012. godine populacija 0-14 godina čini 17,1% od čega najveći dio otpada na Tuzlanski kanton (21,2%). Radno sposobnu populaciju od 15-64 godine čini 68,7% ukupne populacije, dok 14,2% otpada na populaciju stariju od 65 godina.

Grafikon 3. Starosne skupine (struktura u %)

Izvor: FZS

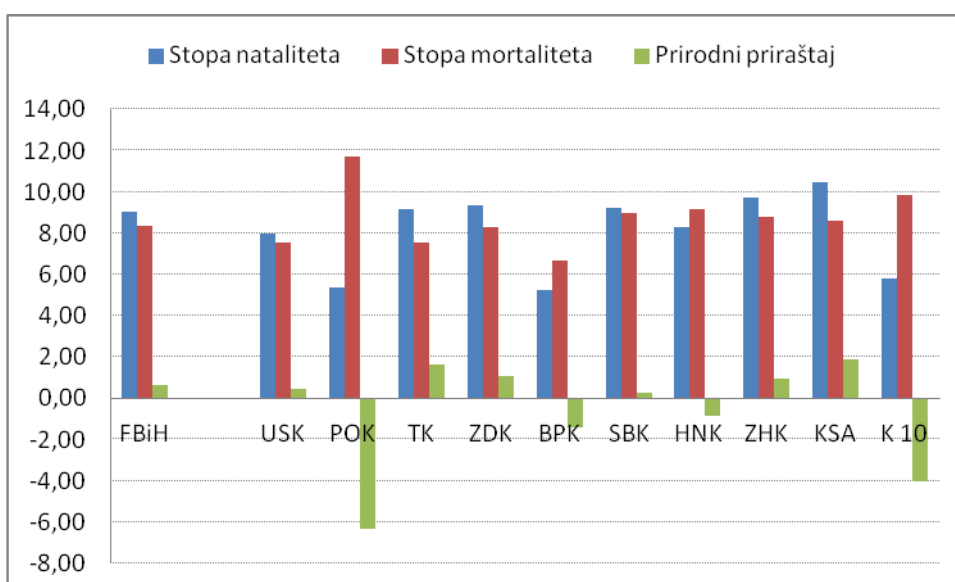
Grafikon 4. Udio starosnih grupa po kantonima 2012.

Izvor: FZS

Stopa nataliteta u FBiH u 2012. godine iznosila je 9,03‰, a stopa opšteg mortaliteta 8,37‰. Prirodni priraštaj iznosi 0,65‰ i bilježi rast u odnosu na 2011. godinu kada je iznosio 0,51‰. (2010. godine 0,99‰, a 2009. godine 1,24‰). Kao i prethodne godine zbog veće stope mortaliteta, negativan prirodni priraštaj zabilježen je u Posavskom, Bosansko-podrinjskom, Hercegovačko-neretvanskom i Kantonu 10, s tim da su te stope nešto niže nego prethodne godine.⁴⁴

Grafikon 5. Prirodni priraštaj po kantonima 2012.

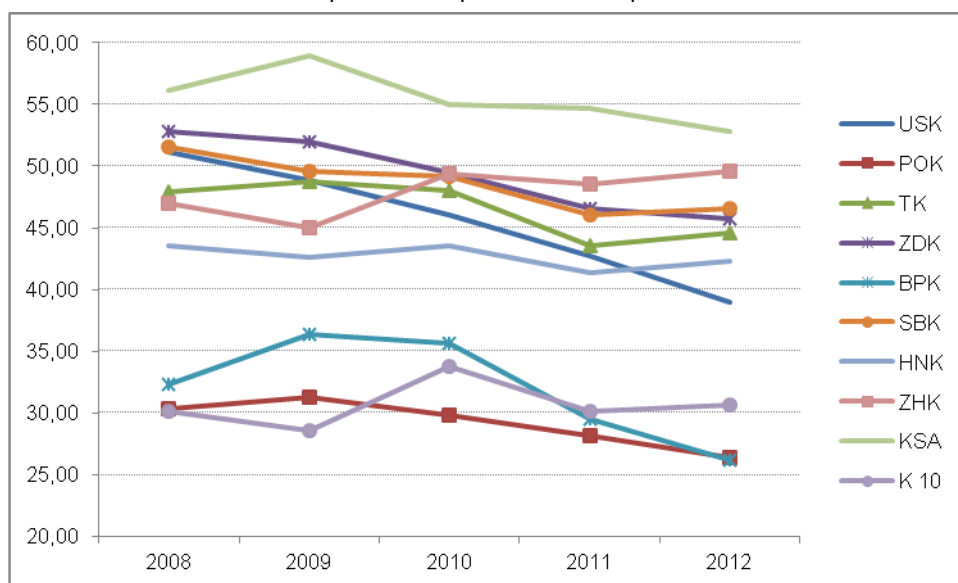

Izvor: Obrada Federalni zavod za programiranje razvoja prema podacima FZS

⁴⁴ Izvor podataka: FZS, Demografska statistika 2012.

U izvještajnom periodu, na svakih 22 žene u FBiH koje su u periodu plodnosti rodilo se jedno dijete, a opšta stopa fertiliteta iznosi 44,77‰ i nešto je niža u odnosu na 2011. godinu (45,36‰)⁴⁵.

Grafikon 6. Stopa fertiliteta po kantonima u periodu 2008-2012

Izvor: Procjena Federalnog zavoda za programiranje razvoja

Pored ekonomskih razloga, na strukturu stanovništva značajno utiče nezavršen povratak izbjeglih i raseljenih lica. Najveći broj povratka ostvaren je u prve tri godine po uspostavljanju mira. Povratak raseljenih i izbjeglih osoba odvija se u vrlo složenim uslovima koji se ogledaju u nedostatku sredstava, problemu zapošljavanja i obrazovanja, strukturi povratničke populacije (staro i iznemoglo stanovništvo). U periodu 01.01.1996. - 31.12.2012. u Federaciju BiH vratilo se 744.008 raseljenih osoba i izbjeglica. U toku 2012. godine ostvareno je 183 povratka od čega 95 u Kanton Sarajevo i 88 u Tuzlanski kanton⁴⁶.

Prema Anketi o potrošnji domaćinstava u FBiH (APD) iz 2011. godine (zadnji raspoloživi podaci), siromašnih domaćinstava je bilo 16,0% (BiH 17,2%, RS 19,6%), dok je siromašnih pojedinaca bilo 17,1% (BiH 17,9%, RS 19,5%). Polazeći od procijenjenog broja stanovnika u anketi⁴⁷ - 2.043.587 i utvrđenih 17,1% stanovnika ispod generalne linije siromaštva, može se zaključiti da je oko 349.700 stanovnika živjelo u relativnom siromaštvu. Jaz siromaštva⁴⁸ iznosio je 26,64% (BiH 25,2%, RS 23,3%). U odnosu na pokazatelje o siromaštvu domaćinstava i pojedinaca prema Anketi o potrošnji domaćinstava u BiH 2004. i 2007. godine, može se reći da je siromaštvo u FBiH neznatno smanjeno (2004. godine - siromašnih domaćinstava 18,3%, siromašnih pojedinaca 18,8%, 2007. godine - siromašnih domaćinstava 16,3%, siromašnih pojedinaca 17%).

⁴⁵ Opšta stopa plodnosti ili fertiliteta je godišnji broj živorođenih na 1000 žena u fertilnom kontigentu (od 15. do 49. godine starosti).

Izvor podataka: FZS – Procjena ukupnog broja prisutnih stanovnika po starosnoj i spolnoj strukturi, 30.06.2012., stanovništvo 15-64.

Podaci za žene 15-49 : Procjena Federalni zavod za programiranje razvoja.

⁴⁶ Izvor podataka: Pregled povratka raseljenih osoba i izbjeglica na područje FBiH - Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica

⁴⁷ Federalni zavod za statistiku – Anкета o potrošnji domaćinstava u FBiH, 2011. (konačni rezultati)

⁴⁸ Jaz siromaštva mjeri koliko je (u procentima) prosječan izdatak za potrošnju siromašnih domaćinstava ispod praga siromaštva.

Socijalna isključenost je mnogo širi pojam od siromaštva. To je proces kojim se određeni pojedinci ili grupe potiskuju na rub društva, sprečava ih se u njihovim nastojanjima da žive pristojnim životom uz puno sudjelovanje u društvu zbog njihovog etničkog porijekla, vjerske pripadnosti, staleža u društvu, dobnih ili spolnih razlika, invalidnosti, finansijskih problema, nedostatka formalnog zaposlenja i obrazovanja, zaraženosti HIV virusom, migracionog statusa i mjesta prebivališta.⁴⁹ Najugroženija su djeca, stari, osobe sa invaliditetom, povratnici i Romi.

Socijalna politika u funkciji zapošljavanja

Socijalna politika u funkciji zapošljavanja je cilj koji konceptualno stavlja u primarni fokus pomoć pojedincu u razvijanju njegovih vještina i pružanje podrške na putu do zaposlenja i ekonomskog osamostaljenja, kao osnove socijalne uključenosti. Cilj usmjerava na postizanje pravičnog sistema socijalne zaštite koji materijalnu pomoć treba da pruži najugroženijim i najranjivijim kategorijama te da, s druge strane, ojača znanjem i vještinama lica koja su radno sposobna.

Ustav FBiH garantuje pravo na socijalnu i zdravstvenu zaštitu, dok su za realizaciju socijalne politike i obezbjeđenje socijalne zaštite nadležni i entitet i kantoni. Pitanje socijalne zaštite regulisano je Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom FBiH.

Činjenica da je kantonima prepušteno uređivanje ove izuzetno važne oblasti, dovodi do situacije da građani FBiH ne mogu ostvarivati na isti način pravo na socijalnu zaštitu u svim kantonima, što dovodi do neravnopravnog položaja građana na teritoriji FBiH.

Sveobuhvatan set indikatora socijalne zaštite, koji bi bio i EU uporediv u BiH i FBiH nije još definisan. Agencija za statistiku BiH izdaje tematske biltene o socijalnoj zaštiti. Ono što bi dodatno trebalo pratiti u anketama radne snage je kategorija uposlenih, a siromašnih (minimalne i niske plaće ili dugi period rada bez plaće).

U pogledu razvoja socijalnih politika u oblasti zapošljavanja nije bilo napretka u 2012. godini.⁵⁰ Postojeći zakoni o radu u entitetima se tek trebaju uskladiti sa *acquis-em*.

Postoji niz prepreka u realizaciji prioriteta socijalne politike u oblasti zapošljavanja u FBiH. Ključne su (1) nedostatak koordinacije između velikog broja institucija za rad i zapošljavanje i nepostojanje jedinstvenih standarda i metodologije za prikupljanje podataka, (2) slaba uvezanost institucija socijalne zaštite i institucija tržišta rada, kao i između zapošljavanja i obrazovne politike, (3) ekonomska kriza pogoršava položaj ranjivih grupa.

Zaposlenost žena u FBiH je vrlo niska. Prema Anketi o radnoj snazi 2012., stopa zaposlenosti žena u 2012. nije se promijenila u odnosu na 2011. godinu i iznosila je 20,3%. Viša je od stope zaposlenosti u 2006. kada je iznosila 18,8%. Najveća stopa rasta zaposlenosti žena zabilježena je 2008. godine (21,1%), od kada se bilježi blagi pad.

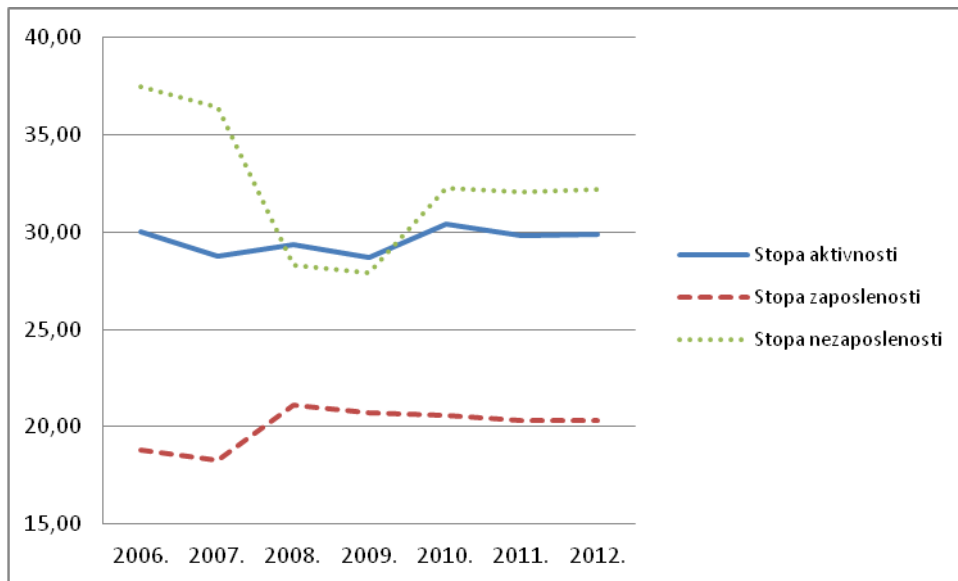
Stopa nezaposlenosti žena neznatno je porasla u odnosu na 2011. godinu i iznosi 32,2% (27,7% kod muškaraca). Niža je u odnosu na 2006. kada je iznosila 37,5%. Stopa aktivnosti

⁴⁹ DFID. (2005). Smanjenje siromaštva rješavanjem pitanja socijalne isključenosti, str.3

⁵⁰ Izvještaj o napretku BiH za 2012. godinu, Evropska komisija

žena (odnos ženske radne snage (zbir zaposlenih i nezaposlenih žena) i radno sposobnog stanovništva) iznosi 29,9% (stopa aktivnosti muškaraca je 55,9%).

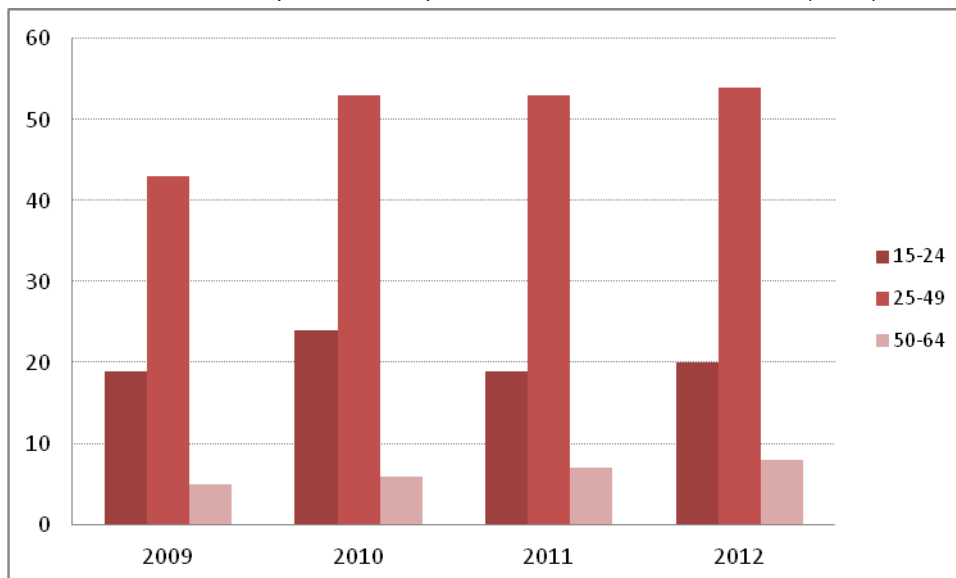
Grafikon 7. Indikatori aktivnosti kod žena u FBiH (%)

Izvor: ARS

Prema intervalu starosti najveći broj nezaposlenih žena u 2012. godini bio je u dobnoj starosti 25-49 godina – 31,8% (2011. - 32,5%, 2010. godine 30,8 %).

Grafikon 8. Nezaposlene žene prema intervalu starosti 2009-2012 (u 000)

Izvor: ARS 2011.

Od ukupno zaposlenih u 2012. godini u FBiH, svega je 5,5% mladih (15-24) bilo zaposleno⁵¹ Prema Anketi o radnoj snazi 2012. godine, stopa zaposlenosti mladih iznosila je 9,6% i bilježi pad u odnosu na 2006. godinu. Stopa zaposlenosti mladih (koja predstavlja odnos broja zaposlenih u starosnoj dobi od 15-24 godine u odnosu na radno sposobno stanovništvo iste

⁵¹ ARS 2011.

dobi) dosegla je vrhunac u 2008. godini, kad je iznosila 15,7%, dok se od 2009. godine uglavnom bilježi pad zaposlenosti mladih. Izuzetak je 2011. godina kada je zabilježen neznatan rast u odnosu na 2010. godinu. Stopa nezaposlenosti mladih u 2012. godini (67,1%) je viša od nivoa u 2006. godini (66,7%). U periodu 2006-2008 godine zabilježen je pad nezaposlenosti mladih, nakon čega se konstantno bilježi rast nezaposlenosti mladih (sa izuzetkom 2011. godine). Nezaposlenost mladih je veća i u odnosu na zemlje okruženja. Tako je u Srbiji krajem 2011. godine ova stopa iznosila 51,9%, u Crnoj Gori 39,4% (u četvrtom kvartalu 2011. – posljednji raspoloživi podaci)⁵². Stopa aktivnosti mladih iznosi 29,1% u 2012. godini i opala je u odnosu na prethodnu godinu kada je iznosila 31,2%.

Grafikon 9. Indikatori aktivnosti kod mladih u FBiH (%)

Izvor: ARS

Iz naprijed navedenih podataka jasno je da je stopa nezaposlenosti mladih veoma visoka. Ovakva stopa nije rezultat povećanog interesovanja za školovanje mladih u dobi 15-24. Visoka stopa nezaposlenosti je odraz teškoća s kojim se suočavaju mladi prilikom pronalaženja posla.

U sklopu Aktivne politike zapošljavanja, u 2012. godini završena je realizacija Programa sufinansiranja zapošljavanja mladih osoba bez radnog iskustva započetog 2010. godine, koji direktno implementira Federalni zavod za zapošljavanje. Programom je omogućeno zapošljavanje, tj. sticanje prvog radnog iskustva za 875 mladih nezaposlenih osoba, i to 514 sa visokom stručnom spremom, 33 sa višom stručnom spremom, 200 sa srednjom stručnom spremom – četvrtog stepena i 128 sa srednjom stručnom spremom – trećeg stepena. Zapošljavanje je obavljeno kod 404 poslodavca.

Ukupna vrijednost Programa je 4.782.250 KM, od čega je u 2012. godini poslodavcima isplaćeno 871.250 KM

U 2012. godini za zapošljavanje mladih osoba realiziran je i „Program sufinansiranja zapošljavanja mladih osoba bez radnog iskustva „400+“ u iznosu od 1.070.019,80 KM, od čega dvije trećine sredstava obezbjeđuje UNDP, a trećinu Federalni zavod za zapošljavanje. Program sufinansiranja zapošljavanja mladih osoba bez radnog iskustva „400+“ dio je

⁵² Redovni ekonomski izvještaj za Jugoistočnu Evropu, Odjel za smanjenje siromaštva i ekonomsko upravljanje Svjetske banke za Evropu i centralnu Aziju.

zajedničkih aktivnosti Federalnog zavoda za zapošljavanje i Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP), koji je realiziran u okviru Programa zapošljavanja i zadržavanja mladih u Bosni i Hercegovini (YERP).

Ovim programom zaposlene su 323 osobe (129 žena), i to 245 osobe sa srednjom (III i IV stepen) i 78 osoba sa višom i visokom stručnom spremom, koje u prosjeku imaju 24 godine starosti, a na evidenciji nezaposlenih su provele prosječno 2,5 godine.

U toku 2012. godine, sa realizacijom je počeo program sufinansiranja samozapošljavanja mladih osoba „Omladinsko poduzetništvo“ s ciljem samozapošljavanja 145 mladih osoba sa evidencije nezaposlenih u FBiH sufinansiranjem troškova pokretanja i održavanja vlastitog biznisa tokom prve godine poslovanja. Od 145 odobrenih zahtjeva čije su poslovne ideje ocijenjene najboljim, do kraja 2012. godine realizirane su 132 poslovne ideje. Za realizaciju Programa obezbijeđena su sredstva u iznosu od 1.015.000 KM., a do kraja 2012. godine isplaćena su sredstva u iznosu od 462.000 KM.

Krajem 2012. godine objavljen je Javni poziv za učešće u realizaciji Programa jačanja konkurentnosti na tržištu rada – prvo radno iskustvo, čiji je cilj da se mladim nezaposlenim osobama bez radnog iskustva, dobi do 30 godina, omogući stručno osposobljavanje za rad u struci i sticanje prvog radnog iskustva u zvanju/zanimanju za koje su se školovali, te na taj način ojača njihova konkurentnost na tržištu rada. Za realizaciju Programa osigurana su finansijska sredstva u iznosu od 4.554.000 KM, i to 4.140.000 KM za sufinansiranje osposobljavanja za rad u struci i prvo radno iskustvo 1.000 nezaposlenih mladih osoba (500 sa III i IV i 500 sa VI i VII stepenom stručne spreme) i 414.000 KM za pripadnike posebnih kategorija nezaposlenih mladih osoba (dugoročno nezaposlene osobe, žene, Romi, članovi domaćinstva u kojem niko nije zaposlen, članovi porodica poginulih boraca/šehida, osobe s invaliditetom, samohrani roditelji, roditelji djece sa posebnim potrebama, žrtve nasilja, liječeni ovisnici i bivši štíćenici domova za nezbrinutu djecu).

Kroz projekat „Osobe sa invaliditetom na otvorenom tržištu rada – zapošljavanjem do pune integracije“ za 15 osoba sa invaliditetom obezbijeđeni su uslovi za osposobljavanje za proizvodnju i ugradnju solarnih sistema, te zapošljavanje 10 osoba u firmama koje se bave izradom i ugradnjom solarnih sistema ili instaliranjem sistema centralnog grijanja. Ovim projektom se omogućava brže i dugoročno zapošljavanje određenog broja osoba sa invaliditetom i povećava njihova konkurentnost na otvorenom tržištu rada. Projekat su finansijski podržali USAID („Partnersko građansko zastupanje“ – CAPP II), Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom Općine Tuzla, kao i JP „Centralno grijanje Tuzla“, a u cijelosti implementirao Centar za razvoj i podršku (CRP) iz Tuzle. Ukupna vrijednost Projekta iznosila je 90.298,96 KM, od čega je Federalni zavod za zapošljavanje učestvovao u sufinansiranju sa 9.970 KM.

Za izvršenje obaveze koja proističe iz Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju osoba sa invaliditetom, a koja se odnosi na izdvajanje 10% planiranih sredstava za aktivnu politiku zapošljavanja radi finansiranja Fonda za profesionalnu rehabilitaciju, osposobljavanje i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, Federalni zavod za zapošljavanje je u 2012. godini izdvojio sredstva u iznosu od 453.920 KM.

Prema podacima Federalnog ministarstva raseljenih osoba i izbjeglica, od 40.102 raseljene osobe u FBiH, njih 16.227 je interno raseljenih osoba (ranije i sadašnje prebivalište u FBiH), 23.819 osoba čije je ranije prebivalište bilo u RS, a sada borave u FBiH i 56 raseljenih osoba čije je ranije prebivalište bilo u BD.⁵³

⁵³ Stanje raseljenih osoba prema prijeratnom mjestu prebivališta sa 31.12.2012. godine - FMROI

U 2012. godini je završena implementacija Programa zapošljavanja i samozapošljavanja povratnika, započetog u 2011. godini, za čiju je realizaciju odobreno 2.018.000 KM za zapošljavanje 576 povratnika, od kojih 420 kod pravnih osoba, a 155 je pokrenulo vlastiti biznis.

Također, u drugoj polovini 2012. godine započela je i realizacija Programa zapošljavanja povratnika, koji se realizira s ciljem poticanja zapošljavanja povratnika sa evidencije nezaposlenih osoba, radi jačanja njihove konkurentnosti na tržištu rada, sprečavanja dugotrajne nezaposlenosti, a time i održivosti povratka na cijelom prostoru BiH. Program će trajati do prve polovine 2014. godine, a za realizaciju su predviđena sredstva u iznosu od 1.500.000 KM. Prema ovom programu, osnovni iznos poticajnih sredstva je u rasponu od 1.920 KM, za radnike bez kvalifikacije, do 3.150 KM, za radnike više i visoke školske spreme, s tim da je osnovni iznos uvećan za 5% do 10% za posebne kategorije radi poticanja socijalne osjetljivosti (dugoročno nezaposlene osobe, mlade osobe bez radnog iskustva, pripadnici romske nacionalne manjine, članovi domaćinstava u kojim niko nije zaposlen, osobe s invaliditetom, samohrani roditelji, roditelji djece sa posebnim potrebama, žrtve nasilja, liječeni ovisnici i bivši štíćenici domova za nezbrinutu djecu dobi do 30 godina). Također, osnovni iznos poticajnih sredstava za zapošljavanje žena uvećan je radi dostizanja ravnopravnosti na tržištu rada. Posebno su podržani poslodavci koji će osobe zaposlene po Programu zadržati na duži period, i to za zapošljavanje u periodu od 15 mjeseci sa 10% stimulacije, 18 mjeseci sa 15%, 23 mjeseca sa 18% i na neodređeno vrijeme sa 20% stimulacije. Do kraja 2012. godine isplaćena su sredstva u iznosu od 137.779 KM.

U 2012. godini nastavljena je realizacija Programa zapošljavanja i samozapošljavanja Roma započetog u 2011. godini, koji direktno implementira Federalni zavod za zapošljavanje. Ovim programom je omogućeno zapošljavanje i samozapošljavanje 58 Roma, od kojih je 29 pokrenulo vlastiti biznis, dok se 29 zaposlilo kod 15 pravnih osoba. Program će trajati do polovine 2014. godine, jer je sedam poslodavaca zaposlilo radnike na period od 36 mjeseci.

Pregled broja zaposlenih i samozaposlenih Roma po kantonima 2012. godine

Red. Br.	Kanton	Broj poslodavaca	Broj zaposlenih	Broj samozaposlenih	Odobreno u KM
1.	Unsko-sanski	1	1	6	84.000
2.	Posavski	1	2	3	46.000
3.	Tuzlanski	5	5	2	63.000
4.	Zeničko-dobojski	3	4	6	92.000
5.	Bosansko-podrinjski	0	0	0	0
6.	Srednjobosanski	1	1	6	84.000
7.	Hercegovačko-neretvanski	0	0	0	0
8.	Zapadnohercegovački	0	0	0	0
9.	Kanton Sarajevo	4	16	6	260.000
10.	Kanton 10 (Livno)	0	0	0	0
Ukupno		15	29	29	629.000

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje

Opšte stanje na tržištu rada i dalje je veoma teško. Pod uticajem globalne ekonomske krize privreda je dodatno oslabila, a ukupni socioekonomski problemi su se povećali, što je značajno uticalo i na tržište rada. Stanje na tržištu rada dodatno je usložnjeno strukturom nezaposlenih, jer je uglavnom riječ o osobama koje se teže zapošljavaju (dugotrajno

nezaposleni, osobe sa invaliditetom, osobe bez kvalifikacija ili bez radnog iskustva).⁵⁴ Evidentno je da postoji strukturna neravnoteža na tržištu rada, manifestirana kroz neusklađenost ponude i tražnje za radnom snagom u pogledu zanimanja, obrazovanja, kvalifikacija ili regionalnog rasporeda. Obrazovni sistem nije efikasno povezan sa tržištem rada i potrebno ga je unaprijediti i u određenim segmentima prilagoditi potrebama privrede.

U toku 2012. godine rađene su mjere zapošljavanja u skladu sa Zakonom o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba, Strategijom zapošljavanja 2009-2013 i Akcionim planom zapošljavanja u Federaciji BiH za period 2010-2013. godina⁵⁵. Kroz aktivne mjere zapošljavanja, koje su uglavnom bile usmjerene na poticanje zapošljavanja kod poznatog poslodavca, samozapošljavanje, obuku, dokvalifikaciju i prekvalifikaciju, pripremu nezaposlenih za tržište rada i stvaranje za sve jednakih mogućnosti u pristupu tržištu rada, pružena je podrška ciljnim grupama nezaposlenih osoba koje su pomenutim strateškim dokumentima utvrđene kao teže zapošljive, a posebno mladim osobama i ženama.

Preporuke

- Ojačati statistički sistem u FBiH i kantonima radi osiguranja podataka u skladu s EU principima i Eurostat metodama, s naglaskom na indikatore praćenja položaja ranjivih grupa;
- Tehnički i ekspertski ojačati i ujednačiti opremljenost javnih institucija (CSR, Zavoda za zapošljavanje, specializiranih ustanova za usluge ranjivim grupama) kako bi mogle pružati kvalitetne usluge socijalnog uključivanja i poboljšavati koordinaciju različitih nivoa vlasti, poslovnog i civilnog sektora;
- Intenzivirati aktivnosti na razvoju javno-privatnog partnerstva⁵⁶ uz razvijanje odgovarajućeg pravnog okvira za JPP u skladu s EU standardima u oblasti socijalne zaštite, te promovirati investiranje u inovativna partnerstva koja predviđaju značajan utjecaj na socijalnu zaštitu i inkluziju i koordiniranje javnih i privatnih izvora finansiranja.

⁵⁴ Program rada Federalnog zavoda za zapošljavanje za 2012. godinu

⁵⁵ Izvještaj o radu Federalnog zavoda za zapošljavanje 2012. godine

⁵⁶ Prednosti i mogući oblici partnerstva između javnog, civilnog i privatnog sektora, IBHI 2010.

Položaj porodica sa djecom

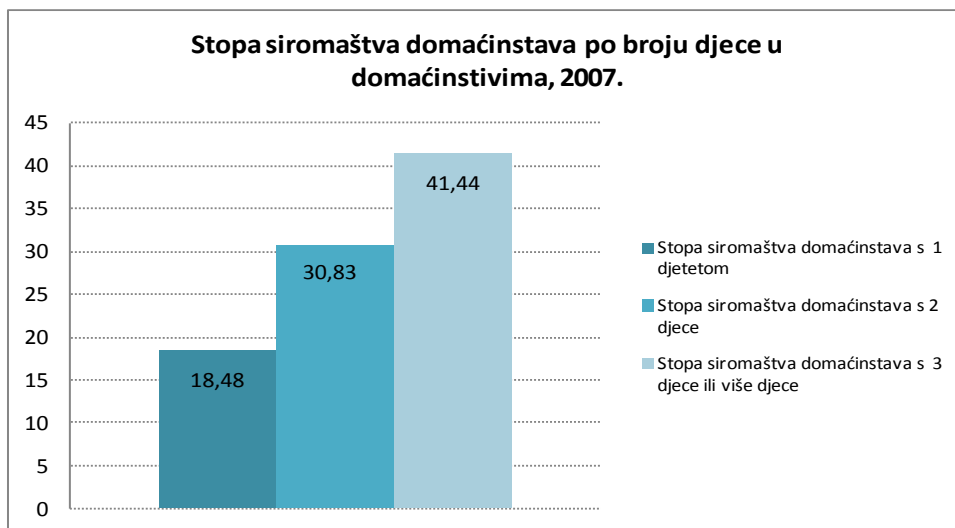
U periodu implementacije Strategije socijalnog uključivanja BiH, u oblasti zaštite djece i porodica s djecom fokus je stavljen na jačanje institucionalnih aranžmana u oblasti socijalne, porodične, dječije zaštite koji se odnose na poboljšanje koordinacije između različitih institucija sistema socijalne zaštite u BiH, jačanje saradnje s civilnim sektorom, naročito u kreiranju i implementaciji programa zaštite, razvoj i jačanje funkcije monitoringa i izvještavanja položaja djece i porodica s djecom. Cilj je da se stvore preduslovi za efikasnije upravljanje javnim politikama u oblasti praćenja položaja djece i bolje ciljanosti javnih politika prema stvarnim potrebama korisnika.

Djeca su najranjiviji dio društva jer ne mogu sama unaprijediti svoj položaj. Različite vrste lišenosti (ishrana, zdravstvena njega, obrazovanje i sigurnost), nasilje u porodici itd., mogu imati dugoročne nepopravljive posljedice. One mogu rezultirati i međugeneracijskim prenosom siromaštva, te sklonostima prema kriminalu i zapadanju u različite vrste ovisnosti. Ukratko, otežane prilike odrastanja mogu dovesti do smetnji u psihofizičkom razvoju, socijalnoj isključenosti, zdravstvenoj ugroženosti, lošijem obrazovanju i sklonosti kriminalu. Porodica predstavlja ključni stub optimalnog razvoja društva. Stoga, poboljšanje položaja ugroženih porodica s djecom predstavlja osnovu poboljšanja socijalnog razvoja djece.

Koncept dječije/socijalne zaštite u ovom izvještaju obuhvaća osnovne pokazatelje dječije zaštite kao i specifičnu ovisnost djece o odgovornostima roditelja i države, naročito u oblastima socijalne pomoći, zdravstva i obrazovanja, kao ključnih faktora koji doprinose dobrobiti djece. Također se razmatraju i okviri monitoringa i evaluacije, uključujući monitoring i definisanje ranjivih grupa, na principima i indikatorima Konvencije o pravima djeteta. Prema procjenama Federalnog zavoda za programiranje razvoja, a na osnovu podataka Federalnog zavoda za statistiku, u FBiH je 2012. godine bilo 537.804 djeteta do 18 godina, što čini 23% stanovništva.

Stopa siromaštva je najveća kod domaćinstava s troje i više djece i iznosi 41,44%, što je za 3,7% manje u odnosu na BiH, a 10,3% u odnosu na RS.⁵⁷ Regionalne razlike u stopama siromaštva u FBiH se značajno razlikuju po kantonima. Stopa siromaštva djece je najniža u Kantonu Sarajevo (9,6%) i Zapadnohercegovačkom kantonu (10,4%), dok je najveća u Bosansko-podrinjskom (36,8%) i Tuzlanskom kantonu (35,8%).

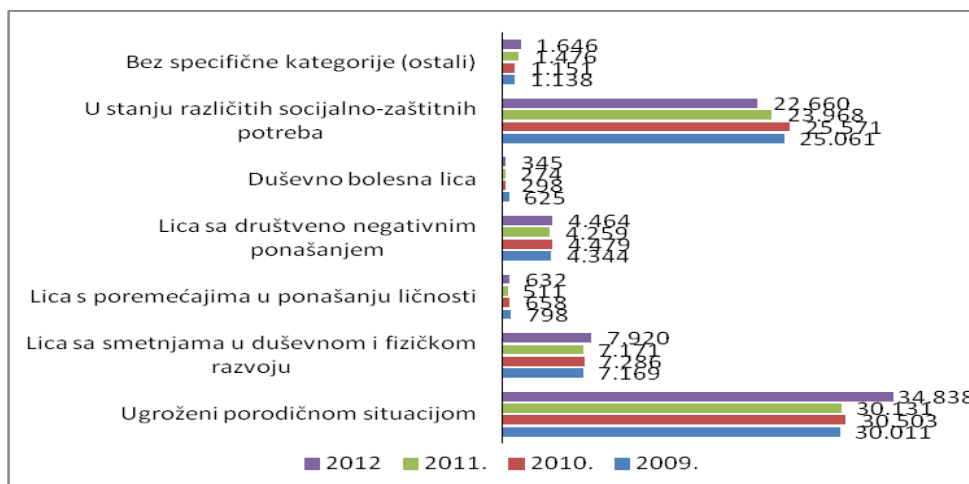
⁵⁷ Anketa o potrošnji domaćinstava (APD) 2007. –zadnji raspoloživi podaci

Izvor: APD 2007.

Raste broj maloljetnih korisnika socijalne zaštite. U 2012. godini, broj maloljetnih korisnika porastao je za 7,08%. Ukupan broj u 2012. godini iznosio je 72.505, što čini 23,35% ukupnog broja korisnika socijalne zaštite. Udio žena maloljetnih korisnica (46,52%) je nešto niži u odnosu na muške korisnike (53,48%).⁵⁸ Najveći broj maloljetnih korisnika socijalne zaštite evidentiran je u Srednjobosanskom kantonu, 17.441 što je za 69,7% više u odnosu na 2011. godinu. Rast broja korisnika u Srednjobosanskom kantonu zabilježen je u svim kategorijama ali je izuzetno veliki rast broja korisnika u dijelu duševno bolesnih lica (80,3%), u stanju različitih socijalno-zaštitnih potreba (79,7%), lica sa poremećajima u ponašanju ličnosti (72%), te ugroženih porodičnom situacijom (70,6%).

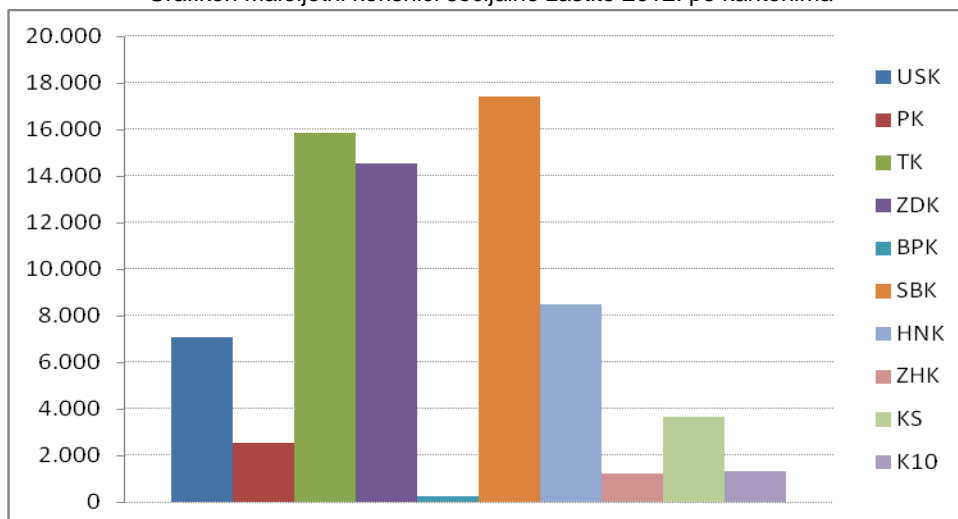
Grafikon Maloljetni korisnici socijalne zaštite po kategorijama u FBiH

Izvor: FZS

⁵⁸ Federalni zavod za statistiku

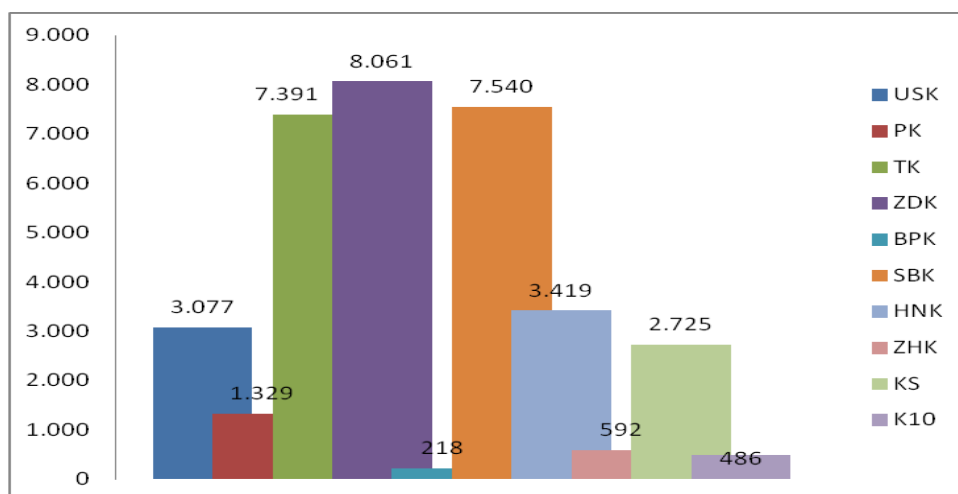
Grafikon Maloljetni korisnici socijalne zaštite 2012. po kantonima

Izvor:FZS

Raste broj maloljetnih korisnika socijalne zaštite ugroženih porodičnom situacijom u posljednje tri godine. Najveći udio u ukupnom broju maloljetnih korisnika socijalne zaštite imaju osobe s ugroženom porodičnom situacijom (48,1% u 2012., 44,4% u 2011., 43,6% u 2010.) i korisnici u stanju različitih socijalno zaštitnih potreba (31,3% u 2012., 35,4% u 2011., 36,6% 2010.). U 2012. godini, broj maloljetnih korisnika socijalne zaštite ugroženih porodičnom situacijom porastao je za 15,6%, s tim da je nešto veći porast zabilježen među muškim korisnicima socijalne zaštite. Lica ugrožena porodičnom situacijom su djeca bez roditeljskog staranja⁵⁹, djeca roditelja koji zanemaruju ili zlostavljaju djecu, djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, djeca čiji roditelji nemaju dovoljno prihoda i odgojno zanemarena djeca. U izvještajnom periodu, najveći udio lica ugroženih porodičnom situacijom čine djeca roditelja koji nemaju dovoljno prihoda - 67%, zatim djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama - 14%. Od ukupnog broja djece čiji roditelji nemaju dovoljno prihoda najveći broj je u Zeničko-dobojskom kantonu 6.452 (27,6%).

Grafikon Maloljetni korisnici socijalne zaštite ugroženi porodičnom situacijom 2012.

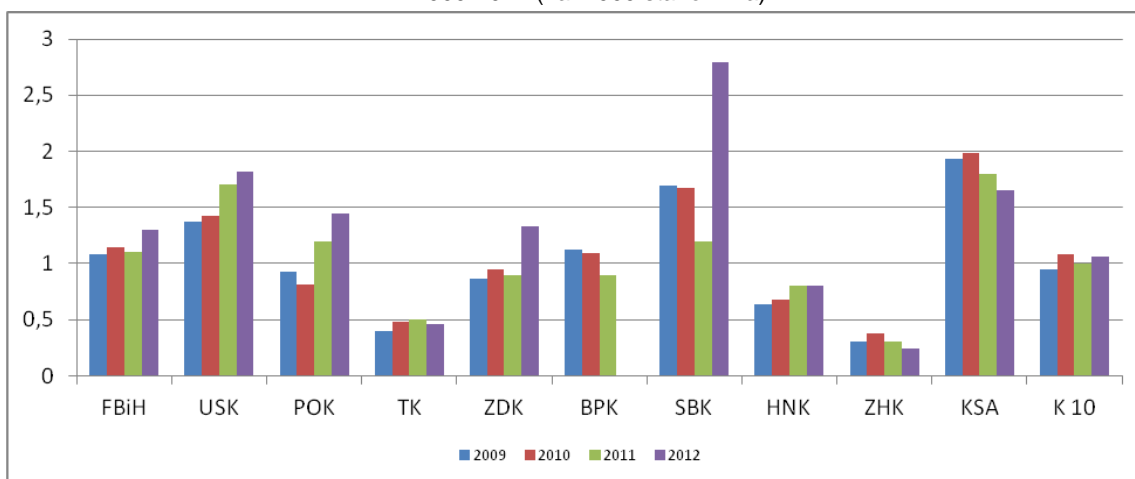

Izvor: FZS

⁵⁹ Prema Zakonu o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica s djecom u Federaciji BiH, djeca bez roditeljskog staranja su djeca bez oba roditelja, djeca nepoznatih roditelja, djeca napuštena od roditelja, djeca roditelja spriječenih da vrše roditeljsku dužnost i djeca roditelja lišenih roditeljskog prava.

Maloljetni korisnici socijalne zaštite koji su vaspitno zanemareni i zapašteni bilježe značajnu spolnu razliku. Udio muškaraca čini skoro 67,7% u ukupnom broju vaspitno zanemarene i zapaštene djece. Najveći broj vaspitno zanemarene i zapaštene djece prisutan je u Srednjobosanskom kantonu – 2,8 na 1000 stanovnika, Unsko-sanskom kantonu 1,8, Kantonu Sarajevo 1,7 i Posavskom kantonu 1,5. U 2012. godini, ukupan broj vaspitno zanemarene i zapaštene djece u FBiH iznosio je 3.062, što je za 19,2% više u odnosu na 2011. godinu. Na 1000 stanovnika je bilo 1,3 vaspitno zanemarene i zapaštene djece.

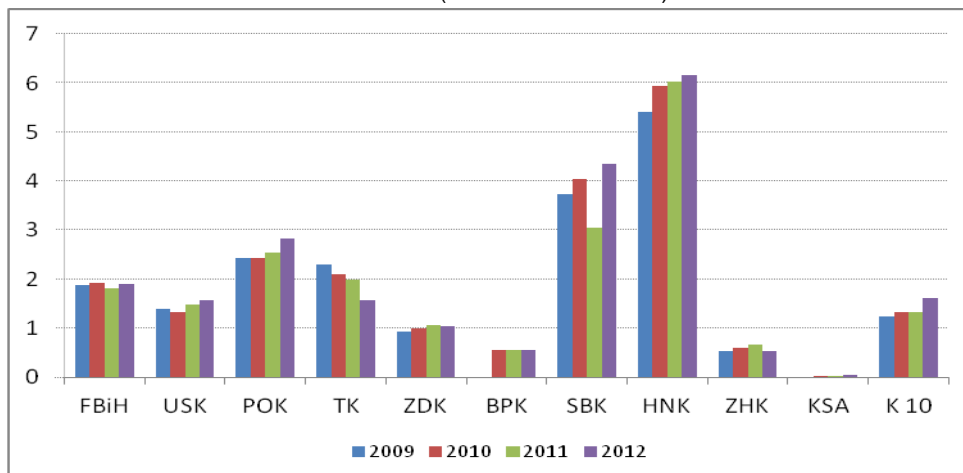
Grafikon Maloljetni korisnici socijalne zaštite koji su vaspitno zapašteni i zanemareni 2009-2012 (na 1.000 stanovnika)

Izvor: Proračun FZZPR prema podacima FZS

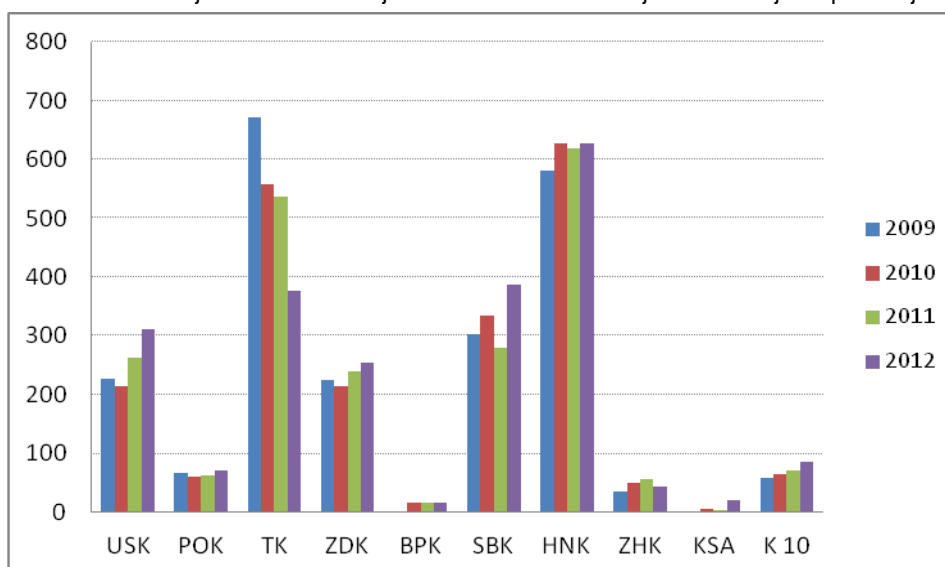
Broj maloljetnika društveno neprihvatljivog ponašanja raste. Broj maloljetnika društveno neprihvatljivog ponašanja čini 6,2% od ukupnog broja maloljetnih korisnika socijalne zaštite u 2012. godini. U odnosu na 2011. godinu zabilježen je rast broja maloljetnika društveno neprihvatljivog ponašanja za 4,8%. Na 1000 stanovnika u FBiH, bilo je 1,9 maloljetnika društveno neprihvatljivog ponašanja. Analizirajući stanje po kantonima, može se reći da se situacija u 2012. godini nije bitno promjenila u odnosu na prethodnu godinu. Blagi rast je zabilježen u većini kantona osim Tuzlanskog i Zapadnohercegovačkog kantona. Najveći broj maloljetnika društveno neprihvatljivog ponašanja i dalje je bio u Hercegovačko-neretvanskom kantonu 6,2 korisnika na 1000 stanovnika, zatim u Srednjobosanskom kantonu 4,4, Posavskom 2,8 korisnika na 1000 stanovnika.

Grafikon Maloljetni korisnici socijalne zaštite sa društveno negativnim ponašanjem 2009-2012 (na 1.000 stanovnika)

Izvor: Proračun FZZPR prema podacima FZS

Grafikon Maloljetni korisnici socijalne zaštite skloni vršenju krivičnih djela i prekršaja

Izvor: FZS

Osobe društveno neprihvatljivog ponašanja su osobe sklone skitnji, prosjačenju, prostituciji, vršenju krivičnih djela, alkoholičari i narkomani. U ovoj skupini maloljetnih korisnika socijalne zaštite, najviše je onih koji su skloni vršenju krivičnih djela (2.192), od čega se mnogo veći broj odnosi na muškarce (82,1%). Ovo je jedan od indikatora koji ukazuje na ugroženost porodica s djecom. U odnosu na prethodne godine, došlo je do blagog rasta ove kategorije korisnika. Najveći broj maloljetnih korisnika sklonih vršenju krivičnih djela evidentiran je u Hercegovačko-neretvanskom kantonu (628), i u odnosu na 2011. godinu porastao je za 1,5%. Posebno veliki rast ove kategorije maloljetnih korisnika zabilježen je u Srednjobosanskom kantonu, 38,2%. U Tuzlanskom kantonu koji je prednjačio po broju ovih korisnika u 2009. godini, i dalje se bilježi opadajući trend. U odnosu na 2011. godinu broj korisnika u Tuzlanskom kantonu u izvještajnoj godini manji je za 30%. Pored ova dva kantona veliki broj ovih korisnika zabilježen je i u Unsko-sanskom (310) i Zeničko-dobojskom kantonu (255).

U 2012. godini, u FBiH je bilo 3.184 maloljetnih korisnika socijalne zaštite s teškim stambenim prilikama.⁶⁰ U 93 kolektivna centra smješteno je 1.959 porodica,⁶¹ od čega su 1.384 porodice odnosno 3905 osoba sa statusom raseljenih. Najveći broj porodica sa statusom raseljenih osoba koje borave u kolektivnim centrima, evidentiran je u Tuzlanskom kantonu (1.093 porodice ili 78,97%). Osobe koje su smještene u kolektivnim centrima, uglavom su veoma lošeg materijalnog stanja jer se radi o korisnicima socijalne pomoći ili novčanih primanja po osnovu tjelesnog oštećenja i prava na novčanu naknadu za pomoć i njegu drugog lica, ili su nezaposleni iako su radno sposobni. Takođe, pored raseljenih osoba i izbjeglica, i veliki broj povratnika živi u neuslovnim stambenim jedinicama.

⁶⁰ Federalni zavod za statistiku

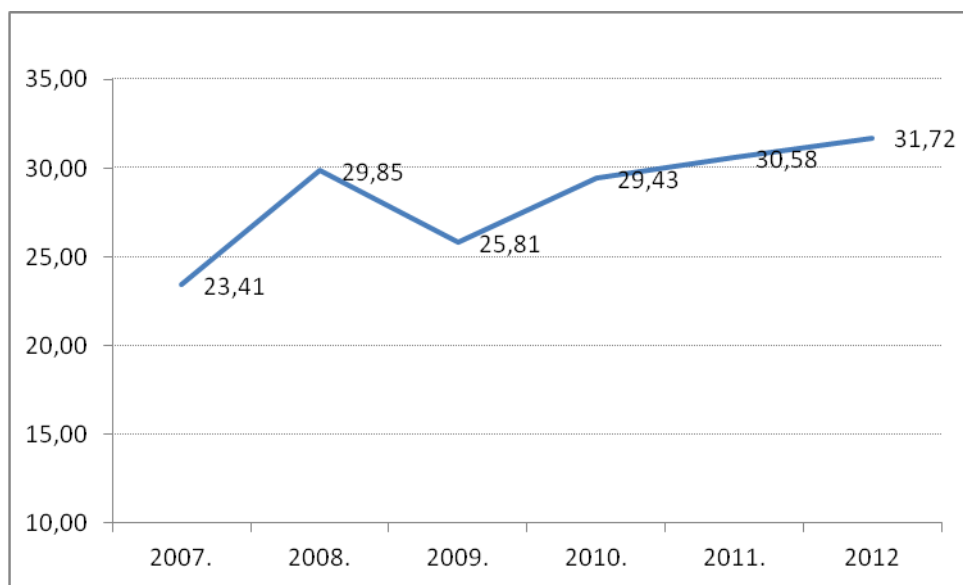
⁶¹ Informacija o stanju raseljenih osoba i povratnika u FBiH, iskazanim potrebama i mjerama – FMROI, novembar 2011.

Broj korisnika prava na dječji dodatak u FBiH raste. Od svih prava⁶² u skladu sa Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom, u 2012. godini najviše je bilo korisnika sa pravom na dječiji dodatak (74.178).

Finansiranje prava na dodatak za djecu po važećem Zakonu se vrši iz budžeta kantona i popraćeno je ozbiljnim poteškoćama. Pojedini kantoni nisu u mogućnosti da u svojim budžetima obezbjede potrebna sredstva.

U 2012 godini⁶³ dječiji dodatak se nije isplaćivao u pet kantona; jednokratna pomoć za opremu novorođenog djeteta u dva kantona (Unsko-Sanskom i Tuzlanskom kantonu). U ostalim isplata naknade varirala je od 86,60 do 400 KM. Pomoć majkama u prehrani djeteta do šest mjeseci nije se isplaćivala u šest kantona (Unsko-sanskom, Tuzlanskom, Srednjobosanskom, Hercegovačko-neretvanskom, Zapadno-hercegovačkom i Kantonu 10). U ostalim kantonima isplate nakanade varirale su od 48 do 150 KM. Naknada ženi majci u radnom odnosu nije se isplaćivala u Posavskom i Hercegovačko - neretvanskom kantonu. U ostalim isplata naknade varirala je od 50%-90% prosječne plaće žene-majke. Naknada ženi majci koja nije u radnom odnosu nije se isplaćivala u dva kantona, Tuzlanskom i Kantonu 10. U ostalim isplata naknade varirala je od 100 -236 KM.

Grafikon Broj korisnika dječijeg doplatka na 1000 stanovnika - FBiH 2007-2012

Izvor: Proračun FZZPR

⁶² Osnovna prava u smislu Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom su: dodatak na djecu, naknada umjesto plaće ženi - majci u radnom odnosu, za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta, novčana pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja žene - majke koja nije u radnom odnosu, jednokratna pomoć za opremu novorođenog djeteta, pomoć u prehrani djeteta do šest mjeseci i dodatna ishrana za majke - dojilje, posebni psihosocijalni tretman bračnih drugova, koji žele djecu i trudnica, smještaj djece uz osiguranu ishranu u ustanovama predškolskog odgoja, osiguranje jednog obroka u vrijeme nastave u školama osnovnog obrazovanja, školarine i stipendije đacima i studentima. Pravo na dječiji doplatok pripada porodici, čiji ukupni mjesečni prihod ostvaren po svim osnovama, izuzev primanja ostvarenih po osnovu socijalne zaštite i zaštite porodica sa djecom, po članu domaćinstva, ne prelazi iznos koji je utvrđen propisom kantona, kao najniži iznos prihoda dovoljnih za izdržavanje, a u skladu s odredbom člana 91. stav 1. Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, br. :36/99, 54/04, 39/06 i 14/09).

⁶³ Podaci Federalnog ministarstva rada i socijalne politike

Zaštita porodice sa djecom ima za cilj osiguranje porodice kroz materijalna i druga davanja radi pomaganja u podizanju, odgoju i zbrinjavanju djece, njihovom osposobljenju za samostalan život i rad.⁶⁴ Temeljna prava koja, u skladu sa zakonom, porodice sa djecom mogu ostvariti, stvaraju dobru osnovu za zaštitu porodice s djecom, ali nisu dovoljna za zaustavljanje negativnih trendova u padu nataliteta, pravilnom odgoju, odrastanju i obrazovanju djece.

U FBiH, socijalna zaštita, a samim tim i zaštita porodica sa djecom uređena je tako da su nadležnosti u ovoj oblasti podijeljene između FBiH i kantona, uz obavezu Federacije da kreira okvirnu politiku u oblasti zaštite porodice s djecom, dok se propisima kantona bliže uređuju uslovi, način, postupak, organi i finansiranje stečenih prava. Neujednačen razvoj i različita ekonomska moć kantona, različitost materijalnih naknada za potpunu zaštitu djece i nesmetano provođenje pravilnog odgoja i odrastanja, stvaraju diskriminaciju i dodatno povećavaju nepravdu prema licima u stanju socijalne potrebe. Zbog toga bi formiranjem Fonda za dječiju zaštitu na nivou FBiH, kao i donošenjem novih zakonskih rješenja, bila ujednačena visina naknada za prava u svim kantonima, čime bi se harmonizirala zaštita porodica sa djecom na nivou cijele FBiH.

Preporuke

- Unaprijediti monitoring različitih porodica s djecom (samohrani roditelji, porodice s djecom roditelja ovisnika, roditelji s posebnim potrebama);
- Definisati nezaposlene roditelje s djecom kao posebno ranjivu grupu za prednost u uključivanje u programe zapošljavanja;
- Donijeti izmjene Zakona o zaštiti porodica sa djecom kojim bi se obezbijedila ujednačenost ostvarivanja prava na cijeloj teritoriji FBiH;
- Formirati Fond za dječiju zaštitu na nivou FBiH

⁶⁴ Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom

Obrazovanje

Obrazovanje je forma učenja u kojem se znanje, vještine i navike grupe ljudi prenose sa jedne generacije na slijedeću kroz podučavanje, obučavanje, istraživanje ili jednostavno kroz autodidaktizam. Obrazovanje ima veoma važnu ulogu u izgrađivanju čovjeka, posebno mlade ličnosti i važnu ekonomsku ulogu u izgradnji humanog društva, odnosno ima važnu integrativnu funkciju i jedan je od ključnih preduslova za poboljšanje ekonomskog statusa pojedinca i društva u cjelini, za smanjenje siromaštva i poboljšanje socijalne uključenosti. Oblast obrazovanja je u 2012. godini zauzimala vrlo značajno mjesto u ukupnom društveno-ekonomskom i političkom razvoju Federacije BiH. Razvoj ove oblasti je, počev od ulaganja u njeno unapređenje, do usklađivanja sa evropskim standardima, tekao u skladu sa dokumentom "Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementacije 2008-2015."

Prema Izvještaju o napretku Europske komisije (2012.), u BiH je zabilježen mali napredak u oblasti obrazovanja. U Federaciji BiH je ostvaren blagi napredak u usklađivanju kantonalnih zakona o stručnom obrazovanju i visokom obrazovanju sa okvirnim zakonima⁶⁵.

Planirane aktivnosti u oblasti obrazovanja u 2012. godini su rađene sa ciljem implementacije slijedećih strateških pravaca utvrđenih u Strategiji razvoja BiH 2011.-2014.:

- Unapređenje i dalji razvoj predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja,
- Harmonizacija udžbeničke politike u Federaciji BiH,
- Poboljšanje studentskog standarda i implementacija Bolonjskog procesa,
- Podrška razvoju naučno-istraživačke i istraživačko-razvojne djelatnosti u FBiH,

U 2012. godini formirana je Koordinacija ministara obrazovanja i nauke u Federaciji BiH. Šest kantonalnih i federalni ministar obrazovanja i nauke potpisali su Protokol o saradnji. Uspostavljan je transparentniji, efikasniji i kvalitetniji sistem udžbeničke politike u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Koordinacija je izvršila slijedeće aktivnosti u 2012. godini:

- Donijela odluku da za jedan predmet bude jedan udžbenik,
- Donijela odluku o besplatnoj nabavci udžbenika učenicima prvih razreda osnovne škole
- Formirala Radnu grupu za uvođenje eksterne mature u osnovne i srednje škole,
- Formirala Radnu grupu za izradu jedinstvenih pedagoških standarda i normativa u oblasti osnovnog i srednjeg obrazovanja koju pored predstavnika ministarstava obrazovanja, čine i predstavnici Sindikata srednjeg i visokog obrazovanja, odgoja, nauke i kulture BiH i Samostalnog sindikata osnovnog obrazovanja i odgoja BiH,
- Usvojila, uz podršku Sindikata Dokument „Preporuke za eliminisanje segregirajućih i podijeljenih struktura u odgojno-obrazovnim ustanovama u FBiH“.

Razvoj tercijarnog obrazovanja⁶⁶ predstavlja bitnu ulogu u društvu, stvara novo znanje, prenosi znanje studentima i podstiče inovacije. Jačanje visokog obrazovanja, ili tačnije primjenjivanjem usvojenih znanja i vještina, predstavlja veliku korist za državu i privlači

⁶⁵U četiri od deset kantona usvojeni su zakoni o stručnom obrazovanju, a u devet kantona su usvojeni zakoni o visokom obrazovanju. Izvor: EC (2012), Radni dokument osoblja komisije izvještaj o napretku Bosne i Hercegovine u 2012.

⁶⁶ Obrazovanje koje obuhvata viši i visokoškolski stručni studij, te univerzitetski studij.

domaće i strane direktne investicije, što rezultira održivim i uravnoteženim ekonomskim razvojem.

Prema Anketi o radnoj snazi (2012.), udio tercijsno obrazovanih u BiH i FBiH, u 2012. godini u radno sposobnom stanovništvu je ostao nepromijenjen u odnosu na 2011. godinu. U BiH ovaj udio iznosi 8,8%, a u FBiH 9% što je daleko niže nego u zemljama EU-27 i EU-4. U FBiH, u ukupnom broju zaposlenih u 2012. godini, tercijsno obrazovani učestvuju sa 18,6%.

Poređenja radi, u RS prema Anketi o radnoj snazi (2012.) udio tercijsno obrazovanih u ukupnoj strukturi radne snage po završenoj školskoj spremi u 2012. godini je nepromijenjen od 2010. godine i iznosi 12,7%. Što se tiče udjela tercijsno obrazovanih u u ukupnom broju zaposlenih, ovaj procenat je iznosio 13,4% (prošle godine 13,6%).

U 2012. godini, u FBiH udio žena sa tercijsnim obrazovanjem u ukupnoj radnoj snazi iznosi 20,9%, a muškaraca 12,6%. Jaz između muškaraca i žena se povećava, a razlog je veći udio upisanih žena na visokoškolske ustanove.

EU 27 bilježi rast udjela tercijsno obrazovanih u ukupnom stanovništvu, 2011. godine udio je iznosio 26,8%, a 2012. godine 27,7%. Udio tercijsno obrazovanih u ukupnom broju zaposlenih u EU-27 2012. godine iznosio je 30,3%. Ovakav porast je najvećim dijelom zbog povećanja broja studenata, uvođenja Bolonjskog sistema studiranja, te skraćivanja prosječnog broja godina studiranja.

Tabela 1: Stanovništvo 25-64 starosne dobi tercijsnim obrazovanjem (%)

	2010	2011	2012
EU-27	25,9	26,8	27,7
Bugarska	23,2	23,6	24,0
Rumunija	13,8	14,9	15,4
Mađarska	20,1	21,1	22,0
Slovačka	17,3	18,8	19,0

Izvor: Eurostat

Tabela 2 : Zaposleni sa tercijsnim obrazovanjem sa u ukupno zaposlenim (%)

	2009	2010	2011
EU-27	12,7	13,5	13,8
BiH	14,3	15,4	17,4
Bugarska	9,2	7,7	8,9
Rumunija	12,4	14,1	15,5
Mađarska	11,9	11,7	13,2
Slovačka	9,1	9,5	8,7

Izvor: Eurostat, za BiH ARS (2012 i 2011)

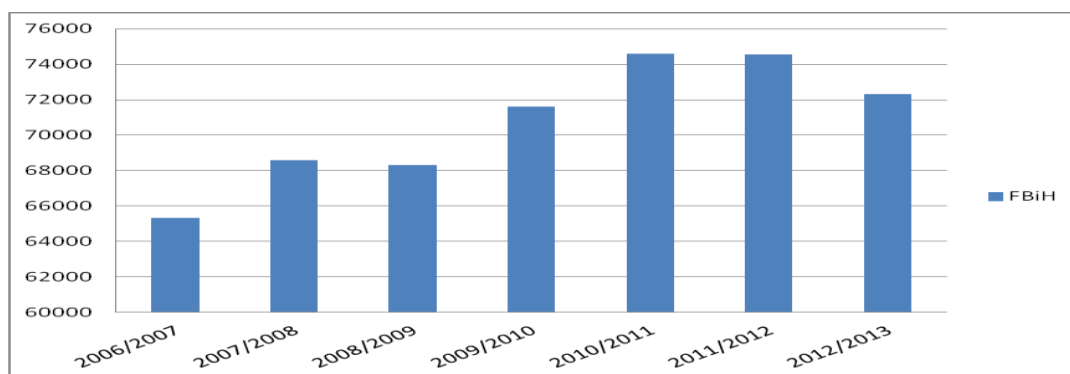
U Makedoniji, 2012. godine udio tercijsno obrazovanih u radno sposobnom stanovništvu je iznosio 15,3%, u radnoj snazi 21,4%, u ukupnom broju zaposlenih 24,2% i ukupnom broju nezaposlenih 15,5%. U Hrvatskoj je, u stanovništvu starosne dobi 25-64 udio tercijsno obrazovanih u 2012. godini iznosio 18,6%. Prosječno tokom 2012. godine, u Hrvatskoj, u ukupnom broju zaposlenih udio tercijsno obrazovanih je iznosio 22,4%, nezaposlenih 12,7%, a neaktivnih 9,1%. U Crnoj Gori udio stanovništva sa višim i visokim stručnim obrazovanjem u ukupnom stanovništvu iznosi 16,2%, a u Srbiji udio stanovništva sa visokim nivoom obrazovanja učestvuje sa 15,4%.

Opšti strateški cilj visokog obrazovanja FBiH je integrisanje sistema domaćeg visokog obrazovanja u međunarodne pravce razvoja, posebno u oblasti implementacije Bolonjskog procesa u zemljama članicama Evropske unije kojoj, kao krajnjem cilju društvenih reformi, teži cjelokupna zajednica, uključivanje u evropski prostor visokog obrazovanja (EHEA – European Higher Education Area), kao ravnopravni partner i dio cjelokupnog sistema, te obezbjeđivanje jednakih socijalnih mogućnosti za sve kategorije studenata u Federaciji BiH i povećanje stepena javne odgovornosti visokog obrazovanja prema široj javnosti.

U izvještajnom periodu, u oblasti visokog obrazovanja aktivnosti su bile usmjerene na realizaciju javnog poziva za poboljšanje studentskog standarda, poboljšanje implementacije Bolonjskog procesa, te izradu strateških pravaca razvoja visokog obrazovanja u FBiH. Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je usvojila prijedlog Strategije razvoja naučnoistraživačkog i naučnorazvojnog rada u FBiH za period 2012-2022. godine kojim se utvrđuju osnovne smjernice za daljnji razvoj i ulaganje u naučno-istraživačke i istraživačko-razvojne djelatnosti. Prema ovoj Strategiji, zakoni kantona moraju biti usklađeni, u ključnim evropskim i bolonjskim odrednicama kao što su autonomija visokoškolskih ustanova, bolonjski ciklusi, osiguranje kvaliteta i akreditacija, izbori i referentnost nastavnika, finansiranje, transparentnost, i usaglašeni kako na nivou Federacije BiH, tako i na nivou BiH. Harmonizacija zakonskih rješenja nije u cilju sprečavanja različitosti, kreativnosti, njegovanja posebnosti i brendiranja, nego upravo u razvoju povjerenja javnosti i tržišta rada prema kadrovima koji se školuju na visokoškolskim ustanovama.

Nadležnost visokog obrazovanja je na nivou kantona. U Federaciji BiH postoji šest javnih univerziteta, smještenih u 5 kantona, a HNK-a ima dva univerziteta. Iako studenti mogu biti iz bilo kojeg kantona, kanton u kojem studiraju finansira najveći dio troškova visokog obrazovanja. Zapravo, kanton iz kojeg student dolazi dostavlja kantonu u kojem studira vrlo mali iznos sredstava, obično za subvencioniranje troškova smještaja. To znači da kantoni koji imaju univerzitete, subvencioniraju ostale kantone za školovanje studenata. U školskoj 2012/2013 godini, poput 2011/2012 godine najviše studenata je upisano u Sarajevskom kantonu, potom u HNK i TK. U FBiH postoje i privatne visokoškolske ustanove koje u svom sastavu nemaju više od jednog fakulteta, tako da se tretiraju kao jedna organizaciona jedinica. U Srednjobosanskom kantonu, u Travniku 2012/2013 školske godine evidentirano je 16 privatnih visokoškolskih ustanova. Od ukupno upisanih studenata u školskoj 2012/2013, u javne visokoškolske ustanove upisano je 88%, u privatne 11%, a u vjerske visokoškolske ustanove 1% studenata.

Broj studenata u FBiH po školskim godinama

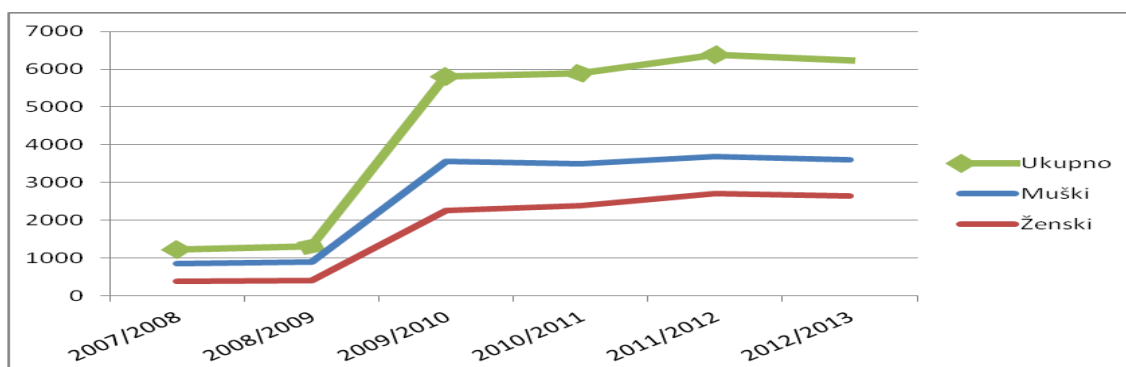
Izvor: Federalni zavod za statistiku

Broj studenata koji se upisuju na visokoškolske ustanove iz godine u godinu je rastao sve do 2012/2013. Tako je na visokoškolskim ustanovama školske 2005/2006. godine bilo 62.546 upisanih studenata, tri godine kasnije 68.317, a 2011/2012. godine 74.565 studenata. U 2012/2013 godini na visokoškolske ustanove upisano je ukupno 72.332 studenta, što je za 2,67% manje u odnosu na prošlu godinu. Prema „Bolonjskom procesu“ upisano je 95,71% od ukupnog broja studenata.

U Federaciji BiH, 2012. godine je evidentiran 31 student na 1.000 stanovnika, odnosno, jedan student manje nego prošle godine i četiri studenta više nego 2005. godine. Najveći broj studenata na 1000 stanovnika je zabilježen u Sarajevskom kantonu (77 studenata na 1.000 stanovnika), u Hercegovačko-neretvanskom kantonu (62), a najmanji broj studenata (10) zabilježen je u Zeničko-dobojskom kantonu.

Uporedo s porastom broja studenata, rastao je i broj nastavnika i saradnika na visokoškolskim ustanovama Federacije BiH. U 2012/2013 školskoj godini bilo je 6.239 nastavnika, što je više nego 2005/2006 školske godine, ali u odnosu na 2011/2012 godinu broj nastavnika je u padu i manji je za 2,26%. Broj nastavnika se postepeno povećavao do 2009/2010. godine, kada je naglo porastao, pa je te godine bilo 5.822 nastavnika i saradnika. Ovakav porast se objašnjava činjenicom da od 2009. godine jedan nastavnik može predavati na više visokoškolskih ustanova, te tako iskazani brojevi ne odražavaju i fizički broj osoba koji su angažovani i nastavnom procesu. Zbog toga statistika prikazuje i podatke o nastavnicima i saradnicima u nastavi u ekvivalentu pune zaposlenosti (FTE). U školskoj 2012/2013 godini na visokoškolskim ustanovama zaposleno je ukupno 6239 nastavnika i suradnika. Izraženo ekvivalentom pune zaposlenosti, u 2012/2013, ukupan broj nastavnika i suradnika je u visokoškolskim ustanovama iznosio 1267,97.⁶⁷

Broj nastavnika i saradnika na visokoškolskim ustanovama

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Posljednih godina u FBiH se nije smanjio broj godina studiranja. Prosjek studiranja u Federaciji BiH je viši nego prosjek EU i iznosi sedam godina.

Broj završenih doktora i magistara, prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, raste u periodu 2005/2006 - 2011/2012.godine, a posebno je zabilježen porast broja žena doktora nauka. Tako je 2005/2006. školske godine u Federaciji BiH 270 magistranata završilo magistrat (179 muškaraca i 91 žena). 2012/2013 godine je ukupno 753 magistranata završilo magistrat (356 žena) što je u odnosu na 2011/2012. godinu više za 107 magistranata. 2005/2006 godine 79 doktoranata je završilo doktorat (54 muškarca i 25 žena), a 2012/2013

⁶⁷ Izvor: Federalni zavod za statistiku, Saopćenje br. 12.4

evidentirano je 140 (67 žene) novih doktora nauka. Ovakav porast broja akademskog kadra, istovremeno ne prati porast razvoja novih poslovnih ideja u Federaciji BiH, odnosno ne prati adekvatan napredak društva u cjelini. Razvoj visokog obrazovanja je od velikog značaja za sveukupni razvoj obrazovnih sistema.

Uključenost djece u predškolsko obrazovanje se poboljšava. 2012/2013. školske godine, u odnosu na godinu dana ranije, broj predškolskih ustanova u Federaciji BiH se povećao za šest ustanova, iako je konstantno u porastu broj djece koji koriste predškolske ustanove i potrebe su znatno veće. Prema pokazateljima Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke, broj predškolske djece u dječijim vrtićima na 1000 stanovnika u Federaciji BiH se nije značajnije mijenjao već godinama, i iznosi četvoro djece na 1000 stanovnika. Kako, međutim, predškolski odgoj i obrazovanje nisu besplatni, to vrlo teško pogađa ekonomski ugrožene porodice, posebno ranjive grupe, kao što su Romi, raseljena lica i druge marginalizirane grupe.

Obuhvat djece osnovnim obrazovanjem je na nivou ranijih godina i nije zabilježen značajniji napredak. U ruralnim sredinama, obuhvat učenika osnovnim obrazovanjem je ispod 100%.

U okviru projekta „Jačanje kapaciteta Odjela za zaštitu prava djeteta“ koji sprovodi Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine, ombudsmeni su radili aktivnosti na praćenju rada školskih odbora i Vijeća roditelja, mehanizama koji mogu i trebaju uticati na rad, organizaciju i zacrtane ciljeve škole, kao i rada Vijeća učenika kao tijela koje se direktno bazira na mišljenju djece. S tim u vezi, izvršena je analiza primjene principa participacije djece i odraslih u praksi o čemu je sačinjen specijalni izvještaj.

Ombudsmeni BiH su, nadležnim entitetskim organima, (Ministarstvu prosvjete i kulture Republike Srpske i Federalnom Ministarstvo obrazovanja i nauke), a preko njih osnivačima škola i školama, preporučili da što hitnije izaberu puni sastav školskih odbora i provjere mandat postojećih, da se u svim školama gdje je uspostavljen vršilac dužnosti direktora izaberu direktori škola, organizuju sistematski pregledi svih uposlenika u školi koji nužno predviđa i sveobuhvatnu ocjenu psihofizičke sposobnosti nastavnika, uspostavi registar u kojem će se, bez diskriminacije, evidentirati povrede prava djece i način njihovog rješavanja, a koji će se kao zvaničan podatak evidentirati u godišnjem izvještaju o radu škole, informišu djecu i nastavno osoblje o ulozi Vijeća učenika i Vijeća roditelja u procesu odlučivanja djece u interesu djece u školi, edukuju djeca, roditelji i nastavno osoblje o osnovnim principima Konvencije o pravima djeteta, pruži prilika djeci da sama kreiraju program i plan rada Vijeća učenika, a ne da ovaj posao za njih radi nastavno osoblje.

Prema izvršenim aktivnostima u 2012. godini, napravljeni su izvjesni pomaci u ispunjenju preporuke ombudsmena. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke će kontinuirano insistirati kod nadležnih kantonalnih ministarstva kako bi se preporuke ombudsmena provele u što je moguće većoj mjeri.

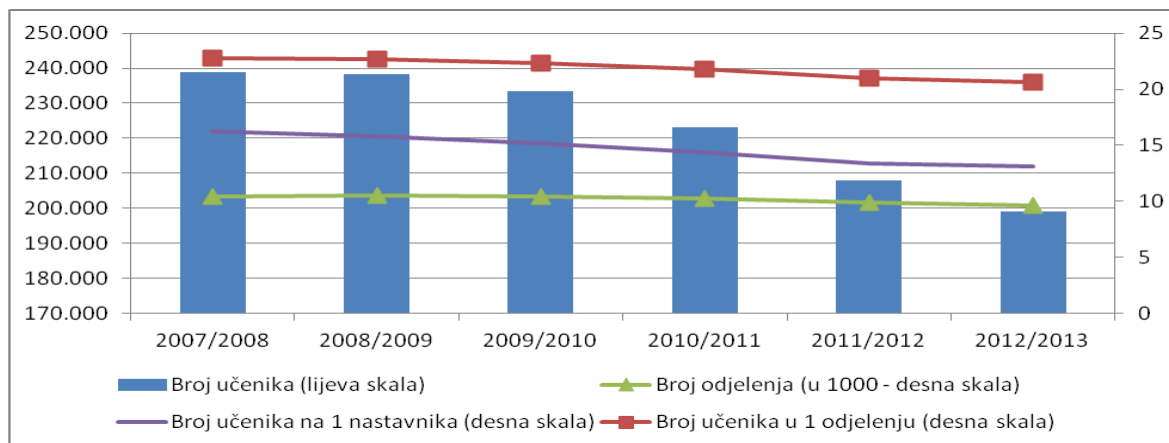
U FBiH, ukupan broj upisanih učenika osnovnog obrazovanja u 2012/2013 godini iznosi 199.124, što je manje za 8.797 u odnosu na prethodnu godinu i manje za 39.763 učenika u odnosu na 2007/2008 godinu.

Broj učenika i nastavnika u osnovnim školama FBiH po kantonima (u 2007/2008 i 2012/2013)

	2007/2008					2012/2013				
	Br. učenika	Br. nastavn.	Br. učenika na 1 nastavnika	Br. odjeljenja	Broj učenika u 1 odjeljenju	Br. učenika	Br. nastavnika	Br. učenika na 1 nastavnika	Br. odjeljenj	Br. učenika u 1 odjeljenju
FBiH	238.887	14.733	16,2	10.469	22,8	199.124	15.253	13,1	9.648	20,6
USK	31.024	1.735	17,9	1.307	23,7	25.683	1.797	14,3	1.252	20,5
POK	4.039	265	15,2	213	19,0	3.178	266	11,9	178	17,8
TK	50.626	3.088	16,4	2.187	23,1	39.803	2.903	13,7	1.816	21,9
ZDK	42.936	2.497	17,2	1.813	23,7	35.389	2.692	13,1	1.690	20,9
BPK	2.835	184	15,4	144	19,7	2.062	187	11,0	123	16,7
SBK	28.604	1.662	17,2	1.177	24,3	24.521	1.973	12,4	1.137	21,6
HNK	22.628	1.598	14,2	1.102	20,5	18.918	1.724	10,9	992	19,1
ZHK	9.628	695	13,9	482	20,0	9.140	711	12,9	519	17,6
SAK	39.972	2.515	15,9	1.683	23,8	34.711	2.466	14,1	1.580	21,9
K-10	6.595	494	13,4	361	18,3	5.719	534	10,7	361	15,8

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH

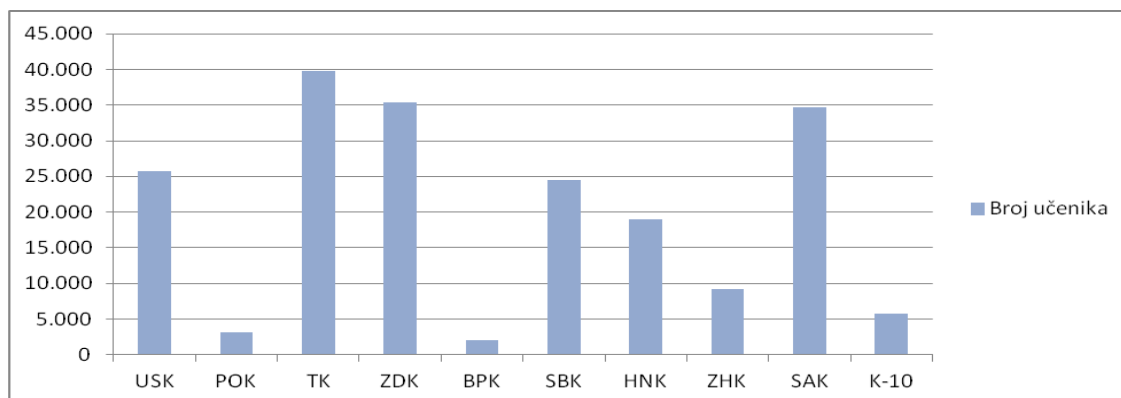
Pokazatelji osnovnog obrazovanja FBiH (2007/2008-2012/2013)

Izvor: FZZPR, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2012. godini

U posljednjih 5 godina broj učenika na jednog nastavnika u osnovnom obrazovanju ima tendenciju smanjenja (2007/2008 – 16,2, 2012/2013 – 13,05), kao i prosječan broj učenika u odjeljenju (2007/2008 – 22,8, 2012/2013 - 20,63). U izvještajnom periodu najmanji broj učenika na 1 nastavnika evidentiran je u K10 (10,7) i HNK (10,9) dok je najveći broj učenika na 1 nastavnika zabilježen u SAK (14,1) i USK (14,3). Broj nastavnika nakon rastućeg trenda od 2007/2008 (14.733) i vrhunca 2011/2012 (15.567) je opao u 2012/2013 na 15.253.

Broj učenika u osnovnim školama po kantonima u FBiH 2012/2013

Izvor: FZZPR, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2012. godini

U školskoj 2012/2013. godini je nastavljen proces podjele besplatnih udžbenika i nastavnih sredstava u osnovnim školama učenicima čiji su roditelji lošijeg materijalnog stanja, odnosno ranjivim grupama stanovnika Federacije BiH.

Unapređenje srednjeg obrazovanja je jedan od strateških ciljeva u oblasti obrazovanja, a prioritete aktivnosti ogledale su se u davanju podrške odgojno - obrazovnim ustanovama u reformi obrazovnog sistema u Federaciji Bosne i Hercegovine i poboljšanju kvalitete obrazovanju. U izvještajnom periodu radilo se na provedbi Operativnog plana aktivnosti na realizaciji mjera i preporuka sadržanih u Analizi stanja u oblasti srednjeg obrazovanja s prijedlogom mjera za usklađivanje obrazovanja s potrebama privrede. U julu 2011. godine, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine je dala saglasnost na navedeni Operativni plan. Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je, kao nositelj aktivnosti, dužno podnijeti godišnji izvještaj Vladi Federacije Bosne i Hercegovine o postignutom napretku u izvršavanju ciljeva i mjera iz Operativnog plana.

Kao mjeru iz Operativnog plana, Kanton Sarajevo, Bosansko-podrinjski kanton i Unsko-sanski kanton su implementirali uvođenje obaveznog srednjoškolskog obrazovanja. U Zeničko-dobojskom kantonu, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport je izradilo Izvještaj o realizaciji ciljeva u oblasti obrazovanja za 2012. godinu i Akcioni plan implementacije strateških ciljeva u oblasti obrazovanja za 2013. godinu, u okviru kojih je razmatrana i mogućnost uvođenja obaveznog srednjoškolskog obrazovanja. Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport Bosansko-podrinjskog kantona donijelo je Program profesionalne orijentacije, koji se primjenjuje u osnovnim i srednjim školama od školske 2012/13. godine.⁶⁸

Kreiranje i provedba upisne politike u srednjim školama i njeno usaglašavanje sa zahtjevima tržišta rada u Bosansko-podrinjskom kantonu ostvaruje se u okviru djelovanja tripartitnog savjetodavnog vijeća čiji sastav sačinjavaju predstavnici sljedećih institucija: Ministarstva za obrazovanje, nauku, kulturu i sport BPK, privrednih subjekata, kantonalne službe za zapošljavanje, privredne komore i obrazovnih institucija.

⁶⁸ FMON, Izvještaj za 2012. godinu o postignutom napretku u izvršavanju ciljeva i mjera iz Operativnog plana aktivnosti na provođenju mjera i preporuka sadržanih u Analizi stanja u oblasti srednjeg obrazovanja sa prijedlogom mjera za usklađivanje obrazovanja sa potrebama privrede

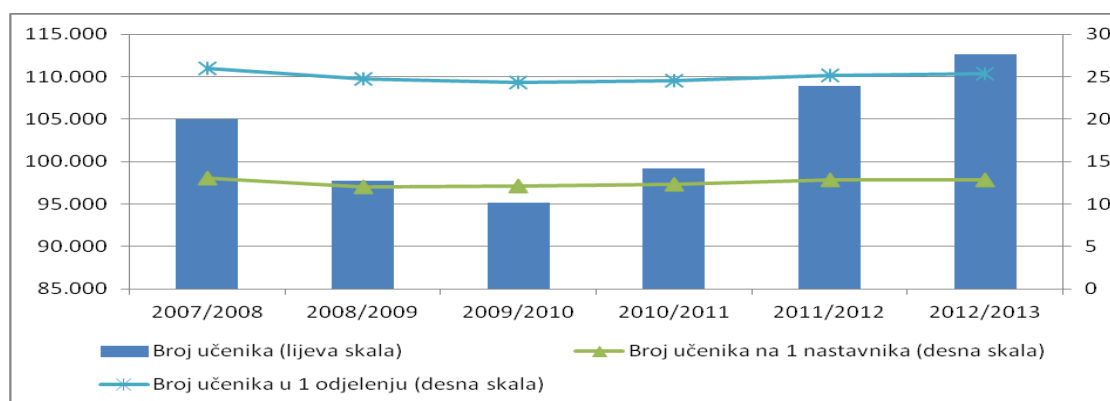
Pokazatelji srednjeg obrazovanja u FBiH (2007/2008 – 2012/2013)

	2007/2008	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013
Broj učenika	104.980	97.728	95.134	99.228	108.957	112.674
Broj nastavnika	8.076	8.152	7.807	8.091	8.527	8759
Broj učenika na 1 nastavnika	13	12	12,1	12,3	12,8	12,8
Broj odjelenja	4	4	3.911	4.053	4.324	4424
Broj učenika u 1 odjelenju	26	24,7	24,3	24,5	25,2	25,4

Izvor: FZZPR, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH

Obuhvat učenika srednjim obrazovanjem u Federaciji BiH posljednjih godina je u porastu. U srednjem obrazovanju u 2012. godini značajno su osavremenjeni nastavni planovi i programi, a napravljeni su vrijedni iskoraci u izradi zajedničkih osnova za školske grupe predmeta istorije i jezika, i uopšte, podizanju standarda obrazovanja.

Pokazatelji srednjeg obrazovanja u FBiH (2007/2008-2012/2013)

Izvor: FZZPR, Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH

Broj učenika u tehničkim i stručnim školama nije zadovoljavajući. Iako tržište rada zahtijeva specifična stručna zanimanja, ona ne bilježe značajniji rast i to bi u narednom periodu trebalo promijeniti. U posljednje 4 godine, broj učenika srednjih škola ima trend rasta (2009/2010 – 95.134, 2010/2011 – 99.228, 2011/2012 – 108.957, 2012/2013 -112.674). U 2012/2013, u FBiH je zabilježeno prosječno 12,8 učenika na 1 nastavnika i prosječno 25,4 učenika u jednom odjeljenju srednjih škola. Najveći broj učenika na 1 nastavnika imaju USK i SBK (oba 14,4), a najmanji broj ZDK i HNK (oba 11,6), te K-10 (12,0). Najveći prosječan broj učenika u jednom odjeljenju zabilježen je u TK (27,2), te SBK (26,3) i USK (25,4).

Preporuke

- Unaprijediti sistem praćenja obuhvata ranjivih grupa učenika i kontinuirano raditi na obezbjeđenju stopostotnog obuhvata osnovnim i srednjim obrazovanjem u svim kantonima,
- Uspostaviti sistem redovnog praćenja ranog napuštanja školovanja i intenzivno raditi na njegovom smanjenju u Federaciji BiH i kantonima,
- Osigurati preduslove za uvođenje besplatnog predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja za ranjive grupe u FBiH i kantonima,
- Uskladiti obrazovne profile u srednjim školama sa potrebama regionalnih tržišta rada, neposrednijom vezom obrazovnog sistema sa zavodima za zapošljavanje, privrednim komorama i udruženjima poslodavaca,
- Obezbijediti podršku sistemskom povećanju broja upisa u visokom obrazovanju, naročito osoba iz ranjivih grupa stanovništva,
- Uspostaviti sistem praćenja cjeloživotnog učenja i obrazovanja i obuke odraslih na nivou FBiH i kantona,
- U cilju efikasnijeg finansiranja, razmotriti finansiranje obrazovanja na osnovu broja učenika, a ne na osnovu potreba,
- Sa ciljem unapređenja efikasnosti utroška sredstava i boljih pokazatelja kvaliteta obrazovanja, uspostaviti informacioni sistem za upravljanje obrazovanjem,
- Uskladiti zakone o visokom obrazovanju kako na nivou kantona u FBiH, tako i na nivou BiH sa ciljem približavanja međunarodnim standardima i normama.

Zdravstvena zaštita

Glavne determinante zdravlja ovise o uslovima življenja, faktorima okoliša, stilovima života i biološkim faktorima, kao što su starost, spol i nasljeđivanje. Tako npr. politika u oblasti stanovanja, poljoprivrede, edukacije, uvjeta rada, zapošljavanja, vode i sanitacije, transporta, fiskalnih propisa i socijalne skrbi, često ima veći utjecaj na zdravlje stanovništva nego zdravstveni sektor.

Iako u složenim uslovima i s dosta poteškoća, postavljeni ciljevi u zdravstvenom sektoru krajem 2011. godine u okviru projekta Public Health Reform II (Reforma javnog zdravstva), uglavnom se s uspjehom realizuju, zahvaljujući, prije svega, saradnji sa međunarodnim institucijama i stručnjacima iz raznih oblasti. Zacrtni ciljevi ovog projekta u skladu su sa vizijom Svjetske zdravstvene organizacije.

EU je započela dvogodišnji novi projekat u decembru 2011. godine koji će podržati reformu zdravstvene zaštite u BiH kroz harmonizaciju relevantne regulative javnog zdravstva sa direktivama i regulativom EU. Planirane aktivnosti u okviru ovog projekta se rade u okviru slijedećih komponenti:

- Institucionalna izgradnja kapaciteta sistema javnog zdravstva u BiH na svim nivoima kako bi se povećala spremnost za odgovore na prijetnje zdravlju (pandemija, bio terorizam, prirodne katastrofe itd.),
- Poboljšanje procjene zdravlja stanovnika i sistema izvještavanja o zaraznim bolestima,
- Poboljšanje nacionalnog finansijskog sistema kroz kvalitetnije i transparentije izvještavanje o nacionalnim zdravstvenim računima.

Ciljevi u oblasti zdravstva na čijoj se realizaciji radilo u 2012. godini su: održiv sistem zdravstva, efikasnost i racionalizacija, zadovoljstvo građana i zdravstvenih radnika, kao i pluralizam vlasništva.

Sa ciljem unapređenja zdravstvenog stanja stanovništva u Federaciji BiH, aktivnosti institucija u oblasti zdravstva su bile usmjerene na implementaciju razvojnih strategija, unapređenje i racionalniju organizaciju ukupnog zdravstvenog sistema kroz realizaciju usvojenih sistemskih federalnih zakona iz oblasti zdravstva, kao i operativnih planova donijetih na osnovu Strateškog plana razvoja zdravstva za period 2008-2018. godine.

U 2012. godini fokus je bio na unapređenju porodične medicine, Fonda solidarnosti FBiH, zdravstveno-informacionog sistema Federacije BiH, donošenje provedbenih propisa na osnovu zakona iz oblasti zdravstva, sa ciljem njihove dosljedne implementacije, zatim na koordiniranju usaglašavanja listi esencijalnih lijekova kantona, kao i privremenih cijena lijekova radi osiguranja stanovništvu dostupnih kvalitetnih, sigurnih i provjerenih lijekova.

U 2012. godini, Vlada FBiH je prihvatila Prijedlog politike i strategije za zaštitu i unaprjeđenje mentalnog zdravlja u Federaciji BiH za period 2012.-2020. godina. Strategijom su utvrđeni pravci djelovanja koji će osigurati uspostavljanje sistema za promociju mentalnog zdravlja, prevenciju mentalnih poremećaja, rano otkrivanje i djelovanje, psihosocijalnu rehabilitaciju i oporavak, te redukciju stigme i diskriminacije.

Prema Izvještaju o napretku Europske komisije (2012), u BiH je postignut napredak u oblasti politike javnog zdravstva koji se ogleda u slijedećem:

- unaprijeđen je kapacitet za planiranje i odlučivanje,
- uspostavljen je jedinstveni sistem za izvještavanje o javnom zdravstvu,
- uveden je sistem za prikupljanje podataka o zdravlju na nivou entiteta i na nivou države,
- postignut je dogovor o mehanizmu izvještavanja o zaraznim bolestima.

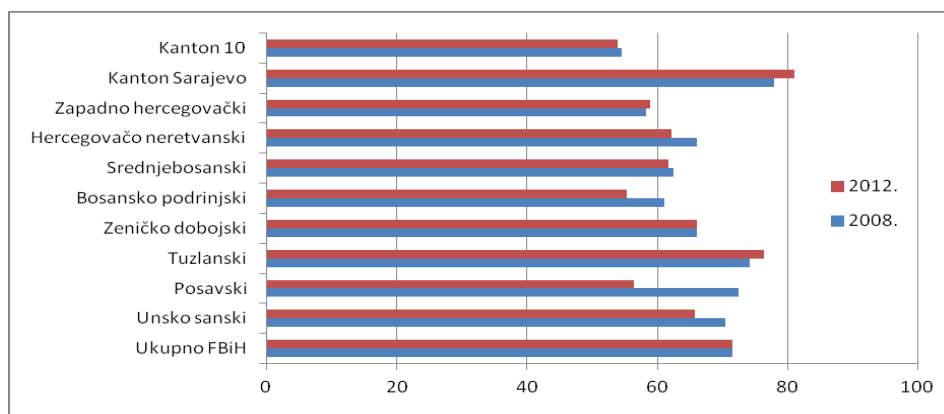
U 2012. godini nastavljena je podrška implementaciji reformskih opredjeljenja. Usvojeni su, za zdravstvo značajni zakoni i strateški dokumenti (Zakon o stomatološkoj djelatnosti, Zakon o evidencijama u oblasti zdravstva, Zakon o liječništvu, Zakon o sestринstvu i primalјstvu, Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti osoba sa duševnim smetnjama, Strategija za prevenciju, tretman i kontrolu malignih neoplazmi, Politika i strategija mentalnog zdravlja, Strategija ranog rasta i razvoja djece). Međutim, implementacija strateških ciljeva odvija se djelimično, i to samo u segmentu dalјeg razvoja obiteljske medicine (OM) kroz Projekat jačanja zdravstvenog sektora-HSEP.

Prema podacima iz dokumenta Obračun sredstava u zdravstvu za 2012. godinu Federalnog zavoda za zdravstveno osiguranje, u zdravstvenom sektoru Federacije BiH je evidentirano ukupno 30.403 zaposlenih, što je za 3,5% više u odnosu na prethodnu godinu. Od ukupnog broja zaposlenih u zdravstvenom sektoru Federacije BiH, u zdravstvenim ustanovama (javnim i privatnim) je evidentirano 29.647 zaposlenika (97,5%), od čega u javnim zdravstvenim ustanovama 26.689, a u privatnom sektoru 2.958 radnika. U zavodima zdravstvenog osiguranja (federalnom i kantonalnim) radi 756 zaposlenika ili 2,5% od ukupnog broja zaposlenih. Od ukupnog broja zaposlenih u zdravstvenim ustanovama, na radnike zdravstvene struke se odnosi 21.876 radnika ili 73,8%, a na administrativne, tehničke i ostale nemedicinske radnike 7.771 ili 26,2%. U zavodima zdravstvenog osiguranja ukupan broj zaposlenih je povećan u odnosu na 2011. godinu za 5,7%.

Prema podacima Zavoda za javno zdravstvo FBiH, na 100.000 stanovnika u 2012. godini u Federaciji BiH je evidentirano 193 doktora medicine, 25 doktora stomatologije, 13 magistara farmacije i 559 zdravstvenih tehničara. Poređenja radi, u Hrvatskoj je 2012. godine radilo 13.640 doktora (309/100.000 stanovnika) i 3.185 stomatologa (72/100 000 stanovnika). U Srbiji je u 2011. godini bilo 21 926 ljekara, što je 281 ljekar na 100 000 stanovnika i 2.227 stomatologa, odnosno 30 na 100 000 stanovnika.

Kao i prethodnih godina, u 2012. godini je najveći procenat doktora medicine specijalista bio u Kantonu Sarajevo (81,0% doktora medicine specijalista u ukupnom broju zaposlenih doktora) i Tuzlanskom kantonu (76,4%), a najmanji procenat u Kantonu 10 (53,9%). U Posavskom kantonu je u periodu 2008-2012. godine zabilježen trend smanjenja učešća doktora specijalista u ukupnom broju doktora medicine.

Doktori medicine specijalisti u FBiH-učešće u ukupnom broju zaposlenih doktora

Izvor: ZZZJFBiH

U Federaciji BiH, sistem zdravstvene zaštite je organizovan u obliku primarne (PZZ), specijalističke i bolničke zdravstvene zaštite. Temeljna odrednica razvoja zdravstva u Federaciji BiH je jačanje primarne zdravstvene zaštite i implementacija obiteljske/porodične medicine (OM/PM).

Projekat jačanja zdravstvenog sektora (HSEP) je počeo sa realizacijom tokom 2004. godine, uz pomoć Grant sredstava Vlade Japana. Ovaj Projekat ima reformski značaj i prvenstveno je usmjeren na reformu primarne zdravstvene zaštite kroz poboljšanje kvaliteta obiteljske medicine, edukaciju iz oblasti zdravstvenog menadžmenta i jačanje kapaciteta za prikupljanje i analizu podataka. Nastavak Projekta se realizuje uz pomoć kreditnih sredstava Svjetske banke (IDA), a planirano je sufinansiranje kreditnim sredstvima Razvojne banke Vijeća Europe (CEB). Što se tiče obiteljske medicine, od ukupnog broja timova koji su pružali opću zdravstvenu zaštitu stanovništvu u FBiH, 82% timova je u cjelosti radilo po principima obiteljske medicine. Svi timovi (100%) su radili po principu obiteljske medicine u Posavskom kantonu i Kantonu Sarajevo, te u visokom procentu u Tuzlanskom kantonu (94,1%). U ostalim kantonima ovaj procenat je niži od prosjeka u FBiH. Napredak kvaliteta obiteljske medicine je najsporiji u Kantonu 10 u kojem još uvijek dvije trećine timova dosljedno ne primjenjuje principe obiteljske medicine. I pored značajnog broja educiranih doktora i medicinskih sestri, te unaprijeđene infrastrukture, implementacija obiteljske medicine je u znatnoj mjeri otežana. Razlozi su brojni, stalna fluktuacija zaposlenih, spori proces reorganizacije službi unutar domova zdravlja, nestimulativni mehanizmi plaćanja, odsustvo menadžerskih vještina i neadekvatne legislative koja ne prati reformske promjene.

Poboljšanje dostupnosti zdravstvene zaštite je jedan od najznačajnijih ciljeva reforme zdravstvenog sistema u FBiH. U 2012. godini bilo je 911 ambulanti i 1.445 ordinacija u primarnoj zdravstvenoj zaštiti FBiH⁶⁹, što je povećanje za 8,5 % u odnosu na 2008. godinu.

⁶⁹ Preliminarni podaci Zdravstveno-statističkog godišnjaka za 2012. godinu

Zaposleni u zdravstvu u FBiH na 100 000 stanovnika (2008-2012)

		2008	2009	2010	2011	2012 ¹
Ukupno zaposleni 1=2+3+4	1	1050	1068	1095	1102	1118
Zdravstveni radnici 2=5+6+7+8	2	730	746	769	776	791
Zdravstveni saradnici	3	13	14	16	14	15
Administrativni i tehnički saradnici	4	306	308	311	310	311
Ukupno doktora medicine	5	177	183	186	190	193
Stomatolozi	6	22	21	25	25	25
Magistara farmacije	7	12	12	12	13	13
Zdravstvenih tehničara	8	520	530	545	548	543
Doktori (PZZ)	9	57	63	63	61	64
Doktori (bolnička)	10	85	85	89	91	94

Izvor: ZZJZFBiH

Doktori medicine EU-4, Slovenija, Hrvatska i FBiH na 100 000 stanovnika
za 2009 i 2010. godinu

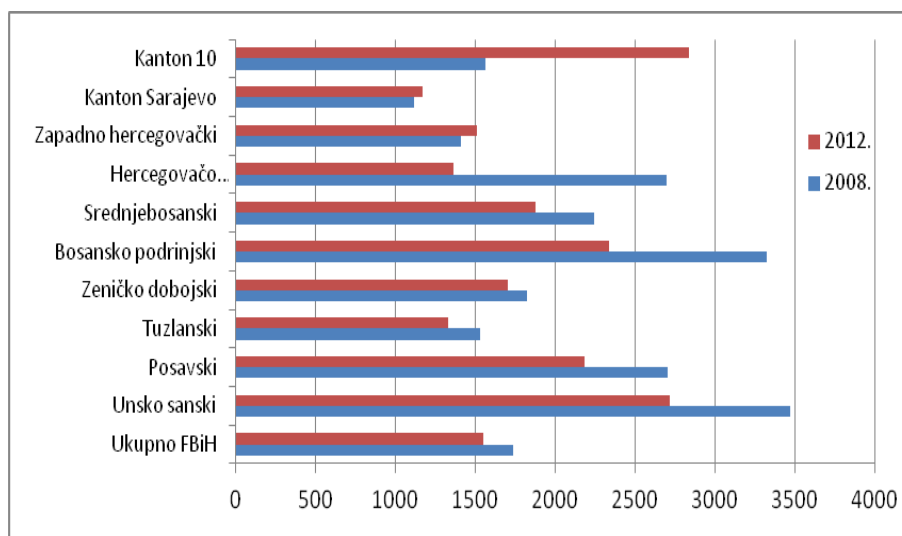
	2009.	2010.
Bugarska	368,5	371,1
Mađarska	302,1	286,9
Rumunija	225,7	236,9
FBiH	183	186
Slovenija	241,0	243,0
Hrvatska	266,6	278,4

Izvor: Eurostat, ZZJZFBiH

Kao i u prethodnim godinama, u primarnoj zdravstvenoj zaštiti FBiH, u 2012. godini je radila trećina ukupnog broja zaposlenih doktora medicine (33,4%). U primarnoj zdravstvenoj zaštiti na 100.000 stanovnika radilo je 64 doktora medicine, i 128 zdravstvenih tehničara. Posmatrano po kantonima, prisutne su znatne razlike u pokrivenosti stanovništva timovima primarne zdravstvene zaštite. Najveći broj doktora medicine u primarnoj zdravstvenoj zaštiti ima Kanton Sarajevo (83/100.000) i Tuzlanski kanton (72/100.000), dok je najmanji broj u Unsko-sanskom i Posavskom kantonu (33/100.000).

Po jednom doktoru medicine u PZZ je u 2012. godini u FBiH u prosjeku bilo 1.551 stanovnika, sa najvećim brojem stanovnika po jednom doktoru u Kantonu 10, a najmanjim u Kantonu Sarajevo.

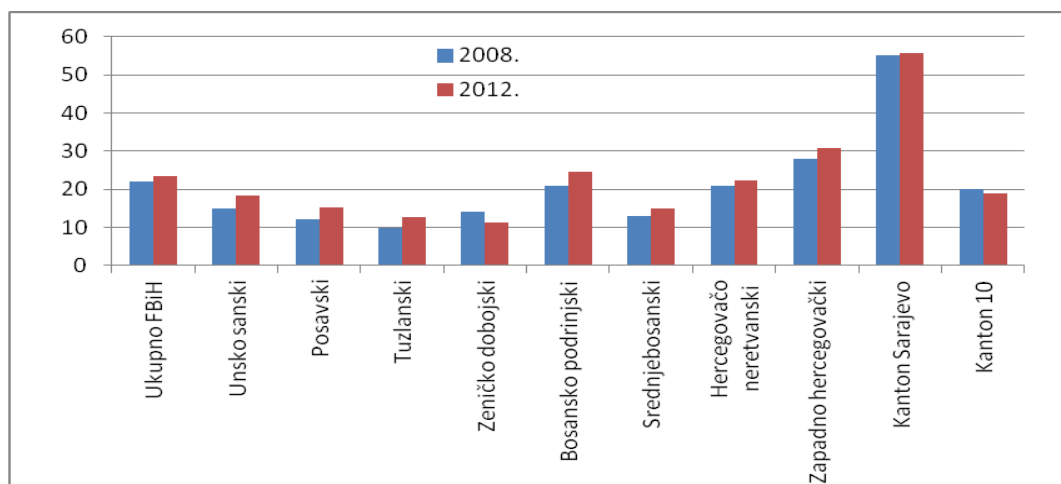
Broj stanovnika po doktoru medicine u PZZ u FBiH u 2008. i 2012. godini

Izvor: ZZJZFBiH

Prema podacima Zavoda za javno zdravstvo, u FBiH, u 2012. godini je ukupno radilo 549 doktora stomatologije (23/100000 stanovnika) i 687 stomatoloških sestara/tehničara (29/100000 stanovnika), slično kao i prošle godine. Kao i prethodnih godina, u 2012. godini najveći broj doktora stomatologije je bio u Kantonu Sarajevo (56/100.000), a najmanji u Zeničko-dobojskom kantonu (11/100.000).

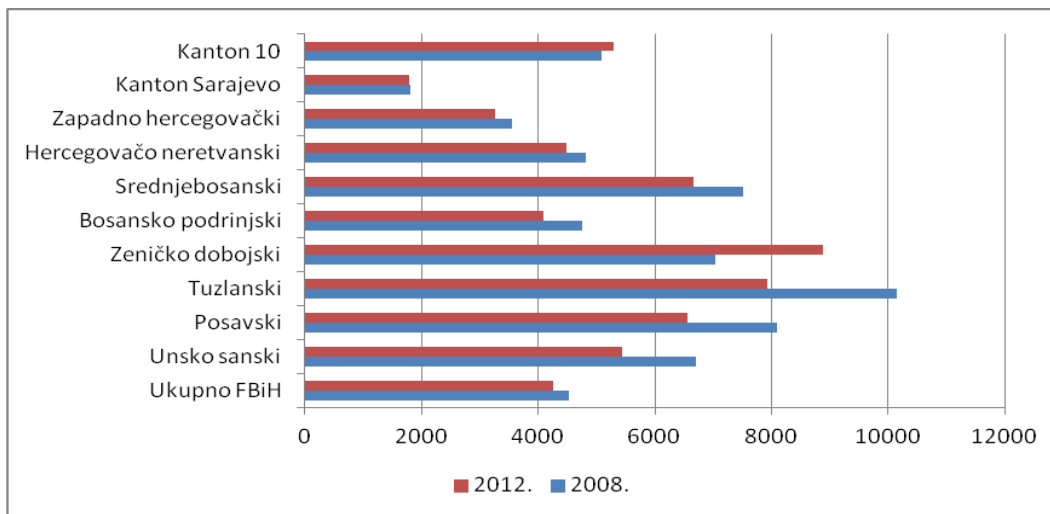
Doktori stomatologije u 2008. i 2012. godini u FBiH, na /100000 stanovnika

Izvor: ZZJZFBiH

Na jednog doktora stomatologije, u FBiH je u 2012. godini u prosjeku dolazilo 4.259 stanovnika, manje nego 2008. godine (4528). U kantonima je prisutna neravnomjerna pokrivenost stanovništva stomatološkom zaštitom. Najveći broj stanovnika po jednom doktoru stomatologije u 2012. godini je bio u Zeničko-dobojskom kantonu (8877), a najmanji u Kantonu Sarajevo (1792).

Broj stanovnika po doktoru stomatologije u FBiH u 2008. i 2012. godini

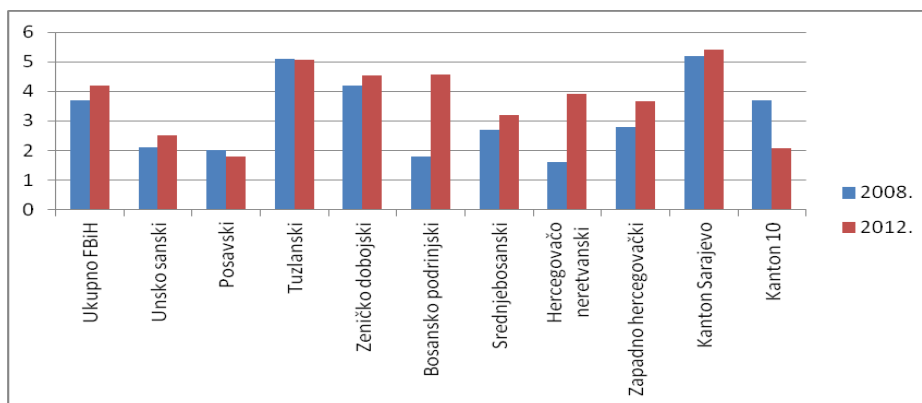

Izvor: ZZJZFBiH

Ilustracije radi, u Hrvatskoj je, u 2012. godini radilo 3.185 stomatologa (72/100.000 stanovnika).

U Federaciji BiH su u 2012. godini po jednom stanovniku u prosjeku ostvarene 4,2 posjete kod doktora medicine, identično kao prošle godine, a povećan je broj posjeta u odnosu na 2008. godinu (3,7). Po jednom doktoru medicine, u PZZ u Federaciji BiH je u 2012. i u 2008. godini ostvaren isti prosječan broj posjeta dnevno (28 posjeta). Najveći broj posjeta po jednom stanovniku je ostvaren u Sarajevskom kantonu (5,4), gotovo kao prošle godine (5,5), a najmanji u Posavskom.

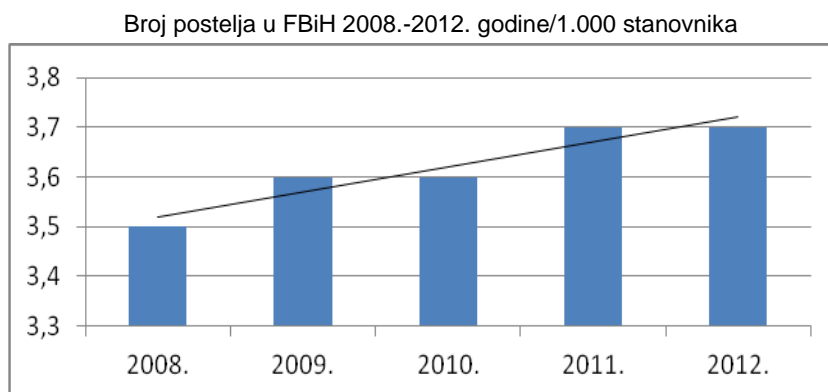
Prosječan broj posjeta u PZZ po stanovniku u FBiH u 2008. i 2012. godini

Izvor: ZZJZFBiH

Po jednom doktoru stomatologije, u 2012. godini je u prosjeku ostvareno 8,8 posjeta dnevno, što se nije posebno povećalo u odnosu na 2008. godinu. Kao i prethodnih godina, u Federaciji BiH je u 2012. godini po jednom stanovniku u prosjeku ostvareno samo 0,5 posjeta stomatologu, što je veoma nezadovoljavajuće. Na svaku prvu posjetu je u prosjeku ostvareno 1,2 ponovnih posjeta.

Na 100.000 stanovnika bolničku zaštitu je u 2012. godini pružalo 94 doktora medicine i 263 zdravstvenih tehničara, što u odnosu na 2008. godinu predstavlja povećanje broja doktora u bolnicama za 11,2% i povećanje zdravstvenih tehničara za 12,7%. U Federaciji BiH je u 2012. godini (8610 postelja sa stacionarom) bilo 3,7 postelja na 1000 stanovnika, što u odnosu na 2001. godinu (8317 postelja sa stacionarom) predstavlja povećanje broja bolničkih postelja za 3,5%.⁷⁰

Izvor: ZZJZFBiH

Kao i prethodnih godina, najveći broj postelja ima Kanton Sarajevo (530/100000), na čijem se području nalazi klinički centar, koji obezbjeđuje tercijarni nivo bolničke zaštite stanovništvu Kantona Sarajevo i gravitirajućih kantona, te samim tim i za veliki broj stanovnika FBiH. Pored standardnih bolničkih postelja, Kanton Sarajevo ima i 120 postelja dnevne hospitalizacije (30/100000).

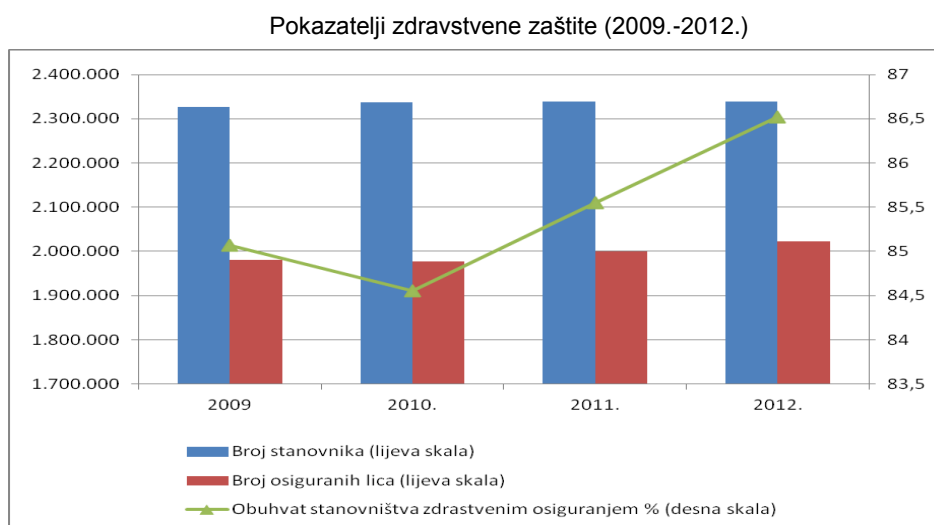
Prema podacima iz dokumenta Obračun sredstava u zdravstvu za 2012. godinu, u FBiH je registrovano ukupno 2.033.049 osiguranih lica, od čega 1.225.352 osiguranika (nosilaca osiguranja) ili 60,57% i članova porodica osiguranika 797.697 ili 39,43%. Ukupan broj osiguranih lica je povećan za 1,13% u odnosu na 2011.godinu, s tim što je struktura osiguranih lica prema kategorijama osiguranja izmijenjena u odnosu na 2011.godinu. Povećao se broj osiguranika u onim kategorijama za koje se doprinos za obavezno zdravstveno osiguranje uplaćuje u minimalnim iznosima, dok je broj osiguranika koji plaćaju doprinos u većem iznosu smanjen. Povećan je broj penzionera za 5,5%, nezaposlenih lica prijavljenih na zdravstveno osiguranje za 6,5% i invalida i civilnih žrtava rata za 0,2%. Smanjen je broj zaposlenih kod poslodavaca za 0,6%, poljoprivrednika za 10,9%, inosiguranika za 4,7%, ostalih osiguranika za 11,2% i lica koja sama plaćaju doprinos za 8,4%.

Broj zaposlenih kod poslodavaca u 2012. godini je smanjen za 2.793 ili 0,6%, što sa aspekta obezbjeđivanja prihoda po osnovu doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje ima posebnu težinu, jer ova kategorija osiguranika obezbjeđuje 95% ukupno ostvarenih sredstava od doprinosa, a sve ostale kategorije osiguranika učestvuju sa 5%. Obzirom da broj osiguranika zaposlenih kod poslodavaca učestvuje sa 38,37 % u ukupnom broju osiguranika može se zaključiti da zaposleni kod poslodavaca obezbjeđuju najvećim dijelom sredstva za zdravstvenu zaštitu i svih ostalih kategorija osiguranika.

⁷⁰ ZZJZFBiH

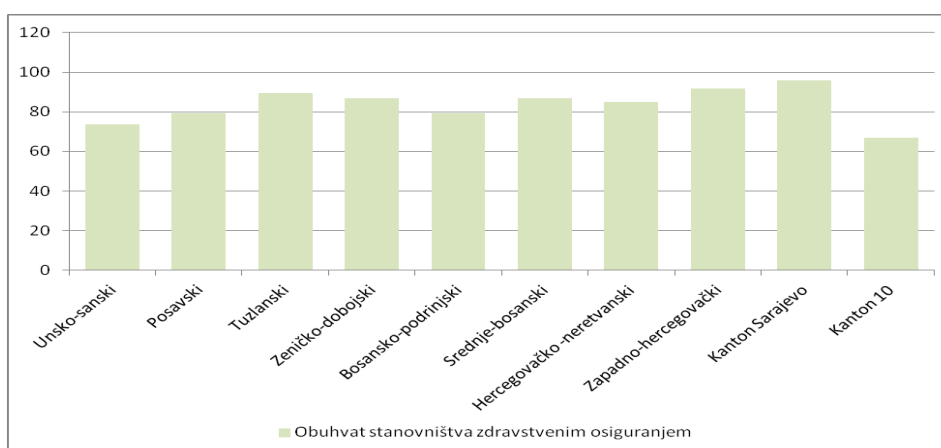
Smanjenje broja zaposlenih kod poslodavaca je posljedica nedostatka strukturnih reformi u FBiH, dužničke krize u euro zoni i globalne finansijske krize, što se odrazilo na pad privrednih aktivnosti.

Zdravstvenim osiguranjem na nivou Federacije BiH u 2012.godini obuhvaćeno je 86,52% stanovništva, što je povećanje za 0,97% u odnosu na 2011.godinu. U poređenju sa prethodnim godinama može se konstatovati da obuhvat stanovništva zdravstvenim osiguranjem na nivou Federacije BiH bilježi blagi rast. Obuhvat zdravstvenim osiguranjem po pojedinim kantonima je različit. U svim kantonima, osim Zapadnohercegovačkog, iskazano je povećanje obuhvata osiguranjem u odnosu na 2011.godinu.

Izvor: ZZORFBiH

Obuhvat stanovništva zdravstvenim osiguranjem za 2012.godinu po kantonima (%)

Izvor: ZZOR FbiH

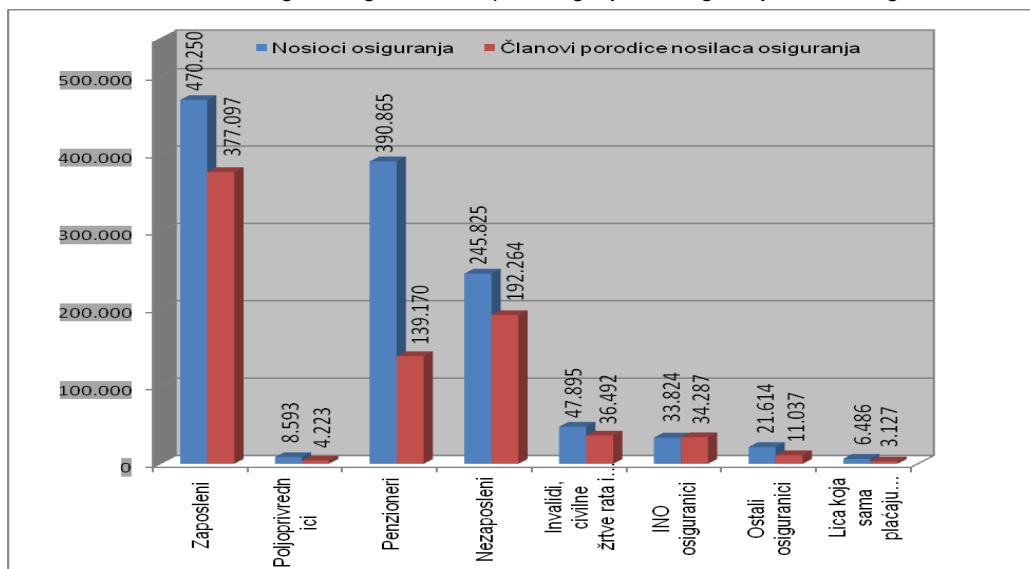
Najveći stepen obuhvata osiguranjem je u Kantonu Sarajevo - 95,7%, a najmanji u Kantonu 10 - 67,07%. U odnosu na 2011. godinu, najveći rast obuhvata osiguranjem je zabilježen u Tuzlanskom kantonu - 1,53%.

Obuhvat stanovništva zdravstvenim osiguranjem

KANTON	BROJ STANOVNIKA			BROJ OSIGURANIH LICA			OBUHVAT STANOVNIŠTVA ZDRAVSTVENIM OSIGURANJEM (%)		
	2010.	2011.	2012.	2010.	2011.	2012.	2010.	2011.	2012.
Unsko-sanski	287.869	287.835	287.885	210.077	210.853	212.407	72,98	73,25	73,78
Posavski	39.520	39.585	39.307	31.265	31.319	31.176	79,11	79,12	79,31
Tuzlanski	499.047	499.221	499.099	438.248	438.661	446.180	87,82	87,87	89,4
Zeničko-dobojski	400.126	399.856	399.485	329.994	345.035	346.148	82,47	86,29	86,65
Bosansko-podrinjski	32.931	32.818	32.675	25.560	25.676	25.877	77,62	78,24	79,2
Srednje-bosanski	254.572	254.003	253.592	214.427	216.715	220.163	84,23	85,32	86,82
Hercegovačko-neretvanski	225.268	224.902	224.652	190.033	189.396	191.120	84,36	84,21	85,07
Zapadno-hercegovački	81.433	81.414	81.487	73.005	74.900	74.798	89,65	92	91,79
Kanton Sarajevo	436.572	438.757	440.744	410.121	414.566	421.962	93,94	94,49	95,74
Kanton 10	80.322	79.879	79.351	53.691	53.283	53.218	66,84	66,7	67,07
FBiH	2.337.660	2.338.270	2.338.277	1.976.421	2.000.404	2.023.049	84,55	85,55	86,52

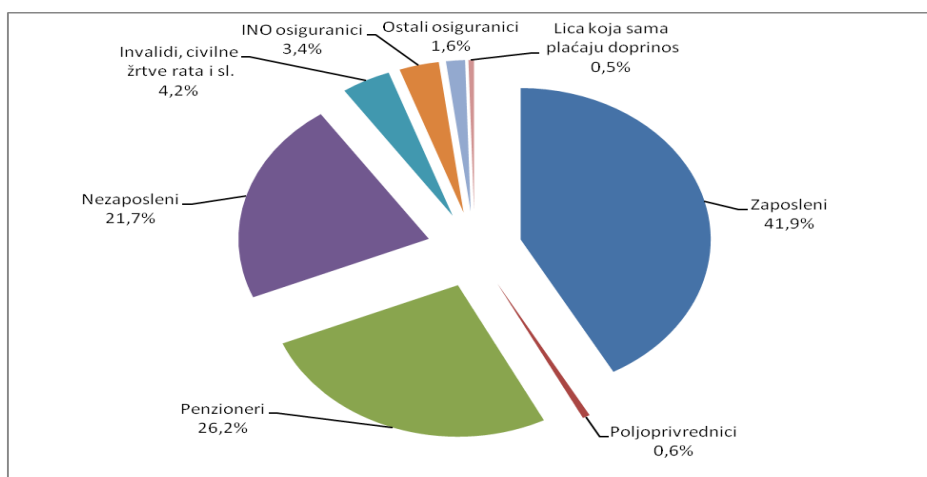
Izvor: ZZOR FBiH

Grafikon: Pregled osiguranih lica po kategorijama osiguranja za 2012. godinu

Izvor: ZZOR FBiH

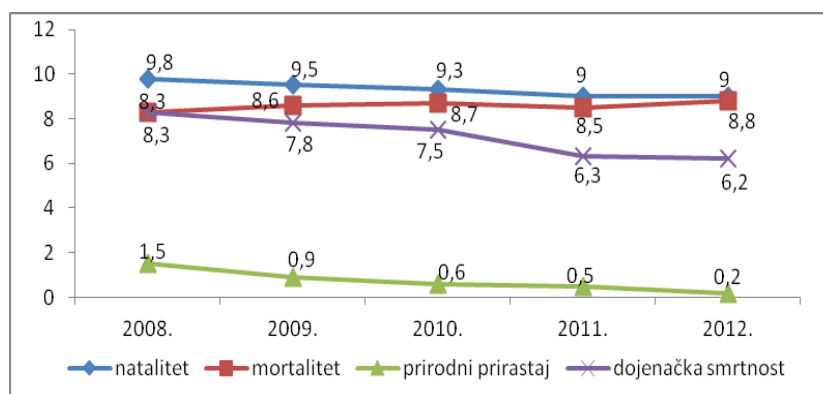
Grafikon: Struktura osiguranika i članova porodice osiguranika u ukupnom broju osiguranih lica izkazana procentualnim učešćem u 2012. godini

Izvor: ZZOR FBiH

Prema Izvještaju o Zdravstvenom stanju stanovništva i zdravstvenoj zaštiti u Federaciji Bosne i Hercegovine za 2012. godinu, u FBiH je u 2012. godini, umrlo 20.859 lica, pa je stopa općeg mortaliteta iznosila 8,92 ‰.

Grafikon : Vitalni pokazatelji u Federaciji BiH, 2008.-2012. godina (‰)

Izvor:FZZJZ

U periodu 2008.-2012. godine, stopa opće smrtnosti je više rasla od stope nataliteta pa je prirodni priraštaj zadržao trend opadanja što je izrazito nepovoljno i vodi u prirodnu depopulaciju.

U 2012.godini, u Srbiji je stopa mortaliteta iznosila 13,81‰, Hrvatskoj 11,99‰, Makedoniji 9,8‰, Crnoj Gori 9,03‰, Mađarskoj 12,7‰, Rumuniji 11,84‰, Slovačkoj 9,64‰ i Bugarskoj 14,32‰.⁷¹

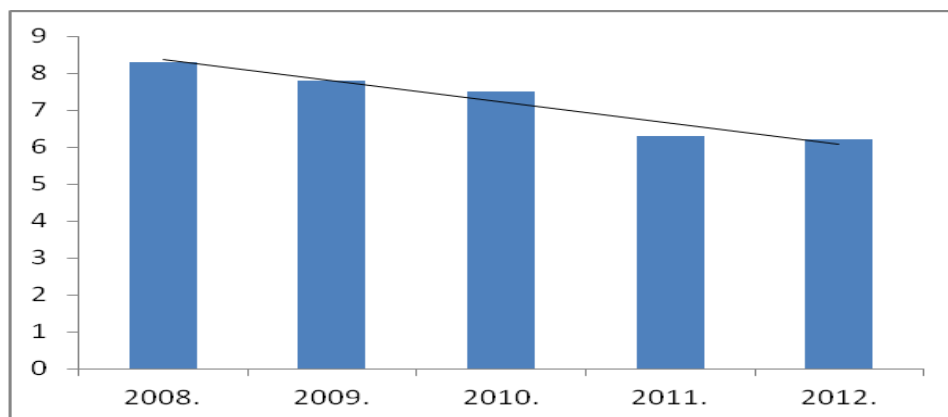
Prosječna starost umrlih u Federaciji BiH raste. Prema procjeni Svjetske zdravstvene organizacije, očekivana dužina života za stanovnike BiH iznosi 76,65 godina, i to za muškarce 74,22 godine, a za žene 79 godina.⁷²

⁷¹ Index Mundi

⁷² FZZJZ

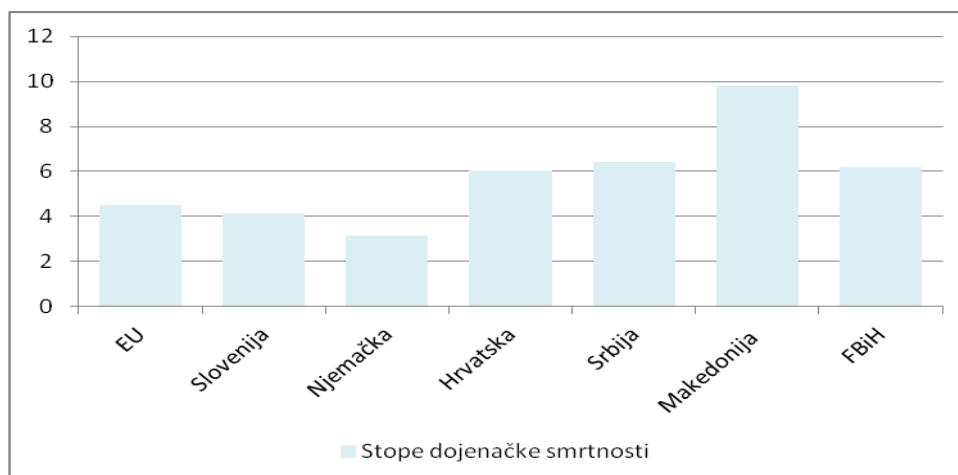
Smrtnost dojenčadi je značajan pokazatelj zdravstvenog stanja djece i važna komponenta indeksa zdravlja. U periodu od 2008. do 2012. godine stopa dojenačkog mortaliteta se kontinuirano smanjivala i u 2012. godini je imala vrijednost 6,2‰ na što je u dobroj mjeri uticala kvalitetna zdravstvena zaštita djece ovog uzrasta. Stopa dojenačke smrtnosti u Sloveniji je bila 4,12‰, u Hrvatskoj 6,06‰, Srbiji 6,4‰, Makedoniji 9,8‰, Njemačkoj 3,51‰, a u zemljama EU (prosjeak) 4,49‰. Dojenačka smrtnost s jedne strane je jedan od najboljih pokazatelja zdravstvenog stanja stanovništva, a sa druge strane predstavlja odraz stepena organizovanosti i kvaliteta zdravstvene zaštite.

Grafikon : Dojenačka smrtnost u Federaciji BiH, 2008.-2012. god., stopa na 1.000 živorođenih

Izvor: ZZJZFBiH

Grafikon : Stope dojenačke smrtnosti FBiH, EU, zemlje regiona, Slovenija i Njemačka 2012. godine (u ‰)

Izvor: ZZJZFBiH, Index Mundi

Prema podacima iz dokumenta Obračun sredstava u zdravstvu FBiH za 2012. godinu, ukupni prihodi ostvareni u zdravstvu Federacije BiH u 2012. godini iznose 1.565.448.014 KM. Ostvareni redovni prihodi iznose 1.546.397.549 KM, a sredstva rezervi prenesena iz

prethodnih godina 19.050.465 KM. U odnosu na prethodnu godinu, prihodi su povećani za 3,4%. U periodu od 2003 - 2010 godine, zabilježen je prosječan rast prihoda u zdravstvu FBiH po stopi od 10%. U ukupno ostvarenim prihodima u 2012. godini, prihodi ostvareni iz obaveznog zdravstvenog osiguranja iznose 1.195.242.487 KM i povećani su za 2%. U strukturi prihoda ostvarenih u obaveznom zdravstvenom osiguranju najveći dio od 87,51% čine prihodi od doprinosa za obavezno zdravstveno osiguranje, a prihodi iz svih drugih izvora učestvuju sa 12,49%.

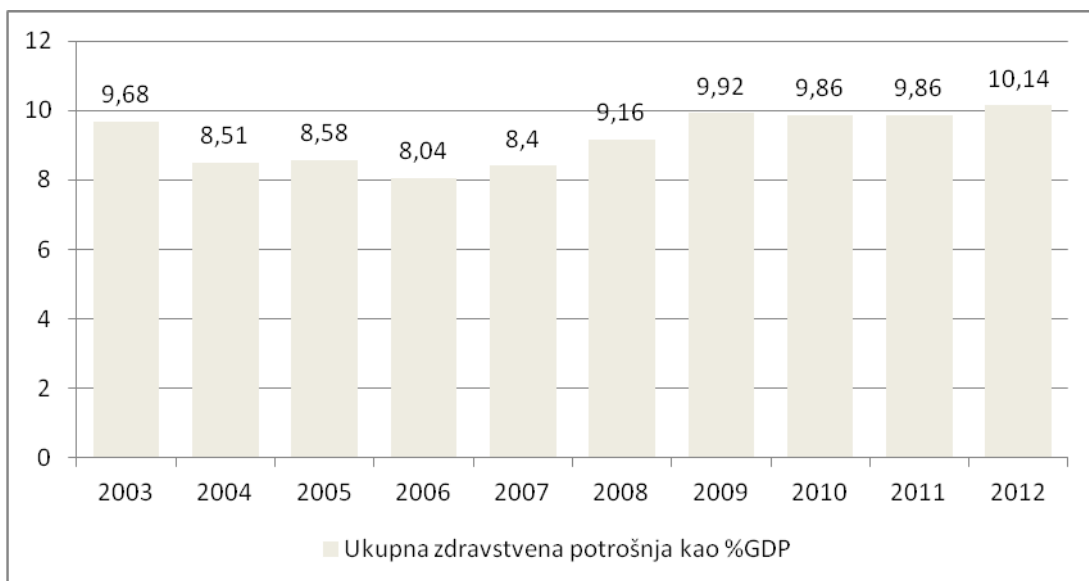
Prihodi ostvareni izvan obaveznog zdravstvenog osiguranja iznosili su 351.155.061 KM i povećani su za 8,2% u odnosu na 2011.godinu. Od navedenog iznosa, u zdravstvenim ustanovama u javnom sektoru ostvareno je 167.572.130 KM, a u privatnom sektoru 183.582.931 KM.

U ostvarenim prihodima privatnih zdravstvenih ustanova sadržani su i prihodi ostvareni iz obaveznog zdravstvenog osiguranja u iznosu od 84.109.291 KM, tako da ukupni prihodi privatnog sektora iznose 267.692.222 KM što čini 17,3 % ukupno ostvarenih sredstava u zdravstvu Federacije BiH. Napominjemo da je od ukupno 1.006 privatnih zdravstvenih ustanova, 737 (73%) dostavilo podatke za Obračun sredstava u zdravstvu za 2012. godinu, što znači da prihodi od 269 privatnih javnih ustanova nisu iskazani u ukupnim prihodima zdravstvenog sektora za 2012. godinu

Procjenjuje se da su i ostvareni prihodi u privatnom sektoru za 737 privatnih javnih ustanova koje su dostavile podatke, znatno veći od iskazanih.

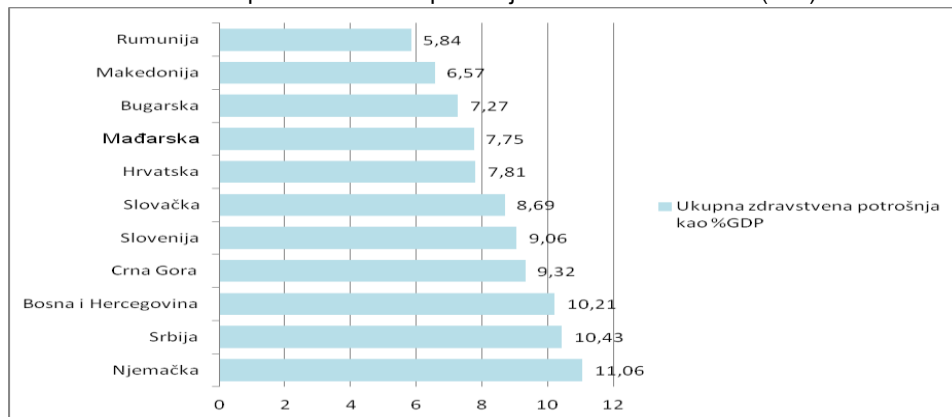
Ukupna potrošnja u zdravstvu FBiH u 2012. godini iznosi 1.669.6 mil. KM, od čega se na tekuće rashode odnosi 1.595,2 mil. KM, a kapitalne izdatke 74,4 mil. KM. Ukupna potrošnja u izvještajnom periodu je povećana za 3,2%, s tim što su tekući rashodi povećani za 4,6%, dok su izdaci za kapitalna ulaganja smanjeni za 19,2%. Od ukupne potrošnje u zdravstvu, potrošnja na teret sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja je iskazana u iznosu od 1.178,7 mil. KM (70,6% od ukupne potrošnje), a potrošnja u zdravstvenim ustanovama koja se finasira sredstvima ostvarenim iz drugih izvora izvan obaveznog zdravstvenog osiguranja, iznosi 416,5 mil. KM ili 29,4%.

Ukupna zdravstvena potrošnja kao % GDP-a u FBiH

Izvor: ZZJZFBiH

Ukupna zdravstvena potrošnja kao %GDP za 2011. (u %)

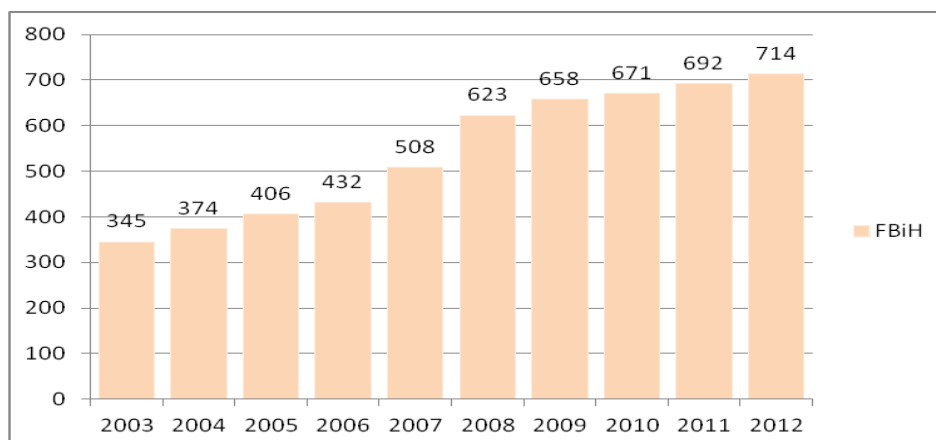
Izvor: Index Mundi, WHO, NHA

Svi rashodi zdravstvenog sektora u 2012. godini su porasli u odnosu na prethodnu godinu, osim naknada plata po osnovu bolovanja preko 42 dana (pad za 2,1%). Najveći rast troškova u izvještajnom periodu zabilježen je kod troškova liječenja u inostranstvu (26,9%), ostalih rashoda i naknada KZZO (21,8%), troškova ortopedskih pomagala (15,1%), sanitetskog i ostalog materijala (5,5%), lijekova (3,6%) i plata i naknada zaposlenih (3,1%).

Zdravstvene ustanove ne prate troškove po vrsti oboljenja i vrsti zdravstvenih usluga, niti po kategorijama osiguranih lica, tako da nije moguće sagledati ove vrste troškova, niti raditi na optimalizaciji isti.

U 2012. potrošnja za zdravstvo po glavi stanovnika u FBiH je iznosila 714 KM, što je za 3,1%⁷³ više u odnosu na 2011. godinu. U periodu 2003-2012. godine potrošnja za zdravstvo po glavi stanovnika rasla je po prosječnoj stopi od 8,4%, što je veoma veliki rast.

Grafikon: Potrošnja za zdravstvo po glavi stanovnika u FBiH, 2003-2012 (u KM)

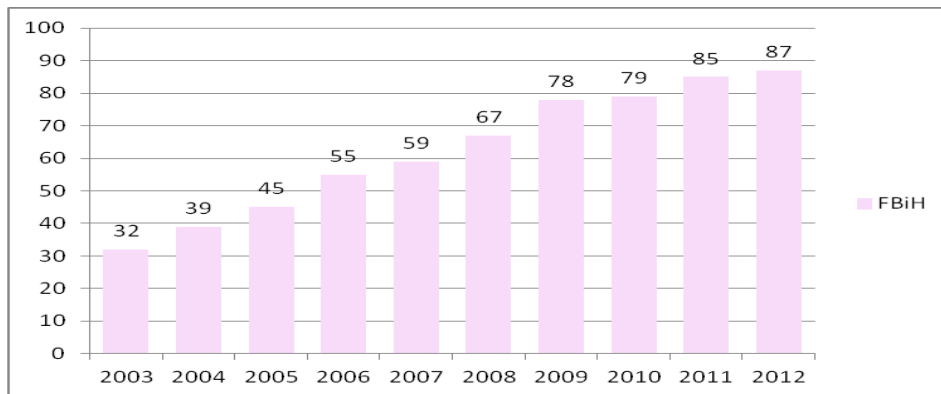

Izvor: ZZJZFBiH

⁷³ ZZJZFBiH

Prosječna potrošnja lijekova na recept u 2012.godini iznosila je 87 KM i veća je za 3%⁷⁴ u odnosu na 2011.godinu. U periodu 2003-2012. godine potrošnja lijekova na recept rasla je po prosječnoj stopi od 11,8%.

Grafikon : Prosječna potrošnja lijekova na recept u KM (2003-2012)

Izvor: ZZOR FBiH

Prema dokumentu Obračun sredstava u zdravstvu FBiH za 2012. godinu, u poslovanju zdravstvenog sektora FBiH u 2012. godini, iskazan je zbirni (konsolidovani) gubitak u iznosu od 48,8 mil. KM, što je za 66,0% više od gubitka iskazanog u prethodnoj godini. Od navedenog iznosa, gubitak zavoda za zdravstveno osiguranje iznosi 16,6 mil. KM, a gubitak u zdravstvenim ustanovama 32,2 mil. KM.

Sa 31.12.2012. godine, u zdravstvenim ustanovama iskazana je nenaplaćena realizacija u iznosu od 105 mil. KM i neizmirene obaveze preko 90 dana u iznosu od 166,9 mil. KM. Iako nismo analizirali realnost naplate nenaplaćenih potraživanja, jasno je da je u zdravstvenom sektoru FBiH prisutan izraženi problem nelikvidnosti.

U Federaciji BiH se primjenjuje sistem zdravstvenog osiguranja koji se bazira na Bizmarkovom modelu, prema kome su doprinosi po osnovu oporezivanja plata osnovni izvor finansiranja zdravstvenog osiguranja, mada se dodatna sredstva obezbjeđuju i iz budžeta (karakteristika Beveridžovog modela), kao i kroz participaciju građana i donacije. Plaćanje doprinosa zdravstvenog osiguranja je obavezno.

Javni sistem zdravstvene zaštite je tako organizovan da uplatioci doprinosa stiču pravo da koriste usluge zdravstvene zaštite u slučaju potrebe.

Prema podacima Svjetske banke (dokument „Izazovi i preporuke za reforme – Pregled javnih rashoda i institucija“ iz februara 2012. godine), ukupna potrošnja na zdravstvo u BiH raste po neodrživoj stopi. U posljednjih 5 godina zabilježen je stalan rast broja zaposlenih u zdravstvenom sektoru FBiH. Preko 50% korisnika zdravstvenih usluga pokrivenih zdravstvenim osiguranjem (invalidi, borci, nezaposleni) je oslobođeno plaćanja doprinosa, a penzioneri plaćaju minimalne iznose, tako da je finansijska održivost zdravstvenog sistema ozbiljan problem. Procjenjuje se da je omjer onih koji rade i plaćaju doprinose i onih koji imaju pravo na zdravstvenu zaštitu 1:5. Prema navedenom dokumentu, izraženi problemi zdravstvenog sektora su i neopravdano velik broj nemedicinskog osoblja u medicinskim

⁷⁴ ZZJZFBiH

ustanovama (procjena i do 30%), te nastavak finansiranja zasnovanog na iskazanim potrebama, umjesto na izvršenim uslugama.

Prema navedenom dokumentu Svjetske banke, u BiH i FBiH rastu i javni i privatni rashodi za zdravstvo, pri čemu privatni rashodi čine preko 40% od ukupne zdravstvene potrošnje (Federalno ministarstvo zdravstva je dalo primjedbe Svjetskoj banci i izrazilo rezerve prema ovom podatku). Budući da se ekonomskoj krizi ne vidi kraj, te da će se zbog povećanja nelikvidnosti privrede, smanjivati broj osiguranika koji uplaćuju doprinos (ili će rasti broj osiguranika sa minimalnim uplatama, a smanjiće se broj osiguranika sa većim uplatama), jasno je da je realna opasnost da se u narednom periodu povećaju privatni a smanje javni rashodi. Ukoliko ne dođe do strukturnih reformi u FBiH kako bi se povećao broj zaposlenih u privredi, lako se može desiti da u skoroj budućnosti, privatni rashodi premaše javne rashode što znači da bi postojeći zdravstveni sistem, u dobroj mjeri izgubio smisao postojanja.

Iz finansijskih podataka o prihodima zdravstvenog sektora koji su naprijed navedeni, jasno je da je u posljednjih 10 godina ostvarivan kontinuirani rast prihoda (u periodu 2003 – 2010, prosječna stopa rasta je iznosila 10%, dok je u posljednje 2 godine rast prihoda bio na nižem nivou). U 2012. godini ostvaren je rast ukupnih prihoda za 3,4%, dok su prihodi od obaveznog osiguranja porasli za 2%. U posljednjih 10 godina, u FBiH je zabilježen i gotovo kontinuirani rast učešća potrošnje u zdravstvu kao % BDP-a, pri čemu, u odnosu na zemlje EU 4 (Rumunija, Bugarska, Slovačka i Mađarska) i zemlje okruženja, jedino Srbija ima veće učešće zdravstvene potrošnje u odnosu na BDP.

U 2012. godini (izuzetak su troškovi bolovanja preko 42 dana koji su zabilježili pad za 2,1%), svi ostali troškovi u zdravstvenom sektoru FBiH su zabilježili rast. Troškovi plata i naknada zaposlenih su porasli za 3,1%, troškovi lijekova za 3,6%, troškovi sanitetskog i ostalog materijala za 5,5%, troškovi ortopedskih pomagala za 15,1%, ostali rashodi i naknade KZZO za 21,8% i troškovi liječenja u inostranstvu za 26,9%.

Ne podcjenjujući potrebu za mjerama koje doprinose rastu prihoda u zdravstvu u narednom periodu, mišljenja smo da bi prioritet trebao biti na analizi troškova i optimalizaciji rashodovne strane.

Preporuke

- Unaprijediti upravljanje, u smislu smanjenja fragmentacije i dupliranja funkcija u oblasti administracije zdravstvene zaštite sa ciljem ušteda u zdravstvenom sektoru,
- Centralizirati nabavku lijekova na entitetskom nivou, s ciljem smanjenja nepotrebne potrošnje lijekova na recept,
- Intenzivnije raditi na ujednačavanju prava na zdravstvenu zaštitu u svim kantonima, kako bi građani FBiH imali ista prava po osnovu zdravstvenog osiguranja,
- U svim kantonalnim zavodima zdravstvenog osiguranja poboljšati mehanizme ugovaranja usluga i primjeniti jedinstvenu metodologiju kriterija i mjerila za zaključivanje ugovora između nadležnih zavoda zdravstvenog osiguranja i zdravstvenih ustanova,

- Uspostaviti sistem evidencija troškova u zdravstvenim ustanovama po vrsti oboljenja, vrsti zdravstveni usluga i kategoriji osiguranika, radi optimalizacije troškova i eventualnih ušteda,
- Unaprijediti i poboljšati procjenu javnog zdravstva građana FBiH i sistem izvještavanja radi preciznog sagledavanja zdravstvenog stanja stanovništva i međunarodne komparacije,
- Sagledati potrebe i postojeći broj zaposlenih radi njihovog usklađivanja sa finansijskim mogućnostima zdravstvenog sektora,
- Smanjiti broj nemedicinskog kadra u medicinskim ustanovama,
- Analizirati racionalnost organizacije zdravstvenih ustanova sa ciljem smanjenja visokih fiksnih troškova suvišnih kapaciteta, naročito u bolnicama,
- Uraditi preciznu analizu materijalnih troškova u sektoru zdravstva i sagledati mogućnost ušteda,
- Obezbijediti kontinuiranu i striktnu kontrolu uplata doprinosa zdravstvenog osiguranja od strane inspekcijskih organa,
- Oštrijim sankcijama obezbijediti dostavu obračuna sredstava svih zdravstvenih ustanova, posebno privatnih,
- Reformisati mehanizme plaćanja zdravstvenih radnika sa ciljem kreiranja motivacionih mehanizama za kvalitetniji rad i bolji doprinos pružanju zdravstvenih usluga građanima,
- Uspostaviti jedinstveni informacioni sistem u sektoru zdravstva.

Penziona politika

Strategija socijalnog uključivanja u BiH ima za cilj poboljšati položaj populacije penzionera i kroz planirane reforme penzionog sistema smanjiti rizik od siromaštva penzionera, postići veću adekvatnost penzija i veću pokrivenost penzionim osiguranjem populacije starije od 65 godina. Takođe, cilj je osigurati dugoročnu održivost penzionog sistema, te povećanje efikasnosti u prikupljanju doprinosa.

Penzioni sistem treba posmatrati kao dio nacionalne ekonomije, kao dio tekućih ekonomskih politika, ali prije svega treba ga posmatrati u smislu politika osiguravanja socijalne zaštite za sprečavanje rizika siromaštva u slučaju starosti i invalidnosti rada.

Na sam penzioni sistem, pored ekonomske politike, uveliko utiču demografske promjene. Zbog trenda bržeg starenja populacije, sistemi penzionog osiguranja se reformišu u cjeloj EU.

Penzijsko i invalidsko osiguranje u FBiH uređeno je Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju, koji je stupio na snagu 30. 07. 1998. godine. Ovaj Zakon se zasniva na načelima uzajamnosti, generacijske solidarnosti i obaveznosti penzijskog i invalidskog osiguranja. Rizici koji su obuhvaćeni ovim osiguranjem su: starost, invalidnost, smrt i fizička onesposobljenost, a prava koja proističu iz ovih rizika su pravo na starosnu, invalidsku i porodičnu penziju, te novčana naknada za fizičku onesposobljenost. Ova prava su lična i neotuđiva, te se ne mogu prenositi na druga lica niti zastariti, izuzev zastare isplate primanja proisteklih iz ostvarenih prava. Ovim zakonom utvrđena je također, mogućnost dobrovoljnog osiguranja, za osobe koje nisu obavezno osigurane.

Broj penzionera u FBiH raste. Ukupan broj penzionera u decembru 2012. godine iznosio je 381.704. U periodu 2006.– 2012. broj penzionera kontinuirano je rastao po prosječnoj stopi od 3,2%. Starija populacija (65+) čini oko 14,18% ukupnog stanovništva FBiH. U izvještajnom periodu, penzioneri FBiH čine 16,3% ukupne populacije.

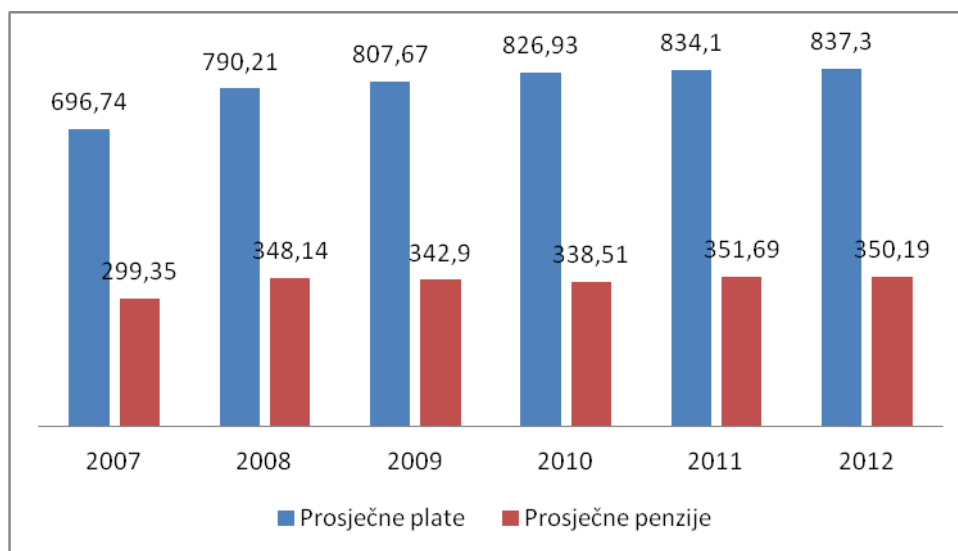
Prosječna penzija u 2012. godini iznosila je 351,34 KM što je za 0,62% manje u odnosu na 2011. godinu. U decembru 2012. godine prosječna penzija je iznosila 350,19 KM, što je za 0,4% manje u odnosu na decembar 2011. godine. Minimalna penzija je iznosila 310,73 KM koliko je iznosila i u decembru 2011. godine.

Opada broj osiguranika koji uplaćuju doprinose. U decembru 2012. godine bilo je 423.640 osiguranika što je za 3,6% manje u odnosu na 2011. godinu, ali i 4,8% manje u odnosu na 2006. godinu.

Nepovoljan je odnos broja zaposlenih i broja penzionera što stvara dodatni pritisak na penzioni sistem. U periodu 2006.-2012. godine, broj osiguranika je rastao po prosječnoj stopi od 0,1%, što je znatno niže od prosječne stope rasta broja penzionera u istom periodu (3,2%). Odnos broja penzionera prema broju osiguranika u 2012. godini, iznosio je 1:1,11 što ukazuje na visok stepen ekonomske neodrživosti penzijskog sistema (2005. godine ovaj odnos je bio 1:1,37). Odnos broja penzionera prema broju osiguranika u FBiH u 2012. godini nepovoljniji je i u poređenju sa Hrvatskom (1:1,18) i Srbijom (1:1,2), iako navedeni podaci govore o lošem stanju i neodrživosti penzionih sistema naših susjeda. Sve to ukazuje na neefikasnost i neodrživost postojećeg sistema finansiranja penzionog sistema i na neophodnost hitnog definisanja, usvajanja i implementacije penzione reforme. Takođe, povećanje broja zahtjeva za penzionisanje dodatno ugrožava finansijsku održivost sistema i utiče na prosječnu visinu penzije.

Godina	Prihodi od doprinosa	Mjesečni prosjek	Index rasta prihoda
2002.	691.873.780	57.656.148	100
2003.	730.843.664	60.903.638	105,63
2004.	801.260.090	66.771.674	109,63
2005.	851.561.055	70.963.424	106,28
2006.	980.148.744	81.679.062	115,10
2007.	1.149.282.320	95.773.526	117,25
2008.	1.397.340.025	116.445.002	121,58
2009.	1.371.747.418	114.312.284	98,16
2010.	1.473.702.514	122.808.543	107,43
2011.	1.464.817.772	122.068.148	99,40
2012.	1.482.004.132	123.500.344	101,17

Grafikon Prosječne plate i prosječne penzije u FBiH 2007-2012

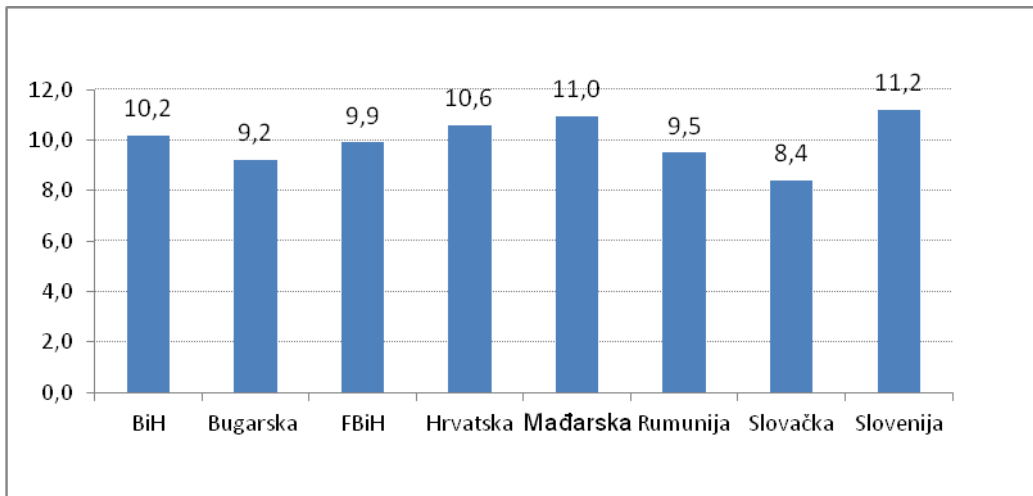
Izvor: Federalni zavod za statistiku

U periodu od 2006.– 2012. godine, prosječna plaća u FBiH rasla je po prosječnoj stopi od 6%. Najveći rast prosječnih plaća zabilježen je u 2008. godini, 13,42%. I u narednom periodu zabilježen je rast, ali po mnogo nižoj stopi (2,21% 2009., 2,39% 2010., 0,87% 2011., a 2012. godine samo 0,38%). U periodu 2006-2012. odnos prosječne penzije i prosječne plate bio je veoma nepovoljan. Prosječna penzija u FBiH čini 41,82% prosječne plate. U periodu od 2008. do 2010. godine zabilježen je stalni pad prosječnih penzija (2008. 348 KM, 2009. 343 KM, 2010. 339 KM), dok se u 2012. godini, nakon blagog rasta u 2011., ponovo bilježi pad prosječne penzije.

Ukupan iznos isplaćen za penzije u 2012. godini porastao je za 1,6% u odnosu na 2011. godinu, dok su prihodi od doprinosa porasli za 1,17%, što dovoljno govori o problemu održivosti penzijskog sistema. Učešće ukupno isplaćenih penzija u BDP-u FBiH u 2012. godini iznosilo je 10,18% i neznatno se povećalo u odnosu na 2011. godinu kada je iznosilo 10,06%. U 2010. godini, učešće ukupno isplaćenih penzija u BDP-u u FBiH iznosilo je 9,9%, dok je u zemljama EU-27 prosječna potrošnja na penzije kao % BDP-a iznosila 12,99%⁷⁵.

⁷⁵ Procjena Eurostat –zadnji raspoloživi podaci

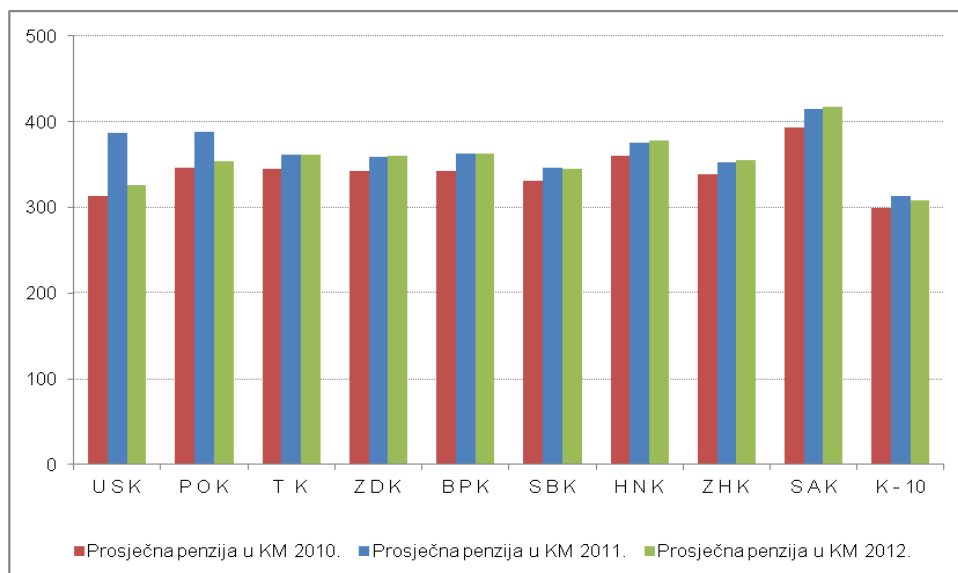
Grafikon Potrošnja za penzije kao % BDP-a 2010.

Izvor: EUROSTAT, osim za FBiH - procjena FZZPR na osnovu podataka FZPIO i FZS

Prosječne isplaćene penzije se razlikuju po kantonima. Najniža prosječna penzija isplaćena je u Kantonu 10 (308,03 KM), što je za 12% manje u odnosu na prosječnu penziju u FBiH. U odnosu na 2011. godinu, prosječna penzija isplaćena u Kantonu 10 opala je za 1,65%. Najveća prosječna penzija u FBiH 2012. godine, isplaćena je u Kantonu Sarajevo (417,43 KM), što je za 19,2% više u odnosu na prosječnu penziju u FBiH. U odnosu na prošlu godinu prosječna penzija isplaćena u Kantonu Sarajevo porasla je za 0,6%

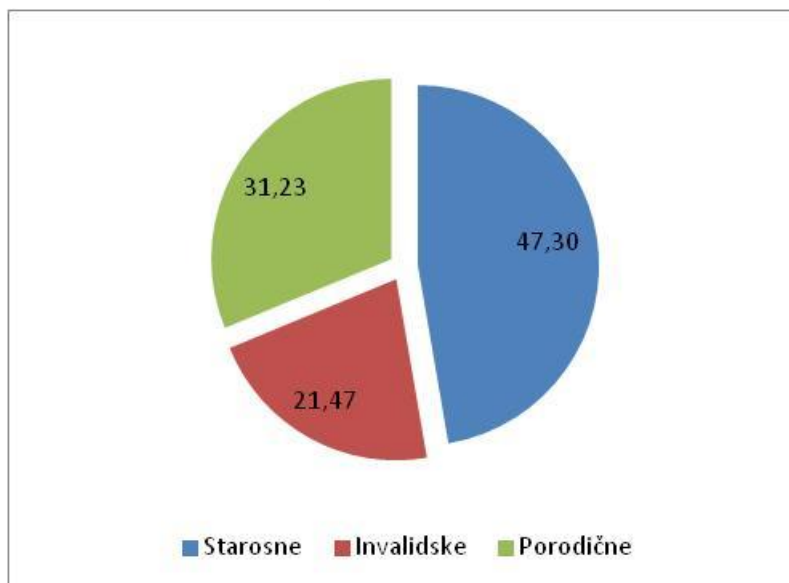
Grafikon Prosječna penzija po kantonima 2010-2012

Izvor: FZPIO

Najveći broj korisnika penzije su korisnici starosne penzije (180.527 penzionera u decembru 2012. godine), a najmanji broj su korisnici invalidske penzije. Zakon o invalidnosti je mnogo povoljniji nego u drugim zemljama. Invalidnost se tretira kao nemogućnost obavljanja dotadašnjeg posla, ali zakon ne omogućava invalidu promjenu radnog mjesta ili prekvalifikaciju čime bi on nastavio raditi u formalnom sektoru, već potiče pojedince da odu u invalidsku penziju, iako bi mogli obavljati neke druge fizički manje zahtjevne poslove. Broj korisnika sve tri kategorije (starosne, invalidske i porodične) rastao je u toku 2012. u odnosu na 2011. godinu.

Grafikon Vrste penzija, decembar 2012. (struktura u %)

Izvor: Federalni zavod MIO/PIO

U decembru 2012. godine, od 381.704 isplaćene penzije, 23.004 su penzije koje se isplaćuju pod povoljnijim uslovima. Povoljnije sticanje prava na penziju uređeno je posebnim propisima za koje se obezbjeđuju sredstva iz doprinosa, i iz Budžeta FBiH i BiH. Daju se u mnogo mlađoj dobi, sa manje staža osiguranja i u dosta većem iznosu od redovnih penzija.

Procjenjuje se da je broj penzionera koji su siromašni jako visok. Ne postoje pouzdani podaci o broju penzionera koji su siromašni ili su u riziku od siromaštva, ali se procjenjuje da je taj broj visok. Prosječna visina penzije u izvještajnom periodu iznosi 350,19 KM, što je ispod nivoa zajamčene penzije za sve tri kategorije. Potrošačke cijene (inflacija) u 2012. godini bilježe rast po stopi od 2,1%. Kako su penzije u toku 2012. godine smanjene za 0,62%, rast potrošačkih cijena je dodatno ugrozio penzionere i doprinio da sve veći broj penzionera dolazi u kategoriju socijalno ugroženih osoba.

Reformski proces penzionog sistema u FBiH je počeo donošenjem Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju 1998. godine, te kroz značajno smanjenje prava i beneficija koje pruža penzijski sistem. Ovim Zakonom eliminisani su neki oblici prava koji su imali karakter socijalnih davanja, a koja su tradicionalno bila dio penzijskog sistema. Međutim, kako je postojeći način finansiranja penzionog sistema finansijski neodrživ, već izvjesno vrijeme se vode diskusije o neophodnosti reforme penzionog sistema. U toku 2012. godine nastavljen je rad na reviziji Strategije reforme penzionog sistema, kako bi se još jednom provjerile dugoročne implikacije predložene reforme, te je u decembru 2012. godine urađen novi prijedlog Strategije.

Ključna karakteristika penzionog sistema je vrlo nepovoljan odnos broja penzionera i osiguranika koji plaćaju doprinose (1:1,11) koji se pogoršava iz godine u godinu (2011. godine 1:1,17). Jedan od razloga velikog broja penzionera, a time i velikog nivoa potrošnje na penzije, je veliki udio mladih penzionera, tj. postojanje povlaštenih penzija koje se daju u mnogo mlađoj dobi, sa manje staža osiguranja i u mnogo većem iznosu od ostalih.

Takođe, u FBiH je Zakon o invalidnosti "velikodušniji" nego u drugim zemljama, pa su invalidske penzije mnogo više od starosnih, što motiviše ljude da idu u invalidsku, umjesto u starosnu penziju. I porodične penzije su povoljnije od uobičajene međunarodne prakse. Sve to narušava sistem PIO, tako da isti zahtijeva kompletnu reformu.

Ukupno ostvareni prihodi Zavoda za PIO FBiH u 2012. godini iskazani su u iznosu od 1.686.674.474 KM i u odnosu na plan manji su za 68.257.021 KM ili 3,89%, a u odnosu na prethodnu godinu viši su za 46.353.816 KM ili 2,83%. U strukturi prihoda, na prihode od doprinosa se odnosi 1.472.013.824 KM (87,27%), neporezne prihode 4.433.460 KM (0,26%) i na transfere i donacije iz budžeta Vlade FBiH 210.227.190 KM (12,47%).

Ukupni rashodi i izdaci u finansijskim izvještajima su iskazani u iznosu od 1.734.049.773 KM i u odnosu na plan manji su za 20.881.723 KM ili 1,19%, a u odnosu na prethodnu godinu viši su za 41.923.645 KM ili 2,48%.

U strukturi rashoda i izdataka, na troškove isplate penzija se odnosi 1.669.933.786 KM, isplate naknada za tjelesno oštećenje 2.127.629 KM, doprinose za zdravstveno osiguranje penzionera 19.553.595 KM, rashode Stručne službe 41.039.574 KM i kapitalne izdatke 1.395.595 KM.

Ukupni rashodi Stručne službe Federalnog zavoda u 2012. godini, iskazani su u iznosu 41.039.574 KM i u odnosu na plan manji su za 3.437.151 KM ili 7,72%, a u odnosu na prethodnu godinu manji su za 2.747.477 KM ili 6,27%. Rashodi Stručne službe čine 2,44% ukupnih sredstava za penzijsko invalidsko osiguranje. Napominjemo da je Vlada FBiH, sredinom 2012. godine, zadužila Federalni zavod za PIO da od 01.09.2012. godine, administrativni troškovi provođenja penzijskog i invalidskog osiguranja ne mogu preći iznos od 1,80% ukupnih sredstava za penzijsko i invalidsko osiguranje.

U finansijskim izvještajima za 2012. godinu, Federalni zavod za PIO je iskazao višak rashoda nad prihodima u iznosu od 47.375.298 KM, što je za 8,55% manje nego prethodne godine. Iskazani višak rashoda nad prihodima je najvećim dijelom nastao zbog isplate penzija prema mjesečnom koeficijentu od 1,73 za šta nisu bila u potpunosti obezbijeđena sredstva. Prilikom isplate penzija u 2012. godini, nije vršeno usklađivanje visine isplaćenih penzija sa naplaćenim prihodima koji su ostvarivani u toku 2012. godine.

Preporuke

- Ukinuti prijevremeno penzionisanje, pooštriti kriterije invalidnosti, ukinuti dvostruke isplate (boračke naknade i penzije), odvojiti povlaštene penzije od mase redovnih penzija;
- Nastaviti sa saniranjem neplaćenih doprinosa u dosadašnjem razdoblju sa mogućnošću otpisa kamate sa uplatom osnovnog duga, te vršiti efikasniju kontrolu naplate doprinosa u budućem periodu;
- Povećati godine starosti za odlazak u starosnu penziju žena i muškaraca;
- Uspostaviti cjelovit set indikatora koji bi omogućio redovno praćenje stanja u oblasti penzionog sistema po ugledu na EU;
- Hitno donijeti dokument cjelovite reforme na principima održivosti penzijsko – invalidskog sistema.

Položaj osoba sa invaliditetom

Bosna i Hercegovina se Ustavom obavezala da će osigurati za sve građane ravnopravno i puno uživanje i ostvarivanje svih ljudskih prava, kao i pravo na zaštitu od diskriminacije po bilo kojem osnovu, pa i po osnovu invalidnosti.

Oblast socijalne politike i socijalne zaštite u Federaciji BiH je po Ustavu u zajedničkoj nadležnosti Federacije i kantona. Još uvijek ne postoje adekvatni institucionalni kapaciteti za pitanja osoba sa invaliditetom niti strukture za uključivanje osoba sa invaliditetom na svim nivoima. Ključni problem koji postoji je nedostatak sistematskog praćenja kako bismo znali u kakvu je poziciju dovedena većina osoba sa invaliditetom u smislu siromaštva i socijalne isključenosti.

Osobe sa invaliditetom (urođenim ili stečenim) predstavljaju jednu od glavnih kategorija korisnika prava propisanih Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom. Srazmjerno stepenu invaliditeta, osobe sa invaliditetom mogu ostvariti pravo na osobnu invalidninu, tuđu njegu i pomoć i ortopedski dodatak. Prava osoba sa 100% i 90% tjelesnog oštećenja finansiraju se iz federalnog Bužeta, a za finansiranje prava osoba sa invaliditetom koji imaju niži stepen tjelesnog oštećenja, a ostvarili su pravo na tuđu njegu i pomoć, zaduženi su kantoni.

Prava civilnih žrtava rata finansiraju se iz federalnog i kantonalnih budžeta u omjeru 70%:30%, dok se prava u oblasti branilačko invalidske zaštite, tj. prava ratnih vojnih invalida i porodica poginulih branilaca, finansiraju iz Budžeta FBiH. Iz Budžeta FBiH vrši se isplata i vojnim invalidima koji su to pravo ostvarili prije rata, a prema Zakonu o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca.

Do kraja 2012. godine prava na finansiranje ostvarilo je 53.472⁷⁶ osobe sa (neratnim) invaliditetom, a za finansiranje ovih prava u 2012. godini iz federalnog budžeta je izdvojeno 120.918.774,38 KM. U odnosu na 2011. godinu broj korisnika ovih prava u 2012. godini, opao je za 20,7%. U periodu 2009.-2012. godina, broj osoba sa (neratnim) invaliditetom opadao je po prosječnoj stopi od 2,4%.

U 2012.godini, u Federaciji BiH, pravo po osnovu statusa civilne žrtve rata ostvarilo je 10.627 korisnika, što je za 1,4% manje u odnosu na 2011. godinu. Prosječna stopa rasta ovih korisnika, u periodu 2009.-2012. godina, iznosila je 0,1%. U 2012. godini za finansiranje prava korisnika civilnih žrtava rata iz federalnog budžeta je izdvojeno 25,6 miliona KM, što je 70% izdvajanja za ovu kategoriju, dok se ostalih 30% sredstava u skladu sa Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom obezbjeđuje u nadležnim kantonalnim budžetima.

Sa 31.12.2012. godine ukupan broj korisnika⁷⁷ prava po Zakonu o pravima boraca i članova njihovih porodica iznosio je 94.109 od čega se na porodične invalidnine odnosi 43.913 korisnika, a na lične invalidnine 50.196 korisnika. Taj broj bio je uvećan sa korisnicima (2.466), koji prava ostvaruju prema Zakonu o osnovnim pravima vojnih invalida i porodica palih boraca, tako da je ukupan broj u 2012. godini iznosio 96.575 korisnika prava, što je za 3,18% manje u odnosu na 2011. godinu. U periodu 2009.-2012. godina, broj korisnika ratnih

⁷⁶ Podaci Federalnog ministarstva rada i socijalne politike

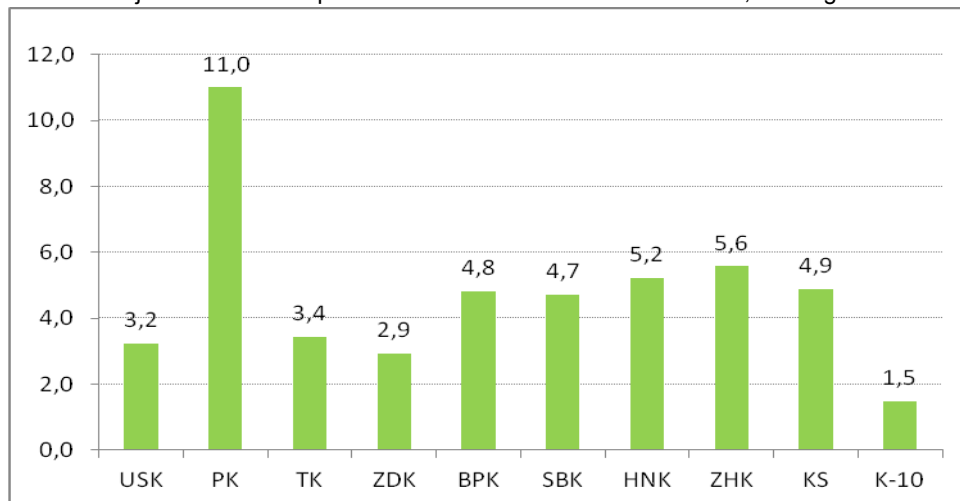
⁷⁷ Federalno ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, Pregled korisnika prava lične i porodične invalidnine po kantonima

invalidnina opao je po prosječnoj stopi od 1,8%. U januaru 2012. godine evidentirano je 99.413, u decembru 96.575 korisnika, a isplaćeno je ukupno 312,4 miliona KM. Prema podacima iz jedinstvene baze podataka Federalnog ministarstva za pitanja boraca i invalida odbrambeno–oslobodilačkog rata, broj korisnika kojima je prestalo pravo u 2011. i 2012. godini iznosi 6.819, od čega 1.935 korisnika čije pravo je ukinuto kao rezultat provođenja Zakona o reviziji (prema obrascu FMB2 ili gubitka procenta). Takođe je u istom periodu doneseno 587 rješenja o prestanku prava o povoljnijem penzionisanju, a mjesečna ušteta po ovom osnovu (prema obrascu FMB2) iznosila je 407.989,26 KM⁷⁸

Zakon o reviziji korisnika boračkih prava u FBiH usvojen je početkom 2010. godine (Zakon o izmjenama i dopunama zakona o pravima branilaca i članova njihovih porodica). U toku 2012. godine nastavljena je intenzivna realizacija Zakona o kontroli zakonitosti korištenja prava iz oblasti boračko-invalidske zaštite.

Najveći broj korisnika prava na ličnu i porodičnu invalidninu⁷⁹, na 100 stanovnika zabilježen je u Posavskom kantonu (11 korisnika), a najmanji broj je u Kantonu 10 (1,5 korisnika na 100 stanovnika).

Grafikon Broj korisnika lične i porodične invalidnine na 100 stanovnika, 2012. godina

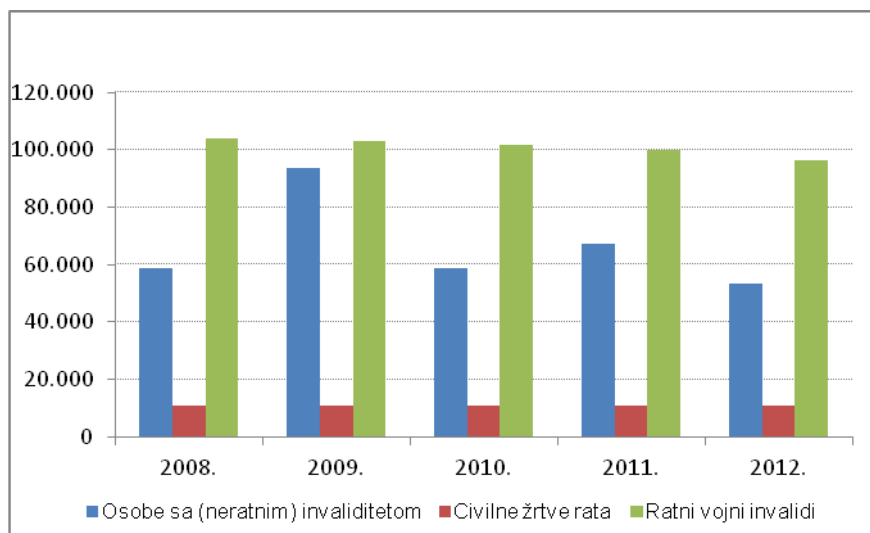

Izvor: Proračun FZZPR na osnovu podataka o broju invalidnina Federalnog ministarstva za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata.

⁷⁸ Informacija o implementaciji Zakona o provođenju kontrole zakonitosti korištenja prava iz oblasti branilačko invalidske zaštite za 2012. godinu, Federalno ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno–oslobodilačkog rata

⁷⁹ Federalno ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, Pregled korisnika prava po kantonima 2012. godina

Grafikon Broj korisnika invalidnina 2008.-2012. godina

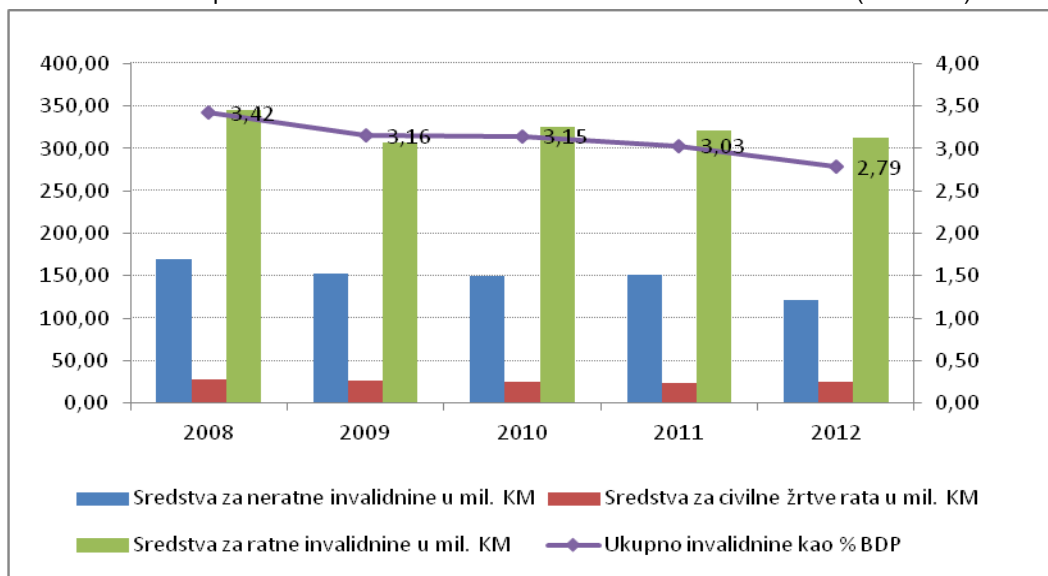

Izvor: Podaci Federalnog ministarstva rada i socijalne politike i Federalnog ministarstva za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata

Sredstva isplaćena po osnovu invalidnina iz Budžeta FBiH 2008. - 2012.

	2008	2009	2010	2011	2012
Isplaćena sredstva za neratne invalidnine (u mil. KM)	169,48	152,70	150,09	151,69	120,92
Isplaćena sredstva za civilne žrtve rata (u mil. KM)	27,82	26,67	24,82	24,22	25,62
Isplaćena sredstva za ratne invalidnine (u mil. KM)	344,72	307,53	325,55	321,56	312,41
Ukupno za invalidnine (u mil. KM)	542,02	486,90	500,46	497,47	458,95
Ukupno invalidnine kao % BDP	3,42	3,16	3,15	3,03	2,79

Grafikon Isplaćena sredstva iz Budžeta FBiH za osobe sa invaliditetom (u mil. KM)

Osobe sa invaliditetom se suočavaju sa problemima pri zapošljavanju. I pored toga što je osobama s invaliditetom teško naći posao, poslodavci prave veliku razliku između vojnih invalida i osoba s invaliditetom kojima uzrok invalidnosti nije vezan sa ratnim dešavanjima. Naime, favorizuju se ratni vojni invalidi pri zapošljavanju, jer se većina resursa i pažnja usmjeravaju na rješavanje njihovih problema.⁸⁰

Osnovni problem u ovoj oblasti je što se država odnosi prema licima sa invaliditetom ne vodeći računa o njihovoj objektivnoj situaciji i potrebama, već u funkciji grupe kojoj pripadaju i porijeklu invaliditeta. Mirnodopski invalidi su u znatno nepovoljnijoj poziciji u odnosu na civilne žrtve rata i vojne stradalnike.

U februaru 2010. godine usvojen je Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju lica sa invaliditetom. Zakonom se uređuje profesionalna rehabilitacija, osposobljavanje i zapošljavanje lica sa invaliditetom sa smanjenom radnom sposobnošću, osnivanje i djelatnost ustanova, privrednih društava i drugih pravnih lica koja se bave profesionalnom rehabilitacijom i zapošljavanjem lica sa invaliditetom, osnivanje i rad Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom⁸¹, kao i druga pitanja u vezi sa profesionalnom rehabilitacijom, osposobljavanjem i zapošljavanjem lica sa invaliditetom. Profesionalnu rehabilitaciju čine mjere i aktivnosti koje se izvode s ciljem osposobljavanja lica sa invaliditetom za odgovarajući posao, zapošljavanju, zadržavanja posla, napretka u poslu ili promijene zanimanja.

Prilikom zapošljavanja, privredni subjekti su dužni zapošljavati osobe sa invaliditetom srazmjerno ukupnom broju zaposlenih u tom subjektu. Subjekti koji ne ispune obavezu zapošljavanja po kvotnom sistemu dužni su mjesečno pri isplati plaća obračunati i uplatiti u Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom novčani iznos u visini 25% od prosječne plaće u FBiH. Privredni i drugi pravni subjekti koji upošljavaju manje od 16 radnika nisu obavezni zapošljavati osobe sa invaliditetom, ali su dužni svakog mjeseca prilikom isplate plaća uplaćivati u Fond poseban novčani iznos u visini 0,5%, od iznosa isplaćene mjesečne bruto plaće svih zaposlenih.

U toku 2012. godine, objavljeni su javni pozivi za projekte profesionalne rehabilitacije i dodjele novčanog stimulansa iz Fonda za profesionalnu rehabilitaciju u vrijednosti od 1,2 miliona konvertibilnih maraka, i to 900.000 KM za finansiranje i sufinansiranje programa/projekata za razvoj privrednih društava za zapošljavanje osoba s invaliditetom i zaštitnih radionica, što uključuje i novo upošljavanje osoba sa invaliditetom, te 300.000 KM za finansiranje i sufinansiranje programa/projekata za provođenje i unaprijeđivanje profesionalne rehabilitacije i radnog osposobljavanja nezaposlenih osoba s invaliditetom.⁸²

⁸⁰ Izvještaj o stanju u oblasti invalidnosti u BiH - Radna grupa sastavljena od predstavnika organizacija članica Mreže organizacija osoba/lica sa invaliditetom Bosne i Hercegovine, mart 2012.

⁸¹ Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom je javna ustanova koju je osnovao Parlament FBiH. Prihode Fonda čine: sredstva iz budžeta Federacije, sredstva posebnog doprinosa, sredstva Federalnog zavoda za zapošljavanje u iznosu od 10% od sredstava planiranih finansijskim planom Federalnog zavoda za zapošljavanje za aktivnu politiku zapošljavanja u tekućoj godini, sredstva kantonalnih službi za zapošljavanje u iznosu od 5% od sredstava planiranih finansijskim planom kantonalnih službi za zapošljavanje za aktivnu politiku zapošljavanja u tekućoj godini, drugi prihodi ostvareni na osnovu zakona i drugih propisa i donacije domaćih i stranih pravnih i fizičkih lica. Ako sredstva Fonda prikupljena po ovim osnovama nisu dovoljna za podmirenje svih obaveza nastalih u toku godine, predviđeno je da će se nedostajuća sredstva osigurati iz budžeta Federacije. Fond ima tijelo rukovođenja, tijelo upravljanja i tijelo nadzora.

⁸² <http://www.fprzoi.ba/>

Za sredstva novčanog stimulansa koji dodjeljuje Fond postoji velika zainteresovanost. Do sada je primjenom ove stimulatивne mjere, te finansiranjem programa i projekata u periodu od 20 mjeseci širom Federacije Bosne i Hercegovine zaposleno 260 osoba sa invaliditetom.

Sektor za provedbu i monitoring Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom će izvršiti kontrolu namjenskog utroška sredstava za realizaciju programa i projekata i novčanog stimulansa koji su se finansirali, odnosno sufinansirali od strane Fonda u 2012. godini⁸³ Naime, riječ je o programima i projektima razvoja privrednih društava za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, zaštitnih radionica i programa provođenja i unaprjeđivanja profesionalne rehabilitacije i radnog osposobljavanja nezaposlenih osoba sa invaliditetom, te novčanog stimulansa za pravna lica sa područja FBiH i samostalne poduzetnike, a kojima su novčana sredstva dodjeljena prema Javnom pozivu istoimenih programa i projekata i stimulansa u novembru 2012. godine. Fond je uspio realizirati planirane aktivnosti, uspostaviti evidenciju o korisnicima sredstava, redovno servisirati isplate novčanih nadoknada po osnovu poreza i doprinosa, te obezbijediti stalnu i pristupačnu stručnu podršku korisnicima, u smislu savjetovanja i informisanja po pitanjima profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba sa invaliditetom.

Pod zapošljavanjem pod posebnim uvjetima smatra se i zapošljavanje u organizacijama osoba sa invaliditetom (udruženja, savezi i dr.) i samozapošljavanje (pokretanje obrta, obavljanje samostalne djelatnosti i obavljanje poljoprivredne djelatnosti kao jedinog i glavnog zanimanja). Pod posebnim uslovima mogu se zapošljavati osobe sa invaliditetom sa najmanje 60% invaliditeta, osobe sa najmanje 70% tjelesnog oštećenja, ukoliko to oštećenje ima za posljedicu smanjenje radne sposobnosti i osobe sa lakom i umjerenom mentalnom retardacijom. Privredno društvo za zapošljavanje osoba sa invaliditetom je privredno društvo u kojem je od ukupnog broja zaposlenih najmanje 40% osoba sa invaliditetom, s tim da mora imati uposleno najmanje tri osobe sa invaliditetom. Radni centar je javna ustanova koja zapošljava osobe sa invaliditetom koje se ne mogu zaposliti ili održati zaposlenost pod općim uvjetima u privrednim društvima za zapošljavanje osoba sa invaliditetom ili u zaštitnim radionicama. Zapošljavanjem pod posebnim uslovima osoba sa invaliditetom smatra se i samozapošljavanje i zapošljavanje i rad u samostalnoj djelatnosti vlastitim sredstvima ili sredstvima članova porodice osobe sa invaliditetom.

Siromaštvo osoba sa invaliditetom nije moguće precizno procjeniti jer se takvi podaci ne prate. Siromaštvo i nezaposlenost najviše pogađa osobe sa invaliditetom. Procjenjuje se da gotovo dvije trećine od ukupnog broja odraslih osoba sa invaliditetom žive blizu ili ispod zvanične linije siromaštva. Značajne društvene, obrazovne, ekonomske, fizičke i transportne barijere sprečavaju većinu osoba sa invaliditetom da uživaju u svojim osnovnim pravima.⁸⁴ Prema izvještajima Svjetske banke, loša ciljanost socijalnih beneficija je osnovni razlog zbog kojih jako visoka davanja ne smanjuju siromaštvo, ali i onemogućavaju druge vrste rashoda ili kapitalne investicije, sa ciljem doprinosa ukupnom razvoju. Od svih zemalja u okruženju, samo Hrvatska za socijalnu pomoć invalida troši više od BiH, ali su u Hrvatskoj ova davanja znatno bolje usmjerena nego u BiH, pa socijalna primanja dolaze do više od 40% najugroženijih stanovnika. Neke zemlje EU su dostigle tako visoku ciljanost da socijalna pomoć dolazi do 70 ili 80% najugroženijih stanovnika.

⁸³ <http://www.fprzoi.ba/>

⁸⁴ Svjetska banka i I.C. Lotos, Invalidnost i siromaštvo u BiH, 2006, kalkulacije na osnovu LSMS-a

Finansiranje mjera socijalne sigurnosti u oblasti invalidnosti u Bosni i Hercegovini je ispod evropskog prosjeka i prosjeka u regionu. Izdvajanja za boračko-invalidsku zaštitu čine dvije trećine ukupnih socijalnih davanja.

U periodu 2009-2012 godine izdvajanja za ratne invalidnine opala su po prosječnoj stopi od 2,4%. U 2012. godini isplaćena sredstva za ratne invalidnine iznosile su 1,9% BDP-a FBiH.

U oblasti civilnih (neratnih) invalidskih naknada u FBiH, napravljen je reformski korak koji je predstavljao pokušaj ograničavanja pristupa tim naknadama, osim za one koji imaju trajan i ireverzibilan invaliditet (stopa invalidnosti 90 ili 100 procenata). Međutim, ovaj korak je povećao nejednakost tretmana civilnih invalida u odnosu na ratne invalide. U periodu 2009-2012 godine izdvajanja za neratne invalidnine opala su po prosječnoj stopi od 8,1%. U izvještajnoj godini isplaćena sredstva za neratne invalidnine iznosila su 0,73% BDP-a.

Ukupna izdvajanja iz Budžeta FBiH (koja se odnose na ratne, neratne invalidnine i izdvajanja za civilne žrtve rata) u 2012. godini, iznosila su 458,95 miliona KM, što je za 7,7% manje u odnosu na 2011. godinu. U periodu 2009-2012 godine ova izdvajanja opala su po prosječnoj stopi od 4,1%. Ukupna izdvajanja za ove kategorije u 2012. godini iznosila su 2,8% BDP-a.

Preporuke

- Ojačati statistički sistem i obezbijediti sistemsko i kontinuirano praćenje stanja u ovoj oblasti u FBiH i kantonima, te kreirati baze podataka i ažuriranih evidencija u cilju boljeg socijalnog uključivanja na tržištu rada u FBiH i kantonima;
- Predložiti novu kategorizaciju prema stepenu preostale sposobnosti, bez obzira na porijeklo invaliditeta, u skladu sa standardima Svjetske zdravstvene organizacije;
- Obezbijediti potrebnu promjenu zakonske regulative i donjeg praga invaliditeta na osnovu kog se ostvaruju prava na novčana davanja, te izmijeniti kategorizaciju u FBiH i kantonima bez obzira na vrijeme i uzrok nastanka invaliditeta;
- Podsticajnim mjerama kontinuirano stimulisati mogućnosti zapošljavanja osoba sa invaliditetom, posebno kroz politike za promociju sticanja vještina i učenja tokom cijelog života, odnosno stvarati uslove i promovisati profesionalnu rehabilitaciju kao bitan preduslov zapošljavanja i integracije u društvo;
- Nastaviti reviziju boračko – invalidske zaštite sa ciljem smanjenja nezakonitih izdvajanja iz budžeta, te boljeg usmjeravanja sredstava prema ugroženim kategorijama i izbjegavanja dvojnih davanja.